

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฉบับสมบูรณ์

โครงการการศึกษาข้อมูลและการใช้ข้อมูล
เพื่อการตัดสินใจเรื่องการสร้างนิคมอุตสาหกรรม
ของชุมชนตำบลกลาย อำเภอท่าศาลา
จังหวัดนครศรีธรรมราช

โดย นายกะหริ่ม ดำฤทธิ และคณะ

สนับสนุนโดย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)
กุมภาพันธ์ 2556

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฉบับสมบูรณ์
โครงการการศึกษาข้อมูลและการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจเรื่องการสร้างนิคมอุตสาหกรรม
ของชุมชนตำบลกลาย อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

คณะผู้วิจัย

1. นายกะหริ่ม คำฤทธิ์	หัวหน้าโครงการ
2. นายสมพร ผันแปร	นักวิจัย เลขานุการ การเงิน
3. นายยอดชาย แววัลจิต	นักวิจัย เลขานุการ การเงิน
4. นายภูเบศ เจนวิทยานันท์	นักวิจัย
5. นายยุโสภ ใต้หมาด	นักวิจัย
6. นายอาลี ทามาต	นักวิจัย
7. นายมุสตี๊ะ อุเต็น	นักวิจัย
8. นายเจม สะราง	นักวิจัย
9. นายตอระหมาน เมาะแหล่	นักวิจัย
10. นายสวัสดิ์ ผิวลั่น	นักวิจัย
11. นายสุรีย์ แก้วเรือง	นักวิจัย
12. นายชุมพล สมเชื้อ	นักวิจัย
13. นายสินสมุทร รอดเกลี้ยง	นักวิจัย
14. นางสาวสิริพร รอดเกลี้ยง	นักวิจัย
15. นายยงยุทธ ผิวเหมาะ	นักวิจัย
16. นายจิตร แทนสกุล	นักวิจัย
17. นายสุวิมล ปิยะกาญจน์	นักวิจัย
18. นายนอบ ใจห้าว	นักวิจัย
19. นายอะนล ปานปลอด	นักวิจัย
20. นายกล่อม ปานปลอด	นักวิจัย
21. นายสมนึก เมืองทอง	นักวิจัย
22. นายคณิต หนูอ่อน	นักวิจัย
23. นายธันวาท แก้วเกิด	นักวิจัย
24. นางสาวกัลยากร ศิริพันธุ์	นักวิจัย
25. นายเรือง พุดละพันธ์	นักวิจัย

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

กุมภาพันธ์ 2556

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ความเป็นมาของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการสนับสนุนให้ชาวบ้านในตำบลกลาย อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช พัฒนานิคมอุตสาหกรรมได้ศึกษาข้อมูลในพื้นที่ของตนเอง เพื่อจะเข้าใจข้อเท็จจริงบนพื้นฐานของการพิจารณาข้อมูล และสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการเจรจาพูดคุยกับฝ่ายรัฐบาล และนำไปถกเถียงในพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้สาธารณชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาเกี่ยวกับการสร้างโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่อาจมีผลกระทบอย่างกว้างขวาง

คำถามการวิจัย

1. ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในตำบลกลาย อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการผลิต ด้านสุขภาพอนามัย และด้านสังคมวัฒนธรรม จากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร เงื่อนไขอะไรที่มีส่วนสำคัญต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ด้านต่างๆดังที่กล่าวมา

2. หากเกิดการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ จะเกิดผลกระทบด้านต่างๆ ตามข้อ 1 อย่างไร

3. จะสร้างกระบวนการนำข้อมูลไปสู่การเรียนรู้ร่วมกับฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งฝ่ายรัฐบาล และสาธารณะทั่วไปอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการผลิต ด้านสุขภาพอนามัย และด้านสังคมวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบัน ทั้งในแง่ปรากฏการณ์และเงื่อนไขที่มีส่วนต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ดังกล่าว

2. เพื่อศึกษาผลกระทบด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้นหากมีการสร้างนิคมอุตสาหกรรม

3. เพื่อสร้างกระบวนการการนำข้อมูลไปแลกเปลี่ยนกับฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างนิคมอุตสาหกรรม

พื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

การศึกษานี้ ในตอนแรกได้กำหนดจะใช้พื้นที่ตำบลกลาย อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพื้นที่หนึ่งที่รัฐบาลเลือกทำนิคมอุตสาหกรรม และดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้

ต่อมาเมื่อพัฒนาโครงการและดำเนินการไประยะหนึ่ง ทีมวิจัยก็ได้พิจารณาปรับพื้นที่ศึกษาโดยได้ขยายพื้นที่ให้ครอบคลุมทั้งสายน้ำคลองกลาย

ดังนั้นการศึกษานี้จึงได้ขยายพื้นที่ศึกษาจากเฉพาะพื้นที่ตำบลกลาย อำเภอท่าศาลาออกไปเป็น 3 ตำบล 2 อำเภอ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช พร้อมทั้งได้เลือกชุมชนเป็นพื้นที่ศึกษาหลักจำนวน 4 ชุมชน ในแต่ละชุมชนจะเป็นตัวแทนของชุมชนแต่ละรูปแบบ คือ

1. ชุมชนชายทะเล พื้นที่ศึกษาหลักคือ ชุมชนบ้านพังปริง หมู่ที่ 11 ตำบลกลาย อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. ชุมชนบนที่ราบ พื้นที่ศึกษาหลักคือ ชุมชนบ้านทุ่งพันธ์ หมู่ที่ 7 ตำบลกลาย อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. ชุมชนเชิงเขา พื้นที่ศึกษาหลักคือ ชุมชนหน้าเขาวัด หมู่ที่ 9 ตำบลตลิ่งชัน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช
4. ชุมชนบนที่สูง พื้นที่ศึกษาหลักคือ ชุมชนบ้านปากลง หมู่ที่ 6 ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ระยะเวลาดำเนินโครงการ

ได้กำหนดเวลาในการทำวิจัย 1 ปีระหว่างเดือนสิงหาคม 2552-กรกฎาคม 2553 ต่อมาได้เลื่อนระยะเวลาการดำเนินโครงการออกไปจากที่กำหนดไว้เดิม กิจกรรมส่วนใหญ่ดำเนินการเสร็จสิ้นประมาณเดือนกรกฎาคม 2554 และได้เขียนร่างรายงานฉบับสมบูรณ์เสร็จในเดือนมกราคม 2555 และปรับปรุงเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์เสร็จในเดือนกุมภาพันธ์ 2556

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมความพร้อมของการวิจัย ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาและ วิเคราะห์ข้อมูล และขั้นตอนที่ 3 การนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

กระบวนการวิจัย

มี 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมความพร้อมของการวิจัย

1. การเตรียมความพร้อมของทีมวิจัย

1.1 การพัฒนาความเข้าใจและทักษะการศึกษาข้อมูล

ได้จัดกิจกรรมนี้ในวันที่ 4-5 พฤศจิกายน 2552 โดยสถานที่จัดคือที่วัดเขาหิน ตำบลตลิ่งชัน

เนื้อหาในการอบรมประกอบด้วยการทำความเข้าใจแนวคิดและความสำคัญของการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น วิธีการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น โครงสร้างการประสานงานในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น กิจกรรมเฉพาะหน้าที่ต้องทำคือการทำผังเครือญาติ และทำข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และการกำหนดโครงสร้างการประสานงานและดำเนินงานของทีมวิจัย

1.2 การพัฒนาการวิเคราะห์เชื่อมโยง ให้ความหมายข้อมูล

ได้จัดที่หน่วยย่อยของที่ทำกรอุทยานแห่งชาติเขานัน ที่บ้านปากลง ระหว่างวันที่ 4-5 กรกฎาคม 2553 ผู้เข้าร่วมคือ ทีมวิจัย เจ้าหน้าที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) นครศรีธรรมราช เนื้อหาการจัดอบรมครั้งนี้แบ่งเป็น 3 ส่วนคือ การสรุปติดตามการวิจัยที่ผ่านมา การอบรมเรื่องการวิเคราะห์เชื่อมโยงและให้ความหมายข้อมูล และการกำหนดแนวทางการวิจัยช่วงต่อไป

1.3 การพัฒนาวิธีการเขียนรายงานผลการศึกษา

ได้จัดที่วังศิลาสิริสอร์ท บ้านปากลง ตำบลกรุงชิงในช่วงระหว่างวันที่ 19-20 ตุลาคม 2553 ผู้ที่เข้าร่วมคือทีมวิจัย ทีม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) นครศรีธรรมราช และทีมที่ปรึกษา ได้สรุปบทวนความคืบหน้าของการวิจัย ความคืบหน้าการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาเขียนรายงานก่อนการจัดอบรมหลายครั้ง จึงได้กำหนดเนื้อหาของการอบรมโดยเน้นหนักที่การร่วมกันกำหนดหมวดข้อมูลอย่างละเอียด

2. การจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชน

2.1 การจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนของโชนชายทะเล

จัดในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2553 ที่ลานชายทะเลบ้านพังปลิง ตำบลกลาย มีผู้เข้าร่วมประมาณ 200 คน

รูปแบบของการจัดเวที จะมีนิทรรศการที่นำเสนอเกี่ยวโครงการวิจัย ข้อมูลที่ทีมวิจัยเก็บมาได้บ้างแล้ว โดยเฉพาะข้อมูลด้านทรัพยากร วิถีชีวิตของชาวบ้าน ทั้งนี้ได้นำเรื่องราวของพื้นที่โชนทุ่ง โชนเชิงเขา และโชนที่สูงมาจัดแสดงด้วยเพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในกลุ่มน้ำเดียวกันได้

2.2 การจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนของโชนทุ่ง

จัดเวทีเปิดตัวโครงการขึ้นในวันที่ 21 เมษายน 2553 โดยจัดรวมกับการจัดงานฟื้นฟูประเพณีดับหาคับคอน ที่ริมหนองน้ำปลักสิคลอก บ้านปลักฝั่ง ตำบลกลาย ในวันดังกล่าวมีผู้เข้าร่วมประมาณ 150 คน

รูปแบบของการจัดเวที มีงานประเพณีเป็นหลัก ในระหว่างนั้นทีมวิจัยจะนำนิทรรศการไปแขวนแสดงให้ผู้เข้าร่วมชม ทั้งยังมีตัวแทนจากแต่ละโชน ดร.เลิศชาย ศิริชัย และ

ตัวแทนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)นครศรีธรรมราชมาร่วมงานนี้และได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกันด้วย

2.3 การจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนของโซนเชิงเขา

ได้จัดขึ้นในวันพุธที่ 7 ตุลาคม 2552 ที่บ้านหน้าเขาวัด วันเปิดตัวโครงการวันที่ 7 ตุลาคม 2552 จึงมีชาวบ้านมาเข้าร่วมจำนวนมากคือประมาณ 40 คน

เนื้อหา วิธีการในการประชุมเพื่อเปิดตัวโครงการเป็นการชี้แจงทำความเข้าใจกับโครงการวิจัย มีการซักถามแลกเปลี่ยน ชาวบ้านจะให้ความสนใจมากกับความคืบหน้าและสถานการณ์เกี่ยวกับการเข้ามาของโครงการขนาดใหญ่ หลังจากการประชุมก็รับประทานอาหารร่วมกัน โดยสรุปชาวบ้านแสดงความเห็นด้วยกับการทำวิจัยของโครงการ และมีผู้แสดงความสนใจที่จะเข้ามาร่วมทำหรือหนุนการทำวิจัย หลังจากการประชุมก็ได้เตรียมตัวและนำข้อมูลไปเสนอกับอนุกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ(กสม.)ที่ลงพื้นที่มาติดตามโครงการขนาดใหญ่ในวันที่ 19-20 พฤศจิกายน 2552 ที่บ้านพังปลิง ต.กลาย อ.ท่าศาลา และบ้านคอเขา ต.ทุ่งปรัง อ.สิชล

2.4 การจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนของโซนที่สูง

ได้จัดขึ้นในวันที่ 20 มกราคม 2553 ที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านปากลง มีคนในชุมชนเข้าร่วมประมาณ 50 คน เนื้อหาการประชุมเป็นการชี้แจงถึงที่มา แนวคิด วิธีการของโครงการวิจัย มีการซักถามแลกเปลี่ยนระหว่างชาวบ้านผู้เข้าร่วม กับทีมวิจัย และเจ้าหน้าที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) นครศรีธรรมราช

โดยสรุป การจัดเวทีเพื่อเปิดตัวโครงการในชุมชนของแต่ละโซนพบว่ามีความแตกต่างกัน 2 ลักษณะคือ

ลักษณะที่ 1 การเปิดตัวในพื้นที่ที่ไม่ใช่เป็นพื้นที่เป้าหมายโดยตรงของโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ ได้แก่ โซนเชิงเขา และโซนที่สูง ฝ่ายหนุนโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ไม่ได้เข้ามาบีบบังคับในชุมชนนัก ชาวบ้านไม่มีความแตกต่างกันทางความคิดและผลประโยชน์เกี่ยวกับเรื่องนี้ อย่างชัดเจน การจัดเวทีเปิดตัวจึงทำได้ไม่ยากนัก

ลักษณะที่ 2 การเปิดตัวในพื้นที่ที่เป็นพื้นที่เป้าหมายโดยตรงของโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ ได้แก่ โซนที่ราบ โดยเฉพาะโซนชายทะเล ฝ่ายหนุนโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ได้เข้ามาเคลื่อนไหวในชุมชนอย่างมาก ชาวบ้านมีความแตกต่างกันทางความคิดและผลประโยชน์เกี่ยวกับเรื่องนี้สูง การจัดเวทีเปิดตัวจึงทำได้ยากกว่า

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวม ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูล

ได้กำหนดวิธีการการรวบรวม ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งแบ่งเป็น 6 วิธีคือ

1. การรวบรวมข้อมูลจากรายบุคคล

ทำโดยทีมวิจัยแต่ละโซน เน้นการเก็บข้อมูลพื้นฐาน หรือประสบการณ์ส่วนตัวของบุคคล ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

บทเรียน ปัญหาอุปสรรคจากการสัมภาษณ์รายบุคคลพบว่า ชาวบ้านผู้ที่เป็นแหล่งข้อมูล บางคนไม่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเพราะยังไม่เห็นความสำคัญเนื่องจากคิดว่าปัจจุบันนี้ ชาวบ้านยังสามารถเข้าถึงทรัพยากรได้ รวมทั้งจากสถานการณ์อ่อนไหวในพื้นที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูล บางคนไม่กล้าให้ข้อมูล ชาวบ้านอ้างเรื่องเวลาในการทำมาหากินทำให้ชาวบ้านให้ความสำคัญกับปากท้องซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวมากกว่าการให้ความสนใจในการให้ข้อมูลงานวิจัย เพราะไม่แน่ใจว่า ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะมาถึงเมื่อไหร่ ชาวบ้านบางพื้นที่ บางคนคิดว่าเป็นเรื่องไกลตัว ยังไม่ถึงเวลาต้องร่วมแก้ปัญหา

นอกจากนี้ทีมวิจัยยังสะท้อนบทบาทของทีมวิจัยด้วยว่าในบางครั้งทีมวิจัยก็ไม่สามารถ อธิบายประเด็นคำถามให้กระจ่างได้มากพอ นักวิจัยบางคนยังไม่มีประสบการณ์ที่ทักเพราะไม่ถนัดในการเขียน ทีมวิจัยจึงคิดหาผู้ช่วยในการบันทึกข้อมูล เช่น การหาเยาวชนในพื้นที่ช่วยบันทึกข้อมูล ด้วยคอมพิวเตอร์แต่ก็ทำได้ไม่ตลอด ในด้านการเลือกกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ควรให้หลากหลายมากขึ้น ผลของการเก็บข้อมูลแม้ได้เตรียมประเด็นคำถามพื้นฐานหลากหลายด้านและได้ข้อมูลมากพอสมควรแล้วแต่เมื่อจะนำมาเขียนรายงานก็ยังไม่ครบถ้วน ยังขาดอยู่บางส่วน และได้แก้โดยการ มอบให้ทีมหนุนจากภายนอกและที่ปรึกษาลงไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในช่วงท้ายที่มีเวลาจำกัด และนำไปตรวจสอบกับทีมวิจัยและชาวบ้านภายหลังอีกครั้งหนึ่ง

2. การสัมภาษณ์กลุ่ม

เนื้อหาที่ทีมวิจัยต้องการจากการสัมภาษณ์กลุ่มจะเน้นการรวบรวมเก็บข้อมูลที่เป็นผังเครือญาติ แผนที่ชุมชน ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ข้อมูลทรัพยากร และการตรวจสอบข้อมูล ตลอดจน การอภิปรายเชิงแสดงความคิดเห็นเพื่อให้เห็นทัศนะของชาวบ้านในเรื่องที่ต้องการ

นอกจากนี้ทีมวิจัยยังได้การปรับวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มในรูปอื่นโดยออกแบบการเก็บข้อมูล เกี่ยวกับทรัพยากรของชุมชนเพื่อให้เหมาะสมกับการขยายบทบาทการวิจัยในแต่ละโซน เช่น ได้จัดกิจกรรมเดินป่าจำนวน 4 ครั้งในพื้นที่ต้นน้ำ หมู่ที่ 6 ตำบลกรุงชิง อำเภอหนองปีดำ ได้จัดเดินป่า 1 ครั้ง ที่ป่าเขาซอ บ้านหน้าเขาวัด การรวบรวมรายชื่อและสถานะของทรัพยากรทางทะเลในเขต ตำบลกลาย การทำข้อมูลเกี่ยวกับการทำเคย(กะปิ) หรือ เคยกลาย ของชาวบ้านพังปริง

3. การจัดเวทีผู้เฒ่าเล่าลูกหลาน

ได้จัดขึ้นใน 3 โซน โซนละ 1 ครั้ง คือ

3.1 โซนชายทะเล

ทีมวิจัยได้ปรับโดยการจัดงานมาลิด ในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2553

3.2 โซนที่ราบ

ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมผู้เฒ่าลูกหลานในรูปแบบของการจัดงานฟื้นฟูประเพณีดับหีบดับคอนครั้งที่ 2 ในวันที่ 25 เมษายน 2554

3.3 โซนต้นน้ำ

ได้จัดเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2553 ที่บ้านลูกกลม ปานปลอด บ้านปากลง มีผู้เข้าร่วมประมาณ 20 คน

โดยสรุป การจัดเวทีผู้เฒ่าเล่าลูกหลานจึงสามารถจัดได้ใน 3 โซน คือโซนชายทะเล โซนที่ราบ และโซนที่สูง ผลจากการจัดเวทีทำให้ผู้อาวุโสได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลกับคนรุ่นหลังมีส่วนร่วมกับการวิจัย ในขณะที่ทีมวิจัยก็ได้ข้อมูลประกอบการศึกษา แต่ข้อมูลที่ได้จากแต่ละเวทีก็ไม่ครบถ้วน ทีมวิจัยต้องใช้การเก็บรวบรวมด้วยวิธีอื่นประกอบด้วย เช่น การสัมภาษณ์รายบุคคลและรายกลุ่มเพิ่มเติม

นอกจากนี้ทีมวิจัยยังได้นำกิจกรรมผู้เฒ่าเล่าลูกหลานไปสอดแทรกอยู่ในกิจกรรมที่จัดภายนอกพื้นที่การวิจัยเพื่อต้องการหาช่องทางให้เกิดการหนุนช่วยการวิจัยในพื้นที่ ได้แก่การจัดอบรมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษาที่จัดระหว่างวันที่ 16 มกราคม-20 มีนาคม 2553 ซึ่งทีมวิจัยได้นำผู้อาวุโสจากพื้นที่วิจัยไปเล่าเรื่องวิถีชีวิตของชุมชนให้นักเรียนฟังด้วย

4. เวทีเสริมความรู้จากวิทยากรภายนอก

ทีมวิจัยได้หารือกันว่าเนื้อหาที่เคยกำหนดไว้ที่ทีมวิจัยสามารถเข้าร่วมได้จากที่มีผู้จัดอยู่บ่อยในขณะนั้น การที่จะจัดอีกจึงไม่เกิดประโยชน์นัก ทีมวิจัยจึงตกลงที่จะปรับไปรวมกับกิจกรรมอื่น

5. การศึกษาดูงาน

ทีมวิจัยได้ปรับการศึกษาดูงานจาก 1 ครั้งเพิ่มเป็น 4 ครั้ง ได้แก่

5.1 การศึกษาดูงานครั้งที่ 1

ศึกษาดูงานที่วัดป่ายาง ตำบลป่าจี่ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในวันที่ 5 มกราคม 2553 มีผู้เข้าร่วม 10 คน โดยศึกษาเรื่องแก๊สชีวภาพ เตาเผาถ่าน และการทำเกษตรอินทรีย์

5.2 การศึกษาดูงานครั้งที่ 2

เป็นเรื่องเกี่ยวกับการปรับวิถีชีวิตให้เป็นสุขอย่างพอเพียง สถานที่ดูงานคือที่ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน “บ้าน บ.ช.ท.” จังหวัดชัยนาท¹ และ การดูงานเรื่องการรวมกลุ่มของชาวบ้านเป็นชุมชนแบบพึ่งตนเอง ที่บ้านวังตอตั้ง อ.หนองบัวแดง และที่ชุมชนมันเย็น อำเภอกเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ระหว่างวันที่ 27 เมษายน - 3 พฤษภาคม 2553 มีผู้เข้าร่วม 15 คน เนื้อหาในการศึกษาดูงานได้แก่ การเกษตรกรรมธรรมชาติ การปรับอาชีพ การรักษาสุขภาพแบบทางเลือก การทำบ้านดิน การรวมกลุ่ม ชุมชนทางเลือก และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน

5.3 การศึกษาดูงานครั้งที่ 3

จัดในช่วงวันที่ 20-21 พฤศจิกายน 2553 โดยได้เดินทางไปศึกษาดูงาน 3 แห่ง คือ แห่งที่ 1 ที่ตำบลม่วงงาม อำเภอสะทิงพระ จังหวัดสงขลา ซึ่งมีแท่นขุดเจาะน้ำมันของบริษัท นิวคอสตอล (ประเทศไทย) จำกัด อยู่นอกชายฝั่งอำเภอสะทิงพระ จังหวัดสงขลา ที่ชุมชนใช้ทำมาหากิน

แห่งที่ 2 ที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งมีการสร้างท่อขนส่งก๊าซไทย-มาเลเซีย และสร้างโรงแยกก๊าซของบริษัท ทราฟส์ ไทย – มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด

แห่งที่ 3 ที่ปากบารา อำเภอละงู จังหวัดสตูล ซึ่งกำลังมีการผลักดันให้สร้างท่าเรือน้ำลึกปากบารา มีการเตรียมใช้ที่ดินละงู 1.5 แสนไร่ ตั้งนิคมอุตสาหกรรมที่มีทั้งเขตอุตสาหกรรมหนัก เขตอุตสาหกรรมเบา โรงไฟฟ้า โรงเหล็ก-เหล็กกล้า โรงผลิตพลาสติก สร้างระบบขนส่งทางท่อ ส่งน้ำมัน ก๊าซ และสารเคมี

5.4 การศึกษาดูงานครั้งที่ 4

ได้จัดศึกษาดูงานที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง โดยจัดไปดูงานในช่วงวันที่ 2-5 พฤษภาคม 2554 ได้ศึกษาแลกเปลี่ยนกับเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก กลุ่มองค์กรประชาชนในพื้นที่โดยคุณสุทธิ อัสมาสัยร่วมกับตัวแทนเครือข่าย กลุ่มองค์กรประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ และนักวิชาการผู้ร่วมศึกษาข้อมูล ได้ดูแหล่งน้ำคืออ่างเก็บน้ำหนองปลาไหล เพื่อศึกษาการจัดการน้ำในภาคอุตสาหกรรมกับภาคเกษตรกรรม และครัวเรือน

การดูงานครั้งนี้ ผู้เข้าร่วมจำนวน 60 คน ในจำนวนนั้นนอกจากมีชาวบ้านจากพื้นที่การวิจัยแล้วยังมีชาวบ้านจากพื้นที่ของสหพันธ์เกษตรกรภาคใต้(สกต.)ที่ดำเนินงานเกี่ยวกับปัญหาการปฏิรูปที่ดินโดยมีพื้นที่ดำเนินงานหลักในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานีและกระบี่ร่วมไปดูงานด้วยอันทำให้มีมุมมองในการแลกเปลี่ยนในระหว่างการศึกษาดูงานเพิ่มขึ้นเนื่องจากผู้ที่มีปัญหาเรื่องที่ดินก็มีที่มาของปัญหาที่สำคัญจากผลกระทบของการพัฒนาเช่นกัน

¹ บ.ช.ท. คือ มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย

กล่าวโดยสรุป การจัดกิจกรรมศึกษาดูงาน เป็นการนำกิจกรรมเวทีเสริมความรู้จากวิทยากรภายนอกจำนวน 2 ครั้งมารวมเป็นกิจกรรมศึกษาดูงาน ทำให้สามารถจัดการศึกษาดูงานได้ 4 ครั้ง โดยสามารถบรรลุวัตถุประสงค์เดิมที่วางไว้ทั้งของกิจกรรมเวทีเสริมความรู้จากวิทยากรภายนอก และกิจกรรมการศึกษาดูงาน อันได้แก่ ทำให้ชาวบ้านทั่วไปสามารถติดตามข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนได้มากขึ้น และเสริมสร้างมุมมองใหม่เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดแก่ชุมชนในอนาคตโดยเฉพาะการปฏิสัมพันธ์กับกระบวนการพัฒนาประเทศและโลกยุคปัจจุบัน รวมทั้งมุมมองเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของชุมชนและสิทธิชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านได้พูดคุยและพบเห็นด้วยตนเองเกี่ยวกับปัญหาและทางออกจากปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน โดยเฉพาะจากพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐ

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทำใน 2 ลักษณะคือ

6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยทีมวิจัย

มีการพบปะนอกเหนือไปจากนี้อยู่เสมอ ทำให้ในช่วงหลังๆ การนัดหมายได้ปรับมาเป็นการนัดหมายเป็นครั้งๆ ไปช้าบ้างเร็วบ้างตามความจำเป็น

6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการมีส่วนร่วม

กิจกรรมในลักษณะนี้ที่ผ่านมาของทีมวิจัย เช่น การนำข้อมูลร่วมคุยกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ(กสม.) ร่วมคุยหารือกันคุณสินธุ์ แก้วสินธุ์ ร่วมพูดคุยกับ ดร.เลิศชาย ศิริชัย

ผลที่ได้รับจากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 2 วิธีทำให้ทีมวิจัยสามารถทราบความคืบหน้าทราบปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูล ทีมวิจัยสามารถเชื่อมโยงสภาพ/ปัญหาของชุมชนกับโจทย์วิจัยได้ ทีมวิจัยสามารถกำหนดกิจกรรมในช่วงเดือนต่อไปได้อย่างสอดคล้องกับการวิเคราะห์สภาพ/ปัญหาของชุมชนในแต่ละเดือน

ขั้นตอนที่ 3 การนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ทีมวิจัยได้กำหนดจัดกิจกรรมการนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 5 รูปแบบคือ

1. การจัดเวทีรายงานผลการวิจัยและสร้างทิศทางการเคลื่อนไหว

ได้จัดใน 2 ระดับ

1.1 เวทีในแต่ละโซน

การจัดเวทีในแต่ละโซนได้จัดโซนละ 1 ครั้ง คือ

โซนชายทะเล จัดในวันที่ 19 เมษายน 2554 ที่มัสยิดดารุลนาอิมหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า มัสยิดเขียว บ้านโนไไร่ มีผู้เข้าร่วม 8 คน

โซนที่ราบ จัดในวันที่ 18 เมษายน 2554 ที่วัดดอนไคร มีผู้เข้าร่วม 18 คน

โซนเชิงเขา จัดในวันที่ 26 เมษายน 2554 ที่บ้านหน้าเขาวัด มีผู้เข้าร่วม 9 คน

โซนที่สูง จัดในวันที่ 24 เมษายน 2554 ที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านปากลง มีผู้เข้าร่วม 31 คน

เนื้อหาของแต่ละเวที เป็นการตรวจสอบข้อมูล ตรวจสอบข้อเสนอจากที่ทีมวิจัยได้จัดทำร่างมาและได้นำไปเสนอในเวทีใหญ่รวมชาวบ้านทุกโซนมาก่อนแล้ว ผลจากการจัดเวทีคือได้รับข้อเสนอในการปรับแก้ร่างผลการวิจัย และการวิเคราะห์ทิศทางต่อไปของการดำเนินงานจากเวทีแต่ละโซนเพื่อนำไปปรับปรุง

1.2 เวทีใหญ่รวมชาวบ้านทุกโซน

ทีมวิจัยได้ออกแบบเวทีใหญ่รวมชาวบ้านทุกโซนโดยจัดในรูปของเวทีนัดพบลูกหลาน กลายในวันที่ 16 เมษายน 2554 ที่วัดดอนไคร มีผู้เข้าร่วม 30 คน

เนื้อหาในเวทีนัดพบลูกหลานกลาย เป็นการพบปะทักทายทำความรู้จักกัน จากนั้นเป็นการติดตามสถานการณ์ความคืบหน้าโดยเฉพาะในเรื่องโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในลุ่มน้ำคลองกลาย และการร่วมกันตรวจสอบ ปรับแก้ เพิ่มเติมเนื้อหาของร่างผลการศึกษาซึ่งทีมวิจัยได้จัดทำมาเป็นเอกสารประกอบการประชุมครั้งนี้

2. การจัดเวทีสาธารณะ

เวทีสาธารณะสำคัญที่ทีมวิจัยได้จัดคือ กิจกรรมสืบชะตาแม่น้ำกลายในวันที่ 23 พฤษภาคม 2554 ที่บ้านปากลง ตำบลกรุงชิง มีผู้เข้าร่วมประมาณ 400 คน เวทีนี้เป็นการจัดในช่วงท้ายของการดำเนินโครงการ ในช่วงเวลาดังกล่าวเพิ่งผ่านพ้นการเกิดอุทกภัยที่ทำความเสียหายให้กับชุมชนในลุ่มน้ำคลองกลายซึ่งเป็นพื้นที่วิจัยมาก กล่าวได้ว่าขณะนั้นเรื่องเกี่ยวกับอุทกภัยได้เป็นเรื่องเดียวที่ชาวบ้านให้ความสำคัญที่สุด ทีมวิจัยจึงได้ปรับการจัดเวทีสาธารณะเพื่อนำเสนอผลการวิจัยให้สอดคล้องกับสถานการณ์โดยการประยุกต์นำผลการวิจัยมาใช้จริงเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ชาวบ้านกำลังเผชิญอยู่ จึงได้ออกแบบการจัดเวทีสาธารณะในรูปของการจัดงานสืบชะตาคลองกลาย

ในส่วนของการนำเสนอผลการวิจัย ทีมวิจัยได้จัดพิมพ์เอกสารแบบถ้อยคำสำเนาเรื่อง “ของดีลุ่มน้ำกลาย” เพื่อเป็นเอกสารประกอบการจัดงาน เนื้อหาของเอกสารเป็นเนื้อหาโดยย่อจากผลการจัดทำร่างและมีการนำเสนอในเวทีระดับต่างๆ ก่อนหน้านั้นในช่วงเดือนเมษายน 2554 แล้ว นอกจากนี้ทีมวิจัยยังได้กำหนดช่วงการเสวนาทางวิชาการเรื่อง “ของดีของคลองกลาย” ด้วย

3. การเผยแพร่ข้อมูล

ทีมวิจัยจะได้จัดทำหนังสือเผยแพร่ผลการดำเนินงานวิจัยและข้อเสนอต่อทิศทางการพัฒนาลุ่มน้ำคลองกลายโดยพิมพ์เป็นพ็อคเก็ตบุค 1 เรื่อง ชื่อ “กรายคลองกลาย : อย่าเลยลับ จงกลับกลาย” จัดพิมพ์จำนวน 500 เล่ม เนื้อหาของหนังสือเป็นการเรียบเรียงจากข้อมูลที่เก็บได้ช่วงการทำวิจัย

4. การยื่นข้อเสนอต่อทางราชการ

ทีมวิจัยได้ส่งคุณศรายุทธ บุญชูช่วยชาวบ้านปากลงไปเป็นตัวแทนของทีมวิจัยในนามของเครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำนครศรีธรรมราช ร่วมกับตัวแทนจากเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย (คปท.) และเครือข่ายชุมชนชายฝั่งพังงา-ภูเก็ต เข้ายื่นหนังสือกับรัฐบาลนางสวียิ่งลักษณ์ ชินวัตร เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2554 เนื้อหาของข้อเสนอจากทีมวิจัยเป็นเรื่องเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอต่อโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่จะดำเนินการในจังหวัดนครศรีธรรมราช ข้อเสนอดังกล่าวเป็นข้อสรุปที่รวบรวมจากการประชุมของทีมวิจัยเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2554

5. การทดลองนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยวิธีการอื่นๆ

ได้แบ่งการจัดเป็น 1) การจัดกิจกรรมนอกพื้นที่วิจัย และ 2) การจัดกิจกรรมในพื้นที่วิจัย ดังนี้

5.1 การจัดกิจกรรมนอกพื้นที่วิจัย

ทีมวิจัยได้ร่วมกับภาควิชาสังคม โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา จัดอบรมนักเรียนระดับ ม. 4 โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษาจำนวน 350 คนจำนวน 6 ครั้งในช่วงระหว่างวันที่ 16 มกราคม- 20 มีนาคม 2553 และมีการประชุมเตรียมการอีกหลายครั้ง นักเรียนที่เข้าร่วมอบรมอยู่ในเขตอำเภอท่าศาลา และมีจำนวนมากที่อยู่ในเขตลุ่มน้ำคลองกลาย ทีมวิจัยได้นำข้อมูลและแก่นนำจากพื้นที่การวิจัยมาร่วมเป็นวิทยากรการฝึกอบรม ทำให้ได้นำความรู้ที่ได้จากการวิจัยมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มคนอื่นๆ

5.2 การจัดกิจกรรมในพื้นที่วิจัย

ทีมวิจัยได้ทดลองนำข้อสรุปจากการวิจัยมาปฏิบัติในพื้นที่วิจัยรวม 4 กิจกรรมคือ

1) การทำนารวมเป็นกองกลางของเครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลายที่ทุ่งนุด บ้านดอนไคร และที่ตำบลบ้านใหม่ อำเภอปากพนัง ได้ทำ 1 ครั้งในช่วงปี 2554 ได้มีสมาชิกของสหพันธ์เกษตรกรภาคใต้(สทกต.)มาช่วยทำด้วยในบางช่วง

2) การทำกฎดินอุทิศแด่พ่อท่านผอม เปสโลดดีตเจ้าอาวาสวัดดอนใครที่วัดดอนใคร เนื่องจากพ่อท่านผอมยังเป็นที่ศรัทธาของชาวบ้าน จึงได้ร่วมกันสร้างกฎดินเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน

3) การทำกิจกรรมใช้ประโยชน์จากวัสดุในท้องถิ่น เช่น การร่วมกันทำน้ำปลา การร่วมกันกวนทุเรียน การร่วมกันทำกะปิ(เซเคย) กิจกรรมเหล่านี้เกิดการความสนใจที่ต้องการจะนำวัสดุที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์

4) กิจกรรมย่อยอื่นๆ เช่น การเปิดโอกาสให้นักศึกษามาร่วมเรียนรู้กับชาวบ้าน โดยทีมวิจัยได้นำผลการวิจัยมาถ่ายทอดแก่นักศึกษาด้วย เช่น การศึกษาวิถีชีวิตชาวบ้านร่วมกับนักศึกษามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

กล่าวโดยสรุป ผลที่ได้รับจากกิจกรรมการนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้คือ ทีมวิจัยสามารถนำความรู้ที่ได้ไปขยายผลให้เกิดเป็นรูปธรรมในหลายรูปแบบหลายระดับ และสามารถขยายความร่วมมือไปยังบุคคลอื่นทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่วิจัยได้

วิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำคลองกลาย

จากการศึกษาถึงวิถีชีวิตร่วมสมัยของคนในลุ่มน้ำคลองกลาย สามารถจัดแบ่งวิถีชีวิตของผู้คนในลุ่มน้ำกลายในปัจจุบันได้เป็น 4 กลุ่มหรือโซน คือ กลุ่มที่ 1 ชุมชนชายทะเล กลุ่มที่ 2 ชุมชนบนที่ราบ กลุ่มที่ 3 ชุมชนเชิงเขา และกลุ่มที่ 4 ชุมชนบนที่สูง

กลุ่มที่ 1 ชุมชนชายทะเล : บ้านพังปริง

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของบ้านพังปริงสามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วงคือ ช่วงที่ 1 การทำมาหากินแบบยังชีพ(ประมาณก่อน พ.ศ. 2504) ช่วงที่ 2 การเริ่มทำเพื่อขายและเริ่มเป็นหนี้สิน (ประมาณ พ.ศ. 2504-2545) ช่วงที่ 3 การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม :การลดลงของการทำประมงขนาดใหญ่โดยชาวบ้าน การเริ่มทำนาเกลือ และทำสวน (พ.ศ. 2531-2546) ช่วงที่ 4 การขยายตัวของการทำเพื่อขาย: การลดลงของการทำประมง การเลิกทำนา หันมาค้าขาย ปลุกป่าล้ม และสวนยาง(พ.ศ. 2547-ปัจจุบัน 2554) ในปัจจุบัน ชาวบ้านประกอบอาชีพที่สำคัญ 5 อาชีพคือ

1.การทำประมง 2.การทำสวนมะพร้าว 3.การค้าขาย 4.รับจ้าง 5.การเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ยังมีอาชีพอื่นที่มีคนทำอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก เช่น การหาปลาน้ำจืด การเลี้ยงปลาในบ่อดิน บ่อปูน อบต. ครู ตำรวจ ทหาร พยาบาล เปิดร้านของชำ รับจ้างทำสวน ทำสวนปาล์ม เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 ชุมชนบนที่ราบ : บ้านทุ่งพันธ์

การเปลี่ยนแปลงของบ้านทุ่งพันธ์แบ่งได้เป็น 4 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 การทำมาหากินแบบยังชีพ(ประมาณก่อน พ.ศ. 2504) ช่วงที่ 2 การเริ่มทำเพื่อขาย(ประมาณ พ.ศ. 2504-2523) ช่วงที่ 3 การขยายตัวของการทำเพื่อขายครั้งที่ 1 : ยางพันธ์ ทุเรียนและสวนผลไม้ (ประมาณ พ.ศ. 2524-2545) และ ช่วงที่ 4 การขยายตัวของการทำเพื่อขายครั้งที่ 2 : เลิกทำนา การขยายการปลูกยางและปลูกปาล์ม (พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน 2554) การทำมาหากินของชาวบ้านทุ่งพันธ์ในปัจจุบัน มี 7 อาชีพสำคัญคือ 1) ทำสวนยางพารา 2) สวนปาล์ม 3) ทำสวนผลไม้ 4) นาข้าว 5) ปลูกผัก 6) เลี้ยงสัตว์ ไก่ หมู 7) รับจ้าง ก่อสร้าง รับจ้างทั่วไปช่างในและนอกชุมชน นอกจากนี้ยังมีอาชีพอื่นๆ ด้วย เช่น การเลี้ยงควาย การเลี้ยงเป็ด ไก่ การเลี้ยงหมู การหาปลาน้ำจืด การหาปลาน้ำเค็ม อาชีพรับราชการ การค้าขาย

กลุ่มที่ 3 ชุมชนเชิงเขา : บ้านหน้าเขาวัด

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านหน้าเขาวัดแบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 ตั้งถิ่นฐานและทำมาหากินแบบยังชีพ(ประมาณ พ.ศ. 2513-2525) ช่วงที่ 2 การตั้งชุมชนอย่างเป็นทางการและเริ่มทำเพื่อขาย(ประมาณ พ.ศ. 2526- 2535) และ ช่วงที่ 3 การขยายตัวของการทำเพื่อขายและการขยายตัวของชุมชน(พ.ศ. 2536-ปัจจุบัน 2554) ปัจจุบันชาวบ้านส่วนมากมีอาชีพทำสวนยางพาราและสวนผลไม้เป็นหลัก ส่วนการเลี้ยงสัตว์มีไม่มากนัก

กลุ่มที่ 4 ชุมชนบนที่สูง : บ้านปากลง

การเปลี่ยนแปลงของบ้านปากลงแบ่งได้เป็น 3 ช่วงคือ ช่วงที่ 1 การทำมาหากินแบบยังชีพ (ประมาณก่อน พ.ศ. 2504) ช่วงที่ 2 การเริ่มทำเพื่อขาย(ประมาณ พ.ศ. 2504-2523) และช่วงที่ 3 การขยายตัวของการทำเพื่อขาย: เลิกทำไร่ ทำนา มาปลูกยางพันธ์ (ประมาณ พ.ศ. 2524-ปัจจุบัน 2554)

สรุป ความเปลี่ยนแปลงและของดีในชุมชนลุ่มน้ำคลองกลาย

เมื่อพิจารณาจากลักษณะการทำมาหากินการเปลี่ยนแปลงสำคัญของชุมชนในลุ่มน้ำกลายได้เกิดขึ้นอย่างน้อย 3-5 ครั้งหรือ 3-5 ช่วง แล้วแต่เงื่อนไขของแต่ละพื้นที่ ถ้าจะประมวลรวมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตลอดลุ่มน้ำคลองกลายก็จะสรุปการเปลี่ยนแปลงได้เป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 การเริ่มตั้งถิ่นฐาน ชาวบ้านทำมาหากินแบบยังชีพ(ก่อน พ.ศ. 2504) ช่วงที่ 2 การเริ่มต้นพึ่งพาตลาด(ประมาณ พ.ศ. 2504-2545) และช่วงที่ 3 การขยายตัวของการพึ่งพาตลาดอย่างเต็มที่(ประมาณ พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน 2556)

การเข้ามาของนิคมอุตสาหกรรมและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น

การเข้ามาของนิคมอุตสาหกรรมและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อลุ่มน้ำคลองกลาย คือ

1. ภาพรวมและทิศทางของนโยบายการพัฒนาภาคใต้

นโยบายในการพัฒนาภาคใต้ที่มีผลต่อการเกิดขึ้นของนิคมอุตสาหกรรมในลุ่มน้ำคลองกลายมี 2 นโยบายคือ โครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคใต้และแผนแม่บทอุตสาหกรรมปิโตรเคมีของประเทศไทย

2. การเข้ามาของนิคมอุตสาหกรรมในลุ่มน้ำคลองกลาย

ในช่วง พ.ศ. 2551 ทางราชการได้ผลักดันโครงการพัฒนาชายฝั่งภาคใต้ (Southern Seaboard) อย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่ง ได้ผลสรุปว่าพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การพัฒนาเป็นนิคมอุตสาหกรรม ได้แก่พื้นที่ ในจังหวัดนครศรีธรรมราชตั้งแต่อำเภอท่าศาลา ต่อเนื่องไปยังอำเภอสิชล อำเภอขนอม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเกี่ยวกับกลุ่มพลังงาน ปิโตรเคมี และอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรในพื้นที่

3. ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากนิคมอุตสาหกรรมต่อลุ่มน้ำคลองกลาย

3.1 ผลกระทบด้านที่ดิน

พื้นที่ ต.กลาย อ.ท่าศาลา เป็นพื้นที่ที่ถูกระบุว่า จะพัฒนาเป็นพื้นที่ท่าเรือและปิโตรเคมี รวมพื้นที่ 19,000 ไร่ ปัจจุบัน กนอ. ได้ลดขนาดพื้นที่เหลือ 12,600 ไร่ นอกจากนี้ยังมีแผนงานที่จะพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ โดยเฉพาะเส้นทางคมนาคมขนส่งที่ต้องใช้ที่ดินทั้งเพื่อตัดถนนและเส้นทางรถไฟ

3.2 ผลกระทบด้านแหล่งหิน

แหล่งหินสำรองที่ถูกเลือกเพื่อรองรับโครงการพัฒนาต่างๆที่จะเกิดขึ้นที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำคลองกลายได้แก่ แหล่งหินเขาตำบลนบพิดำ และแหล่งหินเขานายปาน

3.3 ผลกระทบด้านแหล่งน้ำ

ได้แก่ การสร้างเขื่อนคลองกลาย

3.4 ผลกระทบต่อพื้นที่ชายฝั่ง

ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับลุ่มน้ำคลองกลายในส่วนของพื้นที่ชายฝั่งได้แก่ การสร้างท่าเรืออุตสาหกรรมอำเภอท่าศาลา อุตสาหกรรมปิโตรเคมี และการก่อสร้างท่าเรือของบริษัทเซฟรอน

3.5 ผลกระทบด้านมลพิษ

การเกิดนิคมอุตสาหกรรมมีโอกาที่จะทำให้เกิดมลพิษตามมาดังที่ชาวบ้านพบได้จากการศึกษาดูงานในพื้นที่อื่น เช่น นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง นอกจากนี้ยังมีการผลักดันให้มีการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินที่จะดำเนินการโดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิต

3.6 ผลกระทบด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นจากการผลักดันให้เกิดนิคมอุตสาหกรรมหรือโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในกลุ่มน้ำคลองกลายจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในกลุ่มน้ำคลองกลายตลอดทั้งกลุ่มน้ำในพื้นที่ชายฝั่งทะเล การเกิดโครงการขนาดใหญ่จะส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อสัตว์น้ำที่ชาวบ้านใช้ทำมาหากิน ซึ่งจากการสำรวจพบว่ามีหลายชนิด ส่วนในพื้นที่ต้นน้ำ พบว่ามีพืชและสัตว์ที่พบในบริเวณบ้านปากลงซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำหลายชนิด และอาจเกิดผลกระทบถ้าเกิดโครงการขนาดใหญ่

3.7 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

ในปัจจุบันชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ของกลุ่มน้ำคลองกลายมีอาชีพที่หลากหลาย เช่น ทำประมงชายฝั่ง สวนผลไม้ สวนยางพารา สวนปาล์ม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาชีพที่สัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งถ้าเกิดความเปลี่ยนแปลงต่อทรัพยากรก็ย่อมส่งผลกระทบต่ออาชีพของชาวบ้านด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ชาวบ้านยังพึ่งผลผลิตจากธรรมชาติโดยตรง เช่น การใช้ประโยชน์จากผลผลิตจากป่า

3.8 ผลกระทบด้านสังคม การเมือง

การผลักดันให้เกิดนิคมอุตสาหกรรมและโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ได้ทำให้เกิดความเห็นที่แตกต่างกันในชุมชนและท้องถิ่น ฝ่ายที่หนุนจะทุ่มเทผลประโยชน์ให้กับฝ่ายที่จะสนับสนุนทำให้เกิดความขัดแย้งเกิดขึ้นทั่วไป

นอกจากนี้ ในด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการตัดสินใจตามกระบวนการขั้นตอนตามกฎหมายก็พบว่าความต้องการของชาวบ้านได้ถูกบิดเบือน

กล่าวโดยสรุป จากมุมมองของชาวบ้านที่มิได้วิจัยได้ระดมความคิดเห็นของชาวบ้านถึงของดีในกลุ่มน้ำคลองกลายสรุปได้ว่าชาวบ้านได้มองว่าสิ่งที่เป็นของดีของชุมชนในชนต่าง ๆ มีดังนี้

ของดีในชุมชนชายทะเล ได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากทะเล มะพร้าว ปาปรุ ศาสนา วิถีชีวิต เครือข่ายความสัมพันธ์ของคน ฯลฯ

ของดีในชุมชนบนที่ราบ ได้แก่ สังคมดี สวนยาง ผลไม้ดี เช่น มังคุด ลางสาด ทุเรียน พ่อบ้านผอม เปสโล วัดดอนไคร สวนปาล์ม ปลัก หนอง ปลา นา วัดฤโบราณ ยากลาย ภูมิปัญญาของคน เช่น หมอพื้นบ้าน สมุนไพร สัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย ไก่ บ่อปลา ฯลฯ

ของดีในชุมชนเชิงเขา ได้แก่ ยากลาย ผลไม้ ยางพารา อากาศ น้ำ คนใจดี ช่วยเหลือกันดี ให้ความร่วมมือหาข้อมูล ถ้ำ แหล่งเหล็ก ขี้เหล็กโบราณ ป่าไม้ ระบบนิเวศน์ ฯลฯ

ของดีในชุมชนบนที่สูง ได้แก่ สังคมดี ฐานทรัพยากรดี ดินดี น้ำดี อาหารดี สมุนไพรดี ที่ทำกินเพียงพอ ฯลฯ

นั่นคือ สำหรับสิ่งดีๆ เหล่านี้เองที่จะได้รับผลกระทบ และเกิดเป็นปัญหาต่อชาวบ้านในลุ่มน้ำคลองกลาย ถ้าเกิดโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ขึ้นในพื้นที่ที่กำหนดมาจากเบื้องบนอย่างไม่โปร่งใส และโดยที่ชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมกำหนดอย่างแท้จริง

การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากการวิจัย

การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากการวิจัยกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีอยู่ในทุกวิธีการขั้นตอนของการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมความพร้อมของการวิจัย

การวิจัยได้เตรียมความพร้อมด้วยวิธีการ 3 อย่างคือ การสำรวจสภาพพื้นฐานของชุมชน การสร้างทีมศึกษาวิจัย การขยายผู้ร่วมศึกษาวิจัย

วิธีการที่ 1 การสำรวจสภาพพื้นฐานของชุมชน

การสำรวจสภาพพื้นฐานของชุมชนควรจะทำก่อนที่จะเริ่มพัฒนาโครงการวิจัย แต่เนื่องจากการผลักดันให้เกิดการวิจัยมาจากทั้งชาวบ้านในชุมชนและคนภายนอก การวิจัยครั้งนี้จึงได้มีการสำรวจในช่วงของการทำวิจัย สภาพพื้นฐานที่สำรวจมี 3 อย่างคือ การสำรวจพัฒนาการทางเศรษฐกิจการเมืองของชุมชนเป้าหมาย การสำรวจปัญหาของชุมชนเป้าหมาย และการสำรวจศักยภาพของชุมชนเป้าหมาย

วิธีการที่ 2 การสร้างทีมศึกษาวิจัย

แม้ทีมวิจัยหลักจะเป็นตัวแทนของชาวบ้าน แต่การวิจัยครั้งนี้ก็มีคนภายนอกที่หนุนการวิจัยได้มีบทบาทสำคัญเช่นกัน ในที่นี้จึงพิจารณาทั้งทีมวิจัยในส่วนของชาวบ้าน และทีมวิจัยในส่วนของบุคคลภายนอก

ทีมวิจัยในส่วนของชาวบ้าน

ทีมศึกษาวิจัย จะมาจากชาวบ้านที่มีความกระตือรือร้นสนใจในปัญหาของชุมชน ทุกคนในทีมวิจัยจะมีโอกาสสื่อสารอย่างเท่าเทียมกัน แต่เนื่องจากทีมวิจัยมีความหลากหลายในประสบการณ์และมาจากหลายชุมชนจึงอุปสรรคในการประสานงานและการทำกิจกรรมร่วมกัน นอกจากนี้ยังพยายามสร้างกิจกรรมที่หลากหลายเพิ่มขึ้นโดยการสร้างกลุ่มเครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลาย(คตป.) และการสร้างกิจกรรมอื่นของเครือข่าย เช่น การทำกองทุนร่วมของเครือข่าย การทำเคย

ทีมวิจัยในส่วนของบุคคลภายนอก

บุคคลภายนอกในที่นี้คือที่ปรึกษา และเจ้าหน้าที่ สกว.(node) ความสัมพันธ์ของทีมวิจัยทั้งสองส่วนจะรู้จักกันดีพอสมควร ทุกฝ่ายมีความเชื่อมั่นกันและกัน งานที่บุคคลภายนอกมักต้องหนุนช่วยคือการประสาน เช่น ประสานผู้รู้จากภายนอกเข้าไปหนุนช่วย เป็นต้น

วิธีการที่ 3 การขยายผู้ร่วมศึกษาวิจัย

เป็นหมายการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างทีมวิจัยกับชุมชน ซึ่งจะมีความสัมพันธ์ที่ดีกันก่อนเริ่มทำวิจัยแล้ว เมื่อเริ่มทำวิจัยก็พยายามพัฒนาการความสัมพันธ์ไปในทางที่ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม วิธีการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างทีมวิจัยกับชุมชนทำโดยการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างทีมวิจัยกับชุมชนที่เป็นพื้นที่วิจัย มีการวิเคราะห์และกำแนกแยะหนดสมาชิกในชุมชนออกเป็นระดับต่างๆ และดึงทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วม ผ่านกิจกรรมต่างๆที่กำหนดไว้ในงานวิจัย โดยมุ่งที่จะรื้อฟื้นความสัมพันธ์เดิมในชุมชนที่มีมาก่อนแล้วมาใช้ประโยชน์ อย่างไรก็ตามในการทำวิจัยนี้ยังไม่สามารถขยายการมีส่วนร่วมไปสู่คนในชุมชนได้อย่างเต็มที่นัก สาเหตุสำคัญคือเนื่องจากทีมวิจัยยังให้ความสนใจเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับนิคมอุตสาหกรรมเป็นหลัก ดังนั้นเมื่อเริ่มมีคนอื่นในชุมชนมาสนใจจึงมักไม่มีการติดตามอย่างต่อเนื่องทำให้มีผู้ที่เปลี่ยนหน้ากันเข้ามาแล้วถอยห่างออกไปอยู่เสมอ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

แบ่งได้เป็น 3 วิธีการ คือ

วิธีการที่ 1 การเตรียมการศึกษาวิจัย

จะเริ่มจากการประมวลสภาพและองค์ความรู้ชุมชนเบื้องต้น จากนั้นจะนำไปสู่การตั้งโจทย์วิจัย การวางแผนงาน กำหนดขั้นตอน การจัดการวิจัย และการเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยต่อแหล่งทุน ขั้นตอนเหล่านี้จะมีการระดมข้อมูลและความเห็นเบื้องต้นจากชาวบ้านและทีมวิจัย จากนั้นจะนำมาเรียบเรียงขัดเกลาโดยทีมหนุนจากภายนอก แล้วนำกลับไปให้ทีมวิจัยทำความเข้าใจร่วมกันอีกครั้งหนึ่งก่อนดำเนินการ

วิธีการที่ 2 การเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลของทีมวิจัยจะดำเนินไปพร้อมกับการปฏิบัติการในกระบวนการวิจัยเชิงพัฒนา แต่การเก็บข้อมูลยังต้องได้รับการหนุนช่วยจากทีมหนุนจากภายนอกอยู่มาก ทีมวิจัยชาวบ้านจะมีบทบาทในการประสานผู้เข้าร่วมเป็นหลัก

วิธีการที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ที่เป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลคือทีมวิจัย แนวทางการวิเคราะห์ให้เป็นไปเพื่อให้เป็นฐานในการขยายความร่วมมือในชุมชนในช่วงต่อไปได้ เช่น การหลีกเลี่ยงข้อมูลที่จะสร้างความแย้งขึ้นในชุมชน เป็นต้น

วิธีการที่ 4 การสรุปผลและรายงาน

การเขียนรายงานการวิจัยเขียนโดยบุคคลภายนอกหรือที่ปรึกษาที่เข้าไปหนุนช่วยตามแนวทางที่ทีมวิจัยสรุปมาแล้ว และมีการตรวจสอบแก้ไข

ขั้นตอนที่ 3 การนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

แบ่งการการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเป็น 2 แบบ คือ

1. การขยายงานในระดับชุมชน

แต่การวิจัยครั้งนี้ยังไม่สามารถขยายงานในระดับชุมชนได้มากนัก คือมีผู้เห็นด้วยกับแนวทางของทีมวิจัย แต่ไม่เข้ามาร่วมมากนักและไม่ต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ในด้านการขยายความร่วมมือในชุมชนที่ได้ผลักดันให้เกิดกิจกรรมใหม่ขึ้นนอกเหนือไปจากคำถามหลักของงานวิจัยที่เกี่ยวกับการสร้างนิคมอุตสาหกรรม เช่น การฟื้นฟูประเพณีดับหาคอน การรวมกลุ่มทำกลุ่มเคยกลาย เป็นต้น ได้มีการรวมตัวเป็นกลุ่มที่มีโครงสร้างใหม่เฉพาะขึ้นมา โดยทีมวิจัยกระตุ้นหรือรื้อฟื้นที่จะผลักดัน และเป็นช่องทางในการทำกิจกรรมต่อเนื่องระยะยาวได้

2. การสร้างความสัมพันธ์กับภาคีต่างๆ

การสร้างสัมพันธ์กับภาคีมี 2 ลักษณะคือ

1) ความสัมพันธ์เชิงร่วมมือ ได้แก่การนำผลการวิจัยไปเสริมสร้างการทำงานร่วม การเป็นพันธมิตร เป็นเครือข่าย โดยยกระดับไปสู่การแก้ปัญหาหลักของการวิจัยและปัญหาสำคัญอื่นๆของชุมชน ซึ่งยังไม่มีกิจกรรมด้านนี้ที่เห็นผลชัดเจน

2) ความสัมพันธ์เชิงต่อรอง อาจแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะคือ ความสัมพันธ์เชิงต่อรองกับระดับรัฐบาลหรือนโยบาย กับข้าราชการระดับท้องถิ่น และกับนายทุน โดยความสัมพันธ์เชิงต่อรองกับระดับรัฐบาลหรือนโยบายนั้นข้อเสนอที่เกิดจากการวิจัยครั้งนี้ได้นำไปเสนอระดับนโยบายต่อรัฐบาลนวลสายลักษณ์ ชินวัตร โดยร่วมกับภาคีภาคประชาชนอื่นๆ ในช่วงที่รัฐบาลเข้ารับตำแหน่งใหม่ๆ ในวันที่ 29 กรกฎาคม 2554 ส่วนความสัมพันธ์เชิงต่อรองกับข้าราชการระดับท้องถิ่น และความสัมพันธ์เชิงต่อรองกับนายทุนนั้นยังไม่มีกิจกรรมด้านนี้

สรุปผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาวิจัย

ผลที่เกิดจากการวิจัยมีทั้งที่เป็นไปตามความคาดหวังและไม่เป็นไปตามความคาดหวัง รวมทั้งมีสิ่งที่เกิดนอกเหนือจากความคาดหวัง ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1) สิ่งพึงประสงค์ที่เกิดขึ้น ได้แก่

1.1) ในด้านการสร้างองค์ความรู้ การวิจัยครั้งนี้สามารถตอบคำถามการวิจัยหรือข้อสงสัยของทีมวิจัยได้ ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับการเกิดนิคมอุตสาหกรรมและโครงการ

พัฒนาขนาดใหญ่ รวมถึงผลกระทบต่อชุมชนซึ่งเป็นปัญหาที่ทีมวิจัยและชาวบ้านต้องการทราบ

1.2) เกิดภาคีความร่วมมือของชุมชนกับภาคส่วนต่างๆ เข้ามาร่วมทำวิจัยครั้งนี้ ซึ่งมีทั้งที่เป็นชาวบ้าน นักวิชาการ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ สกว. บุคคลผู้เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน โรงเรียน ครู คนชั้นกลาง เป็นต้น

1.3) เกิดการสร้างโครงสร้างรวมตัวของชาวบ้านในกลุ่มน้ำคลองกลายกันหลวมๆ ชื่อว่า เครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลาย(ตปท.) มีการทดลองหาแนวทางสร้างกิจกรรมของเครือข่ายร่วมกันเพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง เช่น การทำกองทุนเครือข่าย การทำเคยกลาย เป็นต้น

2) ส่วนสิ่งที่ยังไม่บรรลุผล ได้แก่

2.1) ยังไม่สามารถเกิดทัศนคติการทำงานที่ต้องให้ทุกคนร่วมคิดร่วมทำ

2.2) ยังไม่บรรลุการพัฒนาให้เกิดทัศนคติและทักษะความสามารถที่เห็นว่าการวิจัยกับการพัฒนาหรือการแก้ปัญหาต้องทำควบคู่กันไป

2.3) ในช่วงการทำวิจัย ยังไม่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ผลของการทำวิจัยยังไม่สามารถทำให้กลุ่มมีแกนนำและทีมเพิ่มขึ้น การรวมตัวยังเกิดขึ้นเฉพาะกลุ่มที่ทำวิจัย เมื่อทำวิจัยไประยะหนึ่งก็ไม่ขยายกลุ่มใหม่ออกไป หรือมีสมาชิกใหม่แต่ไม่มีความต่อเนื่อง

2.4) ยังไม่เกิดผลเชิงรูปธรรมที่สืบเนื่องจากกิจกรรม เมื่อโครงการวิจัยจบลงในชุมชนยังไม่มีรูปธรรมที่เกิดจากกิจกรรมอยู่ให้ชุมชนสามารถใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการต่อยอดยกระดับการแก้ปัญหาของชุมชนได้นัก จึงยังไม่มีขยายผลต่อเนื่องจากการวิจัยได้อย่างเด่นชัด

สรุป

ผลจากการทำวิจัยครั้งนี้บรรลุผลในบางด้าน ขณะเดียวกันก็มีปัญหาอุปสรรคทำให้ต้องปรับเปลี่ยนรายละเอียดของการวิจัย ทำให้ไม่สามารถบรรลุผลที่ตั้งไว้หลายประการ แต่ก็ได้เกิดผลที่เกิดจากการปรับการวิจัยหรือเกิดสิ่งที่ไม่ได้ระบุไว้ตั้งแต่แรกหลายประการ

สิ่งที่ควรระวังในการทำวิจัย

สิ่งที่ควรระวังที่พบจากการทำวิจัยนี้ที่สำคัญคือปัญหาด้านแกนนำที่มีจำนวนไม่แน่นอน หรือยังมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย ทำให้ทีมวิจัยและทีมหนุนช่วยต้องเริ่มต้นกับคนใหม่ที่เข้ามาเรื่อยๆ

ชาวบ้านทั่วไปยังไม่ตื่นตัว หรือยังไม่กล้าแสดงตัวเพราะยังกลัวอิทธิพลท้องถิ่น ชาวบ้านบางส่วนยังไม่เข้าใจทีมวิจัย บางส่วนยังไม่มีโอกาสใกล้ชิดกับทีมวิจัย ชาวบ้านบางส่วนรอการหา

ประโยชน์จากโครงการขนาดใหญ่ด้วยการเวนคืนที่ดินและทรัพย์สิน หรือการหวังว่าจะฝากลูกหลานให้เข้าทำงานได้ง่ายถ้าเกิดโครงการขนาดใหญ่ขึ้นในชุมชน ชาวบ้านยังไม่รู้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น และการที่ชาวบ้านเคยชินกับการต้องมีเงินตอบแทนในการร่วมกิจกรรมต่างๆ เงื่อนไขเหล่านี้ยังคงมีอยู่ในพื้นที่การวิจัย อันเป็นโจทย์ที่ทีมวิจัยต้องหาทางแก้ไขเพื่อสร้างความพร้อมให้ชาวบ้านได้เข้ามาร่วมตัวกัน

นอกจากนี้ การวิจัยยังมีข้อจำกัดจากฝ่ายที่สนับสนุนให้เกิดโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ และบริษัทเอกชนที่มาลงทุนที่ยังคงรุดคืบเข้าหาชุมชนด้วยวิธีการ

ข้อเสนอต่อการปรับปรุงการทำวิจัยต่อไป

ต่อไปควรจะต้องพัฒนาทักษะและวิธีคิดของแกนนำในการทำวิจัยและการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งต้องเสริมบทบาทของแกนนำให้นำข้อมูลไปร่วมกันเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกในชุมชนเพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจการวิจัย เข้าใจปัญหาและศักยภาพของชุมชน และร่วมกันทำวิจัยและสร้างความเข้มแข็งในการรวมตัวกัน รวมทั้งขยายความร่วมมือไปยังบุคคลภายนอกชุมชนให้เข้ามาหนุนช่วยให้มากขึ้น

ส่วนกิจกรรมที่ควรทำต่อไปหลังจากนี้ต้องเป็นกิจกรรมที่จะเปิดโอกาสให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามาเรียนรู้และเป็นแกนในการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันทั้งในระดับชุมชน ระหว่างชุมชน และกับบุคคลภายนอกกว้างขวางขึ้น

และสิ่งที่ต้องคำนึงถึงและระมัดระวังมากที่สุดในการดำเนินการคือต้องหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้พัฒนาการร่วมมือให้เข้มแข็งโดยเร็วทั้งในระดับชุมชนและเครือข่ายความร่วมมือในกลุ่มน้ำคลองกลาย.

ข้อเสนอระดับนโยบายต่อการผลักดันนิคมอุตสาหกรรมและโครงการพัฒนาขนาดใหญ่

ทีมวิจัยจึงได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหามาเป็นเบื้องต้น ดังต่อไปนี้

1. การดำเนินการต่างๆ ต้องเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย
2. การดำเนินการต่างๆ ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริงในทุกขั้นตอน
3. โครงการจะต้องเหมาะสม สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่
4. โครงการต่างๆ ต้องมีความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจในทุกระดับและทุกมิติ
5. โครงการใดๆ ต้องไม่มีผลกระทบด้านลบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสุขภาพ คุณภาพชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมของชาวบ้านในท้องถิ่น
6. โครงการต่างๆ ต้องศึกษาและระบุถึงความเสี่ยงด้านผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น การฟื้นฟู เยียวยา รวมถึงการชดเชยให้ชัดเจน

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการสนับสนุนให้ชาวบ้านในตำบลกลาย ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ศึกษาผลกระทบด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้นหากมีการสร้างนิคมอุตสาหกรรม และศึกษาสร้างกระบวนการการนำข้อมูลไปแลกเปลี่ยนกับฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการสร้างนิคมอุตสาหกรรมใช้พื้นที่ครอบคลุมทั้งสายน้ำคลองกลายใน 3 ตำบล 2 อำเภอ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช พร้อมทั้งได้เลือกชุมชนเป็นพื้นที่ศึกษาหลักจำนวน 4 ชุมชน ชุมชนชายทะเล ชุมชนบนที่ราบ ชุมชนเชิงเขา และชุมชนบนที่สูง วิธีการดำเนินงานวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนคือ การเตรียมความพร้อมของการวิจัย การศึกษาและ วิเคราะห์ข้อมูล และ การนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การศึกษาพบว่า สามารถประมวลรวมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตลอดลุ่มน้ำคลองกลายได้เป็น 3 ช่วงคือ ช่วงที่ 1 การเริ่มตั้งถิ่นฐาน ชาวบ้านทำมาหากินแบบยังชีพ(ก่อน พ.ศ. 2504) ช่วงที่ 2 การเริ่มต้นพึ่งพาตลาด(ประมาณ พ.ศ. 2504-2545) และช่วงที่ 3 การขยายตัวของการพึ่งพาตลาดอย่างเต็มที่(ประมาณ พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน 2556) นโยบายในการพัฒนาภาคใต้ที่มีผลต่อการเกิดขึ้นของนิคมอุตสาหกรรมในลุ่มน้ำคลองกลายมี 2 นโยบายคือ โครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคใต้และแผนแม่บทอุตสาหกรรมปิโตรเคมีของประเทศไทย ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นมี 8 ด้านคือ ด้านที่ดิน ด้านแหล่งหิน ด้านพื้นที่ชายฝั่ง ด้านมลพิษ ด้านด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม การเมือง

ผลที่เกิดจากการวิจัยที่ สิ่งพึงประสงค์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ 1) ในด้านการสร้างองค์ความรู้ 2) เกิดภาคีความร่วมมือของชุมชนกับภาคส่วนต่างๆ เข้ามาร่วมทำวิจัย 3) เกิดการสร้างโครงสร้างรวมตัวของชาวบ้านในลุ่มน้ำคลองกลายกันหลวมๆ ชื่อว่า เครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลาย (ตปก.) ส่วนสิ่งที่ยังไม่มีบรรลุผล ได้แก่ 1) ยังสามารถเกิดทัศนคติต่อการทำงานที่ต้องให้ทุกคนร่วมคิดร่วมทำ 2) ยังไม่บรรลุการพัฒนาให้เกิดทัศนคติและทักษะความสามารถที่เห็นว่าการวิจัยกับการพัฒนาหรือการแก้ปัญหาต้องทำควบคู่กันไป 3) ในช่วงการทำวิจัย ยังไม่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ไม่ขยายกลุ่มใหม่ออกไป หรือมีสมาชิกใหม่แต่ไม่มีความต่อเนื่อง 4) ยังไม่เกิดผลเชิงรูปธรรมที่สืบเนื่องจากกิจกรรมอย่างเด่นชัด

สิ่งที่ควรระวังที่พบจากการทำวิจัยนี้ที่สำคัญคือปัญหาด้านแกนนำที่มีจำนวนไม่แน่นอน ชาวบ้านทั่วไปยังไม่ตื่นตัว หรือยังไม่กล้าแสดงตัว และฝ่ายที่สนับสนุนให้เกิดโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ และบริษัทเอกชนที่มาลงทุนที่ยังคงรุกคืบเข้ามา ทีมวิจัยจึงได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหามีเบื้องต้น 6 ประการคือ 1)การดำเนินการต่างๆต้องเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย 2) การดำเนินการต่างๆต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริงในทุกขั้นตอน 3)โครงการจะต้องเหมาะสม สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ 4) โครงการต่างๆต้องมีความเป็นธรรมชาติหรือเป็นธรรมชาติ

ทุกระดับและทุกมิติ 5) โครงการใดๆ ต้องไม่มีผลกระทบด้านลบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสุขภาพ คุณภาพชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมของชาวบ้านในท้องถิ่น และ 6) โครงการต่างๆ ต้องศึกษาและระบุถึงความเสี่ยงด้านผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น การฟื้นฟูเยียวยารวมถึงการชดเชยให้ชัดเจน

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	1
บทคัดย่อ	20
บทที่ 1 บทนำ	27
ความเป็นมาของการวิจัย	27
คำถามการวิจัย	29
วัตถุประสงค์การวิจัย	29
พื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย	29
ระยะเวลาดำเนินโครงการ	30
งบประมาณ	31
ผู้วิจัยและผู้รับผิดชอบโครงการ	31
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	32
บทที่ 2 กระบวนการวิจัย	33
ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมความพร้อมของการวิจัย	33
1. การเตรียมความพร้อมของทีมวิจัย	34
1.1 การพัฒนาความเข้าใจและทักษะการศึกษาข้อมูล	34
1.2 การพัฒนาการวิเคราะห์เชื่อมโยง ให้ความหมายข้อมูล	37
1.3 การพัฒนาวิธีการเขียนรายงานผลการศึกษา	39
2. การจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชน	40
2.1 การจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนของโซนชายทะเล	41
2.2 การจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนของโซนทุ่ง	43
2.3 การจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนของโซนเชิงเขา	44
2.4 การจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนของโซนที่สูง	44
ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวม ศักยภาพ และวิเคราะห์ข้อมูล	45
1. การรวบรวมข้อมูลจากรายบุคคล	46
2. การสัมภาษณ์กลุ่ม	47
2.1 โซนที่สูง	48
2.2 โซนเชิงเขา	48
2.3 โซนชายทะเล	49

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
3. การจัดเวทีผู้เฒ่าเล่าลูกหลาน	49
3.1 โชนชายทะเล	49
3.2 โชนที่ราบ	50
3.3 โชนต้นน้ำ	50
4. เวทีเสริมความรู้จากวิทยากรภายนอก	51
5. การศึกษาดูงาน	51
5.1 การศึกษาดูงานครั้งที่ 1	52
5.2 การศึกษาดูงานครั้งที่ 2	52
5.3 การศึกษาดูงานครั้งที่ 3	53
5.4 การศึกษาดูงานครั้งที่ 4	53
6. การวิเคราะห์ข้อมูล	55
6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยทีมวิจัย	55
6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการมีส่วนร่วม	56
ขั้นตอนที่ 3 การนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้	56
1. การจัดเวทีรายงานผลการวิจัยและสร้างทิศทางการเคลื่อนไหว	57
1.1 เวทีในแต่ละโชน	57
1.2 เวทีใหญ่รวมชาวบ้านทุกโชน	57
2. การจัดเวทีสาธารณะ	58
3. การเผยแพร่ข้อมูล	60
4. การยื่นข้อเสนอต่ทางราชการ	60
5. การทดลองนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยวิธีการอื่นๆ	61
5.1 การจัดกิจกรรมนอกพื้นที่วิจัย	61
5.2 การจัดกิจกรรมในพื้นที่วิจัย	61
บทที่ 3 วิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำคลองกลาย	63
บริบททางภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์	63
ลุ่มน้ำคลองกลายกับความเปลี่ยนแปลงในช่วงร่วมสมัย	65
กลุ่มที่ 1 ชุมชนชายทะเล : บ้านพังปริง	66

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
ช่วงที่ 1 การทำมาหากินแบบยังชีพ(ประมาณก่อน พ.ศ. 2504)	67
ช่วงที่ 2 การเริ่มทำเพื่อขายและเริ่มเป็นหนี้สิน(ประมาณ พ.ศ. 2504-2530)	68
ช่วงที่ 3 การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม : การลดลงของการทำประมง ขนาดใหญ่โดยชาวบ้านการเริ่มทำนาเกลือ และทำสวน (พ.ศ.2531- 2546)	70
ช่วงที่ 4 การขยายตัวของการทำเพื่อขาย :การลดลงของการทำประมง เล็กทำนา หันมาค้าขาย ปลุกป่าล้ม และทำสวนยาง(พ.ศ. 2546- ปัจจุบัน 2556)	71
การลดลงของทรัพยากรชายฝั่ง	71
การปรับเปลี่ยนการใช้ที่ดิน	73
การเริ่มค้าขายนอกชุมชนมากขึ้น	73
การส่งลูกไปเรียนต่อและทำงานนอกชุมชนมากขึ้น	73
การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมวัฒนธรรม	74
สภาพปัจจุบันของบ้านพังปดิง	76
กลุ่มที่ 2 ชุมชนบนที่ราบ: บ้านทุ่งพันธ์	79
ช่วงที่ 1 การทำมาหากินแบบยังชีพ(ประมาณก่อน พ.ศ. 2504)	80
ช่วงที่ 2 การเริ่มทำเพื่อขาย(ประมาณ พ.ศ. 2504-2523)	83
ช่วงที่ 3 การขยายตัวของการทำเพื่อขายครั้งที่ 1 : ยางพันธุ์ ทุเรียนและสวนผลไม้ (ประมาณ พ.ศ. 2524-2545)	84
ช่วงที่ 4 การขยายตัวของการทำเพื่อขายครั้งที่ 2 : เลิกทำนา การขยายการปลูกยาง และปลูกปาล์ม(พ.ศ.2546-ปัจจุบัน 2556)	84
สภาพปัจจุบันของบ้านทุ่งพันธ์	85
กลุ่มที่ 3 ชุมชนเชิงเขา : บ้านหน้าเขาวัด	91
ช่วงที่ 1 ตั้งถิ่นฐานและทำมาหากินแบบยังชีพ(ประมาณ พ.ศ.2513-2525)	92
ช่วงที่ 2 การตั้งชุมชนอย่างเป็นทางการและเริ่มทำเพื่อขาย(ประมาณ พ.ศ. 2526-2535)	95
ช่วงที่ 3 การขยายตัวของการทำเพื่อขายและการขยายตัวของชุมชน (พ.ศ.2536-ปัจจุบัน 2556)	96
สภาพปัจจุบันของบ้านหน้าเขาวัด	98

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
กลุ่มที่ 4 ชุมชนบนที่สูง: บ้านปากลง	99
ช่วงที่ 1 การทำมาหากินแบบยังชีพ(ประมาณก่อน พ.ศ. 2504)	100
ช่วงที่ 2 การเริ่มทำเพื่อขาย(ประมาณ พ.ศ. 2504-2523)	102
ช่วงที่ 3 การขยายตัวของการทำเพื่อขาย : เลิกทำไร่ ทำนา	
มาปลูกยางพันธุ์ (ประมาณ พ.ศ. 2524-ปัจจุบัน 2556)	103
สภาพปัจจุบันของบ้านปากลง	104
สรุป ความเปลี่ยนแปลงและของดีในชุมชนลุ่มน้ำคลองกลาย	108
บทที่ 4 การเข้ามาของนิคมอุตสาหกรรมและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น	110
1. ภาพรวมและทิศทางของนโยบายการพัฒนาภาคใต้	110
1.1 โครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคใต้	110
1.2 แผนแม่บทอุตสาหกรรมปิโตรเคมีของประเทศไทย	112
2. การเข้ามาของนิคมอุตสาหกรรมในลุ่มน้ำคลองกลาย	114
3. ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากนิคมอุตสาหกรรมต่อลุ่มน้ำคลองกลาย	115
3.1 ผลกระทบด้านที่ดิน	115
3.2 ผลกระทบด้านแหล่งหิน	116
3.3 ผลกระทบด้านแหล่งน้ำ	117
3.4 ผลกระทบต่อพื้นที่ชายฝั่ง	119
การสร้างท่าเรืออุตสาหกรรมอำเภอท่าศาลา	119
อุตสาหกรรมปิโตรเคมี	119
การก่อสร้างท่าเรือของบริษัทเซฟรอน	120
3.5 ผลกระทบด้านมลพิษ	120
3.6 ผลกระทบด้านด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	121
3.7 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ	124
3.8 ผลกระทบด้านสังคม การเมือง	125
บทที่ 5 การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากการวิจัย	127
ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมความพร้อมของการวิจัย	127
วิธีการที่ 1 การสำรวจสภาพพื้นฐานของชุมชน	127
การสำรวจพัฒนาการทางเศรษฐกิจการเมืองของชุมชนเป้าหมาย	128
การสำรวจปัญหาของชุมชนเป้าหมาย	128

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
การสำรวจศักยภาพของชุมชนเป้าหมาย	128
วิธีการที่ 2 การสร้างทีมศึกษาวิจัย	129
ทีมวิจัยในส่วนของชาวบ้าน	129
ทีมวิจัยในส่วนของบุคคลภายนอก	130
วิธีการที่ 3 การขยายผู้ร่วมศึกษาวิจัย	130
ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาและ วิเคราะห์ข้อมูล	131
วิธีการที่ 1 การเตรียมการศึกษาวิจัย	131
วิธีการที่ 2 การเก็บข้อมูล	131
วิธีการที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล	131
วิธีการที่ 4 การสรุปผลและรายงาน	131
ขั้นตอนที่ 3 การนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติและแลกเปลี่ยนเรียนรู้	131
1. การขยายงานในระดับชุมชน	132
2. การสร้างความสัมพันธ์กับภาคีต่างๆ	132
1) ความสัมพันธ์เชิงร่วมมือ	
2) ความสัมพันธ์เชิงต่อรอง	
สรุปผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาวิจัย	133
1) สิ่งพึงประสงค์ที่เกิดขึ้น	
2) ส่วนสิ่งที่ยังไม่บรรลุผล	
บทที่ 6 สรุป	135
สิ่งที่ควรระวังในการทำวิจัย	136
ข้อเสนอต่อการปรับปรุงการทำวิจัยต่อไป	137
ข้อเสนอระดับนโยบายต่อการผลักดันนิคมอุตสาหกรรมและโครงการพัฒนาขนาดใหญ่	138
บรรณานุกรม	140
ภาคผนวก	144
ภาคผนวกที่ 1 ข้อเสนอต่อรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตรฯ	
เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2554	145
ภาคผนวกที่ 2 คปท.จ้ พท.แก้ปัญหาพื้นที่ให้ ปชช. 29 กรกฎาคม 2554	148
ภาคผนวกที่ 3 กำหนดการอบรมนักเรียนชั้น ม. 4 โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา	150
ภาคผนวกที่ 4 ประมวลภาพกิจกรรม	159

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของการวิจัย

ในปลายปี 2551 ราชการได้ผลักดันโครงการพัฒนาชายฝั่งภาคใต้(Southern Seaboard) อีกครั้งหนึ่งหลังจากที่ได้เจียบหายไปนาน โดยทางการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย กระทรวงอุตสาหกรรมได้ว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาศึกษาพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การสร้างนิคมอุตสาหกรรมต่างๆ ผลการศึกษาได้ข้อสรุปว่าพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การพัฒนาเป็นนิคมอุตสาหกรรมได้แก่พื้นที่ตั้งแต่อำเภอท่าศาลา ต่อเนื่องไปยังอำเภอสิชล อำเภอขนอมซึ่งอยู่จังหวัดนครศรีธรรมราช² และต่อมากการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยก็ได้ดำเนินการศึกษาความเป็นไปได้และเคลื่อนไหวผลักดันเพื่อจะสร้างนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ 3 แห่งของจังหวัดนครศรีธรรมราชคือแห่งที่ 1 ที่ตำบลแก้วแสน อำเภอนาบอน แห่งที่ 2 ที่ตำบลทุ่งปรัง อำเภอสิชล และ แห่งที่ 3 ที่ตำบลกลาย อำเภอท่าศาลา

การเคลื่อนไหวดังกล่าวเกิดขึ้นโดยที่ชาวบ้านในพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่ทราบเรื่อง การที่จะสืบค้นข้อมูลเพื่อให้ทราบความจริงก็เป็นไปได้ยาก เท่าที่ชาวบ้านพอจะทราบบ้างก็คือทราบข่าวจากสื่อหนังสือพิมพ์ว่าจะเกิดโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากขึ้นในพื้นที่ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเกี่ยวกับกลุ่มพลังงาน ปิโตรเคมี และอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรในพื้นที่ เช่น น้ำมันปาล์ม-ไบโอดีเซล ผลิตภัณฑ์ยางแปรรูป ซีเมนต์และอิฐส้ม ส่วนอุตสาหกรรมรองคืออุตสาหกรรมต่อเนื่องจากกลุ่มพลังงานและปิโตรเคมี เช่น น้ำมันเครื่อง จาระบี เคมีภัณฑ์ อุตสาหกรรมขึ้นส่วนและผลิตภัณฑ์พลาสติก ตลอดจนผลิตภัณฑ์เหล็กชั้นปลายที่พึ่งพาอุตสาหกรรมแปรรูปเหล็กชั้นต้นในภาคใต้ตอนบน³ แต่จะมีรายละเอียดอย่างไรนั้นไม่สามารถทราบได้อย่างชัดเจน ชาวบ้านจึงกังวลว่าถ้าเกิดอุตสาหกรรมเหล่านี้ขึ้นจริงในพื้นที่ก็จะส่งผลกระทบต่อคนในพื้นที่อย่างรุนแรง

สำหรับชาวบ้านในพื้นที่ตำบลกลาย อำเภอท่าศาลาอันเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยต้องการเข้ามาตั้งเป็นเขตนิคมอุตสาหกรรมก็มีความกังวลมากเช่นกันว่าสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นจะส่งผลให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนและเกิดความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านก็ไม่ทราบว่าการสร้างนิคมอุตสาหกรรมจะเกิดจริงหรือไม่ หรือเกิดขึ้นในลักษณะใด ชาวบ้านเพียงแค่ทราบว่ารัฐกำลังเคลื่อนไหวเพื่อให้มีการสร้างเท่านั้น ทำให้ชาวบ้านเริ่มคัดค้านการสร้างนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ตำบลกลาย เกิดการเผชิญหน้ากันอย่างเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ

² หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ฉบับวันที่ 8-10 ม.ค. 2552

³ เล่มเดิม.

ต่อมาในวันที่ 12 กันยายน 2551 ทางศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราชจึงร่วมมือกับโครงการการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ โครงการดับบ้านดับเมือง ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ได้จัดเวทีประชุมเรื่อง “เราเทอร์นชิบอร์ดกับทิศทางการพัฒนาจังหวัดนครศรีธรรมราช” ขึ้น ณ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราชโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างฝ่ายรัฐบาล อันประกอบด้วยตัวแทนจากการนิคมอุตสาหกรรม บริษัทที่ปรึกษาที่ดำเนินการศึกษาข้อมูล ตัวแทนสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และตัวแทนจังหวัดนครศรีธรรมราช กับชาวบ้านในพื้นที่นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน แต่ผลการประชุมครั้งนั้นก็ยังคงคุ้ยกันไม่รู้เรื่อง คือทางราชการพยายามเสนอถึงข้อดีในการเกิดนิคมอุตสาหกรรม พร้อมทั้งข้อมูลสนับสนุนต่างๆ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวนี้ชาวบ้านไม่เข้าใจเพราะเป็นภาษาทางวิชาการมาก และไม่รู้ว่าได้มาจากไหน ในขณะที่ชาวบ้านเองก็ไม่มีข้อมูลอะไรนำเสนอแก่ที่ประชุม เพราะตัวเองก็ไม่เข้าใจเหมือนกันว่าในพื้นที่มีดีอะไรบ้าง และจะเกิดผลกระทบอะไร มีแต่การแสดงออกด้วยอารมณ์ความรู้สึก

ดังนั้น เนื่องจากเห็นว่าการเผชิญหน้ากันที่เกิดขึ้นนอกจากจะเต็มไปด้วยบรรยากาศของความขัดแย้งแล้ว ก็ยังไม่สามารถค้นหาทางออกที่เหมาะสมได้เลย และมีแนวโน้มว่าอาจกลายเป็นความรุนแรงยิ่งขึ้น การวิจัยนี้จึงเกิดขึ้นเนื่องจากเห็นว่า สถานการณ์ที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลกลาย อำเภอท่าศาลา กำลังดำเนินไปท่ามกลางความรับรู้อันคลุมเครือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายรัฐ ฝ่ายชาวบ้านในพื้นที่ และฝ่ายสาธารณชนทั่วไปในสังคม คือฝ่ายรัฐดำเนินการอย่างไม่เปิดเผยข้อมูลให้ชาวบ้านรู้ ฝ่ายรัฐเป็นผู้กำหนดโครงการลงมาจากเบื้องบนโดยใช้ข้อมูลความรู้ที่ได้จากการจ้างบริษัทที่ปรึกษาที่อาจมีความลำเอียงหรืออาศัยข้อมูลมาพิจารณาอย่างไม่ครบถ้วน ในขณะที่ฝ่ายชาวบ้านก็ไม่สามารถทราบข้อมูลหรือความคืบหน้าที่ชัดเจนแน่นอนของการดำเนินการผลักดันให้เกิดการสร้างนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ของตนเอง นอกจากนี้ชาวบ้านในพื้นที่ยังประกอบไปด้วยคนหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มยังไม่ได้พูดคุยถกเถียงเพื่อหาความเห็นร่วมกันอย่างชัดเจน หรือแม้แต่ในด้านข้อมูลความรู้ต่างๆ ที่ชาวบ้านมีอยู่เกี่ยวกับพื้นที่ของตนเองก็อยู่กระจัดกระจาย ยังไม่มีการรวบรวมจัดระบบให้สอดคล้องเป็นหนึ่งเดียวกัน ส่วนฝ่ายสาธารณชนทั่วไปในสังคมก็จะได้รับทราบข้อมูลไม่ครบถ้วนจากทุกฝ่าย จึงอาจมีทัศนะเห็นด้วยกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยที่รับทราบข้อมูลอย่างคลุมเครือหรือไม่ครบถ้วนทุกฝ่าย ซึ่งจะส่งผลให้การตัดสินใจในนโยบายสาธารณะที่สำคัญเช่นนี้ผิดพลาดได้ นั่นคือในขณะที่รัฐเดินหน้าโครงการ ในส่วนของชาวบ้านก็ตั้งท่าจะคัดค้าน ซึ่งทั้ง 2 ฝ่ายกำลังอยู่ในภาวะที่ไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพราะขาดการโต้เถียงที่ทั้ง 2 ฝ่ายมีข้อมูลที่ชัดเจนและรัดกุม รวมทั้งขาดกระบวนการที่จะให้สาธารณะเข้ามามีส่วนบนพื้นฐานของการพิจารณาข้อมูลจากทุกฝ่ายอย่างรอบด้าน

การวิจัยครั้งนี้เห็นว่าควรจะสนับสนุนให้ชาวบ้านในตำบลกลาย อำเภอท่าศาลาที่อยู่ในเขตการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมได้ศึกษาข้อมูลในพื้นที่ของตนเอง เพื่อจะเข้าใจข้อเท็จจริงบน

พื้นฐานของการพิจารณาข้อมูล และสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการเจรจาพูดคุยกับฝ่ายรัฐบาล และนำไปถกเถียงในพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้สาธารณชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาเกี่ยวกับการสร้างโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่อาจมีผลกระทบอย่างกว้างขวางด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้การตัดสินใจเกี่ยวกับการสร้างโครงการขนาดใหญ่มีความรอบคอบกว่าที่เคยเป็นมา และคำนึงถึงผลกระทบต่างๆที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อประชาชนในพื้นที่

คำถามการวิจัย

1. ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในตำบลกลาย อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการผลิต ด้านสุขภาพอนามัย และด้านสังคมวัฒนธรรม จากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร เงื่อนไขอะไรที่มีส่วนสำคัญต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ด้านต่างๆดังที่กล่าวมา
2. หากเกิดการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ จะเกิดผลกระทบด้านต่างๆ ตามข้อ 1 อย่างไร
3. จะสร้างกระบวนการนำข้อมูลไปสู่การเรียนรู้ร่วมกับฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งฝ่ายรัฐบาลและสาธารณะทั่วไปอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการผลิต ด้านสุขภาพอนามัย และด้านสังคมวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบัน ทั้งในแง่ปรากฏการณ์และเงื่อนไขที่มีส่วนต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ดังกล่าว
2. เพื่อศึกษาผลกระทบด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้นหากมีการสร้างนิคมอุตสาหกรรม
3. เพื่อสร้างกระบวนการการนำข้อมูลไปแลกเปลี่ยนกับฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการสร้างนิคมอุตสาหกรรม

พื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

การศึกษานี้ ในตอนแรกได้กำหนดจะใช้พื้นที่ตำบลกลาย อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพื้นที่หนึ่งที่รัฐบาลเลือกทำนิคมอุตสาหกรรม และดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้

ต่อมาเมื่อพัฒนาโครงการและดำเนินการไประยะหนึ่ง ทีมวิจัยก็ได้พิจารณาปรับพื้นที่ศึกษาโดยได้ขยายพื้นที่ให้ครอบคลุมทั้งสายน้ำคลองกลาย เนื่องจากพบว่าปัญหา ตลอดจนการปรับตัวด้านการจัดการทรัพยากรหรือการแก้ปัญหาใดๆของชาวบ้านในตำบลกลายจะเชื่อมโยงถึง

ชุมชนที่อยู่ในลุ่มน้ำเดียวกันคือลุ่มน้ำคลองกลายอย่างไม่สามารถแยกส่วนออกจากกันได้ นอกจากนี้โครงการพัฒนาที่จะเข้ามาแม้ว่าในระยะแรกจะเน้นการทำการกิจกรรมในพื้นที่เป้าหมายเป็นหลักโดยเฉพาะพื้นที่ชายทะเล แต่ในระยะยาวโครงการพัฒนาเหล่านี้ก็ได้วางแนวทางที่จะทำการกิจกรรมในชุมชนต่างๆ ทั้งทั้งลุ่มน้ำ เช่น การจัดการน้ำ การจัดการที่ดินในลุ่มน้ำ ซึ่งในที่นี้คือชุมชนในลุ่มน้ำคลองกลาย

เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งในการขยายพื้นที่ศึกษาคือในชุมชนชายทะเลที่เป็นพื้นที่เป้าหมายโดยตรงในการพัฒนานั้น เจ้าของโครงการได้เข้ามาทำงานมวลชนอย่างเข้มข้น การจะศึกษาในพื้นที่เดียวกันจึงจึงเป็นการจำกัดขอบเขตพื้นที่และประเด็นอันจะทำให้ทำการศึกษายาก ขณะเดียวกันชาวบ้านในชุมชนอื่นของลุ่มน้ำก็ไม่ได้รู้ และไม่สามารถเชื่อมโยงปัญหาจากชุมชนชายทะเลกับชุมชนตนเองได้ การขยายพื้นที่ศึกษาจึงเป็นการหาทางออกจากข้อจำกัดของพื้นที่และประเด็น และสร้างฐานความร่วมมือของคนในลุ่มน้ำระยะยาวด้วย

ดังนั้นการศึกษานี้จึงได้ขยายพื้นที่ศึกษาจากเฉพาะพื้นที่ตำบลกลาย อำเภอท่าศาลาออกไปเป็น 3 ตำบล 2 อำเภอ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช พร้อมทั้งได้เลือกชุมชนเป็นพื้นที่ศึกษาหลักจำนวน 4 ชุมชน ในแต่ละชุมชนจะเป็นตัวแทนของชุมชนแต่ละรูปแบบ คือ

1. ชุมชนชายทะเล พื้นที่ศึกษาหลักคือ ชุมชนบ้านพังปลิง หมู่ที่ 11 ตำบลกลาย อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. ชุมชนบนที่ราบ พื้นที่ศึกษาหลักคือ ชุมชนบ้านทุ่งพันธ์ หมู่ที่ 7 ตำบลกลาย อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. ชุมชนเชิงเขา พื้นที่ศึกษาหลักคือ ชุมชนหน้าเขาวัด หมู่ที่ 9 ตำบลดิ่งชัน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช
4. ชุมชนบนที่สูง พื้นที่ศึกษาหลักคือ ชุมชนบ้านปากลง หมู่ที่ 6 ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

การเลือกชุมชนเหล่านี้เป็นพื้นที่ศึกษาจะเป็นการหาตัวอย่างการเคลื่อนไหวของชาวบ้านผู้จะได้รับผลกระทบจากการสร้างนิคมอุตสาหกรรมที่สามารถใช้ความรู้ต่อรองถกเถียงกับทางราชการและผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ได้ อันจะเป็นประโยชน์ทั้งฝ่ายที่จะสร้างนิคมอุตสาหกรรมที่จะได้รับฟังเหตุผลของชาวบ้านอย่างรอบด้าน และไม่ใช้เหตุผลสำเร็จรูปที่สนับสนุนการสร้างนิคมอุตสาหกรรมแต่เพียงฝ่ายเดียว และจะเป็นตัวอย่างให้แก่ประชาชนในพื้นที่อื่นที่ควรจะใช้การวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อจัดเตรียมข้อมูลสำหรับแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับทางราชการและฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ระยะเวลาดำเนินโครงการ

ได้กำหนดเวลาในการทำวิจัย 1 ปีระหว่างเดือนสิงหาคม 2552-กรกฎาคม 2553 ต่อมาได้เลื่อนระยะเวลาการดำเนินโครงการออกไปจากที่กำหนดไว้เดิม กิจกรรมส่วนใหญ่ดำเนินการ

เสร็จสิ้นประมาณเดือนกรกฎาคม 2554 และได้เขียนร่างรายงานฉบับสมบูรณ์เสร็จในเดือน
มกราคม 2555 และปรับปรุงเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์เสร็จในเดือนกุมภาพันธ์ 2556

งบประมาณ

300,000.00 บาท

ผู้วิจัยและผู้รับผิดชอบโครงการ

1. ที่ปรึกษา

1. อาจารย์จรงเจริญ ผลศิริ
2. นายอดุลย์ สาครวิโรจน์
3. นายเชด แววัลจิต
4. นายเลือน เหลี่ยมแก้ว
5. นายยะหยยา เจ๊ะยะนาย
6. นายวิเชียร ทองเกลี้ยง
7. ดร.เลิศชาย ศิริชัย
8. นายธนิศ สมพงษ์
10. นางเพลินพิศ สมพงษ์
11. นางสาวนุสนธ์ สงเอียด
12. นางสาวอรสา จันท์ชุม
13. อาจารย์วิทยา อภรณ์

2. คณะวิจัย

1. นายกะหริ่ม ดำฤทธิ์	หัวหน้าโครงการ
2. นายสมพร ผั่นแปร	เลขานุการ การเงิน
3. นายยอดชาย แววัลจิต	เลขานุการ การเงิน
4. นายภูเบศ เจนวิทยานันท์	
5. นายยุโสภ โต๊ะหมาด	
6. นายอาลี ทามาต	
7. นายมุสตีอะ อูเด็น	
8. นายเหม สระวาง	
9. นายตอระหมาน เมาะแหล่	
10. นายสวัสดิ์ ผิวลั่น	

11. นายสุริย์ แก้วเรือง
12. นายชุมพล สมเชื้อ
13. นายสินสมุทร รอดเกลี้ยง
14. นางสาวสิริพร รอดเกลี้ยง
15. นายยงยุทธ ผิวเหมาะ
16. นายจิตร แทนสกุล
17. นายสุวิมล ปิยะกาญจน์
18. นายนอบ ใจห้าว
19. นายอะนล ปานปลอด
20. นายกล่อม ปานปลอด
21. นายสมนึก เมืองทอง
22. นายคณิต หนูอ่อน
23. นายธันวา แก้วเกิด
24. นางสาวกัลยากร ศิริพันธุ์
25. นายเรือง พุดละพันธ์

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชาวบ้านมีความรู้ด้านต่างๆ มากพอที่จะแลกเปลี่ยนกับฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างนิคมอุตสาหกรรมอย่างมีเหตุผล
2. เกิดกระบวนการเคลื่อนไหวของชาวบ้านในการใช้ข้อมูลแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างนิคมอุตสาหกรรม และเกิดบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สนับสนุนพื้นฐานของการใช้ข้อมูลอย่างมีเหตุผล

บทที่ 2

กระบวนการวิจัย

ในบทนี้ จะกล่าวถึงขั้นตอนและกิจกรรมตามลำดับตามที่ได้เสนอไว้ สิ่งที่ได้ดำเนินการจริง พร้อมทั้งกล่าวถึงการปรับเปลี่ยนรายละเอียดของกิจกรรม และผลที่ได้รับ

กระบวนการในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมความพร้อมของการวิจัย ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวม ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนที่ 3 การนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แต่ละขั้นตอนก็มีกิจกรรมที่เป็นรายละเอียดดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 1 ในการดำเนินโครงการวิจัยที่มิวิจัยได้พยายามดำเนินไปตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ แต่ก็มีมีการปรับเปลี่ยนในรายละเอียดให้มีความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง อย่างไรก็ตามการปรับเปลี่ยนที่เกิดขึ้นที่มิวิจัยได้พยายามรักษาเป้าหมายและการบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยเอาไว้

การปรับเปลี่ยนรายละเอียดของการดำเนินโครงการมีสาเหตุสำคัญจากการที่ประเด็นที่ทำวิจัยเป็นประเด็นที่สร้างความขัดแย้งในชุมชนสูง เป็นประเด็นที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่อย่างกว้างขวาง มีผลประโยชน์และผู้เกี่ยวข้องจำนวนมากทั้งในระดับในพื้นที่และนอกพื้นที่ นอกจากนี้พื้นที่ทำวิจัยยังประกอบไปด้วยทั้งระดับชุมชน ระดับโซน และระดับเครือข่าย แต่ชาวบ้านรวมทั้งที่มิวิจัยส่วนใหญ่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการวิจัย หรือการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาก่อน พื้นฐานการรวมกลุ่มทั้งในระดับชุมชนจนถึงระดับเครือข่ายก็ยังคงพัฒนาอีกมาก ในขณะที่การดำเนินการต่างๆ รวมทั้งการวิจัยต้องเป็นไปอย่างรัดกุมเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในพื้นที่ที่ทำวิจัยอย่างรวดเร็วจากการรุกคืบของกลุ่มที่ต้องการนำโครงการขนาดใหญ่มาลงในพื้นที่ ดังนั้นการกำหนดกิจกรรมต่างๆ ที่ได้เสนอไว้ในตัวโครงการแต่แรกจึงอาจเหมาะสมสำหรับในช่วงกำลังพัฒนาโครงการซึ่งได้ทำตั้งแต่ปลายปี 2551 ถึงต้นปี 2552 แต่ต้องปรับให้เหมาะสมเมื่อต้องดำเนินการจริงซึ่งได้เริ่มหลังจากการอนุมัติโครงการในเดือนกันยายน 2552 เพราะเงื่อนไขในพื้นที่ได้เปลี่ยนไปมากและแทบตลอดเวลาแม้ในขณะที่โครงการกำลังดำเนินอยู่

กระบวนการวิจัยที่ได้ทำมีดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมความพร้อมของการวิจัย

ในการเตรียมความพร้อมของการวิจัยได้แบ่งการดำเนินงานเป็น 2 ส่วนคือ 1. การเตรียมความพร้อมของที่มิวิจัย และ 2. การจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชน

1. การเตรียมความพร้อมของทีมวิจัย

กิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยมี 3 กิจกรรมคือ 1) การพัฒนาความเข้าใจและทักษะการศึกษาข้อมูล 2) การพัฒนาการวิเคราะห์เชื่อมโยง ให้ความหมายข้อมูล 3) การพัฒนาวิธีการเขียนรายงานผลการศึกษา

1.1 การพัฒนาความเข้าใจและทักษะการศึกษาข้อมูล

หลังจากทีมวิจัยได้รับแจ้งจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2552 ว่าโครงการได้รับการอนุมัติ ต่อมาได้ลงนามในสัญญาเมื่อวันที่ 9 กันยายน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)ได้โอนเงินมาในวันที่ 17 กันยายน ทีมวิจัยก็ได้ปรึกษาหารือเพื่อดำเนินการวิจัย โดยกิจกรรมแรกคือการเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยเพื่อให้ นักวิจัยมีความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษารวบรวมข้อมูล และมีทักษะในการศึกษาข้อมูลสำหรับการ วิจัยเพื่อท้องถิ่นด้วยวิธีการต่างๆ

การจัดกิจกรรมนี้เริ่มจากได้จัดประชุมเตรียมขึ้นที่บ้านหน้าเขาวัดในวันที่ 7 ตุลาคม 2552 ในวันดังกล่าวมีการร่วมกันกำหนดลักษณะของกิจกรรมว่าเป็นการจัดประชุมกึ่งฝึกอบรม โดยมี วิทยากรภายนอกมาร่วมบรรยาย ผู้ที่จะเข้าร่วมกิจกรรมได้แก่ ทีมนักวิจัย ทีมประสานงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น ทีมที่ปรึกษา บุคคลภายนอกที่สนใจ ชาวบ้านในพื้นที่ หน่วยงานของรัฐ รวม 30 คน มีการ วันเวลา สถานที่ เนื้อหา วิทยากร กำหนดผู้รับผิดชอบ และได้จัดกิจกรรมนี้ในวันที่ 4-5 พฤศจิกายน 2552 โดยสถานที่จัดคือที่วัดเขาดิน ตำบลตลิ่งชัน

เวทีในวันที่ 4-5 พฤศจิกายน 2552 ได้มีการเชิญวิทยากรจากท้องถิ่นอื่นซึ่งได้ทำวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นอยู่ก่อนแล้วคือคุณอิสระ ตัวตั้ง หัวหน้าโครงการวิจัยการอนุรักษ์ ป่านพู่ และพัฒนางาน หัตถกรรมพื้นบ้านอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านดอนตรอ อำเภอลำดวน จังหวัด นครศรีธรรมราช และได้เชิญ ดร.เลิศชาย ศิริชัยเป็นวิทยากรในเรื่อง *แนวคิดและวิธีการในการทำ วิจัยเพื่อท้องถิ่น* มีการแบ่งกลุ่มย่อยตามโซน การฉายสื่อวีดิทัศน์ตัวอย่างการทำวิจัยท้องถิ่นจาก พื้นที่อื่น

เนื้อหาในการอบรมประกอบด้วยการทำความเข้าใจแนวคิดและความสำคัญของการทำ วิจัยเพื่อท้องถิ่น วิธีการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น โครงสร้างการประสานงานในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น กิจกรรมเฉพาะหน้าที่ต้องทำคือการทำผังเครือญาติ และทำข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และการ กำหนดโครงสร้างการประสานงานและดำเนินงานของทีมวิจัย

ผลจากการจัดประชุมอบรมทีมวิจัยได้ประเมินว่าบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมที่ วางไว้คือ ทำให้สามารถระดมความคิดเห็น ความร่วมมือจากผู้เข้าร่วม เนื้อหาในการอบรมมีความ เหมาะสมเนื่องจากสอดคล้องกับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและสภาพปัญหา สร้างโอกาสให้ทีมวิจัยได้

เรียนรู้ ชักถามจากวิทยากรที่มีประสบการณ์ด้านวิจัยเพื่อท้องถิ่น นักวิจัยได้ความรู้จากวิทยากร ได้รับการกระตุ้นกำลังใจในการทำวิจัย

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นไปตามความคาดหวังเป็นส่วนใหญ่ มีหลายฝ่ายเข้าร่วมเวที นอกเหนือจากทีมวิจัย เช่น เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บรรยายภาคในการดำเนินการ ทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม เช่น การระดมความคิดเห็น การแบ่งหน้าที่ในการอยู่ร่วมกันในเวที มีการทำอาหารกันเอง ผู้สนใจเข้ามาสังเกตการณ์และได้สะท้อนให้เห็นปัญหาของการผลักดันโครงการขนาดใหญ่ในพื้นที่ ได้ตั้งคำถามว่าการวิจัยจะทำให้เกิดข้อขัดแย้งขึ้นในชุมชนก็ได้ ซึ่งได้หาทางออกโดยการระดมปัญหาและระดมแนวทางแก้ไขทั้งหมดจากผู้เข้าร่วม

แต่ก็มีบางส่วนที่ไม่ได้มาร่วมในกิจกรรมครั้งนี้ เนื่องจากบางคนเริ่มห่างกับทีมวิจัยเพราะกว่า สกว.จะอนุมัติโครงการก็ใช้เวลานาน บางคนติดฝนตกหนัก บางคนเกิดความกลัวเนื่องจากเห็นว่าผู้นำผู้มีอำนาจในท้องถิ่นปรามไม่ให้เข้าร่วมเพราะคิดว่าทีมวิจัยจะต่อต้านบริษัทเซฟรอน บางคนเกิดความสับสนเกี่ยวกับข้อมูลของโครงการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมภาคใต้กับบริษัทเซฟรอน

จากการจัดเวทีพบว่ากลุ่มแกนนำที่เข้าร่วมมีพื้นฐานจิตใจดี มีสำนึกต่อส่วนรวม ใจเย็น มองการณ์ไกล เห็นแก่นาคตของคนรุ่นหลัง แต่ไม่ได้เป็นผู้นำทางการ ภาวะการเป็นผู้นำยังไม่ชัดเจน ต้องพัฒนาให้ชัดขึ้น

นอกจากนี้ในการอบรมยังได้เพิ่มเนื้อหาจากแผนงานเดิมที่คาดหวังเฉพาะการฝึกทีมวิจัยในการเก็บข้อมูล ก็ได้เพิ่มเนื้อหาการกำหนดแนวทางการประสานงาน การจัดโครงสร้างของทีมด้วย ผลจากเวทีการประชุมจึงได้มีการกำหนดแผนงานดำเนินการต่อไป แผนงานต่อเนื่องจากเวทีนี้คือ ทีมวิจัยได้กำหนดโครงสร้างการประสานงานและดำเนินงานของทีมวิจัยให้มีแนวทางที่จะดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยได้กำหนดแผนการนัดหมายการประชุมของแต่ละโซน และการประชุมรวมของทั้ง 3 โซนประจำทุกเดือน ได้กำหนดโครงสร้างการประสานงานในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น ดังนี้

โซนเล

ผู้ประสานงาน	นายกะหริ่ม ดำฤทธิ์
	นายสมพร ผันแปร
	นายเฉลิม สวาง
ผู้บันทึก	นายยอดชาย แววัลจิต

โซนทุ่ง

ทีมวิจัย	8 คน น้ำจิตร ลุงดี พี่เรือง ชิต แก้ว ครูอมรศักดิ์ ครูโรจน์ ครูโสภณ
ผู้ประสานงาน	น้ำจิตร
	พี่เรือง

ผู้บันทึก	ครูอมรศักดิ์	ครูโรจน์
	ครูโสภณ	ลุงดี
	น้ำจิตร	พี่เรือง

ผู้รับผิดชอบการเก็บข้อมูลตามหัวข้อเรื่อง

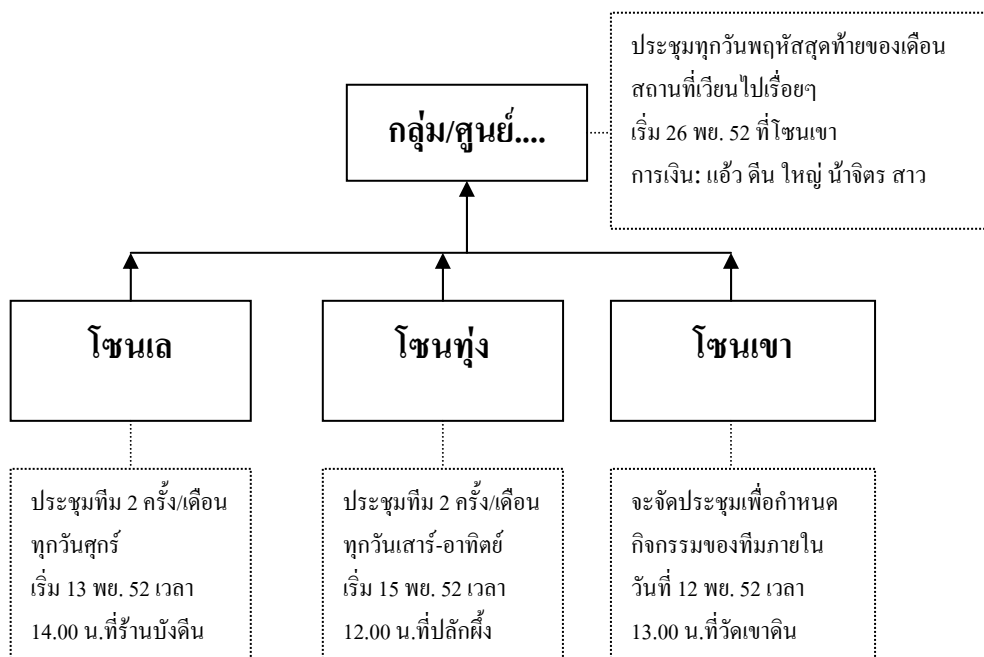
1) ด้านสังคม	น้ำจิตร ลุงดี ครูโสภณ ครูอมรศักดิ์
2) ด้านการทำมาหากิน	แก้ว ชิต
3) ทรัพยากรธรรมชาติ	ครูโสภณ ลุงดี ครูโรจน์
4) จุดยืนที่ต้องการยืนยัน	ผู้วิจัยทั้ง 8 คน

โซนเขา

ยังไม่แบ่งหน้าที่

จะประชุมทีม เพื่อแบ่งหน้าที่และกำหนดการดำเนินงานอีกครั้ง

โครงสร้างการประสานงาน

การทำกิจกรรมนี้มีปัญหาอุปสรรค คือ

-อยู่ในช่วงฤดูฝน ฝนตกหนักมาก ทำให้มีการปรับเปลี่ยนเวลา จากเดิมกำหนดการประชุม 3 วัน โดยผู้เข้าร่วมอยู่ร่วมกันตลอด ได้ปรับเป็นประชุม 2 วันเพราะสามารถบรรลุเป้าหมายได้ภายใน 2 วัน และตกลงกันว่าให้ทีมวิจัยกลับไปบ้านตอนกลางคืนเนื่องจากมีฝนตกหนัก คลื่นลมแรง โดยเฉพาะชายฝั่งทะเล

-ทีมวิจัยบางคนมีภารกิจต้องทำงานประจำในช่วงเช้า ไม่สามารถอยู่ต่อเนื่องได้ เช่น ต้องทำขนมจีน ให้อาหารหมู นัดพ่อดำรับซื้อผลไม้ที่มาเหมาะสมเงาะ

-ทีมวิจัยบางพื้นที่ คือโซนเชิงเขาเขายังไม่ลงตัว ยังไม่กำหนดคนไว้ชัดเจน

โดยสรุป การจัดกิจกรรมนี้ได้ทำให้เกิดแผนงานต่อเนื่อง มีการกำหนดระบบการประสานงานที่ชัดเจน สะดวกในการกระจายข้อมูลข่าวสาร เกิดการหมุนเวียนในการเป็นเจ้าภาพ รับรองการประชุมร่วมในแต่ละครั้ง เกิดแนวคิดในการทำกิจกรรมอื่นๆตามมา เช่น การทำศาลาดิน งานเมล็ดดี ศาลท้าวเวสสุวรรณ การทำทุเรียนกวน การทำน้ำปลา การคิดจะทำนารวม การทำแก๊สชีวภาพ การทำเตาเผาถ่าน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ข้อตกลงและโครงสร้างการประสานงานนี้ก็ได้รับเปลี่ยนแปลงไปเมื่อนำมาปฏิบัติจริง แต่ก็ยังอยู่ในแนวทางที่ได้เสนอไว้ ข้อตกลงที่ได้จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีและเป็นแนวทางในการปฏิบัติตลอดช่วงการทำวิจัย

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ ในการจัดอบรมนี้โครงการวิจัยยังมีพื้นที่เพียง 3 โซน เพราะยังไม่ได้ขยายพื้นที่ศึกษาไปยังชุมชนที่สูงบ้านปากลง ตำบลกรุงซอง อำเภอนบพิตำ หลังจากนั้นช่วงปลายเดือนธันวาคม 2552 ทีมวิจัยจึงได้ขยายพื้นที่ศึกษาออกเป็น 4 โซน และได้ใช้แนวทางที่ได้จากเวทีนี้ในการการประสานงานเช่นกัน

1.2 การพัฒนาการวิเคราะห์เชื่อมโยง ให้ความหมายข้อมูล

กิจกรรมนี้เป็นการอบรมเพื่อพัฒนาความสามารถของทีมวิจัยหลังจากที่ได้ดำเนินโครงการทั้งการปฏิบัติการและการเก็บรวบรวมข้อมูลมาได้ระยะหนึ่ง เนื้อหาของการอบรมจึงมีทั้งการสรุปติดตามความคืบหน้าของการวิจัยและทักษะในการวิเคราะห์เชื่อมโยงให้ความหมายต่อข้อมูลที่ได้มา การอบรมได้จัดที่หน่วยย่อยของที่ทำกรอุทยานแห่งชาติเขานัน ที่บ้านปากลง ระหว่างวันที่ 4-5 กรกฎาคม 2553 ผู้เข้าร่วมคือ ทีมวิจัย เจ้าหน้าที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) นครศรีธรรมราช รวมทั้งสิ้น 20 คน ได้เชิญ ดร.เลิศชาย ศิริชัย เป็นวิทยากรในเรื่อง *การวิเคราะห์เชื่อมโยงและให้ความหมายข้อมูล* แก่ทีมวิจัย

เนื้อหาการอบรมครั้งนี้แบ่งเป็น 3 ส่วนคือ การสรุปติดตามการวิจัยที่ผ่านมา การอบรมเรื่องการวิเคราะห์เชื่อมโยงและให้ความหมายข้อมูล และการกำหนดแนวทางการวิจัยช่วงต่อไป ดังนี้

เนื้อหาส่วนที่ 1 การสรุปติดตามการวิจัยที่ผ่านมา

ทีมวิจัยทั้ง 4 โซนได้นำเสนอความคืบหน้าของการวิจัย ซึ่งโดยรวมแล้วสรุปได้ว่า การวิจัยมีความคืบหน้าที่สำคัญคือ แต่ละโซนมีแกนนำในการทำวิจัยชัดเจน มีข้อมูลพื้นฐานชุมชน มีแนวทางในการขยายกิจกรรมในชุมชน รู้สภาพปัญหาในพื้นที่ เริ่มมีเครือข่ายในกลุ่มน้ำ มีผู้สนับสนุนจากภายนอกได้แก่ นักวิชาการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ผู้นำท้องถิ่น เป็นต้น

ส่วนในด้านที่ยังเป็นอุปสรรคก็ยังมีอยู่มาก คือ จำนวนแกนนำไม่เพิ่มขึ้น แกนนำเปลี่ยนแปลงบ่อย ชาวบ้านยังไม่ตื่นตัวอันเนื่องมาจากหลายสาเหตุคือ การกลัวอิทธิพล ไม่เข้าใจ บางคนก็รอการเวนคืนของโครงการที่จะเข้ามา ไม่รู้ข้อมูล ยังชินกับการใช้เงินตอบแทนในการร่วมกิจกรรม ในด้านกลุ่มที่ผลักดันโครงการขนาดใหญ่ก็รู้สึกสับสนโดยการแจกเงิน แจกสิ่งของชาวบ้าน มีการมอบหมายให้องค์กรพัฒนาเอกชนมารับเหมาทำงานพัฒนาชุมชน การวิจัยของทีมเราที่ผ่านมาจึงยังไม่สามารถนำไปสู่กับสิ่งเหล่านี้ได้ ในด้านการเมืองท้องถิ่นก็เป็นอุปสรรคสำคัญเนื่องจากมีหลายพวกพ้องระแวงกัน การเมืองในระดับชาติก็เข้ามามีบทบาทโดยมาหนุนทีมการเมืองท้องถิ่นบางแห่งที่สนับสนุนกลุ่มที่ผลักดันโครงการขนาดใหญ่ และนโยบายของรัฐบาลก็ยังคงส่งเสริมโครงการขนาดใหญ่ ทำให้ชาวบ้านรู้สึกกลัวไม่ได้

เนื้อหาส่วนที่ 2 การอบรมเรื่อง การวิเคราะห์เชื่อมโยงและให้ความหมายข้อมูล

ดร.เลิศชาย ศิริชัยเป็นวิทยากรในเรื่องนี้ สรุปเนื้อหาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลได้ว่า คำที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันมีความหมาย 2 ระดับ ระดับที่หนึ่งเป็นความหมายที่เป็นรูปธรรมทั่วไป คือพูดแล้วรู้ความหมายได้เลย ระดับที่สองเป็นระดับความหมายที่เป็นนามธรรม ซึ่งจะต้องอธิบายประกอบ เช่น ความดี ความชอบธรรม การช่วยเหลือกัน การมีน้ำใจ การพึ่งตนเอง เป็นต้น

หลักการในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ

- 1) คำที่มีความหมายเป็นนามธรรมนั้น ความหมายจะได้มาจากการยกระดับคำที่มีความหมายระดับรูปธรรมหลายๆ คำที่มีความหมายเข้ากลุ่มกัน
- 2) ข้อมูลที่ทีมวิจัยรวบรวมมาจะเป็นข้อมูลในระดับรูปธรรมเป็นส่วนใหญ่ เช่น ใครเป็นญาติกับใคร ในป่าไม่มีอะไรบ้าง ทีมวิจัยต้องเชื่อมโยงและยกระดับข้อมูลระดับรูปธรรมเหล่านั้นให้เป็นนามธรรมเราจึงจะตอบคำถามการวิจัยได้
- 3) คำที่มีความหมายระดับนามธรรมหรือระดับความคิดได้มาจากการสับการณทางสังคมของเราที่ผ่านมาทั้งหมด เช่น

-ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเจ้าของทรัพยากร การไม่ละเมิดสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การแบ่งปัน การใช้ทรัพยากรอย่างพอดี การถือครองที่ดินเพียงเพื่อทำกิน การถือครองทรัพยากรเพื่อใช้ประโยชน์ เป็นต้น

-ด้านการผลิต เช่น การทำนาเพื่อยังชีพ การพึ่งพิงธรรมชาติ การขอแรง การแลกเปลี่ยนผลผลิต การแบ่งปัน การทำสวนเพื่อขาย การลงทุน การกู้ยืม การเป็นหนี้สิน การประกอบอาชีพหลายอย่าง การบริโภคเท่าที่จำเป็น การบริโภคสิ่งที่ไม่จำเป็น การบริโภคสิ่งของสมัยใหม่ เป็นต้น

-ด้านสุขภาพอนามัย เช่น การทำงานทำให้แข็งแรง พืชผักเป็นสมุนไพร อากาศบริสุทธิ์ อาหารปลอดภัย หมอพื้นบ้าน เป็นต้น

-ด้านสังคมวัฒนธรรม เช่น การมีศีลธรรม การนับพินับน้อง การทำบุญ การถือศีล การเข้าวัด การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเคารพผู้ใหญ่ การเสียสละเพื่อส่วนรวม เป็นต้น

4) ทีมวิจัยต้องนำข้อมูลที่รวบรวมได้ทุกเรื่องมาแยกแยะ แล้วเชื่อมโยงเข้ากันใหม่ โดยคัดเลือกคำที่มีความหมายกลุ่มเดียวกันมาอยู่ด้วยกัน

สำหรับการวิจัยนี้ คำถามย่อยจะแตกออกไปตามวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ข้อ ถ้าตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1 ได้ชัดแล้ว การตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และ 3 ก็ไม่ยากแล้ว คำถามที่น่าสนใจในการวิจัยคือ

-ชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลง สาเหตุ เงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลง

-ชีวิตด้านการผลิต การเปลี่ยนแปลง สาเหตุ เงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลง

-ชีวิตด้านสุขภาพอนามัย การเปลี่ยนแปลง สาเหตุ เงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลง

-ชีวิตด้านสังคมวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลง สาเหตุ เงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลง

ในการวิจัยอาจยกคำในท้องถื่นสอดแทรกเข้าไปด้วย เช่น ที่ฝั่งรกเกิด เป็นต้น

เนื้อหาส่วนที่ 3 การกำหนดแนวทางการวิจัยช่วงต่อไป

ทีมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดแนวทางการวิจัยช่วงต่อไปสรุปได้ดังนี้

1) การศึกษาดูงาน กำหนดจะไปดูงาน 2 ครั้ง คือการไปดูนิคมอุตสาหกรรมที่มาบตาพุด และการไปดูงานโครงการพัฒนาด้านพลังงานและโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในภาคใต้ โดยสรุปว่าจะไปศึกษาดูงานในภาคใต้ก่อนที่ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา และปากบารา อำเภอละงู จังหวัดสตูล โดยกำหนดจะไปดูงานในช่วงวันที่ 16-18 ตุลาคม 2553 (ต่อมาได้เลื่อนเป็นวันที่ 21-23 ธันวาคม 2553 ดูรายละเอียดในหัวข้อ การศึกษาดูงาน)

2) ตกลงจะจัดตั้งกองทุนของกลุ่ม ชื่อ *กลุ่มต้นน้ำปลายน้ำคลองกลาย*

3) ได้หารือกิจกรรมที่ได้เสนอมาพิจารณาจะทำร่วมกัน ได้แก่ กิจกรรมการทำนารวม การทำบ้านดินและภูดิน การทำเรือรวม การเดินสำรวจป่าเขาซอหรือหน้าเขาวัดในวันที่ 18-20 กรกฎาคม 2553

4) ในด้านทีมวิจัย ทีมวิจัยแต่ละโซนได้เสนอว่ามีผู้เข้ามาร่วมทำวิจัยเพิ่มจากเดิม (ขณะเดียวกันทีมวิจัยเดิมบางส่วนได้หยุดไป) คือ โซนชายทะเลจำนวน 4 คน โซนที่ราบจำนวน 8 คน โซนเชิงเขาจำนวน 1 คน โซนที่สูงจำนวน 11 คน และที่ปรึกษาจำนวน 6 คน

1.3 การพัฒนาวิธีการเขียนรายงานผลการศึกษา

กิจกรรมนี้ได้กำหนดจะจัดในช่วงท้ายๆ ใกล้จบโครงการเพื่อให้ทีมวิจัยมีความสามารถในการเขียนรายงานผลการศึกษา จึงได้จัดกิจกรรมการอบรมเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่วังศิลาวิสูตร บ้านปาก

ลง ตำบลกรุงชิงในช่วงระหว่างวันที่ 19-20 ตุลาคม 2553 ผู้ที่เข้าร่วมคือทีมวิจัย ทีม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) นครศรีธรรมราช และทีมที่ปรึกษา รวมทั้งสิ้น 18 คน

การจัดกิจกรรมนี้ทีมวิจัยได้สรุปบททวนความคืบหน้าของการวิจัย ความคืบหน้าการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาเขียนรายงานก่อนการจัดอบรมหลายครั้ง จึงได้กำหนดเนื้อหาของการอบรมโดยเน้นหนักที่การร่วมกันกำหนดหมวดข้อมูลอย่างละเอียด หมวดข้อมูลได้จัดแบ่งเป็น 4 หมวดหลักคือ 1) ด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและการจัดการ 2) ด้านการผลิตและเศรษฐกิจ 3) ด้านสุขภาพอนามัย และ 4) ด้านสังคมวัฒนธรรม แต่ละด้านจะเน้นการร่วมกันกำหนดคำถามย่อยให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลง สาเหตุ เงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงในด้านนั้นๆ บางด้านก็ได้มีการร่างคำถามมาก่อนการอบรมบ้างแล้ว

การจัดอบรมในช่วงวันที่ 19-20 ตุลาคม 2553 จึงเป็นการทบทวนข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ในช่วงที่ผ่านมา แล้วร่วมกันกำหนดหมวดข้อมูลและรายละเอียดคำถามให้ย่อยมากที่สุดเพื่อจะได้นำไปเทียบกับข้อมูลที่ได้มาแล้วอันจะได้เห็นว่ามีข้อมูลใดบ้างที่ต้องเก็บเพิ่มเติม ซึ่งพบว่ายังมีข้อมูลที่ต้องเก็บเพิ่มเติมอีกมากพอสมควร

นอกจากนี้ที่ประชุมได้แบ่งหน้าที่ผู้ที่จะเก็บข้อมูลเพิ่มเติมโดยกำหนดให้ที่ปรึกษาที่หนุนช่วยการวิจัยลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูลอย่างเข้มข้นตามโซนต่างๆ ทั้ง 4 โซน ได้แบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบเก็บข้อมูลตามกรอบข้อมูลที่วางไว้ร่วมกันให้ครบถ้วน

หลังจากเวทีการอบรมในวันที่ 19-20 ตุลาคม 2553 ที่วังศิลาวิสูตรแล้ว ทีมวิจัยโดยเฉพาะในส่วนของทีมหนุนช่วยก็ได้ประชุมเพื่อลงรายละเอียดและติดตามการเก็บข้อมูลอีกหลายครั้งอย่างต่อเนื่อง เช่น ในวันที่ 28 ตุลาคม 2553 วันที่ 26 พฤศจิกายน 2553 วันที่ 21 มกราคม 2554 วันที่ 4 เมษายน 2554 การประชุมได้ใช้อาคารวิจัย มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์เป็นสถานที่ประชุม จากนั้นผู้เก็บข้อมูลจะทำเป็นเอกสารด้วยวิธีการต่างๆ เช่น อาจต้องว่าจ้างสำหรับการพิมพ์ตามแบบสอบถามหรือแบบคำถาม การถอดเทป หรือการเรียบเรียงด้วยตัวเอง แล้วจะรวบรวมไปให้ผู้ทำหน้าที่เขียนรายงาน ทั้งนี้เพื่อให้การเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างรวดเร็ว ให้เสร็จตามกำหนดทันเวลา และตรงตามเค้าโครงที่ได้วางไว้

อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการเก็บข้อมูลช่วงนี้ทีมที่ลงไปเก็บข้อมูลยังได้พยายามออกแบบวิธีการสำหรับปฏิบัติการในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสร้างการรวมตัวของชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาแต่ละโซนพร้อมกันไปด้วย โดยคาดหวังว่าจะทำให้ได้ผลทั้งด้านการวิจัยและด้านปฏิบัติการ

2. การจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชน

การจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนมีจุดประสงค์เพื่อทำความเข้าใจกับสมาชิกในชุมชนได้ทราบรายละเอียดว่าการวิจัยจะดำเนินการอะไร อย่างไร จะได้ประโยชน์อะไร และชุมชนจะมีส่วนร่วมอะไรบ้างในกระบวนการวิจัย แต่เนื่องจากสถานการณ์ในพื้นที่ไม่เอื้ออำนวย มีความขัดแย้งกัน

สูง ในช่วงแรกของการทำวิจัยจึงยังไม่สามารถจัดเวทีเปิดตัวโครงการอย่างเป็นทางการได้ตามที่กำหนด ทีมวิจัยได้ปรับโดยการพูดคุยร้านน้ำชา บอกเล่าในมัสยิดเพื่อหาช่องทางสร้างการรับรู้กับชุมชน พร้อมทั้งจัดเวทีประชุมพูดคุยของทีมวิจัยในพื้นที่ของแต่ละโซนอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มหลังจากการตกลงร่วมกันของทีมวิจัยซึ่งกำหนดจะประชุมร่วมกันโซนละ 2 ครั้งต่อเดือน และประชุมร่วมกันทุกโซนเดือนละ 1 ครั้ง เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน 2552 (ก่อนที่โครงการนี้จะเริ่มดำเนินการอันนับจากการประชุมตกลงร่วมกันในการประชุมที่วัดเขาดินในวันที่ 4-5 พฤศจิกายน 2552 หลังจากได้รับการอนุมัติและเริ่มต้นอย่างเป็นทางการ) ต่อมาตั้งแต่เดือนธันวาคม 2552 ก็ได้เพิ่มพื้นที่ดำเนินการวิจัยใหม่อีก 1 โซนคือโซนที่สูง บ้านปากกลอง หมู่ที่ 6 ตำบลกรุงชิง อำเภอหนองปีดำ การจัดกิจกรรมเหล่านี้ได้มีการสอบถามพูดคุยระหว่างทีมวิจัยกับชาวบ้านในชุมชนเกี่ยวกับการดำเนินโครงการวิจัย แต่ก็ยังมีผู้ที่เห็นต่าง ผู้ระแวงสงสัย หรือผู้ที่กลัวว่าอาจจะเสียประโยชน์จากการเข้าไปทำวิจัยของทีมอยู่เช่นกัน

ดังนั้นในช่วงแรกเนื่องจากเป็นการแลกเปลี่ยนพูดคุยเป็นธรรมชาติของชุมชน ที่ชาวบ้านจะสอบถามแลกเปลี่ยนสถานการณ์ ความเป็นไปของชุมชน จากการประเมินการรับรู้การดำเนินงานโครงการวิจัยเห็นได้ว่าสภาพการณ์รับรู้ของแต่ละโซนมีความเข้าใจต่อการดำเนินโครงการไม่เท่ากัน ชาวบ้านบางโซนยังมีความเข้าใจว่าการดำเนินโครงการวิจัยเป็นการต่อต้านโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในพื้นที่ ชาวบ้านบางส่วนเกรงกลัวต่อภัยของอิทธิพลจึงไม่กล้าที่จะเข้าร่วมในการวิจัย บางโซนทีมวิจัยและผู้นำชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น จึงถูกตักเตือนเพื่อไม่ให้เข้าร่วมโครงการวิจัยด้วยเกรงว่าโครงการวิจัยจะไปเชื่อมโยงกับการต่อต้านโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ ทำให้ในช่วงแรกการจัดเวทีเปิดตัวโครงการเพื่อหาแนวร่วมจากชุมชนในการขับเคลื่อนงานวิจัยเป็นไปได้ยาก ทีมวิจัยจึงได้ปรับแผนงานที่จะเปิดตัวโครงการเพื่อสร้างการรับรู้ โดยการเริ่มสื่อสารจากกลุ่มเล็กๆ ดังกล่าว แล้วรอจังหวะที่เหมาะสมในการจัดเวทีเปิดตัวมีคนหลายส่วนในชุมชนมาร่วมได้ ในบางชุมชนการจัดเวทีเปิดตัวได้ปรับมาทำผ่านการจัดกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีความเชื่อเดิมที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่ จนสามารถจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนได้ทั้ง 4 โซน คือ

2.1 การจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนของโซนชายทะเล

การจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนของโซนชายทะเลเป็นพื้นที่ที่คิดหารูปแบบการจัดให้เหมาะสมได้ยากพื้นที่หนึ่งเพราะพื้นที่การวิจัยของโซนชายทะเลอยู่ในบริเวณที่โครงการขนาดใหญ่จะเข้ามาดำเนินงานโดยตรงทำให้กลุ่มที่หนุนโครงการขนาดใหญ่เข้ามาหนุนอย่างเข้มข้นในรูปแบบต่างๆ ทำให้มีความขัดแย้งทางความคิดในชุมชนสูง ตอนแรกทีมวิจัยได้พยายามออกแบบให้อยู่ในรูปของการนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นจากการวิจัยเนื่องจากการเก็บข้อมูลในชุมชนได้ทำมาได้ระยะหนึ่งแล้วโดยเฉพาะการเก็บเรื่องข้อมูลพื้นฐาน และผังเครือญาติ แต่เห็นว่าเนื้อหาของการ

นำเสนอโดยเฉพาะเรื่องผังเครือญาติอาจอาจทำให้เกิดการตัดความเข้าใจผิดกลายเป็นความบาดหมางระหว่างเครือญาติได้ และอาจทำให้คนที่เข้ามาร่วมอยู่ในวงแคบ ต่อมาจึงได้กำหนดว่าควรใช้งานบุญประเพณีของชาวบ้านซึ่งเป็นมุสลิมมาจัดจะเหมาะสมกว่าเพราะเป็นเรื่องกลางๆที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้าร่วมได้ จึงได้คิดจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนของโซนชายทะเลในรูปแบบของงานเมาลิดหรืองานบุญตามประเพณีของศาสนาอิสลาม โดยจัดในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2553 ที่ลานชายทะเลบ้านพังปริง ตำบลกลาย มีผู้เข้าร่วมประมาณ 200 คน

รูปแบบของการจัดเวที มีนิตยสารที่นำเสนอเกี่ยวโครงการวิจัย ข้อมูลที่ทีมวิจัยเก็บมาได้บ้างแล้ว โดยเฉพาะข้อมูลด้านทรัพยากร วิถีชีวิตของชาวบ้าน ทั้งนี้ได้นำเรื่องราวของพื้นที่โซนทุ่ง โซนเชิงเขา และโซนที่สูงมาจัดแสดงด้วยเพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในลุ่มน้ำเดียวกันได้ การจัดแสดงมีทั้งภาพถ่าย แผนผัง และวัสดุ เช่น เครื่องมือทำมาหากิน พันธุ์ข้าว เป็นต้น จึงมีตัวแทนจากแต่ละโซนมาร่วมงานนี้และได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกันด้วย ส่วนชาวบ้านในพื้นที่โซนชายทะเลก็มาจากทุกพื้นที่ อย่างไรก็ตาม สังเกตได้ว่าบางกลุ่มก็ไม่ได้มาร่วมในงานนี้

เนื้อหาของเวที ทีมวิจัยโดยเฉพาะนักวิจัยของโซนชายทะเลได้วิเคราะห์ทัศนคติของชาวบ้านแล้วกำหนดกันว่าจะจำกัดเนื้อหาในเวทีอยู่ที่เรื่องเกี่ยวกับการให้ความสำคัญละเชิญชวนมาร่วมกันทำวิจัย การทำข้อมูลในชุมชน แต่จะไม่ให้เกิดภาพของการโจมตีโครงการพัฒนาขนาดใหญ่เนื่องจากชาวบ้านยังมีความเห็นต่างกันอยู่มากแต่จะพูดเพื่อให้ข้อมูลว่าอะไรกำลังจะเกิดขึ้นและการวิจัยครั้งนี้จะประโยชน์อย่างไร ดังนั้นเนื้อหาที่มีการพูดและนำเสนอในเวทีจึงเน้นที่ประเพณีงานเมาลิดและการเปิดตัวของโครงการให้ชาวบ้านทั่วไปรู้จักเป็นหลัก มีโต๊ะอีหม่ามกรรมกร และสมาชิกมัสยิดมาพูดคุยแลกเปลี่ยน และร่วมทำพิธีตามประเพณี มีผู้รู้ในชุมชนคือครูพรพิทักษ์ บุญเหลือ(หลวงปู่)มาเล่าเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในละแวกนี้ให้ผู้เข้าร่วมฟัง มีตัวแทนจากในชุมชน จากโซนอื่นที่ร่วมวิจัยผลัดกันขึ้นพูดแสดงความคิดเห็น และ ดร.เลิศชาย ศิริชัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) นครศรีธรรมราชได้พูดทำความเข้าใจถึงความสำคัญของการทำงานวิจัยที่จะเป็นเครื่องมือของชาวบ้านในการรับมือกับสิ่งที่เข้ามาสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อชุมชน

อย่างไรก็ตาม คนในชุมชน รวมทั้งผู้นำทางศาสนาบางคน และผู้ที่เข้าร่วมอื่นๆก็ได้แสดงถึงความกังวลต่อการที่จะเข้ามาของโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ มีน้ำเสียงของความไม่เห็นด้วยอยู่บ้าง แต่ไม่ถึงกับโจมตี อันอาจเนื่องมาจากยังไม่ต้องการขยายความแตกต่างให้มากขึ้นในชุมชน

อนึ่ง ทีมวิจัยได้นำกิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการจัดเวที ผู้เฒ่าผู้แก่ลูกหลานร่วมกับกิจกรรมเปิดตัวโครงการของโซนชายทะเลด้วย โดยการให้ผู้อาวุโส และผู้รู้เรื่องชุมชนมาเล่าเรื่องให้ผู้เข้าร่วมฟัง ดังจะกล่าวต่อไป

โดยภาพรวมของเวทีเปิดตัวโครงการวิจัยในชุมชนชายทะเล ถือได้ว่าการกำหนดเนื้อหาทำที่ตามที่ทีมวิจัยกำหนดได้ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ คือ ทำให้คนหลากหลายกลุ่มโดยเฉพาะคน

ในชุมชนได้เข้าร่วม ทีมวิจัยได้ชี้แจง แลกเปลี่ยน ทำความเข้าใจ สร้างการรับรู้เกี่ยวกับการทำวิจัยให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องได้

2.2 การจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนของโซนทุ่ง

ในชุมชนของโซนทุ่งมีความแตกต่างทางความคิดเกี่ยวกับการเข้ามาของโครงการขนาดใหญ่เหมือนกันแม้จะไม่มากเท่าชุมชนชายทะเล การจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนของโซนทุ่งจึงต้องหารูปแบบที่เหมาะสม โดยต้องมีเนื้อหาทำที่ที่เปิดให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้มากที่สุด จากการพูดคุยของทีมวิจัยจึงได้กำหนดจัดเวทีเปิดตัวโครงการขึ้นในวันที่ 21 เมษายน 2553 โดยจัดร่วมกับการจัดงานฟื้นฟูประเพณีดับหีบดับคอน ที่ริมหนองน้ำปลักสิบลอก บ้านปลักฝั่งตำบลกลาย ในวันดังกล่าวมีผู้เข้าร่วมประมาณ 150 คน

ประเพณีดับหีบดับคอน⁴ เป็นประเพณีที่ชุมชนทุ่งพันธ์เคยจัดทุกปี แต่ได้เลิกไปประมาณ 50 ปีมาแล้ว ก่อนหน้านี้นี้ทีมวิจัยของโซนที่ราบคนหนึ่งได้แก่นายจิตร แท่นสกุลจึงคิดที่จะฟื้นฟูประเพณีนี้ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งจากการสำรวจความเห็นของชาวบ้านทั่วไปพบว่ามีการตอบรับที่ดี ดังนั้นทีมวิจัยจึงได้หนุนให้เกิดการจัดประเพณีนี้ขึ้นมาอีกครั้งเป็นครั้งแรกโดยปรับมาร่วมกับเวทีการเปิดตัวโครงการวิจัยในชุมชนของโซนที่ราบดังกล่าว

รูปแบบของการจัดเวที มีงานประเพณีเป็นหลัก ผู้ที่เข้าร่วมมีจากทุกวัย โดยผู้สูงอายุและวัยกลางคนที่เคยร่วมงานนี้มาก่อนจะเตรียมตัวมาร่วมงานซึ่งจะมีการตัดเล็บ ผสม ขายผ้า ใส่ถุงไปแขวนไว้ที่เสาในบริเวณที่ทำพิธี มีการถวายเพลพระ โดยจะทำในช่วงเช้า ในระหว่างนั้นทีมวิจัยจะนำนิทรรศการไปแขวนแสดงให้ผู้เข้าร่วมชม ซึ่งเนื้อหาและรูปแบบบางส่วนก็นำมาจากการจัดแสดงในงานเมาลิดของโซนชายทะเลเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2553 คือการนำข้อมูลด้านทรัพยากรวิถีชีวิตของชาวบ้าน และข้อมูลที่ทีมวิจัยเก็บมาได้บ้างแล้วมาจัดแสดง พร้อมทั้งได้นำเรื่องราวของพื้นที่โซนทุ่ง โซนเชิงเขา และโซนที่สูงมาจัดแสดงด้วยเพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในลุ่มน้ำเดียวกันได้ การจัดแสดงมีทั้งภาพถ่าย แผนผัง และวัสดุ เช่น เครื่องมือทำมาหากิน พันธุ์ข้าว เป็นต้น ทั้งยังมีตัวแทนจากแต่ละโซน ดร.เลิศชาย ศิริชัย และตัวแทนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)นครศรีธรรมราชมาร่วมงานนี้และได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกันด้วย

ผลจากการจัดเวทีเปิดตัวโครงการวิจัยในชุมชนของโซนที่ราบพบว่า ชาวบ้านพอใจทั้งด้านการฟื้นฟูประเพณีดับหีบดับคอนและด้านการทำความเข้าใจกับโครงการวิจัย การออกแบบกิจกรรมจึงเป็นการสอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงของพื้นที่

⁴ ต่อมาหลังจากการฟื้นฟูการจัดประเพณีนี้ขึ้นเป็นครั้งที่ 2 แล้วจึงทราบว่าชื่อที่ถูกตั้งคือประเพณี ยกหาบยกคอน แต่การจัดประเพณีนี้ 2 ครั้งแรกคือ ปี 2553 จัดในวันที่ 21 เมษายน 2553 และ ปี 2554 จัดในวันที่ 27 เมษายน 2554 ยังคงใช้ชื่อว่าประเพณี ดับหีบดับคอน อยู่

2.3 การจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนของโซนเชิงเขา

เวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนของโซนเชิงเขาได้จัดขึ้นในวันพุธที่ 7 ตุลาคม 2552 ที่บ้านหน้าเขาวัด คือที่บ้านของนายสินสมุทร รอดเกลี้ยงซึ่งเป็นแกนนำและเป็นทีมวิจัยคนหนึ่ง ชาวบ้านหน้าเขาวัดไม่เคยมีประสบการณ์การเคลื่อนไหวใดๆมาก่อน การมาร่วมวิจัยครั้งนี้ถือว่าการพยายามรวมตัวกันเพื่อการเคลื่อนไหวครั้งแรกประกอบกับเป็นเรื่องที่ชาวบ้านให้ความสนใจคือเรื่องการเข้ามาของโครงการขนาดใหญ่โดยที่ชาวบ้านยังไม่ทราบข้อมูลมากนัก ในวันเปิดตัวโครงการวันที่ 7 ตุลาคม 2552 จึงมีชาวบ้านมาเข้าร่วมจำนวนมากคือประมาณ 40 คน

เนื้อหา วิธีการในการประชุมเพื่อเปิดตัวโครงการเป็นการชี้แจงทำความเข้าใจกับโครงการวิจัย มีการซักถามแลกเปลี่ยน ชาวบ้านจะให้ความสนใจมากกับความคืบหน้าและสถานการณ์เกี่ยวกับการเข้ามาของโครงการขนาดใหญ่ หลังจากการประชุมก็รับประทานอาหารร่วมกัน โดยสรุปชาวบ้านแสดงความเห็นด้วยกับการทำวิจัยของโครงการ และมีผู้แสดงความสนใจที่จะเข้าร่วมทำหรือหนุนการทำวิจัย

นอกจากนี้ในการประชุมยังได้คุยรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดเวทีอบรมทีมวิจัยครั้งที่ 1 ซึ่งจะจัดขึ้นที่วัดเขาดินที่อยู่ในพื้นที่โซนเชิงเขาในวันที่ 3-4 พฤศจิกายน 2552 มีการกำหนดผู้เข้าร่วมและแบ่งหน้าที่กันต้อนรับผู้ที่จะมาประชุมในวันดังกล่าวด้วย

ผลจากการจัดเวทีเปิดตัวโครงการทำให้ชาวบ้านเกิดความตื่นตัวเข้าร่วม ทำให้มีชาวบ้านไปทำอาหารและเป็นเจ้าภาพต้อนรับในการประชุมวันที่ 3-4 พฤศจิกายน 2552 หลังจากนั้นก็ได้เข้าประชุมภายในของโซนเชิงเขา เช่น การประชุมในพลุหัสที่ 19 พย. 2552 ซึ่งหลังจากการประชุมก็ได้เตรียมตัวและนำข้อมูลไปเสนอกับอนุกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ(กสม.)ที่ลงพื้นที่มาติดตามโครงการขนาดใหญ่ในวันที่ 19-20 พฤศจิกายน 2552 ที่บ้านพังปลิง ต.กลาย อ.ท่าศาลา และบ้านคอเขา ต.ทุ่งปรัง อ.สิชล

2.4 การจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนของโซนที่สูง

หลังจากทีมวิจัยได้ตกลงที่จะขยายพื้นที่ศึกษาไปยังโซนที่สูง ต่อมาจึงได้ประสานงานและนัดประชุมกันครั้งแรกกับกลุ่มแกนนำในวันที่ 30 ธันวาคม 2552 ที่ซีวีวีรีสอร์ท เชียงสะพานกลายบ้านปากลอง ผลการประชุมร่วมกันสรุปได้ว่าแกนนำของโซนที่สูงเห็นชอบจะเข้าร่วมโครงการศึกษานี้ โดยจะศึกษาในพื้นที่บ้านปากลอง หมู่ที่ 6 ตำบลกรุงชิง อำเภอหนองปีดำ พร้อมทั้งได้กำหนดการจัดเวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนขึ้นในวันที่ 20 มกราคม 2553

ดังนั้น เวทีเปิดตัวโครงการในชุมชนของโซนที่สูงจึงได้จัดขึ้นในวันที่ 20 มกราคม 2553 ที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านปากลอง มีคนในชุมชนเข้าร่วมประมาณ 50 คน เนื้อหาการประชุมเป็นการ

ชี้แจงถึงที่มา แนวคิด วิธีการของโครงการวิจัย มีการซักถามแลกเปลี่ยนระหว่างชาวบ้านผู้เข้าร่วม กับทีมวิจัย และเจ้าหน้าที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) นครศรีธรรมราช

การที่สามารถจัดเวทีเปิดตัวโครงการวิจัยในโซนที่สูงได้เร็วมาจากการที่ชาวบ้านปากลง เคยมีประสบการณ์เคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนคลองกลายมาก่อน ผู้ที่เข้าร่วมมีทั้งผู้ชาย ผู้หญิง วัยรุ่น ผู้อาวุโส การซักถามพูดคุยในเวทีจะเป็นการทำความเข้าใจว่าการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความ เหมือนหรือแตกต่างจากที่ชาวบ้านเคยทำมาอย่างไรบ้าง ในช่วงท้ายจึงมีบุคคลที่อาสาจะเข้า มาร่วมศึกษาค้นคว้าด้วยนอกไปจากแกนนำ

โดยสรุป การจัดเวทีเพื่อเปิดตัวโครงการในชุมชนของแต่ละโซนพบว่ามีความแตกต่างกัน 2 ลักษณะคือ

ลักษณะที่ 1 การเปิดตัวในพื้นที่ที่ไม่ใช่พื้นที่เป้าหมายโดยตรงของโครงการพัฒนา ขนาดใหญ่ ได้แก่ โซนเชิงเขา และโซนที่สูง ฝ่ายหนุนโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ไม่ได้เข้ามา มี บทบาทในชุมชนนัก ชาวบ้านไม่มีความแตกต่างกันทางความคิดและผลประโยชน์เกี่ยวกับเรื่องนี้ อย่างชัดเจน การจัดเวทีเปิดตัวจึงทำได้ไม่ยากนัก

ลักษณะที่ 2 การเปิดตัวในพื้นที่ที่เป็นพื้นที่เป้าหมายโดยตรงของโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ ได้แก่ โซนที่ราบ โดยเฉพาะโซนชายทะเล ฝ่ายหนุนโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ได้เข้ามา เคลื่อนไหวในชุมชนอย่างมาก ชาวบ้านมีความแตกต่างกันทางความคิดและผลประโยชน์เกี่ยวกับ เรื่องนี้สูง การจัดเวทีเปิดตัวจึงทำได้ยากกว่า

อย่างไรก็ตาม ทีมวิจัยก็ได้ปรับการจัดกิจกรรมเปิดตัวโครงการในแต่ละโซนให้เหมาะสม โดยเฉพาะในโซนที่มีความละเอียดอ่อนอย่างโซนชายทะเลและโซนที่ราบ วิธีการปรับกิจกรรมส่วน ใหญ่จะเป็นการกำหนดให้การจัดเวทีอยู่ในช่วงหลังจากเก็บข้อมูลไปได้ระยะหนึ่งแล้ว จึงเป็นการ ฝึกให้ทีมวิจัยสามารถประมวลข้อมูลเพื่อนำไปใช้ทำความเข้าใจกับสมาชิกในชุมชนได้จริง จุดเด่น ที่สำคัญในการปรับคือ การที่ประเด็นในการทำวิจัยเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง ในชุมชนได้ง่าย แต่การที่ทีมวิจัยปรับมาจัดร่วมกับงานประเพณีเดิมของชุมชนทำให้หลีกเลี่ยง ความขัดแย้ง ทำให้ชาวบ้านเข้าใจและเข้ามาร่วมโครงการได้ และยังเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับพัฒนา เป็นกิจกรรมต่อเนื่องร่วมกันต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวม ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูล

การรวบรวม ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีข้อมูลพื้นฐานของชุมชน มีข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน และมีข้อมูลในประเด็นเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับคำถามการวิจัย โดยได้ดำเนินการต่อเนื่องทั้ง 4 โซน โดยทั่วไปแล้วขั้นตอนวิธีการในการเก็บข้อมูลของทีมวิจัย มักจะเริ่มจากกำหนดกรอบข้อมูลพื้นฐานชุมชน แล้วกำหนดบุคคลที่เป็นแหล่งข้อมูล กำหนดวัน

เวลา วิธีการเก็บข้อมูล จากนั้นก็ดำเนินการเก็บข้อมูล บ้านทีก และสรุปวิธีการเก็บข้อมูลได้ใช้ทั้ง การสัมภาษณ์รายบุคคล การสัมภาษณ์กลุ่ม และวิธีการอื่นๆ เช่น การเดินป่า เป็นต้น ในการศึกษานี้ได้กำหนดวิธีการการรวบรวม ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งแบ่งเป็น 6 วิธีคือ 2.1 การรวบรวมข้อมูลจากรายบุคคล 2.2 การสัมภาษณ์กลุ่ม 2.3 การจัดเวทีผู้เฒ่าเล่าลูกหลาน 2.4 เวทีเสริมความรู้จากวิทยากรภายนอก 2.5 การศึกษาดูงาน และ 2.6 การวิเคราะห์ข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การรวบรวมข้อมูลจากรายบุคคล

การรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์รายบุคคลทำโดยทีมวิจัยแต่ละโซน โดยเริ่มตั้งแต่ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2552 การศึกษารวบรวมข้อมูลด้วยวิธีนี้เน้นการเก็บข้อมูลพื้นฐาน หรือ ประสพการณ์ส่วนตัวของบุคคลในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพอนามัย และทรัพยากร รวมทั้งความรู้และประสบการณ์เชิงลึกของกลุ่มเป้าหมายบางคน หรือเหตุการณ์เฉพาะเจาะจงที่เป็นประสบการณ์ของผู้นั้นโดยตรง กลุ่มเป้าหมายเป็นทั้งผู้หญิง ผู้ชาย ผู้สูงอายุจนถึงเยาวชนทั้ง 4 โซน โดยการสัมภาษณ์รายบุคคล และให้บุคคลเป้าหมายบางคนเขียนบันทึกประสบการณ์ของตนเอง ทั้งนี้วิธีศึกษาข้อมูลลักษณะนี้จะดำเนินการเป็นระยะตลอดระยะเวลาการศึกษา

ขั้นตอนการสัมภาษณ์รายบุคคลเริ่มจากการวางแผนว่าจะสัมภาษณ์ใคร จะคุยเรื่องอะไร คุยที่ไหน พร้อมทั้งกำหนดวันจะลงพื้นที่สัมภาษณ์ เพื่อความสะดวกในการให้ข้อมูล เช่น โซน ชายทะเลจะเลือกเก็บข้อมูลกับคนวัยหนุ่มในมัสยิด โดยให้ทีมวิจัยเป็นผู้นำหมายชาวบ้านในวัน ประชุมประจำโซน ทีมวิจัยจะสัมภาษณ์รายบุคคลจากคนเฒ่าคนแก่และคนทั่วไปในชุมชนที่มี ประสบการณ์ที่รับรู้การเปลี่ยนแปลงชุมชน สำหรับเครื่องมือ อุปกรณ์ และวิธีการในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย สมุดบันทึกประจำตัวของนักวิจัย ปากกา ประเด็นคำถาม โดยเนื้อหาในการ สัมภาษณ์จะใช้กรอบการสัมภาษณ์ที่ทีมวิจัยได้เตรียมเขียนมาก่อนล่วงหน้าไว้ในกระดาษปรู๊ฟ กรอบที่เตรียมไว้ก่อนจะมีเนื้อหาประกอบไปด้วย ประวัติชุมชน การรวมกลุ่มในหมู่บ้าน ประเพณี วันฉัตรมงคลความเชื่อ เศรษฐกิจในหมู่บ้าน ฐานทรัพยากรของหมู่บ้าน รวมถึงเครือญาติ

บทเรียน ปัญหาอุปสรรคจากการสัมภาษณ์รายบุคคลพบว่า ชาวบ้านผู้ที่เป็นแหล่งข้อมูล บางคนไม่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเพราะยังไม่เห็นความสำคัญเนื่องจากคิดว่าปัจจุบันนี้ ชาวบ้านยังสามารถเข้าถึงทรัพยากรได้ รวมทั้งจากสถานการณ์อ่อนไหวในพื้นที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูล บางคนไม่กล้าให้ข้อมูล ชาวบ้านอ้างเรื่องเวลาในการทำมาหากินทำให้ชาวบ้านให้ความสำคัญกับ ปากท้องซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวมากกว่าการให้ความสนใจในการให้ข้อมูลงานวิจัย เพราะไม่แน่ใจว่า ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะมาถึงเมื่อไหร่ ชาวบ้านบางพื้นที่ บางคนคิดว่าเป็นเรื่องไกลตัว ยังไม่ ถึงเวลาต้องร่วมแก้ปัญหา

นอกจากนี้ทีมวิจัยยังสะท้อนบทบาทของทีมวิจัยด้วยว่าในบางครั้งทีมวิจัยก็ไม่สามารถอธิบายประเด็นคำถามให้กระจ่างได้มากพอ นักวิจัยบางคนยังไม่มีการจดบันทึกเพราะไม่ถนัดในการเขียน ทีมวิจัยจึงคิดหาผู้ช่วยในการบันทึกข้อมูล เช่น การหาเยาวชนในพื้นที่ช่วยบันทึกข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ แต่ก็ทำได้ไม่ตลอด ในด้านการเลือกกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ควรให้หลากหลายมากขึ้น ผลของการเก็บข้อมูลแม้ได้เตรียมประเด็นคำถามพื้นฐานหลากหลายด้านและได้ข้อมูลมากพอสมควรแล้วแต่เมื่อนำมาเขียนรายงานก็ยังไม่ครบถ้วน ยังขาดอยู่บางส่วน และได้แก้โดยการมอบให้ทีมหนุนจากภายนอกและที่ปรึกษาลงไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในช่วงทำที่มีเวลาจำกัด และนำไปตรวจสอบกับทีมวิจัยและชาวบ้านภายหลังอีกครั้งหนึ่ง

2. การสัมภาษณ์กลุ่ม

การสัมภาษณ์กลุ่มเป็นวิธีการเก็บข้อมูลโดยมีผู้ให้ข้อมูลครั้งละหลายคน ผู้เก็บข้อมูลตั้งคำถามแล้วให้คนในกลุ่มช่วยกันตอบ ข้อมูลถูกตรวจสอบจากผู้ที่เกี่ยวข้องตอบ รวมทั้งอาจมีการอภิปรายความคิดเห็นจากหลายมุมมองด้วย ทีมวิจัยได้เริ่มเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตั้งแต่วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๒ เนื้อหาที่ทีมวิจัยต้องการจากการสัมภาษณ์กลุ่มเน้นการรวบรวมเก็บข้อมูลที่เป็นผังเครือญาติ แผนที่ชุมชน ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ข้อมูลทรัพยากร และการตรวจสอบข้อมูล ตลอดจนการอภิปรายเชิงแสดงความคิดเห็นเพื่อให้เห็นทัศนะของชาวบ้านในเรื่องที่ต้องการ กลุ่มเป้าหมายของการสัมภาษณ์กลุ่มครอบคลุมคนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกช่วงวัย ประเด็นที่จะศึกษาครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพอนามัย และทรัพยากร โดยเน้นการวิเคราะห์เหตุและผลของการเปลี่ยนแปลงในเรื่องนั้นๆ และจะเน้นการศึกษาข้อมูลที่ต้องการตรวจสอบจากหลายคน ทั้งข้อมูลพื้นฐาน และการตีความเหตุการณ์จากหลายมุมมอง ทั้งนี้ผู้เก็บข้อมูลได้ตั้งหัวข้อแล้วให้กลุ่มเป้าหมาย ๕-๖ คนร่วมให้ข้อมูลและวิเคราะห์ถกเถียง ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึก อีกทั้งเป็นกิจกรรมที่เป็นการปรับความเข้าใจของคนที่มีมุมมองในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ต่างกันด้วย บางครั้งการสัมภาษณ์กลุ่มจึงเกิดขึ้นแบบไม่เป็นทางการ เช่น ในวงสนทนาทั่วไป หรือการเดินป่า ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

ขั้นตอนการสัมภาษณ์กลุ่มถ้ากำหนดอย่างเป็นทางการจะเริ่มจากการนัดหมายวันในการรวมคนเพื่อระดมข้อมูล การจัดสัมภาษณ์กลุ่มจะเน้นการตรวจสอบข้อมูลจากผู้รู้หลายๆคน การทำผังเครือญาติ การวาดแผนที่ชุมชน โดยทีมวิจัยและชาวบ้านร่วมกันวาดแผนที่ชุมชนและบันทึกแหล่งทรัพยากร พื้นที่สาธารณะ ลงในแผนที่ เป็นต้น ผลก็คือทำให้ได้ข้อมูลของพื้นที่ทำวิจัยทั้ง ๔ ชนมากพอสมควร รวมทั้งได้ประเด็นที่จะเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เช่น ประเด็นของกลุ่มไม้ผล เป็นต้น ส่วนบทเรียน ปัญหาอุปสรรคจากการสัมภาษณ์กลุ่มก็คล้ายกับปัญหาอุปสรรคของการสัมภาษณ์รายบุคคลดังที่กล่าวแล้ว

นอกจากนี้ทีมวิจัยยังได้การปรับวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มในรูปอื่นโดยออกแบบการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรของชุมชนเพื่อให้เหมาะสมกับการขยายบทบาทการวิจัยในแต่ละโซนรวม 3 โซน คือ

2.1 โซนที่สูง

ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมเดินป่าโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจ รวบรวม และตรวจสอบข้อมูลด้านทรัพยากรของชุมชนโดยเฉพาะในพื้นที่ต้นน้ำ โดยได้จัดกิจกรรมเดินป่าจำนวน 4 ครั้งในพื้นที่ต้นน้ำ หมู่ที่ 6 ตำบลกรุงชิง อำเภอทับปุดา ได้แก่

ครั้งที่ 1 เดินสำรวจป่าคลองเสียน วันที่ 13-14 มีนาคม 2553 เพื่อสำรวจป่าลูกนาง มีผู้ร่วมกิจกรรม 10 คน

ครั้งที่ 2 เดินสำรวจป่าคลองปาว วันที่ 10-11 เมษายน 2553 เพื่อสำรวจป่าต้นน้ำ มีผู้ร่วมกิจกรรม 20 คน

ครั้งที่ 3 เดินสำรวจป่าสันเขื่อน วันที่ 16-19 เมษายน 2553 เพื่อสำรวจป่าต้นน้ำ มีผู้ร่วมกิจกรรม 15 คน

ครั้งที่ 4 เดินสำรวจป่าเขานันเมย วันที่ 21-22 สิงหาคม 2553 เพื่อสำรวจป่าประ มีผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 15 คน

2.2 โซนเชิงเขา

ได้จัดเดินป่า 1 ครั้ง ที่ป่าเขาซอ บ้านหน้าเขาวัด ในวันที่ 18-19 กรกฎาคม 2553 เพื่อสำรวจสภาพทรัพยากรในป่า

ผลจากการเดินป่าทำให้ได้ทราบสภาพทั่วไปของป่าต้นน้ำคลองกลาย ส่วนข้อมูลเบื้องต้นของทรัพยากรในป่านั้นทีมวิจัยได้รวบรวมผลการสำรวจที่มีผู้จัดทำไว้ก่อนแล้ว การเดินป่าจึงเป็นการเข้าไปเพื่อให้เห็นสภาพจริงในปัจจุบันว่ายังเหมือนเดิมหรือเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร พร้อมทั้งเพิ่มเติมข้อมูลใหม่ๆจากที่มีผู้สำรวจไว้แล้วด้วย ดังนั้นการเดินสำรวจป่าจึงได้ทำควบคู่กับการเตรียมข้อมูลก่อนเดินป่า การตรวจสอบเพิ่มเติมข้อมูลระหว่างการเดินป่า และการตรวจสอบข้อมูลสอบถามเพิ่มเติมจากผู้รู้ที่ไม่ได้ร่วมเดินป่าหลังจากเดินป่าเสร็จแล้ว ข้อมูล ใดๆก็ตาม สิ่งที่ต้องปรับปรุงของกิจกรรมเดินป่าคือในระหว่างการเดินป่ามักไม่มีการบันทึกข้อมูลอย่างละเอียดนัก การเก็บข้อมูลด้วยการเดินป่าต่อไปจึงควรเตรียมการบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบมากขึ้น

ผลที่เกิดขึ้นสำคัญอีกประการหนึ่งของการเดินป่าคือ ได้สร้างความเข้าใจความสัมพันธ์ของทีมวิจัยและผู้ร่วมเดินป่าต่อการทำวิจัย รวมทั้งการสร้างสัมพันธ์กับผู้สนใจจากภายนอกที่ได้ร่วมเดินป่าด้วย และเป็นแนวทางสำหรับการสำรวจป่าครั้งหลังๆในพื้นที่วิจัยที่มีพื้นที่ป่าต้นน้ำด้วย

2.3 โชนชายทะเล

ทีมวิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มในการจัดทำข้อมูลโดยการรวบรวมรายชื่อและสถานะของทรัพยากรทางทะเลในเขตตำบลกลายตั้งแต่ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2552 ต่อมาได้พยายามเก็บข้อมูลผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นตัวเงินที่ชาวบ้านได้รับจากทรัพยากรทางทะเลด้วย โดยพัฒนาแบบการเก็บข้อมูลหลายครั้ง แต่ก็ไม่สามารถได้ข้อมูลที่ครบถ้วน

ต่อมาทีมวิจัยได้ทำข้อมูลเกี่ยวกับการทำเคย(กะปิ) หรือ เคยกลาย ของชาวบ้านพังปริง มีการถ่ายรูปการทำเคยกลายทุกขั้นตอน มีการทดลองลงมือทำเคยกลายจริงๆ มีการจัดทำนิทรรศการเกี่ยวกับเคยกลาย แล้วนำไปตั้งเป็นมุมจำหน่ายเคยกลายและจัดแสดงขั้นตอนการทำเคยกลายแก่ผู้สนใจที่มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

กล่าวโดยสรุปกิจกรรมการรวบรวมข้อมูลทั้ง 3 รูปแบบทำให้ทีมวิจัยสามารถเก็บข้อมูลพื้นฐานชุมชน ได้ทำแผนที่ชุมชน ได้ทำผังเครือญาติ และได้บันทึกไว้เป็นข้อมูล ผลจากการรวบรวมข้อมูลยังได้นำไปหนุนกิจกรรมจัดอบรมแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา ประมาณ 350 คน (จะกล่าวถึงในกิจกรรมที่ 6 การนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้)

3. การจัดเวทีผู้เฒ่าเล่าลูกหลาน

กิจกรรมการจัดเวทีผู้เฒ่าเล่าลูกหลานมีจุดประสงค์เห็นการเก็บข้อมูลโดยวิธีการให้ผู้สูงอายุได้เล่าเรื่องราวในอดีตของชุมชนให้คนรุ่นหลังฟังแล้วทีมวิจัยจะบันทึกเอาไว้ ทีมวิจัยได้เตรียมการที่จะจัดกิจกรรมนี้ทั้ง 4 โชน แต่สามารถจัดได้ 3 โชน โชนที่ไม่ได้จัดกิจกรรมนี้คือโชนเชิงเขาเนื่องจากตอนแรกได้เตรียมจัดเวทีนี้ร่วมกับกิจกรรมการทำศาลาดินถวายเป็นพ่อท่านผอม เปสโลที่วัดเขาติน แต่ต่อมาได้เปลี่ยนสถานที่มาเป็นการสร้างกุฏิดินถวายเป็นพ่อท่านผอม เปสโลที่วัดดอนไครในพื้นที่โชนที่ราบแทน กิจกรรมผู้เฒ่าเล่าลูกหลานของโชนเชิงเขาจึงได้ยกเลิกไป

การจัดกิจกรรมเวทีผู้เฒ่าเล่าลูกหลานจึงได้จัดขึ้นใน 3 โชน โชนละ 1 ครั้ง คือ

3.1 โชนชายทะเล

ทีมวิจัยได้ปรับโดยการนำกิจกรรมเวทีผู้เฒ่าเล่าลูกหลานไปร่วมกับกิจกรรมการเปิดตัวโครงการวิจัยในชุมชนของชุมชนชายทะเลด้วยการจัดงานเมาลิด ในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2553 ดังที่กล่าวไปแล้ว กิจกรรมในส่วนของการให้ผู้เฒ่าเล่าลูกหลานในวันนั้นทำโดยการให้ผู้อาวุโส และผู้รู้เรื่องชุมชนมาเล่าเรื่องให้ผู้เข้าร่วมฟัง เช่น โต๊ะอีหม่าม ครูพรพิทักษ์ บุญเหลือ(หลวงปู่) และ ผู้อาวุโสของหมู่บ้านที่เข้าร่วม

3.2 โซนที่ราบ

ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมผู้เฒ่าลูกหลานในรูปแบบของการจัดงานฟื้นฟูประเพณีดับหีบดับคอนครั้งที่ 2 ในวันที่ 25 เมษายน 2554⁵ ทั้งนี้เนื่องจากการฟื้นฟูประเพณีดับหีบดับคอนครั้งที่ 1 ได้รับহারยอรับจากชาวบ้านมาก ในการจัดงานประเพณีนี้ครั้งที่ 2 จึงมีชาวบ้านเข้าร่วมมากกว่าครั้งแรก คือประมาณ 250 คน ในงานยังมีการทอกเพลงบอก มีการแสดงความคิดเห็นของข้อมูลที่ได้จากการศึกษา มีการประชาสัมพันธ์กระตุ้นให้เข้าร่วมกิจกรรมเชิดชูพ่อท่านผอม เพลิดเพลินที่จะจัดเป็นลำดับต่อไปของทีมวิจัยโซนที่ราบ และได้กำหนดให้มีช่วงเวลาที่เป็นเวทีของการให้ผู้อาวุโสของหมู่บ้าน และผู้รู้มาสนทนา เล่าเรื่องของชุมชนให้ผู้เข้าร่วมงานฟังด้วย ผู้ร่วมสนทนาที่สำคัญ เช่น นายรัตน์ ชูสังข์ อาจารย์จำรัส เพชรทับ และคนที่มีร่วมงานก็ร่วมสนทนา เนื้อหาการสนทนาเริ่มจากการพูดถึงประเพณีดับหีบดับคอน ในการพูดคุยนี้เองทำให้รู้ว่าชื่อจริงๆ ของประเพณีนี้คือประเพณี ยกหีบยกคอน ซึ่งชาวบ้านที่คิดจะจัดงานต่อไปอีกจะได้แก้ไขให้ถูกต้อง จากนั้นได้มีการพูดถึงวิถีชีวิตในอดีต และการเปลี่ยนแปลงมาจนปัจจุบัน

ช่วงที่มีเนื้อหาผู้เฒ่าลูกหลานโดยตรงของโซนที่ราบครั้งนี้ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที และจบลงประมาณ 13.00 น. เนื่องจากชาวบ้านต้องแยกย้ายกันไปทำธุระของตน ซึ่งการจัดครั้งต่อไปถ้าจะจัดในลักษณะนี้อีกควรต้องหาช่วงเวลาของการสนทนาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยไม่ควรจัดให้เกินเวลา 13.00 น. เนื่องจากชาวบ้านโดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่ต้องมาร่วมงานบุญประเพณีตั้งแต่เช้าแล้ว

3.3 โซนต้นน้ำ

ทีมวิจัยได้จัดเวทีผู้เฒ่าลูกหลานของโซนที่สูงเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2553 ที่บ้านลูกกลม ปานปลอด บ้านปากลง มีผู้เข้าร่วมประมาณ 20 คนโดยจัดในตอนกลางคืนช่วงประมาณ 20.00-24.00 น. ก่อนที่จะเดินป่าสำรวจเขานันเมียในวันที่ 21-22 สิงหาคม 2553

ลักษณะการจัดเวทีจะเป็นการให้ผู้อาวุโส 2-3 คนนำโดยลูกกลม ปานปลอดเล่าเรื่องวิถีชีวิตของคนบ้านปากลงในอดีตให้กับผู้เข้าร่วมฟัง ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มเยาวชน เนื้อหาการพูดคุยเริ่มจากเรื่องทรัพยากรป่าไม้ตามลำน้ำสายต่างๆ การใช้ประโยชน์จากป่าของชาวบ้าน เล่าเรื่องความสัมพันธ์กับภายนอกของคนในอดีต และการเปลี่ยนแปลงมาจนถึงปัจจุบัน มีการซักถามแลกเปลี่ยน รวมทั้งเล่าเรื่องเกี่ยวกับป่าประและป่าเขานันเมียซึ่งทีมวิจัยจะเดินสำรวจ

⁵ ในกิจกรรมการเปิดตัวโครงการในโซนที่ราบด้วยการจัดงานดับหีบดับคอนครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2553 ก็ได้กำหนดให้มีช่วงที่ให้ผู้อาวุโสมาเล่าเรื่องชุมชนของตนเองแก่ผู้เข้าร่วมด้วยเช่นกัน แต่ยังไม่เด่นเท่ากับการจัดครั้งที่ 2

ในวันถัดมาด้วย เวทีการพูดคุยค่อนข้างเป็นไปตามธรรมชาติ แบบล้อมวงกินกาแฟคุยกัน โดยมี ทีมวิจัยคอยร่วมตั้งประเด็น ชักถาม และสรุปประเด็นเป็นช่วงๆ

โดยสรุป การจัดเวทีผู้เฒ่าเฒ่าลูกหลานจึงสามารถจัดได้ใน 3 โชน คือ โชนชายทะเล โชนที่ราบ และโชนที่สูง ผลจากการจัดเวทีทำให้ผู้อาวุโสได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลกับคนรุ่นหลัง มีส่วนร่วมกับการวิจัย ในขณะที่ทีมวิจัยก็ได้ข้อมูลประกอบการศึกษา แต่ข้อมูลที่ได้จากแต่ละเวทีก็ไม่ครบถ้วน ทีมวิจัยต้องใช้การเก็บรวบรวมด้วยวิธีอื่นประกอบด้วย เช่น การสัมภาษณ์รายบุคคล และรายกลุ่มเพิ่มเติม

นอกจากนี้ทีมวิจัยยังได้นำกิจกรรมผู้เฒ่าเฒ่าลูกหลานไปสอดแทรกอยู่ในกิจกรรมที่จัดภายนอกพื้นที่การวิจัยเพื่อต้องการหาช่องทางให้เกิดการหนุนช่วยการวิจัยในพื้นที่ ได้แก่ การจัดอบรมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษาที่จัดระหว่างวันที่ 16 มกราคม-20 มีนาคม 2553 ซึ่งทีมวิจัยได้นำผู้อาวุโสจากพื้นที่วิจัยไปเล่าเรื่องวิถีชีวิตของชุมชนให้นักเรียนฟังด้วย(ดูรายละเอียดการทำกิจกรรมการจัดอบรมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในภาคผนวก)

4. เวทีเสริมความรู้จากวิทยากรภายนอก

โครงการวิจัยนี้ได้กำหนดจะจัดกิจกรรมเวทีเสริมความรู้จากวิทยากรภายนอกจำนวน 2 ครั้ง คือ 1) เวทีเกี่ยวกับผลกระทบจากนิคมอุตสาหกรรมและนโยบายรัฐ และกลไกที่ชาวบ้านสามารถใช้ในการรักษาสีทธิ และ 2) เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน รวมทั้งการเข้าถึงทรัพยากรของชาวบ้านและนายทุนกรณีต่างๆ คือ ทะเล เกษตร สวน แม่น้ำ ป่าต้นน้ำ

แต่เมื่อเริ่มทำวิจัย ทีมวิจัยได้หารือกันว่าเนื้อหาที่เคยกำหนดไว้ที่ทีมวิจัยสามารถเข้าร่วมได้จากที่มีผู้จัดอยู่บ่อยในขณะนั้น การที่จะจัดอีกจึงไม่เกิดประโยชน์นัก ทีมวิจัยจึงตกลงที่จะปรับ ซึ่งจะกล่าวต่อไป

5. การศึกษาดูงาน

กิจกรรมการศึกษาดูงานตามตัวโครงการได้กำหนดจะจัด 1 ครั้งจำนวน 3 จุดโดยเน้นที่จุดผลกระทบจากนิคมอุตสาหกรรมที่มาบตาพุดเป็นหลัก ส่วนจุดรองอีก 2 จุดคือที่ปอนอก หินกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์และบ้านเป็ดใน จังหวัดตราด แต่เมื่อเริ่มทำวิจัยทีมวิจัยได้ปรับโดยยกเลิกกิจกรรมเวทีเสริมความรู้จากวิทยากรภายนอก แล้วไปเพิ่มเติมในส่วนของการศึกษาดูงานแทนเนื่องจากเห็นว่าเป็นที่สนใจของชาวบ้านที่จะไปดูจากของจริงให้เห็นกับตาดีกว่า ดังนั้นทีมวิจัยจึงปรับการศึกษาดูงาน 1 ครั้งเพิ่มเป็น 4 ครั้งตามที่ชาวบ้านเสนอ ได้แก่

5.1 การศึกษาดูงานครั้งที่ 1

ศึกษาดูงานที่วัดป่ายาง ตำบลป่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในวันที่ 5 มกราคม 2553 มีผู้เข้าร่วม 10 คน โดยศึกษาเรื่องแก๊สชีวภาพ เต้าเผือกถ่าน และการทำเกษตรอินทรีย์ ผู้ที่ริเริ่มเสนอกิจกรรมนี้ได้แก่ทีมวิจัยจากโซนชายทะเล โดยเสนอว่าการที่โครงการจัดกิจกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเข้ามาของโครงการขนาดใหญ่อย่างเดียวทำให้ชาวบ้านทั่วไปมองว่าทีมวิจัยเป็นพวกที่ตั้งใจจะคัดค้านอย่างเดียว ทำให้ชาวบ้านไม่ยอมมาอยู่ด้วยนัก ขณะเดียวกันในพื้นที่โซนชายทะเลก็มีประเด็นอื่นที่น่าสนใจด้วย โดยเฉพาะการมีเชื้อเพลิง และการเพาะปลูก ทีมวิจัยจึงเสนอว่าควรจะต้องลงไปศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์และความรู้ด้านพลังงานชีวภาพที่สามารถหาวัสดุจากในท้องถิ่นมาทำได้ง่าย เป็นการผลิตโดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน และสามารถเป็นช่องทางกับทีมวิจัยในการสร้างความเข้าใจกับชุมชนในด้านการจัดการทรัพยากร แทนที่จะพูดคุยเฉพาะเรื่องการเข้ามาของโครงการพัฒนาขนาดใหญ่อย่างเดียว จึงได้กำหนดการศึกษาดูงานครั้งที่ 1 ขึ้น ในรูปของการศึกษาดูงานเชิงปฏิบัติการในประเด็นรูปแบบการผลิตและวิถีชีวิตที่เหมาะสมของชาวบ้าน

ผู้เข้าร่วมศึกษาดูงานครั้งนี้ส่วนใหญ่มาจากโซนชายทะเล และมีชาวบ้านจากโซนที่ราบ 2 คน หลังจากกลับจากการดูงานแล้วมีชาวบ้านในโซนชายทะเลทดลองทำเต้าเผือกถ่านจากวัสดุในท้องถิ่น ส่วนการทำเกษตรอินทรีย์นั้นยังไม่มีผู้ทดลองทำ

5.2 การศึกษาดูงานครั้งที่ 2

การจัดศึกษาดูงานครั้งที่ 2 เป็นเนื้อหาที่ต่อเนื่องจากครั้งที่ 1 อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปรับวิถีชีวิต การปรับอาชีพ การปรับการจัดการทรัพยากร และแนวคิดวิธีการเกี่ยวกับการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหา การจัดศึกษาดูงานครั้งที่ 2 เป็นเรื่องเกี่ยวกับการปรับวิถีชีวิตให้เป็นสุขอย่างพอเพียง สถานที่ดูงานคือที่ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน “บ้าน บ.ช.ท.” จังหวัดชัยนาท⁶ และ การดูงานเรื่องการรวมกลุ่มของชาวบ้านเป็นชุมชนแบบพึ่งตนเอง ที่บ้านวังตอตั้ง อ.หนองบัวแดง และที่ชุมชนมันเย็น อำเภอเทพสถิตย์ จังหวัดชัยภูมิ ระหว่างวันที่ 27 เมษายน - 3 พฤษภาคม 2553 มีผู้เข้าร่วม 15 คน เนื้อหาในการศึกษาดูงานได้แก่ การเกษตรกรรมธรรมชาติ การปรับอาชีพ การรักษาสุขภาพแบบทางเลือก การทำบ้านดิน การรวมกลุ่ม ชุมชนทางเลือก และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน

นอกจากนี้ ในระหว่างการศึกษาดูงานก็ได้ถือโอกาสพูดคุยกับผู้ร่วมดูงานในการเชื่อมโยงวิเคราะห์ถึงการศึกษาวิจัย การติดตามสถานการณ์ความคืบหน้าของโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ ได้แลกเปลี่ยนกับชาวบ้านและนักกิจกรรมในภูมิภาคอื่นด้วย ผลจากการพูดคุยกัน

⁶ บ.ช.ท. คือ มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย

ในช่วงการดำเนินงานทำให้ได้แผนงานชัดเจนเกี่ยวกับการปรับปรุงแบบการผลิตที่จะนำมาขยายผลในพื้นที่วิจัยต่อไป เช่น ได้รวบรวมพันธุ์พืชและพันธุ์ข้าวหายากจากภูมิภาคอื่นกลับมา และมีแผนงานที่จะมาทำนารวมเพื่อเป็นช่องทางหนุนเสริมการรวมกลุ่มของชาวบ้านในพื้นที่วิจัยต่อไป

5.3 การศึกษาดูงานครั้งที่ 3

การศึกษาดูงานครั้งที่ 3 ทีมวิจัยได้กำหนดจะดูงานเกี่ยวกับโครงการพัฒนาขนาดใหญ่และผลกระทบที่ปรากฏในภาคใต้ เพราะเห็นว่าน่าจะมีลักษณะใกล้เคียงกับสิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่วิจัย และอาจจะสามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้ที่ได้รับผลกระทบในภาคใต้ต่อไปได้ การดูงานครั้งนี้เดิมได้กำหนดจะไปศึกษาดูงานในช่วงวันที่ 16-18 ตุลาคม 2553 แต่ในช่วงเวลาดังกล่าวได้เกิดเหตุวาทภัยขึ้น จึงได้เลื่อนการจัดเป็นช่วงวันที่ 20-21 พฤศจิกายน 2553 โดยได้เดินทางไปศึกษาดูงาน 3 แห่ง คือ

แห่งที่ 1 ที่ตำบลม่วงงาม อำเภอสะทิงพระ จังหวัดสงขลา ซึ่งมีแท่นขุดเจาะน้ำมันของบริษัท นิวคอสตอล (ประเทศไทย) จำกัด อยู่นอกชายฝั่งอำเภอสะทิงพระ จังหวัดสงขลา ที่ชุมชนใช้ทำมาหากิน

แห่งที่ 2 ที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งมีการสร้างท่อขนส่งก๊าซไทย-มาเลเซีย และสร้างโรงแยกก๊าซของบริษัท ทราฟัส ไทย – มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด

แห่งที่ 3 ที่ปากบารา อำเภอละงู จังหวัดสตูล ซึ่งกำลังมีการผลักดันให้สร้างท่าเรือน้ำลึกปากบารา มีการเตรียมใช้ที่ดินละงู 1.5 แสนไร่ ตั้งนิคมอุตสาหกรรมหลังท่า ที่มีทั้งเขตอุตสาหกรรมหนัก เขตอุตสาหกรรมเบา โรงไฟฟ้า โรงเหล็ก-เหล็กกล้า โรงผลิตพลาสติก สร้างระบบขนส่งทางท่อ ส่งน้ำมัน ก๊าซ และสารเคมี

การไปดูงานได้ทำให้ชาวบ้านได้เห็นผลกระทบทั้งด้านสิ่งแวดล้อม การรุกเข้ามาในพื้นที่ของกลุ่มทุน การทำมาหากินต้องเปลี่ยนไป ผู้ที่ไปดูงานได้แลกเปลี่ยนกับชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ รวมไปถึงการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหา ทำให้เกิดความตื่นตัว ได้รู้จักและสัมพันธ์กับชาวบ้านที่เดือดร้อนในภาคใต้ด้วยกัน

5.4 การศึกษาดูงานครั้งที่ 4

การศึกษาดูงานในเส้นทางสายภาคตะวันออก แต่เดิมได้กำหนดไว้ในโครงการว่าจะศึกษาดูงาน 3 จุด คือ ที่บ่อนอก หินกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่มาบตาพุด จังหวัดระยอง และที่บ้านเปร็ดโน จังหวัดตราด แต่ทีมวิจัยได้หารือกันว่า ระยะเวลาในการดูงานรวมทั้งการเดินทางไปกลับมีน้อยมาก จึงควรจะเน้นไปดูในจุดที่สำคัญมากกว่า โดยเห็นว่าจุดที่บ่อนอก หินกรูดอาจมีส่วนคล้ายกับพื้นที่ภาคใต้ที่ได้ไปดูงานมาแล้วครั้งที่ 3 ส่วนที่บ้านเปร็ดโน ก็คล้ายกับเนื้อหาที่ได้ไปดูงานมาแล้วในครั้งที่ 1 และ 2 ดังนั้นทีมวิจัยจึงกำหนดการศึกษาดูงานครั้งที่ 4 ไว้ที่

จุดเดียวคือที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง โดยจัดไปดูงานในช่วงวันที่ 2-5 พฤษภาคม 2554

การดูงานที่พื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ทีมวิจัยได้ประสานงานจนสามารถศึกษาดูงานเกี่ยวกับมาบตาพุดได้หลายด้าน เริ่มจากการดูงานที่ทำการนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ศึกษาเรียนรู้การบริหาร จัดการการควบคุมดูแลเชิงโครงสร้างและระบบโดยรวมของนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ขึ้นดูภาพบนหอสูงและเข้าเยี่ยมชมท่าเรือน้ำลึกของการนิคมฯ จากนั้นได้เข้าเยี่ยมชมโรงไฟฟ้าบีแอลซีพีซึ่งมีการถมทะเลเพื่อสร้างโรงงาน มีการใช้ถ่านหินในการผลิตไฟฟ้า จากนั้นได้ศึกษาพื้นที่ผลกระทบชุมชนที่อยู่บริเวณรอบนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด โรงพยาบาล โรงเรียนมาบตาพุดพิทยาคม ศึกษาวิถีชีวิตชาวประมงชายฝั่งภาคตะวันออกและปัญหาชายฝั่งทะเลที่ถูกกัดเซาะชายฝั่งบริเวณหาดแสงจันทร์ บ้านคลองตากวน ได้ศึกษาแลกเปลี่ยนกับเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก กลุ่มองค์กรประชาชนในพื้นที่โดยคุณสุทธิ อัครธัญญ์ร่วมกับตัวแทนเครือข่าย กลุ่มองค์กรประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ และนักวิชาการผู้ร่วมศึกษาข้อมูล ได้ดูแหล่งน้ำคืออ่างเก็บน้ำหนองปลาไหล เพื่อศึกษาการจัดการน้ำในภาคอุตสาหกรรมกับภาคเกษตรกรรม และครัวเรือน

การดูงานครั้งนี้ มีผู้เข้าร่วมจำนวน 60 คน ในจำนวนนั้นนอกจากมีชาวบ้านจากพื้นที่การวิจัยแล้วยังมีชาวบ้านจากพื้นที่ของสหพันธ์เกษตรกรภาคใต้(สทต.)ที่ดำเนินงานเกี่ยวกับปัญหาการปฏิรูปที่ดินโดยมีพื้นที่ดำเนินงานหลักในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานีและกระบี่ร่วมไปดูงานด้วยอันทำให้มีมุมมองในการแลกเปลี่ยนในระหว่างการศึกษาดูงานเพิ่มขึ้นเนื่องจากผู้ที่มีปัญหาเรื่องที่ดินก็มีที่มาของปัญหาที่สำคัญจากผลกระทบของการพัฒนาเช่นกัน มีการสรุปร่วมกันว่าปัญหาเกี่ยวกับที่ดินก็เป็นปัญหาเดียวกับการเข้ามาแย่งชิงทรัพยากรไปจากชาวบ้านโดยโครงการพัฒนาขนาดใหญ่เช่นกัน

การดูงานครั้งนี้ได้กระตุ้นให้ผู้ร่วมดูงานตื่นตัวต่อสิ่งที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่มากขึ้น โดยมีบางคนที่เคยมาดูงานที่มาบตาพุดแล้วเนื่องจากในช่วงประมาณ 2 ปีมานี้ได้มีผู้จัดการพาชาวบ้านไปดูงานที่มาบตาพุดแล้วหลายครั้ง แต่ส่วนใหญ่ชาวบ้านเพิ่งจะได้เห็นของจริงหรือเห็นสิ่งที่จะเกิดขึ้นจากการเกิดนิคมอุตสาหกรรมที่กำลังพยายามจะมาสร้างในพื้นที่วิจัยเป็นครั้งแรก

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ต้องปรับในการดูงานที่มาบตาพุดคือ ถ้าเป็นไปได้ควรจัดกิจกรรมศึกษาดูงานที่ช่วงต้นๆของโครงการวิจัยเพราะน่าจะส่งผลกระทบต่อความตื่นตัวของชาวบ้านมากกว่าการจัดในช่วงท้าย ทั้งนี้ที่ผ่านมาทีมวิจัยไม่สามารถจัดตั้งแต่ช่วงแรกได้เนื่องจากชาวบ้านยังขัดแย้งกันสูง ทีมวิจัยโดยเฉพาะโซนชายทะเลไม่ต้องการที่จะแสดงออกมากเนื่องจากไม่ต้องการเพิ่มความขัดแย้งโดยเฉพาะกับผู้นำทางการ ประกอบกับมีหน่วยงานอื่นจัดไปดูงานที่มาบตาพุดอยู่เสมอดังกล่าวแล้ว ทีมวิจัยจึงได้ชะลอกิจกรรมนี้จนได้จัดเอาในช่วงท้ายของโครงการซึ่งก็มีผลด้านลบด้วยดังกล่าว

กล่าวโดยสรุป การจัดกิจกรรมศึกษาดูงาน เป็นการนำกิจกรรมเวทีเสริมความรู้จากวิทยากรภายนอกจำนวน 2 ครั้งมารวมเป็นกิจกรรมศึกษาดูงาน ทำให้สามารถจัดการศึกษาดูงานได้ 4 ครั้ง โดยยังสามารถบรรลุวัตถุประสงค์เดิมที่วางไว้ทั้งของกิจกรรมเวทีเสริมความรู้จากวิทยากรภายนอก และกิจกรรมการศึกษาดูงาน อันได้แก่ ทำให้ชาวบ้านทั่วไปสามารถติดตามข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนได้มากขึ้น และเสริมสร้างมุมมองใหม่เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดแก่ชุมชนในอนาคตโดยเฉพาะการปฏิสัมพันธ์กับกระบวนการพัฒนาประเทศและโลกยุคปัจจุบัน รวมทั้งมุมมองเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของชุมชนและสิทธิชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านได้พูดคุยและพบเห็นด้วยตนเองเกี่ยวกับปัญหาและทางออกจากปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน โดยเฉพาะจากพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐ

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

กิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูลมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทีมวิจัยสามารถจัดหมวดหมู่ข้อมูลให้เป็นระบบ ทำให้ทีมวิจัยสามารถเชื่อมโยงข้อมูลกับโจทย์วิจัยได้ และทำให้ทีมวิจัยสามารถเชื่อมโยงข้อมูลที่ได้มาแล้วกับการกำหนดหรือปรับกระบวนการวิจัยให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในพื้นที่ได้ ทีมวิจัยได้ใช้กิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นแกนกลางในการประสานและดำเนินการวิจัยของทีม การวิเคราะห์จะมีทั้งวิเคราะห์เนื้อหาการวิจัย วิเคราะห์ทิศทางและการปรับกระบวนการวิจัย รวมถึงวิเคราะห์ความคืบหน้าด้านปฏิบัติการของคนในชุมชนที่เกิดจากกระบวนการวิจัย

ผู้ที่เข้าร่วมการวิเคราะห์ข้อมูลคือทีมวิจัยและที่ปรึกษา วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มจากการกำหนดวันที่แน่นอนในการประชุมทีมวิจัยเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลประจำเดือนทั้งระดับชุมชน ระดับเครือข่าย โดยปรับเป็นการประชุมประจำเดือนไปด้วย จากนั้นได้มีการประชุมวิเคราะห์ข้อมูลนอกเหนือจากวันที่กำหนดเป็นระยะตามความเหมาะสม เมื่อทีมวิจัยร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลแล้วก็จะมีการกำหนดทิศทางและรายละเอียดต่อไป

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทำใน 2 ลักษณะคือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยทีมวิจัย 2) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการมีส่วนร่วม โดยการร่วมกับฝ่ายอื่นที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยทีมวิจัย

แต่เดิมในช่วงที่กำลังพัฒนาโครงการ ทีมวิจัยได้กำหนดการประชุมทีมทุกวันพุธ ต่อมาตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2552 ก็ได้ปรับเป็นการนัดประชุมตามการตกลงแต่ละครั้งเพื่อเตรียมความพร้อม จนเมื่อมีการประชุมทีมวิจัยในวันที่ 4-5 พฤศจิกายน 2552 หลังจากโครงการได้รับการอนุมัติก็ได้ปรับใหม่เป็นนัดโซนละ 2 ครั้งต่อเดือน และนัดประชุมร่วมกันทุกโซน 1 ครั้งต่อเดือน คือ โซนชายทะเล ในวันศุกร์ที่ 3 ของเดือน โซนที่ราบ ในวันเสาร์หรืออาทิตย์ที่ 3 ของเดือน และโซนเชิง

เขา ในวันที่ 20 ของเดือน และการประชุมร่วมของเครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลายจัดขึ้นทุกวันพฤหัสบดีท้ายของเดือน

ตามกำหนดการดังกล่าวที่มิวิจัยได้ปฏิบัติตามที่ได้วางไว้ โดยอาจเปลี่ยนแปลงวันเวลาได้ตามความเหมาะสม นอกจากการประชุมตามที่ได้กำหนดไว้ซึ่งถือว่าการนัดหมายอย่างเป็นทางการแล้วก็ยังมีการพบปะนอกเหนือไปจากนี้อยู่เสมอ ทำให้ในช่วงหลังๆ การนัดหมายได้ปรับมาเป็นการนัดหมายเป็นครั้งๆ ไปบ้างบ้างเร็วบ้างตามความจำเป็น

6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการมีส่วนร่วม

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมความรู้ โดยที่มิวิจัยจะจัดให้มีเวทีวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้ การขอคำปรึกษา หรือการนำเสนอข้อมูลเป็นระยะตามความเหมาะสม โดยเปิดโอกาสให้ที่มิวิจัย ชาวบ้านกลุ่มเป้าหมาย และทีมที่ปรึกษาได้ร่วมวิเคราะห์ และอาจเชิญบุคลากรจากภายนอกมาร่วมด้วย

กิจกรรมในลักษณะนี้ที่ผ่านมาของที่มิวิจัย เช่น

การนำข้อมูลร่วมคุยกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ(กสม.)ที่ได้มาติดตามโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ ในวันที่ 19-20 พฤศจิกายน 2552 ที่บ้านคอเขา บ้านพังปลิง และ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ที่มิวิจัยได้นำข้อมูลร่วมคุยหารือกันคุณสินธุ์ แก้วสินธุ์ ในวันที่ 25 ธันวาคม 2552 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ที่มิวิจัยและทีมที่ปรึกษาได้นำข้อมูลร่วมพูดคุยกับ ดร.เลิศชาย ศิริชัย ในวันที่ 29 ธันวาคม 2552 ทีมมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ และหลังจากนั้นอีกหลายครั้ง

ผลที่ได้รับจากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 2 วิธีทำให้ที่มิวิจัยสามารถทราบความคืบหน้า ทราบปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูล ที่มิวิจัยสามารถเชื่อมโยงสภาพ/ปัญหาของชุมชนกับโจทย์วิจัยได้ ที่มิวิจัยสามารถกำหนดกิจกรรมในช่วงเดือนต่อไปได้อย่างสอดคล้องกับการวิเคราะห์สภาพ/ปัญหาของชุมชนในแต่ละเดือน

ขั้นตอนที่ 3 การนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ที่มิวิจัยได้กำหนดจัดกิจกรรมการนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 5 รูปแบบคือ 3.1 การจัดเวทีรายงานผลการวิจัยและสร้างทิศทางการเคลื่อนไหว 3.2 การจัดเวทีสาธารณะ 3.3 การเผยแพร่ข้อมูล และ 3.4 การยื่นข้อเสนอต่อทางราชการ 3.5 การทดลองนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยวิธีการอื่นๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การจัดเวทีรายงานผลการวิจัยและสร้างทิศทางการเคลื่อนไหว

การจัดเวทีรายงานผลการวิจัยและสร้างทิศทางการเคลื่อนไหวของโครงการนี้ได้จัดใน 2 ระดับคือ 1) เวทีในแต่ละโซน 2) เวทีใหญ่รวมชาวบ้านทุกโซน ได้แก่

1.1 เวทีในแต่ละโซน

กิจกรรมการรายงานผลการวิจัยและสร้างทิศทางการเคลื่อนไหว เดิมได้กำหนดจะจัดเวทีในแต่ละโซนก่อนจากนั้นจะจัดเวทีใหญ่รวมชาวบ้านทุกโซนภายหลัง แต่ทีมวิจัยได้ปรับโดยสลับลำดับการจัดเป็นจัดเวทีใหญ่รวมชาวบ้านทุกโซนก่อนแล้วจึงจัดเวทีในแต่ละโซน ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความพร้อมของชาวบ้านในขณะนั้น การจัดเวทีในแต่ละโซนได้จัดโซนละ 1 ครั้ง คือ

โซนชายทะเล จัดในวันที่ 19 เมษายน 2554 ที่มัสยิดดารุลนาอิมหรือที่ชาวบ้านเรียกว่ามัสยิดเขียว บ้านโนไรรู้ มีผู้เข้าร่วม 8 คน

โซนที่ราบ จัดในวันที่ 18 เมษายน 2554 ที่วัดดอนไคร มีผู้เข้าร่วม 18 คน

โซนเชิงเขา จัดในวันที่ 26 เมษายน 2554 ที่บ้านหน้าเขาวัด มีผู้เข้าร่วม 9 คน

โซนที่สูง จัดในวันที่ 24 เมษายน 2554 ที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านปากลง มีผู้เข้าร่วม 31 คน

เนื้อหาของแต่ละเวที เป็นการตรวจสอบข้อมูล ตรวจสอบข้อเสนอจากที่ทีมวิจัยได้จัดทำร่างมาและได้นำไปเสนอในเวทีใหญ่รวมชาวบ้านทุกโซนมาก่อนแล้วเมื่อวันที่ 16 เมษายน 2554 ที่วัดดอนไคร การจัดเวทีแต่ละโซนเป็นการนำร่างผลการวิจัยดังกล่าวมานำเสนอในชุมชน มีการปรับแก้ เพิ่มเติมข้อมูล ชัดเจนส่วนในการเขียน โดยเฉพาะในส่วนที่อาจสร้างความเข้าใจผิดและกระทบกับคนในชุมชน โดยให้ยังคงมีเนื้อหาตามความเป็นจริงไว้ พร้อมกันนั้นก็ได้พิจารณาปรับเพิ่มข้อเสนอต่อทิศทางการเคลื่อนไหวในแต่ละโซนอย่างละเอียดและสอดคล้องกับสภาพของพื้นที่

ผลจากการจัดเวทีคือได้รับข้อเสนอในการปรับแก้ร่างผลการวิจัย และการวิเคราะห์ทิศทางต่อไปของการดำเนินงานจากเวทีแต่ละโซนเพื่อนำไปปรับปรุง

1.2 เวทีใหญ่รวมชาวบ้านทุกโซน

ทีมวิจัยได้ปรับลำดับการจัดเวทีโดยได้จัดเวทีใหญ่รวมชาวบ้านทุกโซนก่อนที่จะจัดเวที่ย่อยในแต่ละโซนตามที่ได้กล่าวไปแล้ว ทีมวิจัยได้ออกแบบเวทีใหญ่รวมชาวบ้านทุกโซนโดยจัดในรูปของเวทีนัดพบลูกหลานกลางในวันที่ 16 เมษายน 2554 ที่วัดดอนไคร มีผู้เข้าร่วม 30 คน

การเตรียมเวทีใหญ่รวมชาวบ้านทุกโซนที่มิววิจัยได้เริ่มประสานงานตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2554 โดยส่งข่าวเชิญชวนคนที่เป็นลูกหลานหรือมีเชื้อสาย มีญาติพี่น้องอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองกลายให้กลับมาช่วยพบปะกันในวันสงกรานต์ที่มักจะมีการกลับมาเยี่ยมบ้านเป็นปกติอยู่แล้ว ทีมวิจัยได้เตรียมข้อมูล ความคืบหน้าของสถานการณ์ในพื้นที่ส่งไปให้กลุ่มเป้าหมายเป็นระยะ และได้เตรียมเรียบเรียงร่างผลการวิจัยเพื่อนำเสนอในเวทีนัดพบลูกหลานกลาย ซึ่งกำหนดผู้เข้าร่วมมีทั้งผู้ที่เป็นลูกหลานกลายที่ไม่มีครอบครัว หรือไปตั้งถิ่นฐานไปทำงานอยู่ที่ยื่น ผู้ที่เป็นลูกหลานกลายที่ยังทำงานอยู่ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช และลูกหลานกลายที่ยังอยู่ที่บ้านเดิมในปัจจุบัน รวมทั้งชาวบ้านจากพื้นที่วิจัยทั้ง 4 โซน

เนื้อหาในเวทีนัดพบลูกหลานกลาย เป็นการพบปะทักทายทำความรู้จักกัน จากนั้นเป็นการติดตามสถานการณ์ความคืบหน้าโดยเฉพาะในเรื่องโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในลุ่มน้ำคลองกลาย และการร่วมกันตรวจสอบ ปรับแก้ เพิ่มเติมเนื้อหาของร่างผลการศึกษาค้นคว้าที่มิววิจัยได้จัดทำมาเป็นเอกสารประกอบการประชุมครั้งนี้

ผลจากการจัดเวทีนี้ทำให้ผู้เข้าร่วมได้ทราบความคืบหน้าของสถานการณ์ในพื้นที่ ในส่วนของร่างผลการศึกษาก็ได้มีข้อเสนอทำให้สามารถนำไปปรับเป็นเอกสารเพื่อไปตรวจสอบในเวทีแต่ละโซน และหลังจากนั้นจะปรับแก้เป็นเอกสารเผยแพร่ประกอบการจัดเวทีสาธารณะต่อไป ในเวทีนัดพบลูกหลานกลายได้มีชาวบ้านจากพื้นที่วิจัยทั้ง 4 โซนมาเข้าร่วม โดยเฉพาะจากโซนที่ราบซึ่งเป็นสถานที่จัดงาน แต่ลูกหลานกลายจากที่อื่นมาร่วมน้อย ทั้งนี้เนื่องจากการเกิดอุทกภัยในช่วงปลายเดือนมีนาคมต่อเนื่องมาจนถึงต้นเดือนเมษายน 2554 ทำให้หลายคนได้เปลี่ยนตารางการเดินทาง ทำให้ว่างไม่ตรงกัน แต่การจัดเวทีนี้ก็จำเป็นต้องเกิดขึ้นตามกำหนดเนื่องจากได้วางกิจกรรมอื่นที่ต่อเนื่องกันไว้แล้ว เวทีนัดพบลูกหลานกลายจึงมีลูกหลานกลายที่อยู่ในเขตลุ่มน้ำกลายและในเขตนครศรีธรรมราชและภาคใต้มาร่วมเป็นหลัก การเวทีใหญ่รวมชาวบ้านทุกโซนครั้งนี้จึงยังคงบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ชาวบ้านทุกโซนมาเข้าร่วมเป็นหลัก

2. การจัดเวทีสาธารณะ

วัตถุประสงค์ของการจัดเวทีสาธารณะคือ เพื่อนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปขยายผลทั้งในพื้นที่ดำเนินการวิจัยและพื้นที่อื่นๆ ทั้งในระหว่างดำเนินการและในช่วงเสร็จโครงการ เวทีสาธารณะสำคัญที่มิววิจัยได้จัดคือ กิจกรรมสืบชะตาแม่น้ำกลายในวันที่ 23 พฤษภาคม 2554 ที่บ้านปากลง ตำบลกรุงชิง มีผู้เข้าร่วมประมาณ 400 คน

เวทีนี้เป็นการจัดในช่วงท้ายของการดำเนินโครงการ ในช่วงเวลาดังกล่าวเพิ่งผ่านพ้นการเกิดอุทกภัยที่ทำความเสียหายให้กับชุมชนในลุ่มน้ำคลองกลายซึ่งเป็นพื้นที่วิจัยมาก กล่าวได้ว่าขณะนั้นเรื่องเกี่ยวกับอุทกภัยได้เป็นเรื่องเดียวที่ชาวบ้านให้ความสำคัญที่สุด ทีมวิจัยจึงได้ปรับการ

จัดเวทีสาธารณะเพื่อนำเสนอผลการวิจัยให้สอดคล้องกับสถานการณ์โดยการประยุกต์นำผลการวิจัยมาใช้จริงเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ชาวบ้านกำลังเผชิญอยู่ จึงได้ออกแบบการจัดเวทีสาธารณะในรูปของการจัดงานสืบชะตาคลองกลาย

ทีมวิจัยได้คิดและเตรียมจัดงานสืบชะตาคลองกลายตั้งแต่อุทกภัยได้สงบลงเมื่อต้นเดือนเมษายน 2554 ในช่วงนั้นทีมวิจัยได้เข้าไปหนุนช่วยชาวบ้านในพื้นที่วิจัยเพื่อฟื้นฟูสภาพความเป็นอยู่ขณะเดียวกันก็เชื่อมโยงมาสู่การดำเนินโครงการวิจัยไปด้วย การจัดงานสืบชะตาคลองกลายจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อรณรงค์การสร้างสำนึกที่ดีในการช่วยกันดูแลรักษาป่าและแม่น้ำลำธารเพื่อรู้พื้นประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของท้องถิ่น และเพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือสำหรับทุกฝ่าย โดยกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมได้แก่ชาวบ้านในพื้นที่ต้นน้ำคลองกลาย สมาชิกเครือข่ายภาคีความร่วมมือต่างๆ กลุ่มผู้สนใจและประชาชนและเยาวชนชนทั่วไป องค์กรต่างๆ ที่ทีมวิจัยได้ประสานมาร่วมจัดได้แก่ เครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลาย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลกรุงชิง องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองกลาย ตัวแทนหมู่บ้านต่างๆ ใน ตำบลกรุงชิง ส่วนราชการ นายอำเภออบพิต มหาวิทยาลัวยวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัวยราชภัฏนครศรีธรรมราช เครือข่ายศิลปินและสื่อมวลชน กลุ่มครอบครัวนักกิจกรรมภาคใต้ มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) กลุ่มนักศึกษาและนักเรียนเยาวชนต่างๆ เช่น กลุ่มนกกระเจอก โรงเรียนบ้านปากกล เป็นต้น

รูปแบบของการจัดงาน มีทั้งประเด็นทางด้านศาสนาทั้งพุทธ พราหมณ์ อิสลาม กิจกรรมรณรงค์จิตสำนึกด้านทรัพยากรด้วยการปลูกต้นไม้ริมลำน้ำ การนำเสนอสรุปงานวิจัยชาวบ้านของเครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลายที่ดำเนินงานมาเกือบเสร็จแล้ว มีการแสดงนิทรรศการ ของสมาชิกภาคีเครือข่ายที่เข้าร่วมจัดกิจกรรม เช่น ภาพถ่ายผลงานต่างๆ ของเครือข่าย การนำของดีผลิตภัณฑ์จากแต่ละโซนของพื้นที่ทำวิจัยและจากเครือข่ายอื่น เช่น จากบ้านคีรีวงมาจัดแสดง และจำหน่าย มีการวาดภาพของศิลปิน ภาคกลางคืนการแสดงดนตรีโดยเครือข่ายศิลปิน วง ตูต นาคอน วงราชภูริ วงด้ามขวาน คิงส์ วงราชภัฏ วง สกต. การอ่านบทกวีโดยศิลปิน เช่น ปรีทรรศ นุตางกูร มีการฉายวีดิทัศน์เกี่ยวกับผลกระทบของโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ กิจกรรมการทำวิจัยของกลุ่มต้นน้ำปลายน้ำคลองกลาย เป็นต้น

ในส่วนของการนำเสนอผลการวิจัย ทีมวิจัยได้จัดพิมพ์เอกสารแบบถ่ายสำเนาเรื่อง “ของดีลุ่มน้ำกลาย” เพื่อเป็นเอกสารประกอบการจัดงาน เนื้อหาของเอกสารเป็นเนื้อหาโดยย่อจากผลการจัดทำร่างและมีการนำเสนอในเวทีระดับต่างๆ ก่อนหน้านี้ในช่วงเดือนเมษายน 2554 แล้ว นอกจากนี้ทีมวิจัยยังได้กำหนดช่วงการเสวนาทางวิชาการเรื่อง “ของดีของคลองกลาย” ด้วย ผู้ที่ร่วมเวทีเสวนา เช่น ตัวแทนจากโซนต่างๆ คุณสวัสดิ์ มะค่อม ผู้อำนวยการดีดีผู้ใหญ่บ้านปากกล ดร. เลิศชาย ศิริชัย คุณพล จันทรชุ่ม นายกองค์การบริหารส่วนตำบลกรุงชิง ตัวแทนจากองค์กรเอกชน และองค์กรชาวบ้านในพื้นที่อื่นๆ เช่น จากบ้านคีรีวง จากสมาคมกระเจกเงา จากชุมชนฝั่งอันดามัน จากสหพันธ์เกษตรกรภาคใต้(สกต.) เป็นต้น

ผลจากการจัดกิจกรรมเวทีสาธารณะ ทำให้ทีมวิจัยได้ประสานงานกับฝ่ายต่างๆ เพื่อประสานงานกันต่อไปโดยสามารถเชื่อมโยงกับปัญหาเฉพาะหน้าที่แท้จริงของชาวบ้านได้ เนื้อหาของผลการวิจัยได้รับความสนใจ มีหลายหน่วยงานที่ติดต่อมายังทีมวิจัยเพื่อนำเอกสารประกอบงานไปเผยแพร่ต่อและอ้างอิง และเป็นกิจกรรมร่วมที่ฝึกกำลังเครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลายให้สานกันแน่นขึ้น

3. การเผยแพร่ข้อมูล

ทีมวิจัยได้จัดทำหนังสือเผยแพร่ผลการดำเนินงานวิจัยและข้อเสนอต่อทิศทางการพัฒนาลุ่มน้ำกลายโดยพิมพ์เป็นพ็อคเก็ตบุค 1 เรื่อง ชื่อ “กรายคลองกลาย : อย่าเลยลับ จงกลับกลาย” จัดพิมพ์จำนวน 500 เล่ม เนื้อหาของหนังสือเป็นการเรียบเรียงจากข้อมูลที่เก็บได้ช่วงการทำวิจัยจากเอกสารประกอบเวทีสืบชะตาแม่น้ำกลายซึ่งได้ผ่านการตรวจสอบจากทีมวิจัยและชาวบ้านในแต่ละโซนมาแล้ว และการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมหลังจากนั้น ทีมวิจัยได้จัดส่งหนังสือให้แก่ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ชาวบ้านในลุ่มน้ำคลองกลาย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ลูกหลานกลายที่ไปอาศัยอยู่ที่อื่น สถาบันการศึกษา ส่วนราชการ และผู้สนใจทั่วไป

4. การยื่นข้อเสนอต่อทางราชการ

ทีมวิจัยได้ส่งคุณศรายุทธ บุญชูช่วยชาวบ้านปากลงไปเป็นตัวแทนของทีมวิจัยในนามของเครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำนครศรีธรรมราช ร่วมกับตัวแทนจากเครือข่ายปฎิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย (คปท.) และเครือข่ายชุมชนชายฝั่งพังงา-ภูเก็ต เข้ายื่นหนังสือกับรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตรเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2554 (โปรดดูข่าวเกี่ยวกับการเข้ายื่นหนังสือในภาคผนวก)

เนื้อหาของข้อเสนอจากทีมวิจัยเป็นเรื่องเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอต่อโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่จะดำเนินการในจังหวัดนครศรีธรรมราช ข้อเสนอดังกล่าวเป็นข้อสรุปที่รวบรวมจากการประชุมของทีมวิจัยเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2554 ซึ่งประชุมเพื่อสรุปกิจกรรมการจัดงานสืบชะตาคลองกลาย สรุปความคืบหน้าโดยรวมของการวิจัยเนื่องเป็นช่วงท้ายของการวิจัยแล้ว และการหาแนวทางในการดำเนินงานต่อไปของทีมวิจัยซึ่งได้รวมตัวกันในนาม เครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลาย” ในเวทีสรุปงานดังกล่าวทีมวิจัยได้ร่วมกันสรุปจุดยืน ท่าทีต่อโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่จะเกิดขึ้นในจังหวัดนครศรีธรรมราชอันเป็นบทเรียนที่ได้จากการทำวิจัยครั้งนี้ด้วย อันเป็นเนื้อหาที่ได้ยื่นเป็นข้อเสนอต่อนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้เสนอไว้ในบทที่ 6 สรุป ของรายงานนี้แล้ว

นอกจากนี้ทีมวิจัยในนามของเครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลายจะได้นำหนังสือ“กรายคลองกลาย : อย่าเลยลับ จงกลับกลาย” และข้อเสนอตามเนื้อหาที่ได้เสนอกับนายกรัฐมนตรีนี้ไปเสนอกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำคลองกลาย ส่วนราชการในระดับอำเภอ และจังหวัดนครศรีธรรมราชต่อไป

5. การทดลองนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยวิธีการอื่นๆ

กิจกรรมการนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นอกจากได้ทำตามที่กำหนดไว้เดิมใน 4 รูปแบบข้างต้นแล้ว ทีมวิจัยยังได้ทดลองทำกิจกรรมในรูปแบบอื่นด้วย ซึ่งได้แบ่งการจัดเป็น 1) การจัดกิจกรรมนอกพื้นที่วิจัย และ การจัดกิจกรรมในพื้นที่วิจัย ดังนี้

5.1 การจัดกิจกรรมนอกพื้นที่วิจัย

ทีมวิจัยได้ร่วมกับภาคีวิชาชีพ โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา จัดอบรมนักเรียนระดับ ม. 4 โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษาจำนวน 350 คนจำนวน 6 ครั้งในช่วงระหว่างวันที่ 16 มกราคม- 20 มีนาคม 2553 และมีการประชุมเตรียมการอีกหลายครั้ง นักเรียนที่เข้าร่วมอบรมอยู่ในเขตอำเภอท่าศาลา และมีจำนวนมากที่อยู่ในเขตลุ่มน้ำคลองกลาย ทีมวิจัยได้นำข้อมูลและแก่นนำจากพื้นที่การวิจัยมาร่วมเป็นวิทยากรการฝึกอบรม ทำให้ได้นำความรู้ที่ได้จากการวิจัยมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มคนอื่นๆ และเป็นช่องทางในการสร้างความร่วมมือกันต่อไป⁷

5.2 การจัดกิจกรรมในพื้นที่วิจัย

ทีมวิจัยได้ทดลองนำข้อสรุปจากการวิจัยมาปฏิบัติในพื้นที่วิจัยรวม 4 กิจกรรมคือ

1) การทำนารวมเป็นกองกลางของเครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลายที่ทุ่งนูด บ้านดอนใคร และที่ตำบลบ้านใหม่ อำเภอปากพนัง ได้ทำ 1 ครั้งในช่วงปี 2554 กิจกรรมนี้เป็นข้อเสนอของ ทีมวิจัยหลังจากที่ได้ศึกษาดูงานเกี่ยวกับการพึ่งตนเองทางด้านการผลิตด้วยการทำเกษตรอินทรีย์ ผลจากการทำนารวมทำให้เครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำกลายมีข้าวเป็นของกองกลาง การร่วมกันทำนาได้ทำให้เกิดความสัมพันธ์ในหมู่ผู้ร่วมทำ ซึ่งได้มีสมาชิกของสหพันธ์เกษตรกรภาคใต้(สกต.) มาช่วยทำด้วยในบางช่วง และมีการพูดคุยวิเคราะห์ในระหว่างการทำนา ทั้งเรื่องสถานการณ์ต่างๆ ในพื้นที่ โดยเฉพาะเรื่องการเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรที่พบเห็นได้จากการทำนา อย่างไรก็ตาม การทำนาในปัจจุบันทำได้ยากขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ เส้นทางการทำนาที่มีคนทำน้อยลง จึงต้องวางแผนในการทำให้รัดกุม

2) การทำกฏดินอุทิศแด่พ่อท่านผอม เปสโลดดีตเจ้าอาวาสวัดดอนใครที่วัดดอนใคร เนื่องจากพ่อท่านผอมยังเป็นที่ศรัทธาของชาวบ้าน ทีมวิจัยจึงได้ต้องการฟื้นฟูรำลึกคุณงามความดีของท่านร่วมกับชาวบ้าน จึงได้ร่วมกันสร้างกฏดินเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน และเตรียมที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการจัดงานครบรอบ 104 ปีของพ่อท่านผอมวัดดอนใครต่อไป ขณะนี้การทำกฏดินได้ทำเสร็จแล้ว

⁷ โปรดดูกำหนดการอบรมนักเรียนโรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษาในภาคผนวก

3) การทำกิจกรรมใช้ประโยชน์จากวัสดุในท้องถิ่น เช่น การร่วมกันทำน้ำปลา การร่วมกันกวนทุเรียน การร่วมกันทำกะปิ(เชเคย) กิจกรรมเหล่านี้เกิดความสนใจที่ต้องการจะนำวัสดุที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์ ดังที่ได้มีการเสนอและได้จัดศึกษาดูงานเกี่ยวกับการผลิตแบบพึ่งตนเองมาแล้ว ทีมวิจัยได้หนุนให้ชาวบ้านทดลองร่วมกันทำกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ซึ่งนอกจากจะได้ผลผลิตแล้วยังเป็นการสร้างโอกาสในการทำงานร่วมกันด้วย ปัจจุบันกิจกรรมการทำกะปิ หรือเคยกลายได้ทำต่อเนื่องแล้วหลายครั้ง และสามารถตั้งกองทุนในการทำกะปิของเครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลายแล้ว

4) กิจกรรมย่อยอื่นๆ เช่น การเปิดโอกาสให้นักศึกษามาร่วมเรียนรู้กับชาวบ้าน โดยทีมวิจัยได้นำผลการวิจัยมาถ่ายทอดแก่นักศึกษาด้วย เช่น การศึกษาวิถีชีวิตชาวประมงทะเลกลายร่วมกับนักศึกษามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ การที่ทีมวิจัยเป็นเจ้าภาพและวิทยากรในการลงพื้นที่ของนักศึกษามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์เพื่อศึกษาแนวคิดวิธีการทำงานวิจัยเชิงพัฒนา รวมทั้งให้นักศึกษาลงมือทำจริง เช่น การทำภูดินที่วัดดอนไคร การทำบ้านดินเพื่อเป็นศูนย์ประสานงานของเครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลายที่เชิงสะพานท่านาย การร่วมทำนา เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ผลที่ได้รับจากกิจกรรมการนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้คือ ทีมวิจัยสามารถนำความรู้ที่ได้ไปขยายผลให้เกิดเป็นรูปธรรมในหลายรูปแบบหลายระดับ และสามารถขยายความร่วมมือไปยังบุคคลอื่นทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่วิจัยได้.

บทที่ 3

วิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำคลองกลาย

ในบทนี้เป็นการตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 1⁸ และวัตถุประสงค์ที่ 1⁹ ของการวิจัย เป็นการศึกษาถึงวิถีชีวิตของคนในลุ่มน้ำคลองกลายโดยมีเป้าหมายเพื่อต้องการทราบถึงสภาพของและการเปลี่ยนแปลงคลีคลายด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ และการจัดการทรัพยากรในแต่ละพื้นที่จากอดีตจนถึงปัจจุบัน และวิเคราะห์ให้เห็นความเชื่อมโยงถึงกันของชุมชนแต่ละจุด เพื่อให้คนในชุมชนได้เห็นสิ่งที่ตนเองมีอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วิเคราะห์ให้เห็นว่าการดำรงชีวิตของคนต้องอาศัยทรัพยากรอะไรบ้างและจัดการทรัพยากรในลุ่มน้ำอย่างไร สิ่งเหล่านี้เป็นความภาคภูมิใจร่วมกันของคนในชุมชนและคนในลุ่มน้ำ

ในทางกลับกัน การศึกษาถึงวิถีชีวิตของคนในลุ่มน้ำคลองกลายก็ทำให้ทราบว่าถ้าเกิดโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่กำหนดมาจากภายนอกโดยไม่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านรับรู้หรือมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงก็จะทำให้เกิดผลกระทบกับชุมชนในด้านต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหาของบทนี้¹⁰

สำหรับการเขียนเนื้อหาของบทนี้ได้ใช้ข้อมูลจากกระบวนการศึกษาวิจัยในพื้นที่ของทั้ง 4 กลุ่มชุมชนในลุ่มน้ำคลองกลายดังที่กล่าวไปแล้ว โดยได้รับการยกย่องขึ้นครั้งแรกในปี 2554 และนำเข้าสู่การพิจารณาร่วมกันของชาวบ้านในลุ่มน้ำกลายและลูกหลานของลุ่มน้ำกลายที่ได้ย้ายไปอยู่ที่อื่น หลังจากนั้นทีมวิจัยได้นำไปเสนอ ตรวจสอบ ปรับแก้เพิ่มเติมโดยชุมชนแต่ละโซนจนถือได้ว่าเป็นเอกสารข้อมูลและการวิเคราะห์เชื่อมโยงที่ชุมชนในลุ่มน้ำคลองกลายเห็นร่วมกันเป็นเบื้องต้น ต่อมาก็ได้นำเนื้อหามาเรียบเรียงอย่างย่อเป็นเอกสารประกอบเวทีสืบชะตาคลองกลายเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2554 ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่าวิถีชีวิตของคนในลุ่มน้ำคลองกลายเป็นดังต่อไปนี้

บริบททางภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์

บริเวณฝั่งตะวันออกของจังหวัดนครศรีธรรมราชตั้งแต่อำเภอขนอม อำเภอสิชล อำเภอกาบัง จนถึงอำเภอเมือง ตลอดจนอำเภอเชียรใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญอันมีลักษณะทาง

⁸ คือ “ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านใน ต.กลาย อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการผลิต ด้านสุขภาพอนามัย และด้านสังคมวัฒนธรรม จากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร เงื่อนไขอะไรที่มีส่วนสำคัญต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ด้านต่างๆดังที่กล่าวมา”

⁹ คือ “เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการผลิต ด้านสุขภาพอนามัย และด้านสังคม วัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบัน ทั้งในแง่ปรากฏการณ์และเงื่อนไขที่มีส่วนต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ดังกล่าว”

¹⁰ ซึ่งจะเป็นการตอบสนองวัตถุประสงค์ที่ 1 และบางส่วนของวัตถุประสงค์ที่ 2 ของการวิจัยนี้ไปพร้อมกันด้วย

สังคมร่วมกันมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ดังที่มีนักประวัติศาสตร์ได้จัดชุมชนโบราณอันเกิดขึ้นในระยะแรกที่มีหลักฐานเหลืออยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-17 (พ.ศ. 1101-1699) ในบริเวณนี้ว่าเป็นเมืองเก่ากลุ่มเดียวกัน

สภาพภูมิประเทศโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับการตั้งบ้านเรือนในพื้นที่บริเวณนี้ย้อนกลับไปถึงตั้งแต่ประมาณ 8,000-5,000 ปีที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์โดยเกิดการก่อตัวเป็นสันทรายขนานกับอ่าวไทยแนวเหนือ-ใต้ขึ้น เริ่มตั้งแต่อำเภอลือชัยลงไปจนถึงอำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช สันทรายนี้เป็นที่ตั้งของพระบรมธาตุและเมืองเก่าหลายแห่ง เมื่อสันทรายนี้ทอดตัวผ่านบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา ก็ได้แยกเป็นสันทรายอีกแนวหนึ่งทอดตัวไปทางทิศใต้ขนานกับแนวแรกอยู่ด้านในผ่านบ้านกำแพงถม ตำบลนาทราย อำเภอเมือง บ้านพระพรหม ตำบลนาสาร อำเภอพระพรหม เข้าสู่อำเภอร่อนพิบูลย์ อำเภอชะอวด ไปสิ้นสุดที่ทะเลสาบสงขลา สันทรายนี้เป็นที่ตั้งของชุมชนเก่าโมคลานและเมืองเก่าอีกหลายแห่งเช่นกัน ชุมชนที่เกิดขึ้นมักตั้งอยู่บนสันทรายเพราะเป็นที่สูงน้ำท่วมไม่ถึง ขณะที่บริเวณระหว่างสันทรายจะเป็นป่าพรุหรือเป็นที่ราบลุ่มใช้ทำนา ลักษณะเช่นนี้เป็นมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน

การตั้งชุมชนของคนแถบนี้ยังตั้งใกล้แนวลำน้ำที่ไหลจากที่สูงผ่านสันทรายและที่ราบลงสู่อ่าวไทยด้วย เฉพาะในเขตอำเภอลือชัยและท่าศาลามีสายน้ำหรือลำคลองสำคัญหลายสาย แต่ละสายมีหลักฐานที่แสดงถึงการตั้งบ้านเรือนมาแต่โบราณโดยแบ่งเป็น 8 กลุ่มตามสายน้ำคือ

1. กลุ่มท่าเรือรี ดังที่พบแหล่งโบราณคดีเขาหลาก วัดจอมทอง วัดนาขอม
2. กลุ่มท่าควาย ดังที่พบแหล่งโบราณคดีท่าควายหรือคงคาเลียบ ตึกกุลา-บ้านไสลับ
3. กลุ่มท่าเขียว ดังที่พบแหล่งโบราณคดีเขาโพรง บ้านหัวทอน
4. กลุ่มท่าทอน ดังที่พบแหล่งโบราณคดีบ้านน้ำฉา โคกอิฐบ้านทุ่งครั่ง วัดสระใหญ่ เขาคาโคกอิฐบ้านต่อเรือ

5. กลุ่มท่าลาด-คลองหิน ดังที่พบแหล่งโบราณคดีโคกตึก-ดอนไคร บ้านทุ่งพันธุ
6. กลุ่มคลองกลาย ดังที่พบแหล่งโบราณคดีหาดทอนไม้สูง วัดมเหยงคณ์ บ้านทอนเกียง
7. กลุ่มคลองท่าพูด ดังที่พบแหล่งโบราณคดีวัดนางตรา วัดเกาะพระนารายณ์
8. กลุ่มคลองปากพวย ดังที่พบแหล่งโบราณคดีโมคลาน บ้านพรหมโลก บ้านวัดใหญ่

หลักฐานการตั้งชุมชนตั้งแต่โบราณแสดงให้เห็นว่ามีการเริ่มสร้างศาสนสถานของศาสนาพุทธและศาสนาฮินดูแบบไวษณพนิกายควบคู่กันไปในพื้นที่ด้านเหนือคือในกลุ่มท่าเรือรีก่อนในพุทธศตวรรษที่ 11-12 (พ.ศ. 1000-1199) ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 12-14 (พ.ศ. 1100-1399) ก็ได้ขยายไปทางทิศใต้ยังกลุ่มอื่นๆ ทั้ง 8 กลุ่ม โดยศาสนาพุทธจะตั้งอยู่บนที่ราบ ส่วนศาสนาฮินดูโดยเฉพาะแบบไศวนิกายที่รุ่งเรืองมากในขณะนั้นจะตั้งอยู่ทั้งบนที่ราบและบนเนินเขา จนถึงพุทธศตวรรษที่ 17 (พ.ศ. 1600-1699) ศาสนาพุทธนิกายมหายานก็ขยายตัวออกมากขึ้น และถึงพุทธศตวรรษที่ 19 (พ.ศ. 1800-1899) ศาสนาพุทธนิกายหินยานจึงได้เข้ามาแทนที่จนถึงปัจจุบัน

ได้มีการศึกษาพบว่าในพุทธศตวรรษที่ 11-16 (พ.ศ. 1000-1599) นั้นรัฐได้ใช้ความเชื่อทางศาสนาเหล่านี้มาเป็นเครื่องมือในการระดมสินค้าของรัฐตามพรลิงค์ด้วย โดยได้ดัดแปลงสถานที่เชิงเขาหลวงเป็นกลุ่มมณฑลจำนวน 11 กลุ่มมณฑลของรัฐตามพรลิงค์รวมถึงพื้นที่ในลุ่มน้ำคลองกลายให้สอดคล้องกับแนวคิดของศาสนาฮินดูแบบไศวนิกาย เช่น สถาปนาน้ำตกให้เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำคงคา มีการสลักร่องน้ำและหน้าผาเชื่อมต่อออกมาจากยอดเขาที่เป็นลิงคบรรพตขึ้นตรงต่อรัฐศูนย์กลางที่ถูกสมมติให้เป็นที่พักของเทพเจ้า ซึ่งผลก็คือสามารถขนส่งของป่าหรือสินค้าตามเครือข่ายแม่น้ำไปยังเมืองตามพรลิงค์ที่เป็นศูนย์กลางได้

ที่กล่าวมาได้แสดงให้เห็นว่าบริเวณนี้มีความสำคัญมาตั้งแต่โบราณ สอดคล้องกับการเป็นพื้นที่ที่ได้ชื่อว่ามีหลักฐานของศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูหนาแน่นที่สุดในภาคใต้ และยังคงพบโบราณวัตถุสถานได้ทั่วไปในชุมชนปัจจุบันนี้ ส่วนกลุ่มคนก็คงจะไม่ได้อยู่อย่างต่อเนื่อง แต่มีการอพยพโยกย้าย ชุมชนที่เกิดขึ้นส่วนมากก็มีทั้งช่วงรุ่งเรือง ชบเซา และล่มสลาย

กล่าวเฉพาะชุมชนในลุ่มน้ำคลองกลายซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้ คลองกลายเป็นลำน้ำสายใหญ่และสำคัญสายหนึ่งในบริเวณนี้ คลองกลายมีต้นน้ำอยู่ในป่ากรุงชิง ตำบลกรุงชิง อำเภอชนบท ในปัจจุบัน ไหลผ่านตำบลชนบท อำเภอชนบท ตำบลสระแก้ว ตำบลกลาย ตำบลตลิ่งชัน อำเภอท่าศาลา ลงสู่อ่าวไทยที่ระหว่างบ้านโคกตะเคียน ตำบลสระแก้ว และบ้านบางสาร ตำบลกลาย

สำหรับประวัติศาสตร์ร่วมสมัยของชุมชนในลุ่มน้ำกลาย ชาวบ้านบางคนก็ค้นคว้าประวัติของอำเภอท่าศาลาแล้วว่าใน พ.ศ. 2354 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 2 ได้เริ่มมีการตั้งอำเภอกลายขึ้นมา บริเวณลุ่มน้ำคลองกลายได้เป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในอำเภอกลาย โดยมีการแบ่งเขตการปกครองเป็นมณฑลกลายมีที่ทำการซึ่งยังมีหลักฐานที่บ้านทอนตะเคียง แล้วย้ายไปอยู่วัดเตาหม้อ (วัดชลธาราในปัจจุบัน) ก่อนจะย้ายไปตั้งในตลาดท่าศาลาใน พ.ศ. 2441 มาจนปัจจุบันนี้

ลุ่มน้ำคลองกลายกับความเปลี่ยนแปลงในช่วงร่วมสมัย

จากการศึกษาของทีมวิจัย ทำให้สามารถจัดแบ่งวิถีชีวิตของผู้คนในลุ่มน้ำกลายในปัจจุบันได้เป็น 4 กลุ่มหรือโซน คือ กลุ่มที่ 1 ชุมชนชายทะเล กลุ่มที่ 2 ชุมชนบนที่ราบ กลุ่มที่ 3 ชุมชนเชิงเขา และกลุ่มที่ 4 ชุมชนบนที่สูง

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดพร้อมกันทีเดียวทุกจุด ต่อไปนี้จะกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนทั้ง 4 กลุ่มทีละกลุ่ม โดยเลือกชุมชนตัวอย่างกลุ่มละ 1 ชุมชน อันเป็นชุมชนที่การศึกษาครั้งนี้เลือกมาเป็นพื้นที่ศึกษาหลักในแต่ละโซน คือ บ้านพังปลิงเป็นตัวแทนชุมชนชายทะเล บ้านทุ่งพันธ์เป็นตัวแทนชุมชนบนที่ราบ บ้านหน้าเขาวัดเป็นตัวแทนชุมชนเชิงเขา

และบ้านปากลงเป็นตัวแทนชุมชนบนที่สูง นอกจากนี้ยังได้สอบถามเก็บข้อมูลจากชุมชนอื่นและจากเอกสารที่เกี่ยวข้องด้วย ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ชุมชนชายทะเล : บ้านพังปริง

บริเวณที่เป็นชายทะเลของกลุ่มน้ำคลองกลายคือพื้นที่ของตำบลสระแก้ว และตำบลกลาย ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะชุมชนในบริเวณชายทะเลของตำบลกลายซึ่งเป็นพื้นที่หลักในการศึกษาครั้งนี้

บริเวณชายทะเลของตำบลกลายตั้งอยู่ในอำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบ มีลำน้ำ ลำห้วย 12 สาย โดยมีแม่น้ำสายใหญ่ 2 สายไหลผ่านลงสู่อ่าวไทยที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกคือคลองกลายกับคลองปากควด ทำให้ปากน้ำอุดมสมบูรณ์ มีแพลงตอน สัตว์น้ำ มีหอยลายมากโดยเฉพาะที่ปากคลองกลาย ตำบลกลายมีหาดทรายยาวติดต่อกันประมาณ 9 กิโลเมตรอยู่ในพื้นที่ของชุมชนที่อยู่ชายทะเล 3 หมู่บ้านอันได้แก่หมู่ที่ 1 บ้านพังปริง หมู่ที่ 3 บ้านบางสาร และหมู่ที่ 11 บ้านโนไร่¹¹ หาดทรายนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ 3 แห่งคือหาดปากควด หาดชมเล และหาดปากน้ำกลาย

¹¹ สำหรับภาพรวมของตำบลกลายโดยสังเขป ตำบลกลายประกอบไปด้วยหมู่บ้านต่างๆรวม 12 หมู่บ้าน คือ นอกจาก 3 หมู่บ้านที่อยู่ชายทะเลแล้วยังมีหมู่บ้านอื่นๆซึ่งไม่ได้อยู่ชายทะเลได้แก่ หมู่ที่ 2 บ้านสวนพริก หมู่ที่ 4 บ้านตลาดอาทิตย์ หมู่ที่ 5 บ้านทอนตะเกียง หมู่ที่ 6 บ้านบ่อกรูด หมู่ที่ 7 บ้านทุ่งพันธ์ หมู่ที่ 8 บ้านนาเพรง หมู่ที่ 9 บ้านดอนไทร หมู่ที่ 10 บ้านหินออก และหมู่ที่ 12 บ้านทางสาย ปัจจุบันตำบลกลายมีพื้นที่ประมาณ 38,423 ไร่ มีประชากรทั้งสิ้น 1,510 ครัวเรือน คิดเป็นประมาณ 9,178 คน

สภาพภูมิศาสตร์ของตำบลกลายมีตั้งแต่บริเวณชายทะเลต่อเนื่องไปจนถึงพื้นที่สูง การตั้งถิ่นฐานของคนตำบลกลายจึงกระจายไปตามฐานของทรัพยากรซึ่งแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิศาสตร์โดยแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มคือ

กลุ่มชายทะเล ส่วนใหญ่เป็นมุสลิม มีอาชีพทำการประมงเป็นหลัก เนื่องจากทะเลในเขตตำบลกลายเป็นแหล่งที่มีปลาชุมเพราะมีปากแม่น้ำใหญ่ถึง 2 สายคือปากน้ำคลองกลายและปากควด ต่อมาชาวบ้านยังได้ปรับตัวมาทำอาชีพรองไปด้วยคือการทำสวนมะพร้าว และยังหากินในป่าพรุได้ กลุ่มนี้มีประมาณ 30% ในเขตหมู่ที่ 1,3,11 ,ประมาณครึ่งหนึ่งของหมู่ที่ 2 และ มีหมู่ที่ 4 อีกเล็กน้อย โดยพื้นที่หมู่ที่ 2 และ 4 ไม่ได้อยู่ติดชายทะเล

กลุ่มทุ่งนาบนที่ราบ พื้นที่ราบทำนาของตำบลกลายมีมากโดยอยู่ถัดขึ้นไปจากกลุ่มแรก ชาวบ้านมีอาชีพทำนาเป็นหลัก กลุ่มนี้มีประมาณ 40% ในเขตหมู่ที่ 7,8,9,10 และบางส่วนของหมู่ที่ 5,6 ต่อมาชาวบ้านในกลุ่มทุ่งนายังได้ปรับตัวมาทำอาชีพรองคือ การทำสวนปาล์ม การทำสวนยางพารา การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้พื้นที่ของหมู่ที่ 7 บ้านทุ่งพันธ์เป็นพื้นที่หลักในการศึกษาในฐานะตัวแทนของชุมชนบนที่ราบด้วย

กลุ่มทำสวนบนที่สูง อยู่ถัดจากกลุ่มที่สองขึ้นไป มีอาชีพหลักคือการทำสวนผลไม้หลายชนิดผสมกัน เช่น ทุเรียน มังคุด รวมทั้งในปัจจุบันได้เริ่มปลูกยางพาราเป็นอาชีพรองมากขึ้น กลุ่มนี้มีประมาณ 30 % ในเขตหมู่ที่ 5,6 (เดิมพื้นที่สูงของตำบลกลายมีมากกว่านี้ แต่ต่อมาได้แยกออกไปเป็นตำบลดลิ่งชัน)

ตำบลกลายมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ทำให้รองรับการทำมาหากินของคนได้ดี จึงมีคนตั้งถิ่นฐานมาช้านาน ดังจะเห็นได้จากบริเวณแถบนี้เคยเป็นที่ตั้งของที่ทำการกิ่งอำเภอ กลายมาตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2441 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ซึ่งได้มีการปฏิรูปการปกครอง ทรงกระจายอำนาจไปสู่หัวเมือง ได้แบ่งการปกครองออกเป็นมณฑล กลาย(ท่าศาลา) โดยมีที่ทำการตั้งอยู่ที่ตำบลกลายซึ่งยังมีหลักฐานที่หมู่ที่ 5 บ้านทอนตะเกียงในปัจจุบัน แล้วย้ายไปอยู่วัดเตาหม้อ(วัดชลธารา ในเขตตำบลท่าศาลาในปัจจุบัน) และย้ายไปตั้งในตลาดท่าศาลามาจนปัจจุบันนี้

ปัจจุบันชาวบ้านที่อยู่ชายทะเลของตำบลกลายมีทั้งผู้นับถือศาสนาพุทธและอิสลาม มีวัด 4 แห่ง มัสยิด 5 แห่ง มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 401 (ถนนเอเชีย) ตัดผ่าน

สำหรับชุมชนบ้านพังปริงซึ่งเป็นพื้นที่หลักในการศึกษาในฐานะตัวแทนของชุมชนชายทะเลนั้น ชื่อ *บ้านพังปริง* เป็นชื่อรวมๆที่ใช้เรียกชุมชนมุสลิมบริเวณชายฝั่งทะเลของตำบลกลายซึ่งปัจจุบันแบ่งเป็น 4 หย่อม คือ หย่อมบ้านปากควด หมู่ที่ 1 หย่อมบ้านพังปริง หย่อมบ้านโนไร่ และหย่อมบ้านปากน้ำกลาย หมู่ที่ 11

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของบ้านพังปริงสามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วงคือ ช่วงที่ 1 การทำมาหากินแบบยังชีพ(ประมาณก่อน พ.ศ. 2504) ช่วงที่ 2 การเริ่มทำเพื่อขายและเริ่มเป็นหนี้สิน(ประมาณ พ.ศ. 2504-2545) ช่วงที่ 3 การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม :การลดลงของการทำประมงขนาดใหญ่โดยชาวบ้าน การเริ่มทำนาเกลือ และทำสวน (พ.ศ. 2531-2546) ช่วงที่ 4 การขยายตัวของการทำเพื่อขาย : การลดลงของการทำประมง การเลิกทำนา หันมาค้าขาย ปลูกปาล์ม และสวนยาง(พ.ศ. 2547-ปัจจุบัน 2556) ดังนี้

ช่วงที่ 1 การทำมาหากินแบบยังชีพ(ประมาณก่อน พ.ศ. 2504)

ข้อมูลจากคำบอกเล่าของชาวบ้านเล่าว่า แต่เดิมที่ดินชายทะเลบริเวณนี้คือตั้งแต่ปากน้ำกลายจนถึงปากน้ำปากควดเป็นของ *พญาม้าหมาด* ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นผู้ที่มีหน้าที่ปกครองดูแลพื้นที่นี้อยู่ ต่อมาได้มีชาวมุสลิมโยกย้ายเข้ามาอยู่บริเวณบ้านพังปริงที่เป็นที่ตั้งของมัสยิดโบริยะในปัจจุบัน ชาวมุสลิมมาจากทั้งการถูกกวาดต้อนจากไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู และจากปัตตานี

ในด้านภาพรวมอาชีพของชาวบ้านตำบลกลายทั้งตำบล ปัจจุบันส่วนใหญ่ประมาณ 70 % ประกอบอาชีพทางด้านการ**เพาะปลูก**โดยเรียงลำดับคือ การทำนาเพื่อการบริโภค ทำสวนมะพร้าว ทำสวนยางพารา ทำสวนผลไม้ และปลูกพืชผัก พืชเศรษฐกิจที่สำคัญและทำรายได้ให้แก่ชาวบ้านในตำบลกลายคือ พุเรียน มังคุด มะพร้าว มะนาว เป็นต้น อาชีพรองลงมาคือ**การเลี้ยงสัตว์**เป็นอาชีพเสริมเกือบทุกครัวเรือน โดยเลี้ยงไว้สำหรับบริโภคและจำหน่าย เช่น โคพันธุ์พื้นเมือง หมู ไก่พันธุ์เนื้อและพันธุ์พื้นเมือง อาชีพรองลงมาคือ**การประมง** ชาวบ้านที่อยู่ติดกับชายฝั่งทะเลจะมีอาชีพการประมง และมีการเลี้ยงกุ้งและปลาน้ำจืด

ที่มาค้าขายกับเรือที่ปากน้ำกลายแล้วตั้งถิ่นฐานที่นี่ และการโยกย้ายมาจากพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ท่าแพ ปากพนัง เป็นต้น ต่อมาชาวบ้านได้ไปทำไร่ปลูกล้มัน สับปะรดในที่ดินด้านทิศใต้จนตั้งเป็นชุมชนชื่อว่าบ้านโนไร่ พญาม้าหมาดเคยฟ้องเอาผิดชาวบ้านคือโต้ะป้อว่าบุกรุกที่ ชาวบ้านแพ้คดี แต่ชาวบ้านก็ได้ตั้งเป็นชุมชนมาจนปัจจุบัน(ชาวบ้านเล่าว่าเมื่อประมาณ 40 ปีที่แล้วลูกของพญาม้าหมาดชื่อ ไกรศรีได้นำที่ดินบางส่วนขายให้กับโกหย่วน) เหตุการณ์เกี่ยวกับพญาม้าหมาดนี้น่าจะเกิดมาเมื่อประมาณเกินกว่า 100 ปีที่แล้ว

การทำมาหากินของชาวบ้านขณะนั้นไม่ได้ออกทะเลหาปลาขาย แต่จะตั้งบ้านเรือนปลูกล้มัน มะพร้าว ปลูกล้มันสับปะรดอยู่ด้านในเข้ามา บริเวณชายฝั่งเป็นป่าที่มีไม้ใหญ่ เช่น ไม้ชวย(ตะเคียนหิน) ตะเคียนทอง ชะเมา จิกนม ไม้บาก(ตะแบก) มีสัตว์ป่า เช่น หมูเถื่อน เสือ มากจนชาวบ้านไม่กล้าไปขายหาคนเดียว ส่วนในป่าพริกก็มีแต่ไม้เสม็ดล้วนๆ ชาวบ้านมีอาชีพขายสับปะรด มะพร้าว ที่มีเรือมารับซื้อ ชาวบ้านได้ไปบุกเบิกที่นา 2 แห่งคือที่หลังเขานมโต(พนมไตรรัตน์)เรียกว่า หุ่งหลังวัด และที่ทางเข้าวัดตอนใคร่ในปัจจุบันที่เรียกว่าหุ่งผู้ใหญ่ปอน หรือหุ่งพันธ์ ทำให้ชาวบ้านมีที่นามีข้าวกินทุกครอบครัว

ต่อมาพื้นที่ชายฝั่งได้ตกเป็นของขุนเถกิง(ต่อมามีนามสกุล ชูรัตน์) ซึ่งน่าจะเป็นผู้มีตำแหน่งทางการปกครอง ขุนเถกิงน่าจะมีชีวิตอยู่ในช่วงประมาณ พ.ศ. 2400-2502 (เสียชีวิตใน พ.ศ. 2502 ขณะอายุประมาณ 85 ปี) ขุนเถกิงได้จับจองพื้นที่ตั้งแต่บริเวณปากควดมาจนถึงบ้านพังปลิงเป็นของตนเอง

ใน พ.ศ. 2460 ได้มีการสร้างมัสยิดไบรยะขึ้นเป็นมัสยิดแห่งแรกด้วยไม้ จน พ.ศ. 2505 ก็ได้วางศิลาฤกษ์ใหม่และก่อสร้างมัสยิดหลังใหม่ที่ยังใช้ประกอบพิธีทางศาสนามาจนปัจจุบัน ในช่วงนี้ชาวมุสลิมซึ่งทำนาอยู่ในทุ่งเดียวกันกับชาวไทยพุทธในเขตทุ่งพันธ์ได้ร่วมช่วยกันทำนา เมื่อถึงหน้าเก็บข้าวชาวมุสลิมจะไปเก็บข้าวจ้างในนาของชาวพุทธ เพราะชาวพุทธจะทำนาจำนวนมาก อัตราจ้างเก็บข้าวคิดร้อยละ 20 คือถ้าได้ 10 เลียงจะเป็นของเจ้าของนา 8 เลียง เป็นของคนเก็บข้าว 2 เลียง นอกจากนี้ยังมีการผูกเกลอ และแลกเปลี่ยนสิ่งของกับชาวพุทธในเขตทุ่งพันธ์ ดังกรณีพ่อของบังเอด แววัลจิตที่มีเกลออยู่ที่บ้านปลัดฝั่งชื่อ นายเกลื่อน ตริกตรอง นายเกลื่อนจะเลี้ยงช้างและขี่ช้างนำสิ่งของมาฝากพ่อของบังเอดแทบทุกอาทิตย์ สิ่งที่ชาวมุสลิมนำแลกคือ ปลา กุ้ง เคย และสิ่งของที่ต้องการจากคนในที่ราบคือ ข้าว ผักต่างๆ เป็นต้น

ช่วงที่ 2 การเริ่มทำเพื่อขายและเริ่มเป็นหนี้สิน(ประมาณ พ.ศ. 2504-2530)

ใน พ.ศ. 2505 ได้เกิดเหตุการณ์สำคัญที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของชาวบ้าน ชายทะเลคือการเกิดพายุแฮเรียสที่พัดเข้าแหลมตะลุมพุกและชายฝั่งตะวันออก ทำให้ชาวบ้านที่เคยทำประมงหวาดกลัวที่จะออกทะเล คนจำนวนมากย้ายไปจับจองบุกเบิกทำกินที่อื่น มีคนกลุ่มใหม่มาทำประมง ด้านเครื่องมือประมงก็เริ่มมีการใช้อวนลากเข้ามาหาปลา แต่สภาพของ

ทรัพยากรทางทะเลโดยรวมยังคงสมบูรณ์ ดังจะเห็นได้จากที่ชาวบ้านยังคงใช้ฉนวนเข็น(แรงคน)หาปลาได้

ในช่วงประมาณ พ.ศ. 2504 ของทะเลเริ่มขายได้ มีการพัฒนาเครื่องมือประมงแบบใหม่ ทำให้ชาวบ้านเริ่มหันมาประกอบอาชีพทำประมงเพื่อขายด้วย แต่การทำประมงแบบนี้ต้องลงทุนมาก เช่น ค่าฉนวน เรือ เครื่องยนต์ทำให้ชาวบ้านต้องยืมเงิน ผู้ที่ชาวบ้านมักไปยืมเงินในช่วงนี้คือนางแป้น จันทร์อำไพซึ่งเป็นภรรยาของผู้ใหญ่ติ่ง จันทร์อำไพเป็นชาวไทยพุทธที่ย้ายมาจากบ้านบางปู ชาวบ้านเล่าว่านางแป้นเป็นคนใจบุญ ชอบช่วยเหลือชาวบ้าน นางแป้นจะซื้อที่ดินจากนายไกรศรีแล้วถ้าชาวบ้านต้องการซื้อต่อก็จะขายให้กับชาวบ้าน บางครั้งเมื่อชาวบ้านไม่มีเงินจ่ายหนี้นางแป้นก็จะอนุโลมโดยการให้ชาวบ้านนำมะพร้าวมาขายให้กับตนแทนโดยไม่คิดดอกเบี้ย แต่อาจรับซื้อด้วยราคาถูกกว่าทั่วไปบ้างเล็กน้อย อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็เริ่มเป็นหนี้สิน บางคนก็ต้องสูญเสียที่ดินบริเวณชายทะเลเพื่อใช้หนี้

ที่ดินชายทะเลปัจจุบันตั้งแต่บ้านพังปลิงลงไปทางทิศใต้จนถึงบ้านโนไไร่จำนวนมากมักเป็นที่ของนางแป้นและของขุนเถกิง ซึ่งได้ถูกเปลี่ยนเป็นสวนมะพร้าวเนื่องจากดินบริเวณนี้เหมาะสำหรับปลูกมะพร้าว ต่อมาก็ได้ตกทอดมาสู่รุ่นทายาทของคนทั้งสอง

ส่วนชาวมุสลิมในช่วงนี้ได้ยึดอาชีพทำประมง พร้อมกับทำนาข้าว และรับจ้างเก็บข้าว รวมทั้งการแลกเปลี่ยนสิ่งของกับชาวบ้านที่ราบไปด้วย สิ่งที่เกิดขึ้นสำคัญคือชาวบ้านได้เริ่มเป็นหนี้สิน เรือที่ชาวบ้านทั่วไปใช้มีขนาดประมาณ 6 วา(หนึ่งวาวาว 1.5 เมตร) ชาวบ้านที่มีเรือและเครื่องมือทำประมงจะหาผู้ช่วยประมาณ 2-3 คนแล้วแบ่งเงินที่ขายปลาได้น้ำละ 1 ครั้งให้กับผู้ช่วย โดยถ้าเป็นเรือฉนวนลากจะแบ่งให้ลูกจ้างประมาณ 7-8 บาทต่อรายได้ 100 บาท ถ้าเป็นฉนวนลอยที่เจ้าของเรือ 1 คนออกทำประมงกับผู้ช่วย 1 คนจะแบ่งให้ผู้ช่วยร้อยละ 20 ถ้าผู้ช่วย 2 คนจะแบ่งให้ผู้ช่วยร้อยละ 15 ต่อคน

การที่ชาวบ้านมีเรือขนาดเล็กทำให้เมื่อหาปลามาได้ก็ต้องหาทางขายเอง จะขายในชุมชนก็ได้เพราะทุกคนก็หามาได้เหมือนกัน และต้องขายให้ได้ก่อนที่ปลาจะเสียเนื่องจากไม่มีเครื่องมือที่ใช้เก็บปลาไว้ได้นานเหมือนปัจจุบันจึงเป็นการฝึกให้ชาวมุสลิมมีความชำนาญในการค้าขาย ตลาดที่ชาวบ้านมักไปขายปลาคือ ตลาดศุกร์เหนือที่บ้านปลักปลา ตลาดดอนโคก ตลาดหินของป่าวเปิดที่เปิดขายในวันเสาร์ ตลาดจันทร์ที่บ้านนางบิ๊ต อ.สราง เป็นต้น

ความคึกคักของการทำประมงและการขนส่งทางทะเลในช่วงนี้ทำให้มีการทำท่าเรือที่บ้านพังปลิงโดยโต๊ะแอะ แววัลจิต การทำประมงจึงเป็นการลงทุนที่ต้องใช้เงินสูงในขณะที่ยุทธสาหรรมการประมงกำลังเฟื่องฟู ใน พ.ศ. 2512 ชาวบ้านพังปลิงได้ลงทุนสร้างเรือใหญ่ที่เรียกว่าเรือห้องหรือเรือลากเที่ยว 4-6 ห้องรวมแล้วประมาณ 15 ลำ เช่น ของนายรัตน์ นายเล็ก นายเสน นายกะหมื่น นายเปี้ย นายสุหริน(มี 2 ลำ) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของการทำประมงของชาวบ้านอยู่บนฐานของการเป็นหนี้สินที่ต้องหมุนเงินมาชำระหนี้ ในขณะที่จำนวนประชากรขยายตัว การถือครองที่ดินมีอัตราลดลง เพราะแบ่งให้รุ่นลูก มีจำนวนมากที่ดินหลุดมือจากการเป็นหนี้สิน ที่นาก็เริ่มไม่พอที่จะแบ่งกันอย่างทั่วถึง ชาวบ้านจึงต้องยึดการทำประมงที่ต้องพึ่งการกู้เงินมากขึ้น คนที่ปรับตัวได้มากก็กู้เงินได้มากมาทำเรือใหญ่ ส่วนชาวบ้านทั่วไปก็ทำประมงขายฝั้งด้วยเรือเล็ก ทำให้ชาวบ้านรู้สึกไม่มั่นคงเหมือนเดิม จึงพบว่าตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2510 เป็นต้นมาชาวบ้านได้ส่งลูกไปเรียนต่อมากขึ้น โดยในระยะแรกจะส่งไปเรียนที่ปอเนาะทุ่งจีน(สันติธรรมมูลนิธิ ที่บ้านนาเคียน) และปอเนาะบ้านตาล(ประทีปศาสน์) ต่อมาก็ไปเรียนที่โรงเรียนสายสามัญที่โรงเรียนสังกะทิตีลปี ซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์อยู่ที่บ้านหิน ต่อมาก็มีโรงเรียนอื่นที่ชาวบ้านนิยมส่งลูกไปเรียนคือโรงเรียนสระแก้วรัตนวิทย์ และโรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา

ในประมาณ พ.ศ. 2522 ปัญหาที่ดินไม่พอรุนแรงมากขึ้นทำให้ชาวบ้านได้ไปบุกเบิกจับจองที่ดินในป่าพรุซึ่งทอดตั้งแต่หลังบ้านโนไฉ่ บ้านพังปลิง ไปจนถึงบ้านปากดวด

ใน พ.ศ.2524-2525 ในท้องทะเลเริ่มมีอวนลาก อวนรุนจากภายนอกซึ่งเป็นเครื่องมือประมงแบบทำลายล้างเข้ามาจำนวนมาก

พ.ศ. 2526 เริ่มมีเรือหอยลายเข้ามาทำประมงมาจนปัจจุบัน เนื่องจากมีบริษัทเริ่มทำหอยลายกระป๋องออกขาย ทรัพยากรทางทะเลเริ่มร่อยหรอ ทำให้ชาวประมงขนาดเล็กซึ่งเป็นชาวบ้านส่วนใหญ่เริ่มเดือดร้อน ส่วนชาวบ้านที่มีเรือห้องขนาดใหญ่ไม่ได้รับผลกระทบเพราะสามารถออกไปทำประมงไกลๆถึงปัตตานี นราธิวาสได้

ช่วงที่ 3 การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม :การลดลงของการทำประมงขนาดใหญ่โดยชาวบ้าน การเริ่มทำนาโกง และทำสวน (พ.ศ. 2531-2546)

ต่อมาใน พ.ศ. 2530 การทำประมงชบเซาลง แม้แต่ชาวบ้านที่มีเรือขนาดใหญ่ก็ขาดทุนและเดือดร้อนกันทุกคนเช่นกัน มีเพียง 1 รายเท่านั้นคือยี่โหรนที่ออกตัวได้ทันด้วยการขายเรือเสียเสียก่อนที่ภาวะชบเซาจะมาถึงและนำเงินไปซื้อที่ดินไว้แทน อย่างไรก็ตาม ก็มีชาวประมงบางคนที่ไม่ตั้งหลักแหล่งทำมาหากินที่ปัตตานีเป็นหลักแล้วสามารถสร้างฐานะได้เช่นกัน เนื่องจากปัตตานีมีช่องทางในการทำกินได้กว้างกว่า

ขณะเดียวกัน ใน พ.ศ. 2530 ได้เกิดการลงทุนเลี้ยงกุ้ง มีคนจากภายนอกเข้ามาเช่าที่หรือซื้อที่จากชาวบ้าน โดยเฉพาะพื้นที่ป่าพรุเดิมที่ชาวบ้านไปจับจองไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2522

พ.ศ. 2535 ได้เกิดพายุพอลเรสต์พัดทำให้ทรัพยากรทั้งทางทะเลและบกถูกทำลายมาก ความรุนแรงของพายุนอกจากทำลายบ้านเรือ ต้นไม้แล้ว ยังทำให้ระบบสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป รั้งปลา ที่ปลาไข่ถูกทำลาย มีซีตมพัดมาทับถมบ่อกุ้ง เป็นต้น ชาวบ้านทำมาหากินลำบาก ผลของ

พายุพอร์เซสได้ ซ้ำเติมให้ชาวบ้านเดือดร้อนมากขึ้น ต้องเป็นหนี้สินมากขึ้น แหล่งเงินกู้ของชาวบ้านมักกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์(ธกส.)

ในช่วงนี้บริเวณพื้นที่สูงที่ชาวบ้านทำสวนก็เริ่มหันมาปรับพื้นที่ทำสวนเชิงเตี้ยมากขึ้น เช่น ทุเรียน ส่วนบริเวณชายทะเลก็มีคนจากภายนอกได้เริ่มเข้ามาจับจองพื้นที่ชายทะเลบริเวณป่าพรุ และปรับเป็นนาทุ่ง

พ.ศ. 2538 ช่วงนี้ในทะเลเริ่มมีเรือประมงพาณิชย์ขนาดใหญ่เข้ามา ส่วนพื้นที่ทำนาทุ่งนั้นเนื่องจากคนจากภายนอกที่มาปรับป่าพรุเป็นนาทุ่งได้รับความเสียหายจากพายุพอร์เซสจึงทิ้งนาทุ่งกลับไป ชาวบ้านในพื้นที่จึงหันไปทำนาทุ่งแทน

การที่ชาวบ้านต้องเผชิญกับภาวะทางเศรษฐกิจทำให้ต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าวของตนจนการรวมตัวกันในชุมชนเป็นกลุ่มขนาดใหญ่เหมือนในอดีตที่เคยมีมัสยิดเพียงแห่งเดียวลดลง ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2525 เป็นต้นมาจนปัจจุบันได้มีการสร้างมัสยิดใหม่ขึ้นมาหลายแห่ง คือมัสยิดตอริกอบตุนันนะห์ มัสยิดดารุลนาอิมหรือที่เรียกว่ามัสยิดเขียว มัสยิดซุกรุลฮูดา¹² และบะลาที่ย่านปากควด

ช่วงที่ 4 การขยายตัวของการทำเพื่อขาย : การลดลงของการทำประมง เลิกทำนา หันมาค้าขาย ปลุกปล้ำ และทำสวนยาง(พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน 2556)

ใน พ.ศ. 2547 พื้นที่ราบที่ชาวบ้านพึ่งปลิงใช้ทำนาเริ่มถูกเปลี่ยนเป็นสวนปาล์ม ต่อมาก็เริ่มปลูกยางพาราเพราะรัฐบาลส่งเสริมเนื่องจากขณะนั้นยางราคาดี ในขณะที่การทำประมงเริ่มลดลง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนชายฝั่งในช่วงนี้และที่ผ่านมาเป็นผลทำให้ชาวบ้านเป็นหนี้สิน ต้องสูญเสียที่ดิน หรือมีอัตราการถือครองที่ดินน้อยลง ทรัพยากรทางทะเลก็ไม่สมบูรณ์ ต้นทุนต่างๆก็แพงขึ้น เช่น น้ำมัน

กล่าวโดยสรุปการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้นทำให้สภาพปัญหาของชาวบ้านพึ่งปลิงซึ่งเป็นชุมชนชายทะเลของตำบลกลายประสบอยู่ในปัจจุบันมีหลายประการ ปัญหาที่สำคัญได้แก่ การลดลงของทรัพยากรชายฝั่ง การปรับเปลี่ยนการใช้ที่ดิน การเริ่มค้าขายนอกชุมชนมากขึ้น การส่งลูกไปเรียนต่อและทำงานนอกชุมชนมากขึ้น และการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมวัฒนธรรม ดังนี้

การลดลงของทรัพยากรชายฝั่ง

การเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่งทำให้ชาวบ้านพึ่งปลิงประสบปัญหาในด้านการทำประมง การที่มีเรือประมงขนาดใหญ่เข้ามารุกล้ำน่านน้ำเขต 3,000 เมตร ส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำและระบบนิเวศชายฝั่งเป็นอย่างมาก เป็นการทำลายแหล่งวางไข่ของปลาในบริเวณนั้น สัตว์น้ำมีจำนวนลดลง ชาวประมงในพื้นที่ที่ยังทำประมงแบบพื้นบ้านอยู่หาปลาได้ไม่เพียงพอต่อความ

¹² เป็นมัสยิดที่สร้างล่าสุด คือสร้างเมื่อ พ.ศ. 2545

ต้องการ ทำให้ชาวบ้านต้องอพยพโยกย้ายถิ่นฐานเพื่อหาที่ทำกินใหม่ ในปี พ.ศ.2538 กรมประมงได้ทำการสำรวจแนวชายฝั่งทะเลในเขตพื้นที่ตำบลกลายพบว่า มีปลาจำนวนมากที่เคยพบตามแนวชายฝั่งตำบลกลายได้สูญพันธุ์ไป จึงได้พยายามแก้ปัญหาโดยการทำปะการังเทียมวางตามแนวชายฝั่งทะเลของตำบลกลาย แต่ก็ยังมีการทำประมงของนายทุนใหญ่ที่ใช้ฉนวนลากอวนรุน เข้ามาทำประมงในเขตพื้นที่ชายฝั่ง ซึ่งเป็นการทำลายทรัพยากรชายฝั่งมากกว่าเดิม

ปัจจุบันชาวบ้านที่ยึดอาชีพทำประมงเป็นหลักลดจำนวนลงกว่าเดิมจากเดิมที่ทำกันเป็นอาชีพหลักทุกครอบครัว งานประมงที่ทำอยู่ประจำที่สำคัญนอกจากที่กล่าวมาคือการลากเคย ในช่วงต้นปี และการออกเรือเล็กชายฝั่ง เช่น ออกเรือปลาลัง อวนปูตามฤดูกาล โดยเฉพาะที่บ้านปากดวด ไปจนถึงบ้านตะเคียนดำ

ปัจจุบันชาวประมงบ้านพังปริงที่มีเรือหางยาว ออกเรือทุกวัน ยกเว้นวันที่เครื่องยนต์เสีย และหยุดทุกวันศุกร์เพื่อละหมาด ออกเรือได้ปลาตลอดทั้งปี ได้กุ้งเป็นบางฤดูกาล ปริมาณปลาต่อวันประมาณ 40-50 กิโลกรัม ส่วนมากเป็นปลาลัง ปลาจวด ขายเองตามตลาดนัดในตำบล ปลาในทะเลยังหากินได้ ทอดแห หากินได้ทั้งปีไม่อด บางคนไม่ต้องออกไปหา ไปช่วยเพื่อนบ้านปลดปลาจากอวน ก็ยังได้ปลา อาหารทะเลมากิน บางคนไม่ได้ไปช่วยปลด แต่เพื่อนบ้านกำลังปลดปลาจากอวนเห็นใครเดินผ่านก็เรียกมาเอาปลาไปกิน

ส่วนเคยในพื้นที่บ้านพังปริง จะมีผู้มารับซื้อปริมาณปีละประมาณ 2 ตัน จากปริมาณเคยทั้งหมดในพื้นที่ตำบลกลายประมาณ 20 ตัน และรับซื้อจากคนนอกพื้นที่ประมาณ 6 ตัน/ปี ส่งจากม่วงงาม เทพา จังหวัดสงขลา เครื่องมือในการหาเคยจะลากกับคนร้อยละ 90 ลากกับเรือร้อยละ 70-80 บางคนใช้ทั้งคนทั้งเรือ และยังมีคนนอกมาลากเคยในพื้นที่ด้วย เช่น บ้านอม ยอดเหลียง เทพราช เขาวัด พุงพันธ์ ส่วนมากหาเพื่อกิน หากมีเหลือก็ขายบ้าง มาเรียนรู้วิถีจากคนที่นี่

การลากเคยด้วยคนต้องใช้เครื่องมือคือ *ถูลากเคย* ที่มีขนาดปากถูลาก 1-2 เมตร ยาว 5-7 เมตร การทำถูลากเคยต้องอาศัยความเชี่ยวชาญในการตัด ผู้ที่เชี่ยวชาญการตัดถูลากเคยคือชาวบ้านชายทะเลจนกลายเป็นอาชีพ สามารถขายได้ถูลากละ 1,500-2,000 บาท มีการลากเคยด้วยเรือใช้ เช้ บ้านพังปริงมีคนที่มีภูมิปัญญาในการทำเช้ ต้องเป็นคนในพื้นที่จึงจะทำได้ ปากถูลากกว้าง 2-4 เมตร ยาว 10 เมตร

ผลผลิตเคย หากลากด้วยแรงงานคนจะได้ประมาณ 300-400 กิโลกรัม/ปี หากลากกับเรือจะได้ประมาณ 1-2 ตัน/ปี รายได้จากการรับซื้อตัวกุ้งราคาประมาณ 20 บาท/กิโลกรัม เกล็ด 160 บาท/กระสอบ (30 กิโลกรัม) อัตราส่วนผสม กุ้ง 100 กิโลกรัม ต่อ เกล็ด 15 กิโลกรัม ได้เคย 50 กิโลกรัม ขายส่ง 70-80 บาท/กิโลกรัม ขายปลีก 100-120 บาท/กิโลกรัม การทำเคย จึงเป็นอาชีพที่ทำให้คนมีรายได้เป็นกอบเป็นกำ คือมีรายได้มากกว่าการออกเรือหาปลา

การปรับเปลี่ยนการใช้ที่ดิน

ในด้านที่ดิน ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่มีแต่ที่ตั่งบ้านเรือนที่มีการปลูกมะพร้าวบริเวณบ้านอยู่บ้างซึ่งนับว่าน้อยมาก ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีที่นา ใน พ.ศ. 2545 คนที่มีนาจะปรับที่นาไปทำสวนปาล์ม บางคนพยายามหาซื้อหรือสร้างสวนยาง แต่ก็มีน้อยมาก คือคนที่มีสวนปาล์มมีเพียงประมาณ 10 ราย คนที่มีสวนยางมีเพียงประมาณ 5 รายเท่านั้น ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงมีเพียงที่บ้านเป็นหลัก ขณะที่ที่ดินหลายแปลงในชุมชนที่เป็นของคนภายนอกที่เข้ามาซื้อรวมทั้งที่ขายให้กับชาวต่างชาติ และมีจำนวนมากที่ซื้อทิ้งไว้โดยไม่ใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ยังมีที่ดินใกล้เคียงกับชุมชนบ้านโนไไร่ที่ถูกขายให้กับนายทุนภายนอกมาแล้วและปัจจุบันนายทุนได้ให้บริษัทเซฟรอนเช่าเพื่อสร้างท่าเรือ

การเริ่มค้าขายนอกชุมชนมากขึ้น

อาชีพที่ชาวบ้านเริ่มทำกันมากขึ้นในปัจจุบันคือการค้าขายที่มีคนเริ่มทำไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 การค้าขายส่วนใหญ่เริ่มจากการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ตามตลาดนัดในอำเภอท่าศาลาและอำเภอใกล้เคียงในจังหวัดนครศรีธรรมราช เช่น การขายข้าวหมกไก่ทอดตามตลาดนัด ขายเครื่องแกง บางครั้งก็ซื้อปลามาจากระนองมาขายเป็นปลาสดตามตลาดนัด และนำมาแปรรูปขายโดยนำรถสามล้อพ่วงบรรทุกไปขาย คนที่เริ่มสะสมทุนจนมีเงินมากก็จะซื้อรถกระบะ ปัจจุบันชาวบ้านพึงปลิงมีรถกระบะประมาณไม่ต่ำกว่าร้อยละ 90 นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านจำนวนมากที่ไปเช่าแผงขายอยู่ตามตัวตลาดใหญ่โดยเฉพาะในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น เคียนซา ดอนสัก กาญจนดิษฐ์ จนกล่าวกันว่าไม่มีตลาดไหนที่ไม่มีคนพึงปลิงไปขายของ

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านเหล่านี้ก็ยังยึดอยู่กับชุมชนบ้านพึงปลิงเป็นหลัก ชาวบ้านเล่าว่า “ขณะที่คนรุ่นลูกออกไปค้าขาย แต่คนเฒ่าคนแก่อยู่บ้าน การที่พวกเขาออกไปข้างนอกจึงเป็นเพียงการออกไปหากินข้าวครั้งชั่วคราว สุดท้ายทุกคนก็กลับบ้าน”

การส่งลูกไปเรียนต่อและทำงานนอกชุมชนมากขึ้น

การปรับตัวอีกประการหนึ่งในปัจจุบันคือการส่งลูกไปเรียนต่อที่ส่วนมากมีคนเรียนต่อประมาณร้อยละ 80 ปัจจุบันมีคนในชุมชนจบปริญญาโท 3 คน จบปริญญาตรีประมาณร้อยละ 20 จบ ม. 6 หรือ ปวช.ประมาณร้อยละ 40 จบ ม. 3 ประมาณร้อยละ 20 จบ ป. 6 ประมาณร้อยละ 15 ผู้ที่จบมาแล้วประมาณครึ่งหนึ่งกลับมาอยู่บ้าน อีกครึ่งหนึ่งได้ทำงานนอกชุมชนซึ่งเป็นการไปทำงานแบบไปกลับและแบบไปอยู่นอกชุมชนเลยประมาณครึ่งต่อครึ่งเช่นกัน

จึงกล่าวได้ว่าอาชีพที่สำคัญของชาวบ้านพึงปลิงในปัจจุบันคือการยังยึดอยู่กับทำประมงและเริ่มมีการคนทำอาชีพค้าขายเพิ่มมากขึ้น “ในตำบลกลายไม่มีใครขอลาน เรายังอยู่สบายสามารถทำมาหากินบนฐานทรัพยากรของเรา มีรายได้ พอได้อยู่ได้กิน ไม่แร้นแค้น”

การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมวัฒนธรรม

ในส่วนของวิถีชีวิตในปัจจุบัน ชาวพังปดิงเป็นผู้ที่ผูกพันอยู่กับชุมชนสูง ซึ่งจะเห็นได้จากชีวิตประจำวันของชาวบ้านด้านต่างๆ เช่น ร้านน้ำชาในหมู่บ้านที่มีอยู่หลายร้าน ร้านน้ำชาเป็นสถานที่สำคัญที่ชาวบ้านพังปดิงใช้พบปะพูดคุยกัน ร้านน้ำชาจะเปิดตั้งแต่ตี 4 ถึง 4 ทุ่ม คนมานั่งที่ร้านตอนเช้า ตอนกลางวันไม่มีคน และจะมาอีกครั้งในตอนค่ำ คนที่มานั่งจะมาระบายความทุกข์ ปัญหา บอกเล่า กระจายข่าวสาร ในชุมชนมีความไว้เนื้อเชื่อใจ ใครไปไหนมาไหนฝากบ้านไว้กับเพื่อนบ้านได้ วิธีการดำเนินชีวิตของผู้คนยังได้พบปะกันที่ร้านน้ำชาในตอนเช้าเหมือนเดิม แม้จะเปลี่ยนอาชีพไปทำสวนบ้าง ค้าขายบ้าง แต่ในทุกเช้าทุกคนก็ยังคงร่วมพบปะถามทุกข์สุข พูดคุยเรื่องจิตใจของชุมชนอย่างเดิม “พี่น้องมุสลิมเรามีความสุขที่ได้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาทำให้คนได้พบปะ ละหมาดทุกวันศุกร์ ทำบุญเมาลิดปีละครั้ง ในเดือนนั้นมีการทำบุญเวียนกันทุกบ้าน ทำให้คนได้พบปะ พี่พว และประเพณีรายอ ทำให้ลูกหลาน ญาติพี่น้องที่อยู่ไกลบ้านได้กลับมาเยี่ยมเยียนพ่อแม่ ญาติพี่น้องที่บ้าน กลับมาเยี่ยม รับรู้ความเป็นไปของชุมชน”

ชาวบ้านพังปดิงมีสถานศึกษาในพื้นที่ ลูกหลานได้เรียนหนังสือใกล้บ้าน ไม่ต้องออกห่างครอบครัว พ่อแม่อุ่นใจ ไม่กังวล ทำให้มีการดูแลใกล้ชิด ครอบครัวอบอุ่น ไม่ต้องการให้ใครออกนอกชุมชน น้ำบ่อใช้กิน ใช้ในครัวเรือน สะดวกสบายทุกอย่าง ไม่ต้องซื้อ น้ำไม่เคยแห้งใช้ได้ทั้งปี ชาวบ้านจะปลูกผักไว้กินในครัวเรือน เช่น มะนาว มะกรูด พริก ตะไคร้ เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ดไว้กินไข่ บางครัวเรือนไม่ปลูกผัก ไม่เลี้ยงสัตว์ก็ขอแบ่งปันกันได้ ตอนที่ออกทะเลไม่ได้ ไม่มีรายได้ แต่ชาวบ้านก็ยังอยู่ได้ด้วยอาชีพที่หลากหลาย ปรับตัวได้ เช่น ทำขนมขาย เลี้ยงวัว เลี้ยงแพะ แพะได้ขายทุกปีเป็นที่ต้องการของตลาด เลี้ยงนกกรงขาย ดักปลากระพงริมตลิ่ง “เราหาเข้ากินค้า มีรายได้ทุกวัน แต่ละคนอาชีพหลากหลาย ไม่ผูกติดเพียงอาชีพเดียว ทำประมง เลี้ยงวัว เลี้ยงแพะ วันไหนออกเรือประมงไม่ได้ เรามีรายได้จากเลี้ยงแพะ เลี้ยงวัว เราหารายได้ให้ได้หุงข้าวให้ลูกกินทุกวัน”

ในชุมชนมีการพึ่งพาช่วยเหลือกัน เช่น สร้างบ้าน เชื้อเพลิง นอกจากนั้นยังมีการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชนโดยอิงกับหลักการบริจาค *ชะกาต* การบริจาคชะกาต พี่น้องที่นับถือศาสนาและสิ่งของให้ผู้พิการในชุมชน ในชุมชนมีคนตาบอดอยู่ 1 ครัวเรือน สามีตาบอด ภรรยาหูหนวก ไม่มีลูกหลานอาศัยอยู่กันเพียง 2 คน เขาอยู่อย่างมีความสุข เพราะทุกคนในชุมชนช่วยกันบริจาคสิ่งของ และคอยวนเวียนผลัดเปลี่ยนกันไปเยี่ยมเยียน ทุกคนหาโอกาสให้ทำงานรับจ้างเล็กๆน้อยๆ เพื่อให้มีรายได้ แม้วิถีการออกทะเลไม่มีการรวมกลุ่มแต่เมื่อออกทะเลส่วนใหญ่จะออกไปช่วงเวลาเดียวกัน ไปในสถานที่ใกล้เคียงกัน มีการพึ่งพากัน เช่น ช่วยกันเช็ญเรือ ใครรู้แหล่งอาศัยของปลาก็บอกกัน เป็นสังคมสงบสุข ผู้คนไม่แอ้อ ไม่มีโจร เครื่องมือทำมาหากินวางทิ้งไว้ ไม่เคยสูญหาย หากมีการสูญหายของเครื่องมือประมง มีการจัดเลี้ยงน้ำชาเพื่อหาซื้อเครื่องมือใหม่ มีการช่วยเหลือกันตลอดชุมชนริมทะเลปากดวดถึงในถ้ำ ด้านสังคมชาวบ้านมีความสัมพันธ์ระหว่างคนที่อยู่กันมานาน รู้จัก รู้ใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไปมาหาสู่ เจ็บไข้ไม่สบายมาเยี่ยมเยียน มีการออกปาก ขอให้

เพื่อนบ้านช่วยในเรื่องที่เราทำคนเดียวไม่ได้ เช่น สร้างบ้าน เชื้อนเรือ ตัดถุงลากเคย ผูกอวน ส่วนใหญ่เป็นการให้อวดในเรื่องการประกอบอาชีพ ออกปาก ไปร่วมงาน เช่น งานศพ งานแต่งงาน ร่วมกับคนพุทธที่รู้จักมักคุ้น ร่วมกับคนในชุมชนเอง “ถ้าเราไม่ช่วยไปงานเขามันก็น่าเกลียด ฟังพากันแบบนี้แหละ ตอนงานเขาเราช่วยไป ตอนงานเราก็ออกปากให้เขาช่วยไป”

การทำบุญตามหลักศาสนาอิสลาม ไม่ให้มีการประกาศไม่ให้โอ้อวดว่าใครทำบุญเท่าไร และสอนว่าห้ามทำการใดที่ทำให้เรามีตอกเบียด เพราะจะโยงไปถึงการเห็นค่าของวัตถุจนเกิดการแก่งแย่งทรัพยากรและทำลายล้างจนสิ่งแวดล้อมไม่ยั่งยืน ผู้คนเดือดร้อน

ศาสนาอิสลามสอนว่ามีเท่าไรก็เอาเท่านั้น ไม่แข่งกันด้านวัตถุ ทุกคนเท่าเทียม ซึ่งชาวบ้านร้อยละ 70 เคารพและทำตามคำสอนนี้ สังเกตเห็นว่าทุกคนเลยคิดว่าการหารายได้ทำเพียงหากิน ไม่สร้างบ้านหลังใหญ่แข่งกัน

หลักศาสนาข้อหนึ่งที่สอนให้คนทำความดี คือ การตายคือการเริ่มต้นชีวิตใหม่ พระเจ้าสร้างให้เราได้อยู่ในโลกนี้คือโลกที่ 1 ตอนอยู่ในครรภ์มารดา โลกที่ 2 เป็นโลกทดลอง คือการใช้ชีวิตอยู่ตอนมีชีวิต พระเจ้าให้โอกาสมนุษย์มีทางเลือกใช้ชีวิตมากกว่าสัตว์ คิดเองว่าสิ่งไหนต้องทำ สิ่งไหนไม่ควรทำ รู้ผิดถูก โลกที่ 3 โลกของวิญญาณ ทางวิทยาศาสตร์เคยทำการทดลองขณะที่นาย ก กำลังจะตาย เขามีเครื่องมือจับวิญญาณ จับได้ว่าเมื่อนาย ก เสียชีวิตน้ำหนักขาดไป 1/15 เขาสรุปว่านั่นคือน้ำหนักของวิญญาณ โลกของวิญญาณเขาจะนำวิญญาณไปคิดบัญชีว่าตอนอยู่ในโลกปัจจุบันเราทำดีทำชั่วแค่ไหน เรื่องอะไรบ้าง โลกที่ 4 การตัดสินให้เกิดใหม่ เป็นการตัดสินว่าผลการตรวจสอบใครทำดีไปเกิดสถานที่หนึ่ง ทำชั่วไปเกิดอีกสถานที่หนึ่ง พี่น้องมุสลิมส่วนมากรู้เรื่องนี้

การทำพิธีศพ พี่น้องมุสลิมใช้ชีวิตเรียบง่าย เมื่อมีผู้เสียชีวิตจัดพิธีเรียบง่าย ไม่ฟุ่มเฟือย การแห่ศพไปฝังไม่มีการจัดขบวนที่หรูหรา มีญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านนำศพขึ้นบนรถแล้วนำไปที่กุโบ๋ ด้วยอาการสงบ ห้ามร้องให้เป็นความเชื่อทำให้คนตายหมดกังวล

พี่น้องมุสลิมถูกสอนว่า ห้ามมีหนี้สิน หากแม่เป็นหนี้แล้วเสียชีวิต ลูกต้องออกมาประกาศต่อหน้าสาธารณะชนว่าแม่เป็นหนี้ใครบ้าง ให้มาเอาหนี้กับลูก หากไม่ทำแบบนี้ถือว่าแม่ยังคงมีบาปติดตัวไป ดังนั้นพี่น้องมุสลิมที่นี้ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่ยอมมีหนี้สิน

ทั้งความเชื่อและหลักคำสอนของศาสนา ทำให้พี่น้องมุสลิมที่นี้ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่แข่งขันกันหารายได้เพื่อแข่งความร่ำรวย ทุกคนมีหลักคิดเพียงมีรายได้เพื่อดำรงชีวิตในเรื่องจำเป็นกินแค่พออิ่ม สร้างบ้านเพียงเพื่ออยู่อาศัย แบ่งส่วนหนึ่งไว้ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส

ชาวบ้านพึงปลงยังภูมิใจกับการมีอากาศดี บริสุทธิ์ มีทะเลอากาศปลอดโปร่ง สิ่งแวดล้อมไม่เคยทำให้คนเสียสุขภาพ มีคลองกลายเป็นแม่น้ำสะอาด ไม่มีใครกล้าทิ้งของเสียลงคลอง กลาย ถนนหนทางสะดวกสบาย ใกล้ตลาด เดินทางไปค้าขายสะดวก มีแหล่งน้ำจืดสะอาด เราใช้น้ำบ่อ มีน้ำสะอาดกินไม่ต้องซื้อ หากกินเปรียบเทียบกับน้ำขวด คนที่นี้บอกว่าน้ำบ้านเรากินอร่อย

กว่า อยู่ท้อง ทรัพยากรในทะเลอุดมสมบูรณ์ มีปลา หอยเสียบ อาหารหาได้ทุกวันไม่ต้องซื้อจากตลาด เคยที่นี้อร่อยมาก ไม่ว่าจะหาได้สักเท่าไรก็กินและขายหมด มีไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด “เรามีน้ำสะอาดกิน มีน้ำใช้สะดวก สบาย น้ำไม่เคยขาด เคยมีปัญหาช่วงที่ทำนา กุ้งน้ำแถบนี้กลายเป็นน้ำกร่อย กินไม่ได้ ทุกบ้านมีบ่อเอาไว้กินเป็นหลัก ทุกบ้านกินน้ำบ่อไม่มีใครซื้อน้ำกิน น้ำฝนก็สะอาดสามารถนำมาใช้ในครัวเรือนได้ อากาศบ้านเราดีไม่เป็นมลพิษ เพราะเราอยู่มานานไม่เคยเห็นใครเจ็บไข้กับเรื่องโรคทางเดินหายใจ ไม่ว่าจะใครมาแถวชายเลบ้านเราก็บอกว่าอากาศดีมาก อยากมาอยู่ มีลมพัดโชย อากาศเย็นสบายทั้งวัน ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ มีป่าพรมีลำคลองตลอดแนวป่าพรม เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำจืดตลอดปี อนุญาตให้คนจากภายนอกเข้ามาจับสัตว์น้ำเป็นอาหารมีทั้งนำไปกินและขาย

ปัญหาที่เกิดขึ้นมากเกิดเพราะคนข้างนอกเข้ามากระทำ เช่น ชาวต่างชาติเข้ามาสร้างรีสอร์ท แถบชายหาดริมทะเล ชาวบ้านไม่ค่อยพอใจเพราะต่างวัฒนธรรม เขาเลี้ยงสุนัข ไม่ลามปล่อยให้เดินได้สะดวกทำให้พี่น้องมุสลิมไม่สะดวกในการเดินทาง มีการสร้างรั้วกันไม่สามารถเข้าออกหาได้สะดวก เป็นอุปสรรคต่อการทำประมงบ้าง ไปมาหาสู่แถบริมทะเล เราอยู่ก่อนๆไม่เคยมีใครกันรั้ว จะเดินไปไหนมาไหนผ่านตรงไหนก็สะดวก เมื่อมีต่างชาติเข้ามา ที่สำคัญมีความต่างวัฒนธรรมทำให้ต้องปรับวิถีการดำรงชีวิตในบางเรื่อง ต้องระมัดระวัง”

สภาพปัจจุบันของบ้านพังปริง

ในปัจจุบันบ้านพังปริงมีตระกูลใหญ่คือจำนวนสมาชิกของตระกูลมากจำนวน 5 ตระกูล คือ สรวง ระเหม ปริงทอง เจ๊ะหวาง สลาม มีหน่วยงานราชการที่เข้ามาตั้งในชุมชนที่สำคัญ 2 หน่วยคือ โรงเรียนบ้านพังปริง และสถานีอนามัยที่ตลาดอาทิตย์ ในด้านการรวมกลุ่มของชาวบ้านที่สำคัญมี 2 กลุ่มคือ กลุ่มอนุรักษ์ทะเล ตั้งแต่ พ.ศ. 2546 แต่ได้ชะลอบทบาทลงตั้งแต่ พ.ศ.2550 เป็นต้นมา อีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน กรงนก เฟอร์นิเจอร์ ที่ตั้งเมื่อ พ.ศ.2552 และดำเนินการมาจนปัจจุบัน

ชาวบ้านพังปริงยึดมั่นในศาสนาอันได้แก่ศาสนาอิสลาม การจัดระเบียบในชุมชนก็อาศัยโครงสร้างทางศาสนาที่มีมัสยิดเป็นสถานที่รวม แต่ละมัสยิดจะมีผู้นำ 3 ท่านได้แก่โต๊ะอิหม่าม กอเต็บ และบิหล่าน นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการอีก 12 ท่าน ทั้ง 15 ท่านจะมีชื่ออยู่ที่กระทรวงมหาดไทย มีการแบ่งหน้าที่เป็นฝ่ายๆ เช่น เลขานุการ เภรณญิก นายทะเบียน ประชาสัมพันธ์ ฝ่ายดูแลพื้นที่ มีโต๊ะอิหม่ามเป็นประธานโดยตำแหน่ง

ที่บ้านพังปริงมีงานบุญหรือประเพณีทางศาสนาที่ชุมชนยึดถือ เช่น ทำพิธีสุนัตในเดือนสี่ การแต่งงานหรือ นิเกะ อาจนำพิธีเข้าสู่สุนัตมาร่วมด้วย การแต่งงานสามารถแต่งได้ทุกเดือนยกเว้นเดือนถือศีลอด จัดงานเมาลิดในเดือนสาม ขึ้นบ้านใหม่ ถือศีลอดในเดือนเก้า มีการบริจาคซากาต ทำหลังพิธีถือศีลอด ชาวบ้านต้องทำทุกคน อัตราการซากาตจะกำหนดประมาณคนละ 80 บาท

ต่อคน หรือกำหนดจากรายได้การประกอบอาชีพร้อยละ 2.50 บาทต่อปี ต้องทำตั้งแต่เกิดจ่ายให้กับคนยากลำบากแล้วแต่จะกำหนดว่าจะจ่ายให้ใคร นอกจากนี้ยังจัดงานหารายได้ในเดือนสิบและสิบสอง

ชาวบ้านพลังปลิงจะร่วมละหมาดอบรมจริยธรรมทุกวันศุกร์ มีการจัดงานของมัสยิดซึ่งจัดได้ทุกเดือนยกเว้นเดือนที่ถือศีลอด แต่ละวันชาวบ้านจะทำพิธีละหมาด 5 เวลา คือ 5.00 น. 12.30 น. 15.30 น. 18.00 น. และ 19.00 น. ผู้ที่เข้าร่วมทุกประเพณีที่กล่าวมาจะมาจากสมาชิกในครอบครัวทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป

บ้านพลังปลิงยังมีบุคคลที่มีความสามารถด้านต่างๆ เช่น

นายหวนปอ อายุ 75 ปี มีความสามารถด้านการรักษาสุขภาพ หมอดู ฤกษ์ยาม
โหราศาสตร์

นายโส๊ะ อายุ 70 ปี มีความสามารถด้านการนวด การทำพิธีสุนัต ฤกษ์ยาม

นายชะเอม อายุ 50 ปี มีความสามารถด้านสมุนไพร มีการเปิดร้านด้วย

ลูกบั้งเล็กเอียด อายุ 25 ปี มีความสามารถในการวาดลายที่เรือ ตอนนี้นำไปรับจ้างที่เกาะสมุย

นายสมชาย สะวาง อายุ 27 ปี มีความสามารถในการวาดรูป แกะสลัก ตอนนี้นำไปรับจ้างที่ตลาดอาทิตย์ ห้วยสะพานกลาย

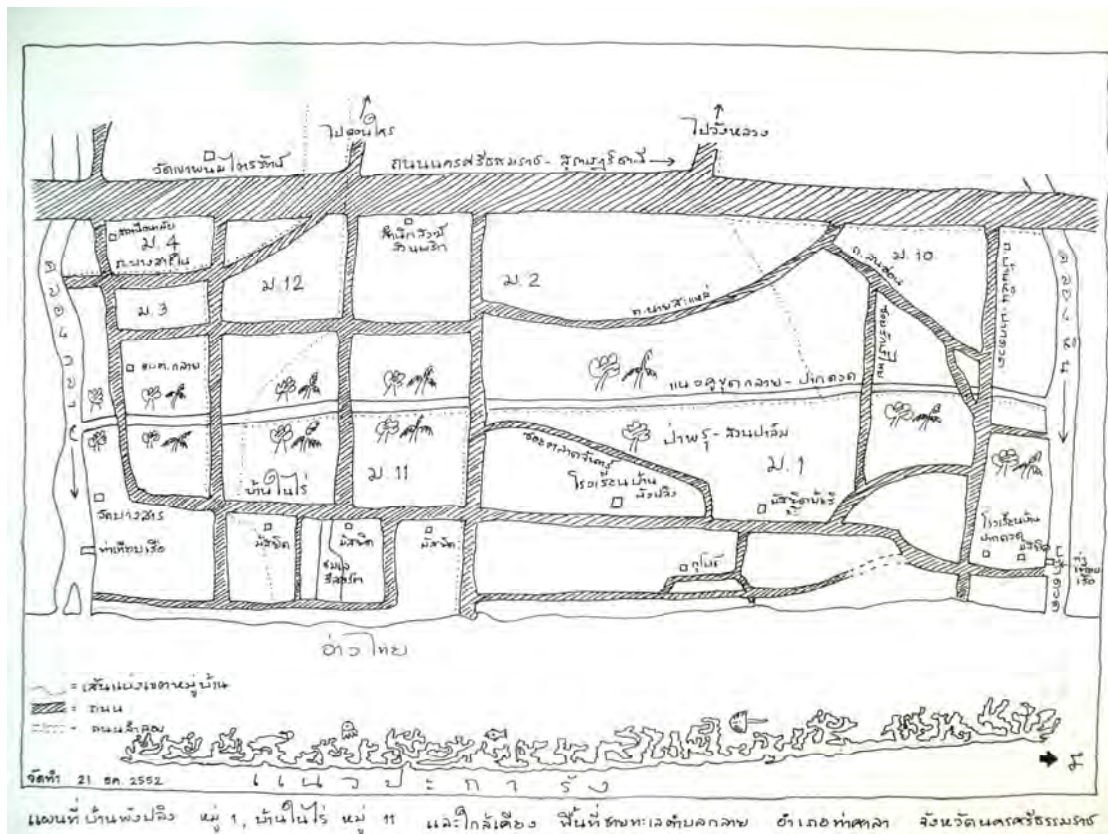
นายก่อเดช แววัลจิตร อายุ 58 ปี มีความสามารถในการต่อเรือ แต่ตอนนี้เลิกแล้ว

นายกะหริ่ม ดำฤทธิ์ อายุ 60 ปี มีความสามารถในการตัดถุงลากเคย ทำเข้ เชื่อมโลหะ ช่างเครื่อง ช่างไฟ ช่างเชื่อม ประมง

นายเส้น หวันสมาน อายุ 60 ปี สามารถดำดูปปลาใต้ทะเลได้ขณะยืนบนตลิ่ง และสามารถรู้ว่าเป็นปลาอะไร

นายก่อเดช หวันสมาน อายุ 53 ปี มีความสามารถในการหาปลาในทะเล หาปลาในคลอง อย่างเชี่ยวชาญ รู้ว่าน้ำดีหรือไม่ดี

ภาพแผนที่แสดงสภาพปัจจุบันของบ้านพังปลิง

ในด้านเศรษฐกิจ การทำมาหากินของชุมชนในปัจจุบัน ชาวบ้านประกอบอาชีพที่สำคัญ 5 อาชีพคือ

1.การทำประมง แม้ทรัพยากรทางทะเลจะร่อยหรอลงกว่าเดิมมาก แต่ชาวบ้านก็ยังทำกัน ทุกครัวเรือน ทั้งเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนและนำไปขาย โดยช่วงที่ทำประมงได้มากคือช่วงเดือน สามีถึงเดือนสิบ

2.การทำสวนมะพร้าว มีการทำกันทุกครัวเรือนโดยมักปลูกบริเวณรอบบ้านที่อยู่อาศัย ใช้บริโภคและขาย อนึ่งก่อนนี้ชาวบ้านจะปลูกทั้งมะพร้าวและสับปะรดโดย การปลูกสับปะรดจะ มาก่อนการปลูกมะพร้าว เดิมสับปะรดนำไปขายที่ปากพนัง มะพร้าวขายเรือไฟ ต่อมาการปลูก สับปะรดได้เลิกไปเมื่อประมาณ 70 ปีมาแล้ว

3.การค้าขาย จะไปขายตามตลาดนัดต่างๆ ปัจจุบันมีจำนวนครอบครัวที่ค้าขายประมาณ 70%

4.รับจ้าง จะรับจ้างในโรงงานแถวสุราษฎร์ธานี โรงงานจะมีรถรับส่ง และรับจ้างก่อสร้าง ปัจจุบันมีจำนวนครอบครัวที่รับจ้างประมาณร้อยละ 20

5.การเลี้ยงสัตว์ สัตว์ที่เลี้ยงได้แก่ วัว แพะ เป็ด ไก่ แต่เดิมจะเลี้ยงเพื่อบริโภคต่อมา ภายหลังก็ได้เลี้ยงเพื่อจำหน่าย โดยจะมีพ่อค้ามาซื้อถึงบ้าน การเลี้ยงสัตว์จะเลี้ยงกันทุกครัวมาก บ้างน้อยบ้าง

นอกจากนี้ยังมีอาชีพอื่นที่มีคนทำอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก เช่น การหาปลาน้ำจืด การเลี้ยงปลาในบ่อดิน บ่อปูน อบต. ครู ตำรวจ ทหาร พยาบาล เปิดร้านของชำ รับจ้างทำสวน ทำสวนปาล์ม เป็นต้น

นอกจากนี้จากการสำรวจเบื้องต้นโดยการร่วมกันประมาณการของทีมนักวิจัยเกี่ยวกับอัตราการถือครองที่ดิน รายรับรายจ่ายและการเป็นหนี้สินก็ทำให้เห็นว่าจะมีปัญหาที่ต้องให้ความสำคัญ อย่างไรก็ตามตัวเลขที่ได้มาต่อไปนี้จะต้องทำให้ชัดเจนขึ้นต่อไป ดังนี้

อัตราการถือครองที่ดินของชาวบ้านพังปริง ส่วนใหญ่ถือครองประมาณครอบครัวละ 4 ไร่ มีการถือครองสูงสุดคือ 30 ไร่ประมาณ 35 ครอบครัว ส่วนการถือครองต่ำสุดคือ 1 ไร่คือมีแต่ที่บ้าน มีจำนวนประมาณ 45 ครอบครัว และมีผู้ไร้ที่ดินคือมีแต่ที่บ้านแต่ไม่มีที่ทำกินจำนวนประมาณ 20 ครอบครัว

รายได้ของชาวบ้านพังปริงที่เป็นเงินต่อปี ส่วนใหญ่โดยเฉลี่ยมีรายรับประมาณครอบครัวละ 100,000 บาท(หรือหกพันบาทต่อเดือน) ผู้ที่มีรายได้สูงสุดประมาณ 400,000 บาท(หรือสองหมื่นบาทต่อเดือน) โดยมีรายรับมาจากการค้าขาย การทำสวน และการทำประมง ส่วนผู้ที่มีรายได้ต่ำสุดคือประมาณ 70,000 บาท(หรือเดือนละสี่พันบาท) ซึ่งจะมีรายรับมาจากการรับจ้าง การก่อสร้าง

ส่วนรายจ่ายที่เป็นเงินต่อปีของชาวบ้าน ส่วนใหญ่โดยเฉลี่ยประมาณครอบครัวละ 120,000 บาท(หรือเดือนละสี่พันบาท) ผู้ที่มีรายจ่ายสูงสุดประมาณ 202,000 บาท(หรือแปดพันบาทต่อเดือน) โดยเป็นการจ่ายเพื่อ ของใช้ในครอบครัวทั่วไป ค่าระหนี้สิน ผู้ที่มีรายจ่ายต่ำสุดประมาณ 24,000 บาท(หรือเดือนละหนึ่งพันห้าร้อยบาท) ซึ่งจะเป็นรายจ่ายจาก ของใช้ในครอบครัว และการชำระหนี้สิน เช่นกัน

ในด้านการเป็นหนี้สินของชาวบ้าน พบว่าผู้ที่เป็นหนี้สินสูงสุดประมาณ 400,000 บาท มีจำนวนประมาณ 20 ครอบครัว ผู้ที่เป็นหนี้สินต่ำสุดประมาณ 40,000 บาทมีจำนวนประมาณ 60 ครอบครัว นอกจากนี้ยังมีผู้ที่ไม่เป็นหนี้สินประมาณ 10- 20 ครอบครัว แหล่งเงินกู้ที่สำคัญของชาวบ้านคือ ธนาคารออมสิน ซึ่งคิดดอกเบี้ยร้อยละ 2.5 และกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์(ธกส.)ซึ่งคิดดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี เหตุผลหรือความจำเป็นในการกู้เงินที่เรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่การกู้เพื่อ เอามาลงทุนเพื่อทำกิจการ ทำประมง ทำการค้าขาย เลี้ยงสัตว์ ทำสวน และเพื่อการใช้จ่ายทั่วไป

กลุ่มที่ 2 ชุมชนบนที่ราบ : บ้านทุ่งพันธ์

ชื่อ ทุ่งพันธ์ ในที่นี้ใช้เรียกรวมๆถึงชุมชนหลายหย่อมบ้านที่อยู่ในเขตที่ราบเดียวกันในหมู่ที่ 7 ตำบลกลาย อำเภอกำแพงแสน คือ หย่อมบ้านทุ่งพันธ์ หย่อมบ้านท่อนหวาน หย่อมบ้านปลักผึ้ง หย่อมไร่

นอก และห่อมทับควาย ลำน้ำและน้ำจากที่นาบริเวณนี้จะไหลลงสู่คลองหินที่มีต้นน้ำอยู่ที่เขาชอ พื้นที่ตั้งชุมชนทุ่งพันธ์ยังต่อเนื่องกับห่อมบ้านในเขต ตำบลเปลี่ยน อำเภอสิชล ที่แบ่งกับเพียงมีถนนกั้นกลาง ได้แก่ ห่อมคอกวัว ห่อมวังหลวงนอก ห่อมวังหลวงใน ห่อมในตุน ห่อมผักฉืด ห่อมสีสา ห่อมบ้านหิน ห่อมไสแพ และห่อมไสอ้อย โดย 2 ห่อมหลังอยู่ใน ตำบลเทพราช อำเภอสิชล น้ำในเขตนี้ส่วนใหญ่จะไหลลงสู่คลองหินในตำบลเทพราช ห่อมบ้านทั้งหมดนี้มีวัดที่เป็นศูนย์รวมชุมชน 3 วัดได้แก่วัดดอนไคร วัดวังหลวง และวัดศิลาชลเขต(วัดหิน) ตำบลเปลี่ยน

การเปลี่ยนแปลงของบ้านทุ่งพันธ์แบ่งได้เป็น 4 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 การทำมาหากินแบบยังชีพ(ประมาณก่อน พ.ศ. 2504) ช่วงที่ 2 การเริ่มทำเพื่อขาย(ประมาณ พ.ศ. 2504-2523) ช่วงที่ 3 การขยายตัวของการทำเพื่อขายครั้งที่ 1 : ยางพันธุ์ ทุเรียนและสวนผลไม้ (ประมาณ พ.ศ. 2524-2545) และ ช่วงที่ 4 การขยายตัวของการทำเพื่อขายครั้งที่ 2 : เลิกทำนา การขยายการปลูกยาง และปลูกปาล์ม (พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน 2556) ดังนี้

ช่วงที่ 1 การทำมาหากินแบบยังชีพ(ประมาณก่อน พ.ศ. 2504)

บริเวณที่ราบมีการตั้งเป็นชุมชนมานานแล้ว โดยเฉพาะในเขต ตำบลเปลี่ยน อำเภอสิชลที่มีที่ราบทำนาได้ดี ต่อมาใน พ.ศ. 2475 พ่อท่านผอม เปสโลซึ่งเป็นคนบ้านวังหลวงได้ชักชวนชาวบ้านมาสร้างวัดดอนไครและตั้งชุมชนในบริเวณใกล้วัดในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีคนโยกย้ายมาจากที่อื่นด้วย เช่น เจ้าเงิน เงินสยามซึ่งเป็นคนจีนเมียชื้ออินโยกย้ายมาจากบ้านม่วงสองต้นมาเป็นผู้บุกเบิกตั้งถิ่นฐานที่ห่อมทุ่งพันธ์ ต่อมาก็มีคนตระกูลอื่นเข้ามาตั้งที่ห่อมบ้านทุ่งพันธ์อีก 3 ตระกูล คือ รัจรัญ สังข์ทอง ผิวเหมาะ เป็นต้น ผู้ที่เข้ามาเนื่องจากเห็นว่าพื้นที่นี้มีความอุดมสมบูรณ์ มีแหล่งน้ำมาก คือ ปลักสิคลอก ปลักไทรห้อย ปลักใหญ่ที่อยู่หลังวัดเขาพนมไทรรัตน์ มีคลองท่าลาด และคลองกลาย ทำให้พื้นที่ที่เคยเป็นที่ป่าร้างข้างบนมีคนเข้ามาตั้งบ้านเรือนจนกลายเป็นชุมชนขึ้น

ในด้านการปกครองโดยทางราชการ บ้านทุ่งพันธ์มีผู้ใหญ่บ้านจากอดีตจนปัจจุบัน มี 4 คน คนแรกคือนายนวล รัจรัญ คนที่ 2 คือนายกิง รัจรัญ เป็นเมื่อ พ.ศ 2486 คนที่ 3 นายเขียน สายทอง เป็น พ.ศ. 2497 ต่อมาแยกหมู่บ้านเป็นหมู่ 7 ใน พ.ศ.2521 มีผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือนาย วิจิตร ขวัญเกื้อ ซึ่งได้เป็นมาจนถึงปัจจุบัน

ในบริเวณนี้ได้มีการตัดไม้ ไม้ที่มีมากคือ ไม้ยาง หลุมพอ ตะเคียน ไม้เบญจพรรณอื่น ๆ เป็นการตัดไม้โดยไม่มีการสัมปทาน แต่โรงเลื่อยเป็นผู้ตัดเอาไปโดยพลการ โดยโรงเลื่อยเป็นของคนจีนมี 2 โรง ตั้งอยู่สองฝั่งคลองกลาย

การทำมาหากินของชาวบ้านในช่วงนี้จะทำนาเป็นหลักจนมีข้าวเหลือกินนำไปขายและแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่น นอกจากนี้ชาวบ้านจะเลี้ยงควายเป็นหลักเพราะใช้แรงงานได้ดี ในเวลานั้นชาวบ้านจะไม่กินเนื้อควายเพราะเห็นว่าเป็นบาป เพิ่งจะเริ่มกินเนื้อควายประมาณหลัง พ.ศ.

2520 แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับการที่ชาวบ้านนิยมเลี้ยงควายกันมากเพราะควายตัวใหญ่มีเนื้อมากพอที่จะแกงเลี้ยงแขกในงานต่างๆ ได้พอดี เนื้อไม่เหม็นสาบ ขณะนั้นชาวบ้านไม่เลี้ยงวัวเพราะที่ดินยังมีมากเหมาะกับการเลี้ยงควายที่จะเลี้ยงแบบปล่อยตามทุ่ง ชาวบ้านหันมาเลี้ยงวัวเมื่อที่ดินมีน้อยลง การเลี้ยงวัวจะทำให้ที่เลี้ยงน้อยกว่า ส่วนเหตุที่คนมักไม่กินเนื้อวัวเนื่องจากเนื้อเหม็นสาบ ตัวเล็ก ไม่พองาน ส่วนการเลี้ยงหมูชาวบ้านจะเลี้ยงหมูขี้พริ้วไว้กินน้ำข้าว กินรำ เศษอาหารบ้าง โดยไม่ได้เลี้ยงเพื่อขายจำนวนมากเพราะเห็นว่าเป็นบาป ชาวบ้านยังหาปลาจากแหล่งน้ำที่มักเป็นบึงหนองเป็นส่วนใหญ่ ส่วนลำน้ำจะเป็นสายเล็กๆ คือคลองท่าลาดที่ไหลลงคลองกลาย ปลาที่หาได้ เช่น ปลาช่อน ปลาดุก ปลาหลด ปลาหมอ เครื่องมือหาปลา เช่น แห ลอบ แห ยอ เบ็ดตกเบ็ดทง การช้อนหรือล่อน การไหลด้วยไต้ตามสายน้ำจนถึงริมทะเล การวิด การดักด้วยข้อง ตระหรือ ตระ ที่มีลักษณะคล้ายข้องขนาดใหญ่มีงาแซงตรงส่วนล่าง ถ้าจะดักปลาใหญ่ก็ใช้งาแซงที่เป็นรูปกลมๆ ไม่มีการเปือปลา บางครั้งชาวบ้านจะรวมกัน 5-7 คนไปวิดปลาในหนอง วิด 3-4 วันโดยไม่ต้องขออนุญาตใคร เมื่อได้มากก็นำมาแบ่งให้กับคนในชุมชน ไม่มีการขาย ได้ปลามากก็นำมาถนอมด้วยการใส่เกลือเป็นหลัก

การช่วยเหลือกันยังเกิดได้ในโอกาสต่างๆ เช่น การบวชลูกชายที่ต้องกวนยาหนม ยาหนม 1 กระทะใบบัวต้องใช้มะพร้าวถึง 80-100 ลูก ข้าวสารเหนียว 1 ถัง น้ำตาล 1 ปั้น เริ่มกวนแต่เช้าเสร็จเอาช่วงบ่ายๆ บางครั้งงานหนึ่งต้องกวน 5-6 กระทะ ต้องใช้คนกวนกระทะละ 6-7 คน ทั้งหมดมาช่วยทำกะทิโดยผู้ชายจะเป็นคนปอกมะพร้าว ชูดมะพร้าว ผู้หญิงจะเป็นคนคั้นกะทิ กวน จะมีเครื่องช่วยชูดมะพร้าวเรียกว่า มอน มีเครื่องช่วยคั้นกะทิเรียกว่า กรามช้าง หนูนสาวจะถือโอกาสเกี่ยวพากันในช่วงที่มาช่วยงาน ส่วนคนเฒ่าคนแก่จะมาคอยดูแลว่ากวนได้ที่หรือยังโดยต้องกวนจนยกไม้พายแล้วยาหนมขาดผืด หรือเรียกว่า กวนกลิ้ง จึงจะได้ที่ คือเป็นยาหนม แต่ถ้ากวนแล้วยังติดคือยังไม่เป็นกวนกลิ้งก็จะเป็นกอละแม เมื่อเสร็จแล้วก็จะห่อด้วยกาบหมากหรือ ด้อ

ในการหามะพร้าว และน้ำตาลมะพร้าวชาวบ้านต้องอาศัยความสัมพันธ์กับคนที่อยู่ชายทะเลโดยเฉพาะจากบ้านต้นเหรียงที่ทำน้ำตาลมะพร้าวขายกันมาก ส่วนมากจะรู้จักกันเขาก็จะเอามาให้เปล่าถือว่าร่วมงานบุญ ต่อมาภายหลังที่คนเริ่มห่างกันถ้าไม่รู้จักกันก็เริ่มต้องต้องซื้อขายกันบ้าง

ในการทำนาก็มีการช่วยเหลือกัน ชาวบ้านจะทำน่าน้ำฝนและน้ำจากการกั้นนบปีละ 1 ครั้ง เริ่มตกกล้าในเดือน 8 และเก็บ(เกี่ยว)ข้าวในเดือน 3-5 โดยทราบกันทั่วไปว่าถ้าเดือน 5 แรม 1 ค่ำไปแล้วคนจะปล่อยควายลงทุ่งได้เลย แม้จะมีผู้ยังเก็บเกี่ยวไม่เสร็จก็ตาม ไม่ได้รีบร้อนเกี่ยวให้เสร็จ การทำนาจะช่วยกันโดยเฉพาะในขั้นตอนการเก็บข้าว ส่วนการดำนาจะมีการช่วยกันบ้างแต่ก็ไม่จำเป็นเท่าตอนเก็บข้าว การไปช่วยทำนาของเพื่อนมักจะมีการล้อเล่นกันเสมอโดยการแอบสังเกตว่าเพื่อนทำนาถึงไหนแล้ว จากนั้นก็แอบไปนัดแนะคนอื่นมาช่วยเพื่อนคนนั้นโดยไม่บอกล่วงหน้า เรียกว่าการ ลักเก็บข้าว เมื่อเพื่อนเห็นว่าอยู่ๆ ก็มีคนอื่นมาช่วยงานเต็มมาก็ตกใจต้องรีบไป

จัดหาของกินกันจ้ะหวัน ซึ่งชาวบ้านมักจะเลี้ยงไก่อยู่แล้วก็อาจแกงไก่ หรือถ้าคนมามากก็ต้องแกงหมูซี่โครง อีกกลุ่มหนึ่งก็จะมาช่วยทำกับข้าว ของหวานที่มักทำไปเลี้ยงคือขนมลอดช่องข้าว แล้วยกไปให้กลุ่มที่มาช่วยได้กิน พอบ้างไม่พอบ้างไม่ว่ากัน บางครั้งก็มีคนไปร่วมมาก “ของบ่าวปอนเคยมีคนมาลักเก็บราว 200 คนเก็บข้าวได้ ราว 700 เลี้ยง ต้องฆ่าควาย 1 ตัวเลี้ยงคน”

ชาวบ้านจะปลูกข้าวเจ้าเป็นหลัก พันธุ์ข้าวเจ้าที่ปลูก เช่น คอดำ หวดนางหงส์ กาบเตย ขม เหลืองทอง เจ้าโป๊ะ(ข้าวนาดอน) แหกหญ้า(ข้าวนาดอน) ส่วนข้าวเหนียวจะลงไว้เล็กน้อย ประมาณ 1-2 งานเพื่อทำขนมและทำบุญ พันธุ์ข้าวเหนียวที่ปลูก เช่น เหนียวดำคาย เหนียวน้ำเต้า ข้าวเหนียวมักจะกลายพันธุ์หมด

การไถนาของชาวบ้านจะต้องใช้วัวหรือควายคู่เนื่องจากดินภาคใต้แข็ง แต่เดิมชาวบ้านจะไถด้วยควายคู่ ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นวัวคู่เนื่องจากชาวบ้านได้รับฝากวัวจากชาวนาที่ปากพนัง โดยชาวนาปากพนังไถนาเสร็จก่อนแล้วจะนำวัวลงเดินมาฝากให้ชาวบ้านบริเวณนี้ช่วยเลี้ยงจนกว่าจะเก็บข้าวเสร็จเพื่อไม่ให้วัวกินต้นข้าวแล้วจึงมาจูงกลับไป ทำให้ชาวบ้านทุ่งพันธ์ใช้วัวของชาวนาปากพนังไถนา

การเปลี่ยนจากควายมาเป็นวัวยังเกิดจากการที่ควายถูกขโมยมากเพื่อนำไปแกง ควายยังใช้พื้นที่ในการเลี้ยงมาก เพราะควายต้องหากินมากกว่าวัว เมื่อมีพื้นที่เลี้ยงน้อยลงการเลี้ยงวัวจึงมีมากขึ้น

นอกจากปลูกข้าวกันมากแล้วชาวบ้านยังปลูกยาสูบเป็นหลัก ผลไม้ โดยเฉพาะทุเรียน เงาะ พริก ขมิ้น และผักต่างๆ ส่วนมังคุดมีไม่มากนัก แต่ชาวบ้านในที่ราบจะขาดเคย กุ้ง ปลา จึงได้นำข้าว นำผัก ผลไม้ไปแลกกับชุมชนมุสลิมบริเวณพังปริง ปากดวดเป็นหลัก มีบ้างที่ไปแลกกับบ้านในถิ่นอยู่เสมอจนมีความสัมพันธ์เป็นเกลือกกันอย่างใกล้ชิด เมื่อมีแขก (มุสลิม) มาเยี่ยมที่บ้านชาวบ้านจะคอยไล่หมาให้และตั้งครวของแขกแยกเป็นการเฉพาะ ส่วนเวลาชาวบ้านทุ่งพันธ์ไปเยี่ยมเพื่อนที่เป็นแขกก็สามารถกินร่วมกับเขาได้เลย แขกมักไม่ทำนาหรือทำนาไม่พอกิน ต้องมารับจ้างเก็บข้าวกับชาวพุทธในบริเวณที่ราบทุกปี

ชาวบ้านยังนิยมปลูกอ้อย อ้อยที่ปลูกมี 2 ชนิดคืออ้อยดำสำหรับกินเคี้ยวได้เลย กับอ้อยแดงสำหรับทำน้ำตาล วิธีทำน้ำตาลจะหีบด้วยเครื่องมือที่เรียกว่า หัด แล้วนำไปเคี้ยวด้วยกระทะ ใช้หน้าอ้อยกระทะละ 5 ปีบเคี้ยวให้แตกตึนกา ใช้คนเคี้ยวกระทะละ 2-3 คน น้ำตาลที่ได้จะแบ่งกัน ชาวบ้านจะเก็บน้ำตาลโดยใส่เนียงไว้

ในช่วงนี้การใช้เงินเกิดขึ้นน้อยมาก เงินเป็นของหายาก ชาวบ้านจำได้ว่าสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ควายถึกราคาตัวละ 50 บาท หมูตัวละ 20 บาท ข้าวสารลิตรละ 80 สตางค์-1.50 บาท จึงอาศัยการแลกเปลี่ยนกันเป็นหลัก ตลาดเพิ่งมาขึ้นในบริเวณที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนหลายชุมชนที่อยู่ระหว่างชุมชนชายทะเลและที่ราบ ตลาดแรกๆในบริเวณนี้คือตลาดที่คลองหินของนายไข่ เปิดตลาดทุกวันเสาร์ ที่ตั้งตลาดอยู่ในบริเวณที่เป็นท่าเรือ ตลาดทุ่งหิน(บ้านหัวทุ่ง) เปิดตลาด

ทุกวันพฤหัสบดี ตลาดพังปึงเปิดตลาดทุกวันจันทร์ ตลาดเหล่านี้มีมาตั้งแต่ประมาณทศวรรษที่ 2470 แล้ว ล้วนอยู่ในเขต ตำบลเปลี่ยน ส่วนตลาดบริเวณบ้านทุ่งพันธ์เกิดขึ้นประมาณ พ.ศ. 2505 ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

ชาวบ้านยังสังเกตว่าเดิมชื่อของคนจะมีพยางค์เดียว เพิ่งมาช่วงหลัง พ.ศ. 2500 ที่คนเริ่มตั้งชื่อ 2 พยางค์

กล่าวได้ว่าในช่วงนี้ชาวบ้านสามารถทำมาหากินได้ทั้งปี โดยในแต่ละรอบปีจะมีกิจกรรมคือ เดือนอ้าย จะทงเบ็ด ตกเบ็ด ยัวเบ็ด สับไม้ เลี้ยงควาย ทำรั้วเลี้ยงควาย เดือนยี่ จะถางป่าทำไร่ ปลายเดือนเกี่ยวข้าว เดือนสาม จะหาทุ่งเคย เดือนสี่ จะเก็บข้าว กัดปลา หาปลาทะเล หาทุ่งเคย เดือนห้า จะหาปลาอย่างเดียว อย่างอื่นไม่ทำ เดือนหก จะเริ่มทำไร่ยาสูบ ปลูกผัก เดือนเจ็ด จะไปทะเล ทำไร่ เดือนแปด จะเริ่มถางไร่กล้า ขวานยาสูบ เดือนเก้า จะเริ่มปักดำนา น้ำข้าวไร่ เดือนสิบ จะทำพอง ทำลา ขนบ้ำ ขนบี่ชำ ขนบี่ปลาก เดือนสิบเอ็ด จะทงเบ็ด เดือนสิบสอง จะเตรียมอาหาร เสื้อผ้า ไม้ฟืน หาปลาน้ำจืด ก็ครบรอบหนึ่งปี

ช่วงที่ 2 การเริ่มทำเพื่อขาย(ประมาณ พ.ศ. 2504-2523)

ชาวบ้านได้เล่าว่าการช่วยเหลือร่วมมือกันทำงานอย่างที่เคยเกิดขึ้นในช่วงก่อนนี้ได้เริ่มลดลงตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2505 เป็นต้นมา ชาวบ้านต้องพึ่งตลาดมากขึ้น ตลาดแรกบริเวณทุ่งพันธ์เกิดขึ้นประมาณ พ.ศ. 2505 อยู่ที่บริเวณระหว่างคลองท่าลาดกับวัดดอนไคร ก่อน พ.ศ. 2505 ชาวบ้านใช้เงินสตางค์แดงหรือเหรียญห้า 5 สตางค์ 10 สตางค์ในการซื้อขาย หลังจากนั้นเมื่อสตางค์แดงหมดไปก็ใช้เหรียญแบบอื่นแทน ตลาดตั้งอยู่ 4-5 ปีก็ย้ายไปอยู่อีกฟากคลองหนึ่งอีกประมาณ 4-5 ปีก็ย้ายมาอยู่ในวัดดอนไครได้ไม่ถึงปี ก็ย้ายมาอยู่นอกวัดมาจนปัจจุบัน ส่วนการไปตลาดที่ใหญ่กว่าชาวบ้านทุ่งพันธ์จะไปที่ตลาดสิชลมากกว่าตลาดท่าศาลา เพราะเดินทางไปกลับง่ายกว่า

ในด้านการถือครองที่ดินเมื่อมีประชากรเพิ่มขึ้นและต้องใช้ที่ดินมากขึ้นทำให้ชาวบ้านบางคนเริ่มไปทำไร่บริเวณที่ราบเชิงเขาที่เขาวัดบั้งแล้ว เป็นการไปใช้ที่ดินเพื่อทำไร่โดยยกหน้า(ขน) เป็นที่อยู่ ยังไม่ตั้งบ้านเรือนถาวร

ดังนั้นในช่วงนี้แม้ชาวบ้านจะยังทำนา เลี้ยงควาย หาปลาเหมือนเดิม แต่ชาวบ้านเริ่มต้องทำงานของตนเพื่อหาเงินมาใช้จ่ายมากขึ้น ไม่มีเวลาไปร่วมช่วยงานคนอื่นเหมือนในอดีต การแลกเปลี่ยนสิ่งของกับชุมชนชายทะเลก็มีเหมือนเดิมแต่การไปมาหาสู่บ่อยลงกว่าเดิม บุญประเพณีที่ชาวบ้านเคยทำบางอย่างก็เลิกไปในช่วงนี้ เช่น งานยกหาบยกคอน ที่เริ่มหายไปตั้งแต่ พ.ศ. 2505 ขณะที่พ่อท่านผอม เปสโลซึ่งเป็นพระที่ชาวบ้านเคารพนับถือก็ได้มรณภาพใน พ.ศ. 2512

ช่วงที่ 3 การขยายตัวของการทำเพื่อขายครั้งที่ 1 : ยางพันธุ์ ทุเรียนและสวนผลไม้ (ประมาณ พ.ศ. 2524-2545)

ในช่วงนี้ชาวบ้านยางราคาดีขึ้นชาวบ้านจึงเริ่มปลูกยางบ้างแต่ไม่มากนัก โดยปลูกในพื้นที่ดอนที่ไม่เป็นพื้นที่ทำนา คนเริ่มปลูกยางเป็นคนแรกในละแวกนี้เมื่อประมาณ พ.ศ. 2524 คือลุงเจียง พระสงฆ์ ส่วนในเขตอำเภอดิขิตคนปลูกยางคนแรกคือลุงเสริม ชุมทอง ลุงเคล้า สัมแป้น และลุงโยน คิตขันธ์ หลังจากนั้นก็มีคนที่ปลูกยางไม่มากนักชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงทำนา ทำสวนผลไม้ และเลี้ยงควายเป็นหลัก ผู้ที่ปลูกยางจะทำเป็นยางแผ่นนำไปขายที่สระแก้วที่บ้านลุงฤทธิ์ พ่อของโกแดง หรือร้านของนายสวัสดิ์

พืชเพื่อขายที่สำคัญอย่างหนึ่งคือทุเรียนทวายที่ก้านนียด ก้านนียดบดสระแก้วเป็นผู้เริ่มต้นปลูกเมื่อประมาณ พ.ศ. 2530 โดยเห็นแบบอย่างมาจากก้านนียดแห่งจังหวัดชุมพร และมีผู้ปลูกทุเรียนทวายกันอย่างแพร่หลาย บางคน เช่น ตารีน ยุเหล็กได้โค่นสวนยางทิ้งในช่วงที่ราคายางตกต่ำเมื่อพ.ศ. 2536 เปลี่ยนมาปลูกทุเรียนทวาย

ช่วงที่ 4 การขยายตัวของการทำเพื่อขายครั้งที่ 2 : เลิกทำนา การขยายการปลูกยาง และปลูกปาล์ม (พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน 2556)

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในช่วงนี้คือการที่ยางราคาดี และมีพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่คือปาล์มเป็นที่นิยมปลูกกันมากตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา ชาวบ้านได้ปรับที่นาเป็นสวนยางพันธุ์ดีและสวนปาล์มแทบทุกพื้นที่ จนทำให้ชาวบ้านเลิกทำนา บางคนที่ยังอยากทำนาต่อไปก็ไม่สามารถทำได้จำต้องปรับมาทำสวนยางหรือสวนปาล์มด้วยเพราะที่ดินของคนอื่นที่อยู่รอบที่นาเปลี่ยนมาทำสวนหมดแล้ว รั้วของใบไม้จะทำให้ข้าวไม่โตและมีศัตรูข้าวมาก นอกจากนี้ยังมีปัญหาของการที่ฤดูกาลไม่แน่นอน นำท่วมสูงกว่าที่เคยเป็นมา ส่วนคนที่ยังไม่ปรับที่นาเป็นสวนก็ยังคงทำนาอยู่บ้างมีประมาณ 10 เจ้า ซึ่งมีเหตุผลหนึ่งมาจากการที่มีที่น่าน้ำลึก ปลูกยางหรือปาล์มไม่ได้ ทางรถหรือการคมนาคมเข้าไม่ถึง

การทำทุเรียนทวายก็มีการขยายตัวทำกันมากตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2549 ที่มีผู้มาส่งเสริมแบบครบวงจรให้ทำ ตั้งแต่การใช้ปุ๋ย ไข่ยา และตลาด ปัญหาที่ต้องใช้ยา สารเคมี ใช้น้ำมาก ต้องบำรุงเต็มที่ แต่ชาวบ้านก็ลงทุนในการปลูกจำนวนมากมาจนปัจจุบัน

ส่วนการเลี้ยงสัตว์ ในช่วงนี้ชาวบ้านเลิกเลี้ยงควาย มีที่ที่ใช้เลี้ยงวัวบ้างไม่มากนัก การเลี้ยงหมู ปลูกเป็นเลี้ยงเพื่อขาย ชาวบ้านบางคนเริ่มมีการเลี้ยงไก่แบบพันธุ์ลูกกับบริษัทซึ่งปัจจุบันมีผู้เลี้ยงประมาณ 5-6 เจ้า อาชีพสำคัญของชาวบ้านในปัจจุบันส่วนใหญ่จะทำสวนยางประมาณร้อยละ 80 ทำสวนปาล์มประมาณร้อยละ 60-70 ทำสวนผลไม้ ประมาณร้อยละ 50 มีคนที่รับจ้างทั้งนอกและในชุมชนน้อยมา เช่น ก่อสร้าง

ในด้านความสัมพันธ์ของคนในช่วงนี้ชาวบ้านต้องทำมาหากินเพื่อเลี้ยงตัวเองจนมีเวลามาทำงานส่วนรวมร่วมกันน้อยลง ความสัมพันธ์กับชุมชนชาวประมงก็ไม่ได้ไปมาหาสู่กันบ่อย ไม่ได้แลกเปลี่ยนของที่จำเป็นในการดำรงชีพกันอย่างเข้มข้นเหมือนในอดีต การติดต่อยังคงมีบ้าง แต่เริ่มเปลี่ยนไป เช่น จากการที่เคยไปร่วมงานบุญ ก็เปลี่ยนมาเป็นไปใส่งานบุญ คือนำเงินใส่ซองไปช่วยงานมากขึ้น

สภาพปัจจุบันของบ้านทุ่งพันธ์

ปัจจุบันบ้านทุ่งพันธ์มีประชากร 160 ครอบครัว มีตระกูลใหญ่ที่มีสมาชิกของตระกูลมากจำนวน 4 ตระกูลคือ เงินสยาม รัจรัญ ผิวเหมาะ สังข์ทอง มีหน่วยงานราชการสำคัญที่เข้ามาตั้งในชุมชนคือ สถานีอนามัยบ้านดอนไคร และโรงเรียนวัดดอนไคร โรงเรียนวัดดอนไครเดิมมีการสอนในวัด ต่อมาได้สร้างเป็นโรงเรียนเมื่อ ประมาณ พ.ศ. 2515 โดยกระทรวงศึกษาธิการ ปัจจุบันเปิดเรียนถึง ม.3

บ้านทุ่งพันธ์มีโครงสร้างพื้นฐานค่อนข้างพร้อม มีถนนในหมู่บ้าน 9 สายคือ

สายที่ 1 สามแยกดอนไคร-เขายวนเฒ่า ชาวบ้านบุกเบิกสร้างเมื่อประมาณ 50 ปีเดิมเป็นลูกรัง ต่อมาเมื่อ 8-10 ปีที่แล้ว รพช.ได้ทำเป็นคอนกรีตระยะทาง 2 กิโลเมตร จากสามแยกดอนไคร-โคกส้มนาว

สายที่ 2 โคกส้มนาว-เขาดิน ทำเมื่อ 6-8 ปีที่แล้วโดย รพช. เป็นลาดยาง 6 กิโลเมตร

สายที่ 3 บ้านทุ่งพันธ์-บ้านชะอม สร้างเมื่อ รว 30 ปี โดยชาวบ้านบุกเบิก เดิมเป็นถนนลูกรัง ต่อมาประมาณ พ.ศ.2540 อบต.ได้เริ่มสร้างเป็นคอนกรีตเรื่อยๆคราวละประมาณ 100 เมตร ปัจจุบันมีความยาวประมาณ 2 กิโลเมตร

สายที่ 4 ในบ้านท่อนหวาน ชาวบ้านบุกเบิกนานแล้ว เดิมเป็นลูกรัง 3 กิโลเมตร เมื่อประมาณ พ.ศ. 2547 อบต.ก็ทำเป็นคอนกรีต

สายที่ 5 ซอยหมอดู ชาวบ้านบุกเบิก เดิมเป็นลูกรัง ยาวประมาณ 1.5 กิโลเมตร ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2547 อบต.ได้ทำเป็นคอนกรีต ประมาณ 300 เมตร

สายที่ 6 ไร่จิก-บ่อกรูด ชาวบ้านบุกเบิก เดิมเป็นลูกรัง ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2547-2552 อบต.ทำเป็นคอนกรีตเรื่อยๆ จนตลอดทั้งสายยาวประมาณ 2 กิโลเมตร

สายที่ 7 ปลักคล้า-บ่อกรูด ชาวบ้านบุกเบิกเมื่อประมาณ 2523 เดิมเป็นลูกรัง เมื่อประมาณ พ.ศ. 2550-2552 อบต.ได้ทำเป็นคอนกรีตทั้งสาย โดยสร้างเรื่อยๆ ยาวประมาณ 2 กิโลเมตร

สายที่ 8 ตลาดอาทิตย์-ปลักปลา-น้ำตกสุนันทา เป็นถนนสายหลัก รองจากสายที่ 1 เดิมเป็นถนนชนไม้ของโรงเลื่อยประมาณ พ.ศ. 2508 ต่อมาชาวบ้านพัฒนาเป็นลูกรัง ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2531 ได้ทำเป็นลาดยางทั้งสายโดยใช้บของ สส. รวมระยะทาง 5 กิโลเมตรจนถึง

ตะเกียง อยู่บริเวณซอยข้างบ้านผู้ใหญ่วาด สร้าง พ.ศ. 2550 โดยบ อบต. ศาลาที่ ม. 3 อยู่หน้า อบต. กลาย สร้างเมื่อ พ.ศ. 2549 โดยบ อบต. ศาลาพ่อท่านผอม เป็นสถานที่เคารพของชาวบ้าน ไม่จัดกิจกรรมอื่นนอกจากกิจกรรมทางศาสนาในเดือน 5 เดือน 10 สร้างเมื่อ พ.ศ. 2549 โดยพ่อท่านใจหรือพระครูวิมลเจ้าอาวาสวัดวังหลวงดำริสร้าง แล้วชักชวนชาวบ้านมาร่วมกันสร้าง ฯลฯ และยังมีสนามกีฬากลางอยู่ที่วัดดอนไครซึ่งเดิมเป็นที่รก ต่อมาได้สร้างเป็นสนามกีฬาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2541 โดยบ สส.

ปัจจุบันบ้านทุ่งพันธ์ยังมีทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมบูรณ์ ในด้านที่ดินชาวบ้านได้แบ่งการใช้ที่ดินในชุมชนเป็น 3 ประเภทคือ

ประเภทที่ 1 ที่อาศัย แบ่งเป็น 5 หย่อมบ้านคือ หย่อมบ้านทุ่งพันธ์ หย่อมบ้านทอนหวาน หย่อมปลักฝั่ง หย่อมไร่นอก และหย่อมทับควาย

ประเภทที่ 2 ที่ทำกิน แบ่งเป็น ทุ่งนา สวนผลไม้ สวนปาล์ม สวนยาง ที่ปลูกผักสวนครัว ที่เลี้ยงสัตว์ ซึ่งมีฟาร์มไก่ 5 แห่ง ฟาร์มหมู 4 แห่ง และบ่อปลาหลายราย

ประเภทที่ 3 ที่สาธารณะ แบ่งเป็น วัดอยู่ที่หมู่ 9 โรงเรียนอยู่ที่หมู่ 9 สถานีอนามัยอยู่ที่หมู่ 9 และศาลาที่ตั้งกล่าวไปแล้ว

ในด้านแหล่งน้ำ ชุมชนไม่มีลำห้วย แหล่งน้ำที่มีคือ

๑. ชาวบ้านเรียกว่า *คูคึกฤทธิ์* ที่ต่อมาจากคลองรูน คลองรูนอยู่ในเขต ต.ตลิ่งชัน คูคึกฤทธิ์เดิมมีแนวลำน้ำเก่าอยู่ เชื่อมกับคลองรูน ต่อมา พ.ศ. 2518 ใช้งบเงินผันชุดเป็นคูคึกฤทธิ์ ปัจจุบันมีน้ำทั้งปี ใช้ประโยชน์ในการทำนา แปลงผักบุ้ง หาปลา

หนอง ได้แก่ ปลักขี้คลอก ปัจจุบันถูกขุดลอกโดย อบจ.ใน พ.ศ. 2548 โดยอ้างว่าเพื่อใช้ประโยชน์ในการเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ แต่ชาวบ้านสะท้อนว่าชาวบ้านต้องการอีกอย่าง แต่เขาปรับให้เหมาะกับบ การขุดก็ลึกเกินไปทำให้ปลาไม่มีที่พัก ปัจจุบันชาวบ้านใช้หาปลาด้วยการตกเบ็ด และกำลังจะสร้างศาลาทำเวชสุวรรณที่ริมหนอง

ส่วนพื้นที่ป่าและที่ที่จะไปของป่าในชุมชนบ้านทุ่งพันธ์นั้นไม่มี เดิมชาวบ้านจะไปใช้ใช้ป่าที่หน้าเขาวัด และที่น้ำตกสุนันทา

ชาวบ้านทุ่งพันธ์ได้รวมตัวกันเป็นกลุ่ม ปัจจุบันมีกลุ่มที่สำคัญจำนวน 6 กลุ่ม คือ

1) กลุ่มออมทรัพย์พัฒนาอาชีพบ้านปลักฝั่ง ตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ. 2543 ปัจจุบันมีสมาชิก 96 คน

2) กลุ่มผู้สูงอายุหมู่ที่ 9 ตั้งเมื่อ ประมาณ ปี 2547 ปัจจุบันมีสมาชิก 279 คน

3) กลุ่มไม้ผลหมู่ 3 ตำบลเปลี่ยน ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2551 จำนวนสมาชิกในปัจจุบันประมาณ 150 คน กิจกรรมของกลุ่มคือรับซื้อมังคุดของสมาชิกและคนในชุมชนของ 3 ตำบล คือ ตำบลกลาย ตำบล เปลี่ยน และตำบลตลิ่งชัน ทำให้ราคาซื้อของกลุ่มรับซื้อผลผลิตราคาสูงกว่าพ่อค้า

คนกลาง ประ 2-3 บาท/กิโลกรัม มีการว่าจ้างแรงงานคนในชุมชน/ มีการปันผลสมาชิกจากกำไร กิโลกรัมละ 1 บาท ซึ่งทางบริษัทเป็นผู้ให้คำรับซื้อ/ จำหน่ายข้าวสาร

4) กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อผลิตผลหมู่ที่ 5 ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2538 จำนวนสมาชิก ปัจจุบัน 100 กว่า คน มีการจำหน่ายปุ๋ยให้สมาชิกโดยการนำไปใช้ก่อน

5) กลุ่ม อพปร. มีทุกหมู่บ้าน เริ่มรวมตัวกันอย่างจริงจังประมาณ 2 ปีที่ผ่านมาโดยสภา ตำบล มีสมาชิกหมู่บ้านละ 2 คน การทำกิจกรรมจะขึ้นตรงต่อสภาตำบล ซึ่งจะเป็นกิจกรรม เกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน/ ช่วยอำนวยความสะดวกตอนชาวบ้านมีงาน/ งานวัด สาธารณะอื่น ๆ

6) กลุ่มแพทย์แผนไทย ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2550 จำนวนสมาชิกในปัจจุบัน 11 คน ทำกิจกรรม โดยการให้สมุนไพรไปปลูกและทางกลุ่มรับซื้อกลับ การอบสมุนไพร ผลิตยาสมุนไพร การนวดแผน ไทย ที่ทำการตั้งอยู่ที่วัดเขาพนมไตรรัตน์

ในด้านประเพณีวัฒนธรรมของบ้านทุ่งพันธ์ก็ยังคงมีการปฏิบัติตลอดปี เช่น เดือนอ้าย ยก บ้าน เดือนยี่ แต่งงาน เดือนสาม เดินไปเอาผ้าขึ้นธาตุ เดือนสี่ แต่งงาน ยกบ้าน เดือนห้า ประเพณีสงกรานต์ มีการเล่นเพลงบอก เล่นหนังตะลุง เดือนหก ประเพณีส่งท้ายปีเก่า ต้อนรับปี ใหม่ไทย แต่งงาน ยกบ้าน เดือนเจ็ด ประเพณีบวชนาคประปราย เดือนแปด ประเพณีบวชนาค เข้าพรรษา เวียนเทียน เดือนเก้า ยกบ้าน แต่งงาน เดือนสิบ ประเพณีรับตายาย ส่งตายาย เดือน สิบเอ็ด ประเพณีออกพรรษา ตักบาตรพระ ลากพระ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีประเพณีความเชื่อที่ชาวบ้านทุ่งพันธ์ยังคงปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เช่น การไหว้เจ้าที่ ที่นา ที่บ้าน ที่ไร่ มักจะจัดในวันเสาร์ วันอังคาร ประเพณีสวดบ้านสวดเรือน มักทำในเดือน สี่ เดือนหก เดือนเก้า ประเพณีไหว้ครุหมอยา ครุหมอนั่งมนินราห์ ซึ่งจะทำใน เดือนสี่ เดือนหก เดือนเก้า หรือเดือนสิบเอ็ด ประเพณีทำขวัญข้าว จะทำในที่นาในช่วงการเก็บ เกี่ยว การทำบุญของชาวบ้านจะไปรวมกันที่วัดดอนใครเป็นวัดสำคัญมีคนมาทำบุญที่วัดดอน ใครจาก 3 ตำบล 2 อำเภอ รวมประมาณ 8 หมู่บ้าน ส่วนวัดอื่นที่ชาวบ้านไปร่วมประจำคือ วัด วังหลวง วัดจันทาราม และวัดเขาดิน

ในบ้านทุ่งพันธ์มีผู้ที่มีความสามารถด้านต่างๆอยู่หลายคน เช่น

นายเริ่ม เงินสยาม สามารถเหยียบเส้นซึ่งเป็นการรักษาโรคในเด็กได้ นายเริ่มเป็น มโนราห์ สามารถนั่งปลายหอกได้ แต่ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว

นางเชือบ ชาญณรงค์ อายุ 81 ปี นางยีนดี เพชรดำ อายุ 63 ปี มีความสามารถในการนวด มีการทำเครื่องยาด้วย สามารถแก้บนตายายหรือแก้เหมรยด้วย

นายรัตน์ แก้วสังข์ อายุ 76 ปี สามารถดูฤกษ์ยาม หมอดู

เจ้าอาวาสวัดดอนใคร อายุ 80 ปี สามารถดูฤกษ์ยาม

นายถนอม ปาพิพิชัย อายุ 58 ปี มีความสามารถทางหมอดู

มนิราห์หนูพันธ์-หนูพวง-จำรัส อายุประมาณ 70 ปี มีความสามารถทางการรำโนรา

นายสวน อายุ 46 ปี สามารถเล่นคียบอร์ดกับคณะกลองยาว

นายจิต แท่นสกุล อายุ 66 ปี มีความสามารถในการหาปลาน้ำจืด การยั่วเบ็ดตามช่องน้ำ การทำปุยหมัก

นายยงยุทธ ผิวเหมาะ อายุ 40 ปี มีความสามารถในการเลี้ยงหมูแบบฟาร์ม ผสมอาหาร หมูเอง นำชี้หมูทำแก๊สชีวภาพได้

นายรัตน์ นายจิต นายลัด นายถนอม มีความสามารถทางพิธีการทางศาสนา

ในด้านคติชนวิทยา พบว่าชุมชนบ้านทุ่งพันธ์มีนิทาน ตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับชุมชน หลายเรื่อง เช่น เรื่องพลายจำเหรินกับขุนทิพย์ พลายจำเหรินเป็นช้างเผือกมาจากพรหมคีรีเป็น ช้างแสนรู้ ชื้อของได้ ส่วนขุนทิพย์เป็นตนตาบอดหลง อำเภอสิดชลเป็นความญ้างจำเหริน สามารถ สั่งช้างได้ทำให้ทำงานก็เที่ยว ตอนหลังขุนทิพย์ไม่สบายที่พรหมคีรี ช้างจำเหรินนำคนไปหาผ่านหัว ควนสงแก้ว ตอนหลังขุนทิพย์บอกพลายจำเหรินว่าไม่กินเหล้า แต่ผิดสัญญา พลายจำเหรินเลย แทะขุนทิพย์ตาย แล้วไม่ให้ศพ พลายจำเหรินเป็นผู้เผาศพขุนทิพย์เอง นอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่า เกี่ยวกับพ่อท่านกลาย หรือโต๊ะกลาย เรื่องทวดทับควาย ทวดนาเพลง ซึ่งเล่ากันว่ากลายเป็นเลื้อ รวมถึงเรื่องเล่าเกี่ยวกับพ่อท่านผอม เปสโล เป็นต้น

ส่วนสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน การทำมาหากินของชาวบ้านทุ่งพันธ์ในปัจจุบัน มี 7 อาชีพสำคัญคือ

1) ทำสวนยางพารา ชาวบ้านเริ่มทำมาประมาณ ประมาณ 20 ปีที่แล้ว จะขายยางที่ได้ กับร้านค้าในตลาด,ขายในหมู่บ้าน ปัจจุบันมีครอบครัวที่ทำประมาณร้อยละ 80

2) สวนปาล์ม ชาวบ้านเริ่มหันมาทำกันมากเมื่อประมาณ 5 ปีมาแล้ว จะนำไปขายที่ลาน ปาล์มนอกหมู่บ้าน หรือพ่อค้ามารับซื้อที่สวนหักค่าบรรทุก ปัจจุบันมีครอบครัวที่ทำประมาณร้อยละ 60-70

น่าสังเกตว่า การทำสวนยาง สวนปาล์ม ในอดีตไม่มีการทำมาก่อน แต่ปัจจุบันกลับเป็น อาชีพของชาวบ้านทุ่งพันธ์อันดับหนึ่ง

3) ทำสวนผลไม้ เช่น ทุเรียน มังคุด เงาะ ลองกอง เป็นการทำให้ขายเป็นหลัก ทำกัน มากประมาณ 15 ปีมาแล้ว จะมีพ่อค้ามารับซื้อในสวน ปัจจุบันมีครอบครัวที่ทำประมาณร้อยละ 50 เมื่อก่อนจะเป็นสวนผสม มีไว้บริโภค ปัจจุบันปรับเป็นสวนเชิงเดี่ยว แต่บางแปลงกำลังจะ กลับมาทำเป็นสวนผสมอีกครั้ง

4) นาข้าว ทำสำหรับไว้บริโภคในครอบครัว ถ้าเหลือก็จะขาย อดีตทำนาทุกครัวเรือนมีทั้ง ข้าวนา ข้าวไร่ ปัจจุบันข้าวไร่ไม่มีคนทำ ข้าวนามีบ้างเล็กน้อย มีครอบครัวที่ทำประมาณร้อยละ 10 เท่านั้น

5) ปลุกผัก ทำสำหรับไว้บริโภคในครอบครัว ถ้าเหลือก็จะขาย ปัจจุบันมีครอบครัวที่ทำประมาณร้อยละ 50

6) เลี้ยงสัตว์ ไก่ หมู เป็นการเลี้ยงแบบพันธสัญญากับบริษัท ชาวบ้านเริ่มทำกันมากประมาณ 10 ปีมาแล้ว บริษัทหรือพ่อค้าคนกลางจะมารับซื้อ ปัจจุบันมีครอบครัวที่ทำประมาณร้อยละ 3-4 %

7) รับจ้าง ก่อสร้าง รับจ้างทั่วไปช่างในและนอกชุมชน เดิมบ้านทุ่งพันธ์ไม่มีชาวบ้านที่ทำอาชีพรับจ้าง แต่ปัจจุบันมีอาชีพรับจ้าง เช่น ทำบ้าน ฉีดหญ้า บริษัท มีผู้ยึดเป็นอาชีพประมาณร้อยละ 2

นอกจากนี้ยังมีอาชีพอื่นๆ ด้วย เช่น

การเลี้ยงควาย เคยมีมากในอดีต ทุกครัวเรือนต้องเลี้ยง แต่ในปัจจุบันในหมู่ที่ 7 ไม่มีตัวเดียว มีแต่วัวประปราย

การเลี้ยงเป็ด ไก่ ปัจจุบันยังเลี้ยงไว้ในครัวเรือนเพื่อบริโภคเหมือนในอดีต

การเลี้ยงหมู ในอดีตจะเลี้ยงหมูพันธุ์พื้นเมืองทุกครัวเรือน แต่ปัจจุบันหมูพันธุ์พื้นเมืองหายไป มีหมูขุนเกิดขึ้นบ้างบางบ้าน

การหาปลาน้ำจืด เดิมจะหาตามหนองน้ำ, คลอง, ทุ่งนา, บึง ทั่วไป ปัจจุบันยังมีหาเพื่อบริโภคบ้าง แต่น้อย

การหาปลาน้ำเค็ม เป็นการไปหาที่ทะเล และมีแนวโน้มว่าต่อไปจะไปหาที่ทะเลมากกว่าจากแหล่งน้ำจืด

อาชีพรับราชการ ในอดีตบ้านทุ่งพันธ์ไม่มีคนรับราชการ แต่ปัจจุบันมีชาวบ้านทุ่งพันธ์รับราชการประมาณ 42 คน เช่น ครู ตำรวจ พยาบาล ทหาร สรรพากร เป็นต้น

การค้าขาย เดิมมีคนค้าขาย นำยากขายไปส่งที่ภาคใต้ตอนล่าง มีการทำน้ำมันยางขายได้ ปัจจุบันมีคนค้าขาย มีร้านค้า มีตลาดนัด

ในด้านพื้นฐานทางเศรษฐกิจของครอบครัวจากการสำรวจเบื้องต้นโดยการร่วมกันประมาณการของทีมนักวิจัยเกี่ยวกับอัตราการถือครองที่ดิน รายรับรายจ่ายและการเป็นหนี้สินก็ทำให้เห็นสภาพทั่วไปในด้านนี้ อย่างไรก็ตามตัวเลขที่ได้มาต่อไปนี้จะต้องทำให้ชัดเจนขึ้นต่อไป คือ

อัตราการถือครองที่ดินของชาวบ้านทุ่งพันธ์พบว่า ส่วนใหญ่ถือครองประมาณครอบครัวละ 20 ไร่ ผู้ที่ถือครองสูงสุดคือ 100 ไร่ ต่ำสุด 3 ไร่คือมีแต่ที่บ้าน นอกจากนี้มีผู้ไร้ที่ดินคือมีแต่ที่บ้านแต่ไม่มีที่ทำกินจำนวน 1 ครอบครัว

รายได้ที่เป็นเงินต่อปีของชาวบ้าน ส่วนใหญ่โดยเฉลี่ยประมาณครอบครัวละ 180,000 บาท ผู้ที่มีรายได้สูงสุดคือ 500,000 บาท /เดือน(หรือ 6,000,000 บาท/ปี) โดยมีรายได้จากการทำสวนยาง สวนทุเรียน สวนผลไม้อื่น ๆ และการทำหมูขายตลาดนัด ส่วนผู้ที่มีรายได้ต่ำสุด

ประมาณ 10,600 บาท/เดือน(หรือ 127,200 บาท/ปี) โดยเป็นรายรับจาก การกรีดยางจ้าง และรับจ้างทั่วไป

รายจ่ายที่เป็นเงินต่อปีของชาวบ้าน ส่วนใหญ่โดยเฉลี่ยประมาณครอบครัวละ 144,000 บาท/ปี ผู้ที่มีรายจ่ายสูงสุดคือประมาณ 45,000 บาท/เดือน(หรือ 540,000 บาท/ปี) เป็นรายจ่ายจากค่าเล่าเรียนบุตร ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ภาษีสังคม และค่าชำระหนี้ ดอกเบี้ย ส่วนผู้ที่มีรายจ่ายต่ำสุดคือ 6,000 บาท/เดือน(หรือ 72,000 บาท/ปี) เป็นรายจ่ายจากค่าอาหารในครอบครัว ค่าน้ำค่าไฟ ภาษีสังคม และค่าชำระหนี้ ดอกเบี้ย

หนี้สินของชาวบ้านทุ่งพันธ์ พบว่าจำนวนครอบครัวที่เป็นหนี้สินมี รว 80% แหล่งเงินกู้เรียงจากมากไปหาน้อยของชาวบ้านคือ

- 1) ธ.ก.ส. จำนวนผู้กู้ประมาณร้อยละ 80 ของประชากร อัตราดอกเบี้ย 12.13 บาท/ปี
- 2) กองทุนหมู่บ้าน จำนวนผู้กู้ประมาณร้อยละ 80 ของประชากร อัตราดอกเบี้ย ร้อยละ 50 สตางค์ต่อเดือน
- 3) กลุ่มอาชีพ จำนวนผู้กู้ประมาณร้อยละ 50 ของประชากร อัตราดอกเบี้ย ร้อยละบาทต่อเดือน
- 4) ธนาคารออมสิน ธนาคารกรุงไทย จำนวนผู้กู้ประมาณร้อยละ 5 ของประชากร อัตราดอกเบี้ย 12-13 บาทต่อปี
- 5) กู้นอกระบบ จำนวนผู้กู้ประมาณร้อยละ 5 ของประชากร อัตราดอกเบี้ย ร้อยละ 5 บาทต่อเดือน

เหตุผลในการกู้เงินเรียงจากมากไปหาน้อยของชาวบ้านทุ่งพันธ์ ได้แก่การกู้ยืมเพื่อทำการผลิต การสร้างอาชีพ กู้ยืมเพื่อการศึกษาของบุตรหลาน กู้ยืมเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย และเพื่อการผ่อนหนี้ หรือการหมุนเงิน

กลุ่มที่ 3 ชุมชนเชิงเขา : บ้านหน้าเขาวัด

ชุมชนที่เรียกกันว่าบ้านหน้าเขาวัดปัจจุบันอยู่ในเขตตำบลตลิ่งชัน อำเภอท่าศาลา ประกอบด้วยชุมชนย่อย 2 ชุมชนคือ บ้านหน้าเขาวัด หมู่ที่ 6 และบ้านถ้ำหลอด หมู่ที่ 9 โดยมีการแบ่งตามฟากถนนซ้าย-ขวา มีอาณาเขตของชุมชน ทิศเหนือ ติดกับคลองกันเขตอำเภอสิชล-ท่าศาลา ทิศตะวันออก ติดตำบลกลาย ทิศใต้ ติดกับคลองกลาย ทิศตะวันตก ติดภูเขาเขตอุทยานแห่งชาติเขานัน ชุมชนบ้านหน้าเขาวัดมีสภาพเป็นพื้นที่ราบเชิงเขา เดิมไม่มีคนมาอาศัยอยู่ จนเมื่อบริเวณที่ราบมีประชากรมากขึ้น การใช้ที่ดินเริ่มไม่พอจึงมาชาวบ้านได้มาทำไร่บริเวณหน้าเขาวัด ต่อมาก็ได้ค่อยๆ ตั้งเป็นชุมชนถาวรขึ้น อาจถือได้ว่าเป็นบ้านหน้าเขาวัดเป็นชุมชนขยายของชุมชนที่ราบ

ชุมชนบ้านหน้าเขาวัดมีพื้นที่โดยประมาณ 5,000 ไร่ พื้นที่โดยส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบเชิงเขา ลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย ชุมชนมีสายน้ำไหลผ่านหลายสายด้วยกันคือ คือคลองคูพม่าทางทิศตะวันตกมีต้นน้ำจากน้ำตกเขาซอ คลองหินท้อและถ้ำดินมีต้นน้ำจากอุทยานแห่งชาติเขานันทางด้านทิศเหนือ ไหลผ่านชุมชนบ้านหน้าเขาวัดไปเชื่อมปลายน้ำที่บ้านหิน ก่อนจะไหลออกสู่ลำน้ำไทยที่บ้านปากควดเรียกว่าปากน้ำบ้านปากควด

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านหน้าเขาวัดแบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 ตั้งถิ่นฐานและทำมาหากินแบบยังชีพ(ประมาณ พ.ศ. 2513-2525) ช่วงที่ 2 การตั้งชุมชนอย่างเป็นทางการและเริ่มทำเพื่อขาย(ประมาณ พ.ศ. 2526- 2535) และ ช่วงที่ 3 การขยายตัวของการทำเพื่อขายและการขยายตัวของชุมชน(พ.ศ. 2536-ปัจจุบัน 2556) ดังนี้

ช่วงที่ 1 ตั้งถิ่นฐานและทำมาหากินแบบยังชีพ(ประมาณ พ.ศ. 2513-2525)

เดิมพื้นที่บริเวณนี้เป็นเขตป่า คนจากที่ราบอาจเข้ามาหาของป่า ประมาณ พ.ศ. 2505 ได้มีการเข้ามาตัดไม้ครั้งใหญ่บริเวณนี้ที่เขาเคี่ยม โดยบริษัทเอเชียเหมืองแร่ แต่ไม่มีคนเข้ามาตั้งบ้านเรือน

การมาทำไร่และตั้งเป็นชุมชนบ้านหน้าเขาวัดค่อยๆเกิดขึ้นมาตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2513 ชาวบ้านที่ไปทำไร่ส่วนใหญ่มาจากที่ราบของกลุ่มน้ำคลองหิน จากบ้านต่างๆคือ บ้านนมโประ บ้านหิน บ้านทุ่งครั้ง บ้านไสอ้อย บ้านเดิม บ้านวัดเหลียน บ้านไสเหียงบ้านผักจืด เป็นต้น และบ้านอื่นในกลุ่มน้ำกลาย เช่น บ้านขุนเล(บริเวณทุ่งนุด) บ้านปลักผึ้ง บ้านคอกวัว คนที่ปลูกหน่ออยู่อย่างถาวรคนแรกคือนายเลื่อน เลื่อมแก้ว เมื่อประมาณ พ.ศ. 2520 ต่อมาคือนายเวช ใจเพียร นายสุขใจ รอดเกลี้ยง และคนอื่นๆ ก็ทยอยมาตั้งบ้านเรือนมากขึ้น

การมาตั้งบ้านเรือนจะมาตามเครือข่ายของคนที่อยู่จักกัน เนื่องด้วยเป็นชุมชนตั้งใหม่ดังนั้นจึงตั้งบ้านเรือนและยังมีความสัมพันธ์อยู่ในกลุ่มของใครของมันเป็นสำคัญ ประกอบกับคนที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านหน้าเขาวัดโดยเฉพาะในระยะแรกมักจะมีที่นา หรือมีฐานของญาติพี่น้องอยู่ที่ชุมชนเดิมด้วย ชาวบ้านมักให้ลูกที่ต้องเข้าโรงเรียน หรือนำคนป่วย คนเฒ่าคนแก่ไปพักอยู่ในชุมชนที่ราบข้างล่าง ทำให้ความผูกพันกับชุมชนข้างบนยังไม่แนบแน่น ยังไม่มีการหลอมรวมจนเป็นเนื้อเดียวกันได้ ชาวบ้านจะกลับไปทำบุญที่วัดเดิมของตนข้างนอกที่มีญาติพี่น้องของตนอยู่ เช่น วัดเหลียน วัดดอนไคร วัดสวนจันทร์

การขึ้นมาใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในระยะแรกชาวบ้านจะทำไร่ข้าวเป็นหลัก พร้อมกับเริ่มปลูกยางพาราตั้งแต่ พ.ศ. 2513

แต่เดิมชุมชนบ้านหน้าเขาวัดติดต่อกับภายนอกโดยเส้นทางเดินเท้าใช้ในการติดต่อกับบ้านหินซึ่งเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนซื้อขาย สำหรับการแลกเปลี่ยนนั้นชาวบ้านในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนหรือพึ่งพากันในด้านแรงงานระหว่างญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านในรูป “ออกปาก”

กิจกรรมการผลิตที่สำหรับในยุคนี้ได้แก่ ยากลาย โดยช่วยกันหาบเข่งยาไปขายที่พ่อค้าคนกลางที่บ้านหิน เป็นลักษณะของการผลิตเพื่อยังชีพภายใต้ระบบการแลกเปลี่ยนสิ่งของเป็นหลัก

คนกลุ่มแรกดำรงชีพด้วยการหาปลาในคลอง และห้วย ตาสวัสดิ์เล่าว่าในห้วยเมื่อก่อนมีปลามากหลายชนิด เช่น ปลาตูก ปลารำพัน ปลาหมอ ปลาช่อน เป็นต้น วิธีการจับปลาจะใช้รากไม้ที่เป็นสมุนไพร(รากพาหนะ สวาดำ) ตีให้แตกแล้วนำไปแช่น้ำพอประมาณหลังจากนั้นนำไปสาดลงในบริเวณที่ปลาอาศัย จะเป็นการดักล่อ มากกว่าการรुकล่า แล้วชวนเพื่อนบ้านออกมาช่วยจับปลาก็จะเลือกจับปลาเฉพาะที่มีขนาดตามต้องการ ส่วนตัวเล็กๆ จะปล่อยไป ปลาที่ได้ก็จะแบ่งปันกับเพื่อนบ้าน ที่เหลือก็จะเก็บไว้ในรูปของการถนอมอาหารใส่เกลือ ตาดแดด ส่วนปลาหมอ ก็จะนำไปทำปลาหมอคั่วตุก คือการคั่วปลาที่ไม่ต้องขูดเกล็ดปลาออกใส่ขมิ้น น้ำปลา น้ำตาล ใบมะกรูด คั่วให้ตัวปลาเหลืองน้ำมันของปลาจะออกมาเคลือบเกล็ดปลาทำให้ปลามีกลิ่นหอมและมีรสหวานมัน

ภาชนะที่ใช้ประกอบอาหารนิยมใช้หม้อดินไม่มีหู(หม้อดินเผา) และมีอีกแบบหนึ่งชื่อ เผล้ง ใช้ใส่ข้าวสารเรียก “เผล้งสาร” เวลาหุงข้าวควันของหม้อจะลอยขึ้นไปจับตัวกับอากาศด้านบนติดชื่อหลังคา เรียกว่า “แม้งผลา” ใช้เป็นยารักษาเด็กโดยการโปะไว้บนหน้าผาก แก้อาการปวดหัว ตัวร้อน

ชนาสำหรับชุมชนบ้านหน้าเขาวัดนิยมสร้างอยุธยาห้วยเพื่อใช้น้ำในการอุปโภค-บริโภค มีลักษณะเป็น 2 ชั้นยกพื้นสูงกว่าเมตร มีที่เก็บของด้านบนเรียกว่า เล้าเต้ง สำหรับบ่มยากลาย ส่วนด้านล่างใช้เก็บพื้ในฤดูฝน และสำหรับผู้เป็นเจ้าของบ้านเดินผ่านหรือใช้นั่งผ่านยากลายตอนกลางคืน ขนาดไม่ใหญ่นักเพียงพอสำหรับพ่อ-แม่และลูกๆ หลังคามุงจากที่จักสานกันเอง โดยแรงงานพ่อบ้านหรือแม่บ้าน ปูพื้นด้วยไม้ไผ่ผ่าซีกทุบให้แบน

ครัวเรือนร้อยละ 90 ของครัวเรือนทั้งหมดมีอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำสวน กรีดยางพารา ปลูกผัก ปรมาณร้อยละ 10 มีรายได้จากการปลูกยากลายที่ทำรายได้ให้กับชาวบ้านบ้านหน้าเขา วัดเป็นอย่างดีอีกด้วย ในระยะแรกปลูกกันมากในพื้นที่ตำบลกลาย ตำบลสระแก้ว ตำบลท่าซิ่น ตำบลกะหรอ อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่ในช่วงหลังตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 จนถึงปัจจุบัน ปริมาณการปลูกลดน้อยลง อันเนื่องมาจากไม่มีพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก เพราะในการปลูกยากลายจะต้องใช้ป่าแก่หรือป่ายางที่หมดสภาพ ในปัจจุบันผู้คนจะทำสวนผลไม้กันเป็นส่วนใหญ่ พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับปลูกยากลายลดน้อยลง รวมทั้งมีขั้นตอนขบวนการผลิตมีความยุ่งยากหลายขั้นตอน

อย่างไรก็ตามยากลายก็มีความสำคัญในฐานะพืชเศรษฐกิจของเมืองนครศรีธรรมราช ในความตอนนี้อยู่สอดคล้องกับรายงานราชการมณฑลนครศรีธรรมราชที่พูดถึงการปฏิรูปของหัวเมืองปักษ์ใต้ การรวบรวมเมืองนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา เข้ามาอยู่ในมณฑลเดียวกัน เป็นมณฑลเมืองนครศรีธรรมราช ในปี พ.ศ. 2439 ได้ระบุถึงยาสูบว่า เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งของนครศรีธรรมราช “ การค้าทางเรือเจริญขึ้น ทำให้ท่าเรือต่างๆ คึกคักไปด้วยการค้า สินค้า

ส่วนใหญ่ เป็นของพื้นเมืองที่มีการแปรรูปโดยกรรมวิธีต่างๆ เป็นต้นว่า รังนก กุ้งแห้ง ผำพื้น สุก รดิดูก หนั่ง เขาสัตว์ เครื่องปั้นดินเผา และส้ม ตรงกานู จากสงขลาและข้าวเปลือก ข้าวสาร ได้ ชัน ยาสูบ คราม ดินบุก และเรือมาจากนครศรีธรรมราช

ในปัจจุบันยากลายปลูกกันน้อยอันเนื่องมาจากพื้นที่ที่ปลูกยากลายมีน้อย เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นแหล่งปลูกยางพาราและผลไม้ ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีพื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกยากลายทั้งที่ราคาในปัจจุบันนี้ก็โลกร้อนละ 800-900 บาท แต่การปลูกยากลายลดน้อยลง การปลูกยากลายทำให้คนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเพราะในการทำไร่ปลูกยากลายมีหลายขั้นตอน บางขั้นตอนต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เช่น พันธุ์ยาที่หวาน หรือที่เรียกว่า “ลูกยา” หากของใครเหลือจากที่ฉุนเรียบร้อยแล้ว หรือหากปลูกยากลายเยอะ ๆ ก็จะมาช่วยกันฝานยา ตากยา หลังจากผลิตเป็นยาเส้นเรียบร้อยแล้ว ก็ใช้ยาเส้นรับแขกนั่งพูดคุยกัน สูบกันไปพูดคุยกันไป บางคนที่ใช้เหนียว หากมีญาติพี่น้องมาจากต่างถิ่นมาซื้อยากลายทำให้เป็นที่รู้จักบุคคลต่าง ๆ หลายคนหลายระดับ เป็นที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งในปัจจุบันนี้ยากลายยังเป็นที่นิยมสูงในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส

บ้านหน้าเขาวัดเป็นชุมชนขยาย จากคำบอกเล่าของชาวบ้านในยุคแรกการตั้งถิ่นฐานนั้นมีคนจากบ้านหินขึ้นมาอยู่ในช่วงแรกๆ โดยการถางแล้วเอาไม้ปักไว้แสดงกรรมสิทธิ์เอาไว้ บริเวณหน้าเขาวัดเป็นที่แรกที่คนเข้ามาอยู่ ที่เรียกว่าเขาวัดเพราะมียอดชะอมขึ้นปกคลุมทั้งเขา หลังจากนั้นจะขยับสู่ด้านบน การตั้งถิ่นฐานยุคแรกประกอบขึ้นจากกลุ่มคน 4 ตระกูล คือ ชาญณรงค์ สมเชื้อ ผิวล้วน เหลื่อมแก้ว ในตอนแรกกลุ่มคนเหล่านี้มาสร้างนาอยู่เพื่อปลูกข้าวไร่ ปลูกยากลาย ปลูกยางพารา ส่วนตระกูลอื่นๆ ได้เข้ามาอยู่ภายหลัง จากการชักชวนของกลุ่มแรก โดยกลางคืนจะใช้แสงไฟจากขี้ไต้ที่ทำจากน้ำมันยาง

ตระกูลกลุ่มแรกๆ ที่เข้ามาปลูกข้าวไร่ ถัดจากนั้นค่อยๆ ขยายพื้นที่ขึ้นด้านบนโดยการโค่นถางป่า เผาปรนแล้วทำไร่ นำข้าวพันธุ์นางกลาย ชาวใหญ่ เล็บนก นางกอง หลังจากนั้นก็สร้างบ้านอยู่อย่างถาวร และชุมชนก็เริ่มขยายดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

ด้านความสัมพันธ์ของผู้คนอยู่รวมกันด้วยความเอื้อเฟื้อ มีน้ำใจ ซึ่งชัดเจนในเรื่องการร่วมแรงในกิจกรรมต่างๆ เช่น งานบุญขึ้นบ้านใหม่ งานบวช นอกจากนั้นก็มีการ “ทำหั่วด” หรือการพูดถึงเรื่องคนอื่นในลักษณะหยอกล้อกันเล่นในกลุ่มผู้ชาย เช่น พวกผู้ชายตั้งวงคุยกันเรื่องคนอื่นที่สนิทกัน อยู่ที่ว่าใครจะมีชั้นเชิงในการตอบคำถามที่แหลมคมได้ แม้การหยอกล้อจะแรงแค่ไหนก็จะไม่โกรธกัน

ด้านสุขภาพอนามัยของชุมชน นายอดุลย์ ชาญณรงค์เล่าว่าเมื่อในอดีตใครเจ็บป่วยก็ต้องไปหาหมอทหารชื่อหมอเอี่ยม บ้านต้นเหียง และหมอแจ้งวัดชลศिलाเขต(วัดหินในปัจจุบัน) ซึ่งชาวบ้านสมัยก่อนป่วยเป็นโรคมะเร็ง ใช้หั่วด เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังมีหมอพื้นบ้านที่รักษา

ด้วยยากกลางบ้าน (ยาสมุนไพรร) อีก 1 คน คือนายสุขใจ รอดเกลี้ยง รักษาได้โดยการต้มยาเกี่ยวกับเลือด ลม เป็นต้น

ชุมชนบ้านหน้าเขาวัดมีแหล่งน้ำในอดีตที่สำคัญคือ “บ่อไ้โหนด”คือมีทุเรียนต้นใหญ่ ที่เสื่อโหนดทุกคืนใครก็เข้าไปไม่ได้ จึงเรียกว่า ไ้โหนด ซึ่งมีลักษณะเป็นป่าซับน้ำมีบ่อน้ำที่เกิดจากตาน้ำชาวบ้านจะเข้าแถวอาบน้ำในตอนเย็น และใช้ในการรดยาถวาย

คนในชุมชนบ้านหน้าเขาวัดเคารพนับถือพ่อท่านเขม(พ่อในเขา)ที่เชื่อว่าคอยปกป้องให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข เวลาเดือดเนื้อร้อนใจก็จะมาบนบาน เมื่อการบนบานบรรลุผลก็จะมาจุดประทัด ยิงปืน

วัดเขาดินเป็นศูนย์กลางความศรัทธาทางศาสนาตั้งแต่ในอดีต ที่เรียกว่า “วัดเขาดิน”เพราะมีพื้นดินมากกว่าเขา สร้างขึ้นมาโดยหลวงพ่อดม เปสโล ได้ระดมชาวบ้านมาช่วยสร้างให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนสำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและกิจกรรมตามประเพณี ในบริเวณใกล้ๆ ยังมีวัดอื่นๆ อีก 3 แห่งซึ่งเป็นวัดของชุมชนบ้านทุ่งพันธ์ บ้านสวนจันทร์ บ้านวัดเหลียน ชาวบ้านมีความเกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นวัดของบรรพบุรุษ เช่น ทางด้านทิศตะวันออกระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตรเป็นที่ตั้งของวัดดอนไคร ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตรเป็นที่ตั้งของวัดชนสังฆารณพิจิตร(วัดเหลียน) และด้านทิศใต้ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตรเป็นที่ตั้งของวัดสวนจันทร์ และวัดยังเป็นที่พักของหนุ่ม-สาว ในงานวัด ที่มีนางขายยามาแสดง

ช่วงที่ 2 การตั้งชุมชนอย่างเป็นทางการและเริ่มทำเพื่อขาย(ประมาณ พ.ศ. 2526-2535)

ใน พ.ศ. 2526 ทางการได้ยกชุมชนบริเวณนี้เป็นเขตการปกครองหมู่ที่ 6 นายจรูญ เงินสยามได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน ทำให้การตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านชัดเจนและถาวรขึ้น กล่าวได้ว่าชุมชนได้อาศัยกลไกของการเป็นชุมชนอย่างเป็นทางการในการหลอมรวมกลุ่มคนที่หลากหลายให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ในช่วงนี้ได้มีกิจกรรมที่ชาวบ้านมาทำร่วมกัน เช่น การทำโรงเรียนบ้านหน้าเขาวัดเมื่อประมาณ พ.ศ. 2525 ซึ่งจะเอื้อประโยชน์ให้ชาวบ้านสามารถนำลูกหลานเข้าเรียนในโรงเรียนใกล้บ้าน ไม่ต้องส่งไปยังบ้านเดิมอีกต่อไป

ในด้านการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ในช่วงนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้มายึดถือชุมชนบ้านหน้าเขาวัดเป็นฐานเพียงแห่งเดียวมากขึ้นเนื่องจากที่ดินข้างล่างอาจแบ่งไปให้พี่น้องคนอื่นอย่างเด็ดขาด และชาวบ้านต้องใช้ชีวิตอยู่ทำมาหากินในพื้นที่บ้านหน้าเขาวัดมากขึ้น บางคนที่มีสวนยางอยู่ด้านล่างก็มักจ้างคนอื่นตัดแล้วแบ่งกัน อาชีพของชาวบ้านหน้าเขาวัดในช่วงนี้คือการปลูกยาสูบ การปลูกยางพันธุ์ดีเป็นหลัก ยางพันธุ์ดีเริ่มปลูกกันมากตั้งแต่ พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา

พร้อมๆกับการปลูกข้าวไร่ที่ได้ค่อยๆลดลงเนื่องจากมีคนปลูกน้อยลงทำให้ผู้กับนที่มากินข้าวไร่ไม่ได้

การเปลี่ยนแปลงสำคัญอีกครั้งหนึ่งในช่วงนี้เกิดจากพายุพอเรสตีใน พ.ศ.2535 ที่ทำให้เกิดความเสียหายในวงกว้าง ราชการได้อนุมัติให้ชาวบ้านสามารถรับการส่งเสริมการปลูกยางจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง(สกย.)ได้ ทำให้ชาวบ้านเลิกปลูกข้าวไร่ทั้งหมดแล้วนำที่ดินมาปลูกยางพันธุ์ดีต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน

ช่วงที่ 3 การขยายตัวของการทำเพื่อขายและการขยายตัวของชุมชน(พ.ศ. 2536-ปัจจุบัน 2556)

ในปัจจุบันชาวบ้านหน้าเขาวัดปลูกยางพันธุ์ดีเป็นหลัก รองลงมาคือการทำสวนผลไม้ เช่นทุเรียน ลองกอง มังคุด ส่วนคนที่ปลูกยางเส้นมีน้อยคือประมาณร้อยละ 10 และมีแนวโน้มจะลดจำนวนลงเนื่องจากคนรุ่นใหม่ปลูกไม่เป็น เพราะมีขั้นตอนและความละเอียดในการดูแลรักษามาก ทั้งที่เป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำกำไรให้กับผู้ปลูกสูง

ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2535 การถือครองที่ดินของชาวบ้านในชุมชนเขาวัดได้ตั้งตัวมากขึ้นเนื่องจากมีคนโยกย้ายเข้ามาอยู่จำนวนมาก ผู้ที่ย้ายเข้ามามาจากหลายที่ เช่นจากบ้านวังหลวง บ้านสีสา ตลอดจนจากปากพนัง หรือแม้แต่ชาวอีสาน เพียงมีเงินซื้อที่ดินก็เข้ามาอยู่ได้ ในกลุ่มคนที่มาตั้งชุมชนด้วยกันพอมาถึงรุ่นลูกหลานก็เริ่มห่างเหินกัน ประกอบกับการส่งเสริมของ สกย.ที่กำหนดให้ต้องวัดขอบเขตที่ดินชัดเจนทำให้คนที่มียี่ที่ดินติดกันบางคนเริ่มไม่ยอมให้กัน ปัญหาเรื่องที่ดินจึงเป็นปัญหารากฐานที่สำคัญที่สุดของชุมชนเขาวัดในขณะนี้ก็นำไปสู่ปัญหาอื่นๆที่ตามมา เช่นปัญหาการเริ่มมีคนบุกรุกเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา ปัญหาความสัมพันธ์ของคนอันหลากหลายในชุมชนที่ยังไม่สามารถสร้างกลไกการควบคุมขึ้นมาได้ ทำให้เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มย่อยๆ ประกอบกับมีเงื่อนไขของการเมืองจากภายนอกเข้ามาแทรกจึงทำให้ยิ่งยากลำบากในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวให้เกิดขึ้นในระยะอันสั้น

อย่างไรก็ตาม ความไม่ลงตัวที่เกิดขึ้นกับคนกลุ่มต่างๆในชุมชนเขาวัดมีข้อดีคือ มีการตั้งข้อสังเกตว่าชาวบ้านหน้าเขาวัดทุกคนไม่มีใครที่วางตำแหน่งของตนไว้ที่ *ความเป็นกลาง* ทุกคนจะต้องเลือกทางใดทางหนึ่ง นั่นคือทุกคนไม่ได้เฉยชา แต่มีความตื่นตัวที่จะเข้าร่วมในการต่อรองการรักษาประโยชน์ จึงอาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นช่วงการจัดระบบภายในชุมชนที่มีความเข้มข้นอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องเกิดกับทุกชุมชนโดยเฉพาะชุมชนเกิดใหม่ที่ประกอบด้วยผู้คนที่หลากหลาย และถ้ามองอีกด้านหนึ่งคือถ้าสมาชิกในชุมชนไม่ตื่นตัวก็จะไม่พบความขัดแย้งแต่นั่นอาจเป็นสิ่งที่น่ากังวลยิ่งกว่าก็ได้

การปรับตัวของชาวบ้านเพื่อสร้างความสัมพันธ์แบบใหม่ๆ ยังพบได้จากการที่ชุมชนบ้านหน้าเขาวัดได้เริ่มสัมพันธ์กับชุมชนมุสลิมชายฝั่งโดยเฉพาะกับบ้านพังปริงบ้างแล้ว ซึ่งเป็นสิ่งที่เพิ่ง

เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 10 ปีมานี้ นับว่าเป็นพลังที่สามารถนำมาดัดแปลงให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์ได้ในอนาคต

กล่าวได้ว่าชุมชนบ้านหน้าเขาวัดเป็นชุมชนค่อนข้างใหม่ หากเปรียบเทียบกับชุมชนในละแวกใกล้เคียงอย่างชุมชนบ้านทุ่งพันธ์ นับตั้งแต่ตั้งถิ่นฐานถึงปี พ.ศ.2535 นั้น ชุมชนบ้านหน้าเขาวัดได้เปลี่ยนแปลงการผลิตมาพึ่งพิงตลาด การเปลี่ยนแปลงของการถือครองที่ดิน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในแต่ละรุ่น

ยุคแรกๆ กลุ่มคนที่เข้ามาตั้งรกรากในบริเวณนี้เพื่อต้องการที่ดินทำกิน ต่อมาเริ่มถางเพื่อนำข้าวไร่ ล่วงมาประมาณ 60 ปี ชุมชนบ้านหน้าเขาวัดก็กลายเป็นชุมชนชาวสวนสมบูรณ์แบบโดยบุกเบิกทั้งพื้นที่ราบ ครั้นถึงช่วงประมาณ พ.ศ.2535 ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ เพราะการพัฒนาเส้นทางคมนาคม ที่ดินส่วนใหญ่ในชุมชนก็ถูกขยายเป็นพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้น พร้อมๆ กับการเพิ่มของประชากรที่อพยพเข้ามาอาศัย คนหนุ่มสาวของรุ่นต่อมาได้ออกไปสร้างครอบครัวนอก ชุมชนเพราะการแต่งงาน เช่นเดียวกับที่คนนอกชุมชนที่ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน เพราะเงื่อนไขเดียวกัน การขยายครอบครัวเป็นมาอย่างต่อเนื่อง ขณะที่คนมีที่นาบริเวณบ้านทุ่งพันธ์ได้เปลี่ยนจากที่นาเป็นสวนยางพารา และสวนปาล์ม

อย่างไรก็ตาม คติการให้คุณค่าต่อระบบเครือญาติและระบบพวกพ้องยังคงมีพลังสูง โดยสะท้อนผ่านการเลือกผู้นำของชุมชน ผู้ได้รับเลือกตั้งมักเป็นตระกูลที่มีสมาชิกมาก ถือครองทรัพยากรมาก ซึ่งย่อมสร้างระบบอุปถัมภ์ได้มากกว่า

บ้านหน้าเขาวัดที่สร้างเมื่อ พ.ศ. 2518 และสถานีอนามัยบ้านนาท่อน ไฟฟ้าเข้ามาถึงบ้านหน้าเขาวัดใน พ.ศ. 2518 บ้านหน้าเขาวัดมีถนนในชุมชน 3 สาย ที่สร้างใน พ.ศ.2521 คือ สายที่ 1 ตลาดพุทธ- ถ้ำดิน ความยาว 10 กิโลเมตร สายที่ 2 โรงเรียนบ้านหน้าเขาวัด-หมู่ที่ 7 บ้านนาท่อน, สามแยกบ้านนางชะอี และสายที่ 3 สามแยกถ้ำหลอด-สามแยกนมโป๊ะ หมู่ที่ 5

ใน พ.ศ. 2535 สมัยผู้ใหญ่เลื่อน เหลี่ยมแก้วได้สร้างฝายน้ำล้นในพื้นที่หมู่ที่ 6 ตำบลดลิ่งชัน มีขนาดประมาณกว้าง 25 เมตร ลึก 5 เมตร ยาว 16 กิโลเมตร พร้อมด้วยท่อส่งน้ำและท่อระบายน้ำ ชาวบ้านใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภค ทำการเกษตรได้ตลอดปี ครอบคลุมพื้นที่ในตำบลดลิ่งชัน หมู่ที่ 5,6 และตำบลกลาย หมู่ที่ 2,7,9 ใน พ.ศ. 2538 ได้มีการสร้างสนามกีฬาในหมู่บ้านด้วย

ชาวบ้านหน้าเขาวัดได้มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรม 1 กลุ่ม คือ กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2540 ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 500 คน ในด้านการรวมตัวกันตามประเพณีวัฒนธรรม ชาวบ้านหน้าเขาวัดมีวัดของชุมชนชื่อวัดเขาดิน ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 5 ตำบลดลิ่งชัน ส่วนวัดอื่นที่ชาวบ้านไปร่วมทำบุญคือ วัดดอนไคร้ วัดสวนจันทร์ วัดชนสังฆระพะจิตร ชาวบ้านหน้าเขาวัดยังร่วมงานประเพณีต่างๆ เช่น เดือนสามมีการทำบุญเวียนเทียนในวันมาฆบูชา เดือนห้ามีการทำบุญสงกรานต์ เดือนแปดมีการทำบุญเข้าพรรษา เดือนสิบทำบุญเดือนสิบ เดือนสิบเอ็ดทำบุญทอดกฐิน เดือนสิบสองมีการลอยกระทง ส่วนประเพณีของระดับครอบครัวก็ยังมีปฏิบัติกัน เช่น การไหว้เจ้าที่บ้าน การไหว้แก่นบนพ่อท่านผอม เป็นต้น

ในด้านเศรษฐกิจของชาวบ้านหน้าเขาวัดปัจจุบันชาวบ้านส่วนมากมีอาชีพทำสวนยางพารา และสวนผลไม้เป็นหลัก ส่วนการเลี้ยงสัตว์มีไม่มากนัก

กลุ่มที่ 4 ชุมชนบนที่สูง : บ้านปากลง

บ้านปากลง หมู่ที่ 6 ตำบลกรุงชิง อำเภอหนองพิต้า อยู่บริเวณต้นน้ำคลองกลาย ชุมชนบริเวณนี้ในอดีตนอกจากชุมชนบ้านปากลงแล้วยังมีชุมชนอื่นคือ บ้านกรุนาง บ้านสวนปราง บ้านห้วยแห้ง บ้านเปียน บ้านห้วยพาน บ้านพิต้า และบ้านนบ สำหรับบ้านปากลงเป็นบริเวณที่ลำห้วยจิกหรือคลองลงไหลมาบรรจบกับคลองกลายจึงเรียกว่าบ้านปากลง ในบริเวณนี้มีป่าต้นน้ำที่เป็นแหล่งกำเนิดของลำห้วยที่เป็นต้นน้ำของคลองกลายจำนวน 8 สาย ได้แก่คลองเสียน คลองทุต คลองมุ่นเล็ก คลองมุ่นใหญ่ คลองยุง คลองปาว คลองกลาย และคลองผด

การเปลี่ยนแปลงของบ้านปากลงแบ่งได้เป็น 3 ช่วงคือ ช่วงที่ 1 การทำมาหากินแบบยังชีพ (ประมาณก่อน พ.ศ. 2504) ช่วงที่ 2 การเริ่มทำเพื่อขาย(ประมาณ พ.ศ. 2504-2523) และ ช่วงที่ 3 การขยายตัวของการทำเพื่อขาย : เลิกทำไร่ ทำนา มาปลูกยางพันธ์ (ประมาณ พ.ศ. 2524-ปัจจุบัน 2556) คือ

ช่วงที่ 1 การทำมาหากินแบบยังชีพ(ประมาณก่อน พ.ศ. 2504)

ชุมชนบ้านปากลงตั้งเป็นชุมชนมาร่วม 100 ปี คนตั้งชุมชนส่วนหนึ่งมาจากการหลบหนีการเสียภาษีรัชชูปการหรือภาษี 4 บาทที่คนจะหนีเช่นคนปากลงหนีไปสุราษฎร์ธานี คนสุราษฎร์ธานีนี้มาปากลง จนเกิดเป็นชุมชนขึ้นตั้งอยู่บนเส้นทางเดินระหว่างสุราษฎร์ธานีมาแต่โบราณ โดยเริ่มจากเขตอำเภอกาญจนดิษฐ์ในปัจจุบัน-เขาเนรบ้า-ควนหนูน-เขตคลองกระแตะ-เขารอยคน-เขานันเมีย-(ลง)ปากด่าน-ทับน้ำเต้า-คลองลง-คลองเสียน-คลองกลาย(ทำผู้ใหญ่แดง)-ปากลง

ส่วนเส้นทางจากปากลงไปท่าศาลาจะใช้เวลาเดินทางไปกลับ 3 คืนเริ่มจาก ปากลง-บ้านสวนปราง-(ลง)ลำวัง-เขายายร่ม-วัดโรงเหล็ก-(ขึ้น)ท่าจีนหรือตลาดโรงเหล็ก(นอนที่นี้ทั้งขาไปและกลับ) จากตลาดโรงเหล็กไปท่าศาลาสามารถเดินทางด้วยเกวียนได้โดยผ่านทางท่าเปรง-คลองหอรหรือควนหอร-บ้านสะพานรางที่ญี่ปุ่นนำสะพานเหล็กมาทอดข้าม(บ้านก้านนับ)-หลาป่าซัง-หลาดันท่อน-บ้านหนังหนูจันทร์(ตำบลไทยบุรี ไกล้มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์)-ท่าศาลา(นอน 1 คืนก่อนเดินทางกลับ) เส้นทางนี้ชาวบ้านจะใช้มาก นอกจากนี้ยังมีเส้นทางเดินไปยังเขตอำเภอพิปูน แต่ชาวบ้านไม่ไปนักเพราะเดินทางลำบากจะไปเพื่อนำลูกนางไปแลกของเท่านั้นเพราะคนพิปูนชอบกินลูกนาง เส้นทางนี้เริ่มจาก ปากลง-พิตา-เขาโหมรง-ห้วยโก จากห้วยโกสามารถแยกไปได้หลายที่ เช่น หน้าเขา ปากจัง ห้วยปรัก ทานพอ ฉวาง วัดสวนขัน เป็นต้น

การเดินทางในช่วงนี้จะใช้การเดินทางเท้า ขนส่งโดยการหาบหรือทุนของเป็นหลัก ใช้แพบ้างแต่ไม่ใช้เรือเพราะน้ำในคลองกลายเชี่ยวและมีโขดหินมาก การใช้ช้างก็น้อย มีช้างเพียง 2 เชือกเท่านั้นคือพังยวนที่บ้านปากลง และพังดอกจิกที่บ้านเปียน โดยมักจะใช้ช้างเมื่อต้องการเดินทางที่ไม่ต้องการกระแทกกระเทือน เช่น ขนคนไข้ไปรักษานอกชุมชนหรือต้องขนส่งของจำนวนมากจึงจะจ้างช้าง โดยจะทำวงไวนหลังช้างสำหรับการบรรทุก ชาวบ้านปากลงจะเดินทางไปแลกเปลี่ยนสิ่งของกับชุมชนโรงเหล็กและท่าศาลาเป็นหลัก ในช่วงนี้ชาวบ้านปากลงไม่ได้ลงมาแลกเปลี่ยนกับชุมชนตามสายน้ำคลองกลายบริเวณกลางน้ำและปลายน้ำเลย ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากเป็นช่วงเวลาที่ลำน้ำคลองกลายได้เปลี่ยนสภาพหรือตื่นเงินจนศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนที่เคยอยู่บริเวณคลองกลายต้องย้ายไปยังท่าศาลาแทนแล้ว ชาวบ้านปากลงจึงย้ายไปแลกเปลี่ยนกับชุมชนบนเส้นทางโรงเหล็ก-ท่าศาลา และชุมชนชายทะเลบริเวณนั้นแทน บางคนมีเกลอที่เป็นมุสลิมที่สามารถนำสิ่งของที่นำไปแลกก็มี โดยนำข้าวสาร ลูกนาง สะตอไปฝาก หากลับก็จะได้ปลา เคยกลับมา การแลกเปลี่ยนสามารถทำได้ตลอดปี

ด้วยการที่ชุมชนคลองกลายอยู่ห่างไกลจึงมีวิถีชีวิตแบบพึ่งตนเองเป็นหลัก ชาวบ้านจะทำไร่ข้าว และบุกเบิกที่นา ในบริเวณนี้มีที่ราบใช้ทำนาได้มากที่บ้านปากลง บ้านสวนปราง และบ้านเปียน ส่วนบ้านห้วยพานมีที่ทำนาได้ไม่มากนัก ชาวบ้านปากลงสามารถปลูกข้าวจากการทำนาและไร่ได้จนเหลือกินทุกปี ข้าวจึงเป็นสิ่งของหลักที่ชาวบ้านปากลงช่วงนั้นนำไปแลกกับสิ่งของอื่นภายนอก ส่วนการหาของป่าหรือล่าสัตว์และสัตว์เลี้ยงชาวบ้านจะใช้บริโภคในชุมชนเป็นหลัก ของ

ป่าสามารถหาได้ตลอดปีตามฤดูกาล ที่มีมาก เช่น หวาย สะตอ เหยียง เนียง นาง ประ เป็นต้น สัตว์ป่าก็มีมาก เช่น เสือ ส่วนสัตว์เลี้ยงชาวบ้านมักจะเลี้ยง หมู ขี้พว้า ควาย ไก่ เป็นหลัก จะไม่กินข้าวเนื่องจากเนื้อมักลื่นเหม็นสาบ

ส่วนสิ่งของจากภายนอกที่ชาวบ้านต้องการได้แก่ เกลือ เคย(กะปิ) เป็นหลัก ต่อมาก็คือต้องการสิ่งอื่นเพิ่มขึ้น เช่น หอม กระเทียม ถั่วยสาม หม้อ โดยก่อนนี้ชาวบ้านยังไม่กินหอม กระเทียม หม้อก็ใช้หม้อดินที่เผาเอง ไม่ใช้ถ้วยชามแต่ใช้กะลาชุติให้สะอาด ไม่ใช้ช้อน กินข้าวกับมือหรือใช้ใบสับประรดเป็นช้อน เครื่องใช้ไม้สอยก็สานเองทำเอง การจุดไฟจะใช้หินที่เลือกมาจากการคลองเสียนมาตีกันหรือตีกับโลหะให้เกิดประกายไฟกระเด็นไปใส่ฝอยเต่าร้าง หรือใช้ไม้สีกัน เชื้อเพลิงก็ใช้ไม้ฟัน

ในช่วงแรกชุมชนบ้านปากลงมีบ้านเรือนประมาณ 18 หลัง ชาวบ้านจับจองที่ดินปลูกบ้านเรือนใกล้กันเป็นของตนเอง พื้นที่ทำกินคือที่ไร่ก็เป็นกรรมสิทธิ์ของแต่ละครอบครัวเช่นกันโดยจะมีประมาณครอบครัวละ 5 แปลงแปลงละประมาณ 5-10 ไร่เพื่อหมุนเวียนทำไร่ไม่ซ้ำกันในแต่ละปี ถ้าที่ดินไม่เพียงพอก็จะบุกเบิกเพิ่มได้ ในไร่จะปลูกพืชอื่นด้วย เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง เต๋อย ผัก พักทอง ขี้พว้าหรือผักเขียว มะละกอ เป็นต้น ที่สำคัญคือจะต้องปลูกมันเพื่อใช้เลี้ยงสัตว์และกินเอง ส่วนการทำนาจะทำกันแทบทุกบ้าน เป็นที่นาของตระกูล ถ้าไม่พอก็บุกเบิกได้เรื่อยๆ เพราะที่ดินว่างยังมีมาก ที่นามีรวมกันประมาณ 700 ไร่ คิดเป็นประมาณร้อยละ 5 เมื่อเทียบกับพื้นที่ใช้ทำไร่

การทำไร่ ทำนา และทำงานอื่นๆชาวบ้านจะช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน เรียกว่าลงซอกกัน ไม่ต้องใช้เงิน ชาวบ้านมีเวลาว่างมาก บางครั้งไม่ต้องทำงานอะไรเป็น 3-4 วันก็อยู่ได้ ทำให้มีเวลาทำกิจกรรมที่ต้องร่วมมือกันได้

ในด้านการดูแลสุขภาพและการพยาบาล ชาวบ้านก็พึ่งตนเอง ถ้าเป็นไข้ก็รักษากันเองในหมู่บ้านเป็นหลัก ยาสมุนไพรที่มักใช้เป็นประจำ เช่น ต้มหัวคูลุ่มหัวคูล้ารากหมากรากพรว้า สำหรับรักษาไข้ทั่วไป ถ้าดับพิษไข้จะใช้รากมะเฟืองต้ม ถ้าไข้ร้อนเย็นจะใช้เปลือกเพกา ดีปลี ขึ้นกลอนทั้งรากทั้งต้นต้ม นอกจากนี้ยังมีหมอพื้นบ้านเฉพาะทาง เช่น ตาจันทร์ ตาย่องเป็นหมอกระดูก มีหมอนวดหมอบีบ หมอฮู แต่ไม่ค่อยมีคนที่ถูกงูกัดจนเสียชีวิต คนที่เสียชีวิตเพราะงูกัดมีเพียงนางพร้อย(แม่ของสาวเสน)คนเดียวเท่านั้น

ในช่วงนี้ชาวบ้านปากลงจึงมีวิถีชีวิตแบบยังชีพพึ่งตนเองเป็นหลัก แม้ว่าประมาณหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จะเริ่มต้องพึ่งพาภายนอกและต้องใช้จ่ายเงินมากขึ้นก็ตาม เช่น ชาวบ้านเริ่มต้องซื้อหอมกระเทียม เสือผ้า หม้อ ถั่วยสาม เครื่องใช้โลหะ ต้องออกมารักษากับหมอที่อยู่ภายนอกคือหมอจวนที่ท่าศาลา เงินจะหาได้จากการขายของป่า สัตว์เลี้ยง โดยเฉพาะหมูและควาย และเริ่มมีชาวบ้านจำนวนน้อยที่เริ่มไปรับจ้างชุดแร่โดยคนที่รับจ้างชุดแร่จะมาจากที่อื่นเป็นหลัก การชุดแร่ทำโดยบริษัทที่ได้รับประทานบัตร แร่ที่ชุดคือแร่พลูแฟรม แบไรท์ ดีบุก ชุดที่บริเวณ เขาตกห้วยเขาหมู เขาไม้ไผ่ และได้เลิกเมื่อ พ.ศ. 2502 ส่วนการปลูกยางพารานั้น มีนายหนู ราช

ประดิษฐ์เพียงรายเดียวที่เริ่มปลุกยางพาราตั้งแต่ประมาณประมาณหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่เป็นการปลูกไว้เฉยๆโดยไม่ได้ตัด(กรีด)เพื่อขายแต่อย่างใด

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวบ้านปากลงเริ่มส่งลูกหลานไปเรียนต่อภายนอกเป็นคนแรกคือลูกกลุ่ม ปานปลอด ช่องทางในการเรียนต่อคือการไปบวชเรียนที่วัดหน้าเขา อำเภอพิบูลย์แล้วไปเรียนต่อที่กรุงเทพฯใน พ.ศ. 2493 จนได้เป็นครูอยู่ที่กรุงเทพ แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงไม่เรียนต่อแม้ทางการจะมาให้ตั้งโรงเรียนตั้งแต่ พ.ศ. 2478 แล้วก็ตาม โดยตั้งโรงเรียนแห่งแรกที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ผู้ที่ไปเรียนกลุ่มแรกเป็นกลุ่มผู้หญิงสูงอายุ ต่อมาก็ย้ายมาตั้งเป็นโรงเรียนบ้านปากลงในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีการตั้งโรงเรียนที่วัดเปียน แต่ไม่บังคับว่าทุกคนจะต้องไปเรียนหลังจากลูกกลุ่มแล้วจึงไม่มีคนออกมาเรียนต่อ

ดังนั้นในช่วงนี้ชาวบ้านปากลงจึงยังคงมีวิถีชีวิตแบบยังชีพพึ่งตนเอง เลี้ยงชีพโดยการทำมาหากินในชุมชนและเสริมด้วยการแลกเปลี่ยนสิ่งของกับชุมชนอื่นโดยเฉพาะกับชุมชนด้านล่างตามเส้นทางโรงเหล็ก-ท่าศาลาเป็นหลัก

บ้านปากลงมีความเชื่อเกี่ยวกับพ่อท่านกลายมานานแล้ว ชาวบ้านเชื่อว่าพ่อท่านกลายเป็นแขก(มุสลิม) ชาวบ้านจะห้ามฆ่าหมูหรือล้างเนื้อหมูในคลองกลาย เดิมจะมีศาลพ่อท่านกลายเป็นศาลาไม้ขนาดใหญ่อยู่ที่ปากคลองลงในที่ดินของนายนาค ราชประดิษฐ์ คณะหนึ่งตลุงหรือนราที่เดินทางผ่านจะต้องแสดงถวาย เดิมจะมีประเพณีที่ศาลพ่อท่านกลายในเดือน 4 ทุกปี มีการรำโนรา มีม้าทรงมาเข้าทรง ม้าทรงพ่อท่านกลายจะมีเชื้อสายของโนรา ม้าทรงในอดีตมีหลายคน เช่น นายเกลื่อน จันทรชุม นายนันท์ แก้วนาค นายทิด แดงพรหม นายไข่ แก้วเกิด นายรบ แก้ววีด เป็นต้น

ในช่วงนี้ยังมีเหตุการณ์สำคัญคือการที่คนจากภายนอกเข้ามาหาประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน นั่นคือการเข้ามาทำเหมืองแร่ลู่วาลแฟรม แบไรท์ ดินบุก ที่บริเวณเขาตอก ห้วยเขาหมู เขาไม้ไผ่ และได้เลิกไปเมื่อ พ.ศ. 2502

ช่วงที่ 2 การเริ่มทำเพื่อขาย(ประมาณ พ.ศ. 2504-2523)

ช่วงนี้ชาวบ้านเริ่มต้องใช้เงินมากขึ้น ช่องทางหาเงินที่สำคัญคือการปลุกยางพารา คนที่ปลุกยางพาราคคนแรกในช่วงนี้คือนายจบ จันทรชุม เริ่มปลูกประมาณ พ.ศ. 2505 โดยนำพันธุ์ยางมาจากแปลงของนายหนู ราชประดิษฐ์ที่ปลูกไว้ก่อนนี้โดยไม่ตัดและเหลืออยู่ราว 1 งานมาปลูกในแปลงของตน หลังจากนั้นชาวบ้านก็เริ่มปลุกยางพารากันอย่างแพร่หลาย แล้วนำไปขายที่ร้านรับซื้อยางที่ท่าศาลาเพียงที่เดียว โดยหาบกันไปคนละ 4-5 แผ่น ขณะเดียวกันชาวบ้านก็ยังคงทำข้าวไร่ ทำนา เลี้ยงหมู ควาย และหาของป่าเพื่อยังชีพไปด้วยพร้อมกับเริ่มขยายมาทำเพื่อขายมากขึ้น

เหตุการณ์สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงนี้คือการเข้ามาเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย(พคท.) ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2512 โดยมาตั้งค่ายในเขตปากกรุงซึ่งทำ

ให้ราชการให้ชาวบ้านอพยพออกไปอยู่ข้างนอกโดยเฉพาะในช่วงประมาณ พ.ศ. 2516-2524 ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถทำมาหากินในบริเวณชุมชนได้ ใน พ.ศ.2516 ทางกรมได้ตัดถนนดินลาลองเข้ามาทั้งที่เป็นตามแนวเส้นทางเดินเท้าแต่เดิมที่มักคดเคี้ยวเนื่องจากต้องเลียบลำน้ำเป็นหลักและทางตัดใหม่อันเป็นแนวถนนที่ใช้เดินทางมาจนปัจจุบัน ทำให้ชุมชนบ้านปากลงติดต่อกับภายนอกได้สะดวกขึ้น ชาวบ้านเริ่มใช้ควายของไปยังตลาดโรงเหล็ก

เมื่อ พ.ศ.หมตบพบาทลงประมาณ พ.ศ. 2523 ชาวบ้านจึงได้กลับไปทำกินในชุมชนอีกครั้งหนึ่ง ผลสืบเนื่องจากการเคลื่อนไหวของ พคท.ที่สำคัญคือได้มีการกำหนดกฎระเบียบโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการรักษาทรัพยากรเช่น การใช้ป่าประยอมอย่างไม่ทำลาย ห้ามเก็บสะสมแบบโค่นต้น ห้ามตัดไม้ทำลายป่า ทำให้ชุมชนได้มีการบริหารจัดการระบบการดูแลรักษาทรัพยากรของชุมชน

ในช่วงนี้มีเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรในชุมชนมากคือ การเข้ามาตัดไม้สัมปทาน โดยเริ่มเมื่อ พ.ศ.2525 ที่บริเวณตำบลกรุงชิง เขานบ ปลายแซ่ ห้วยในวัง ป่าประยอม และได้เลิกไปใน พ.ศ. 2531 อันเป็นปีที่มีการยกเลิกการสัมปทานตัดไม้ทั่วประเทศ

กล่าวได้ว่าในช่วงนี้แม้ชาวบ้านปากลงจะเริ่มทำเพื่อขายมากขึ้นแต่การทำกินแบบยังชีพก็ยังคงเป็นด้านหลักอยู่ ในช่วงนี้มีเพียงลูกหลานลูกกลม 2-3 คนเท่านั้นที่ได้เรียนต่อโดยไปพักกับลูกกลมและเรียนต่อที่กรุงเทพ ส่วนการทำข้าวไร่ได้เลิกทำไปในช่วงที่ทางการให้ชาวบ้านอพยพออกไปอยู่ข้างนอกชุมชนซึ่งมักจะไปอยู่กับญาติพี่น้อง และโยกย้ายกลับมาเมื่อสถานการณ์คลี่คลายลง

ช่วงที่ 3 การขยายตัวของการทำเพื่อขาย : เลิกทำไร่ ทำนา มาปลูกยางพันธุ์ (ประมาณ พ.ศ. 2524-ปัจจุบัน 2556)

เมื่อชาวบ้านโยกย้ายกลับมาอีกครั้งหนึ่งประมาณ พ.ศ. 2524 ก็มีการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิตการทำมาหากินของชาวบ้านที่ต่อเนื่องมาจนทุกวันนี้ นั่นคือการหันมาปลูกพืชเพื่อขายเป็นหลักแทนการผลิตแบบยังชีพ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่เริ่มปลูกในปี 2524 คือชาวบ้านได้เปลี่ยนยางพาราเป็นยางพันธุ์ดี พื้นที่ที่เป็นที่นา ก็เปลี่ยนมาปลูกยางพันธุ์ดี ชาวบ้านได้เลิกทำนาในช่วงนี้ ส่วนการทำไร่ข้าวที่เดิมก่อนที่ถูกอพยพออกไปชาวบ้านเคยทำเป็นหลักแต่เมื่อโยกย้ายกลับมาก็เลิกทำไร่และได้เปลี่ยนที่ไร่เป็นสวนยางพันธุ์ดีเช่นกัน บางช่วงที่กาแฟราคาดีชาวบ้านก็หันมาปลูกกาแฟและเลิกไปเมื่อกาแฟราคาตก ชาวบ้านยังได้ทำสวนผลไม้ เช่น ทุเรียน ลองกองซึ่งเป็นการปลูกเพื่อขายมากขึ้น

ในช่วงนี้ยังมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นที่ยังทำให้ชาวบ้านพึ่งทรัพยากรธรรมชาติได้น้อยลง เช่นการที่รัฐให้สัมปทานป่าไม้ที่ เริ่มเมื่อ พ.ศ. 2525 ในเขตตำบลกรุงชิงที่ป่าเขานบ ป่าปลายแซ่ ป่าห้วยในวัง ป่าประยอมเลิกไปเมื่อ พ.ศ. 2531 นอกจากนี้ตั้งแต่ปี 2527 กรมป่าไม้ก็ได้เข้ามาดูแล

ป่าประเพณีชาวบ้านเคยมีกฎระเบียบรักษากันเอง จนถึงปี 2538 อุทยานแห่งชาติก็เข้ามาดูแลป่าแทนชาวบ้านทั้งหมด รวมทั้งการที่รัฐพยายามผลักดันการสร้างเขื่อนคลองกลาย ชาวบ้านจึงต้องหันไปหาเงินและพึ่งพาตลาดมากขึ้น รวมทั้งการปรับตัวทางอื่น เช่น การเริ่มหันมาประกอบการท่องเที่ยวใน พ.ศ. 2539

การต้องพึ่งพาภายนอกสังเกตได้จากอาชีพของชาวบ้านปากลงปัจจุบันพบว่าชาวบ้านปลูกยางพันธุ์ดีเกือบทุกครอบครัว นอกจากนั้นมีการทำสวนผลไม้เพื่อขายประมาณร้อยละ 20-30 รับจ้างทั่วไปประมาณร้อยละ 10 ส่วนใหญ่จะรับจ้างภายในชุมชน เช่น ทำสวน ก่อสร้าง คนที่ไปรับจ้างภายนอกมีน้อยมาก เช่น ขับรถ รับจ้างในโรงงานน้ำยาง มีร้านค้า 7 ร้าน มีร้านรับซื้อน้ำยาง 2 เจ้า ร้านรับซื้อยางแผ่น 2 ร้าน มีผู้รับราชการ 4 คน

การต้องพึ่งพาตลาด รวมถึงการซื้อสินค้าแบบผ่อนส่งทำให้ต้องทำงานเพื่อหาเงินจนไม่มีเวลาว่างมาทำงานส่วนรวม สภาพเช่นนี้เพิ่งเกิดขึ้นมากประมาณ 20 ปีมานี้ ดังจะเห็นว่าใน พ.ศ. 2528 ที่มีการร่วมกันสร้างวัดไทรทองชาวบ้านยังมีเวลามาร่วมกันสร้างโดยแบ่งเป็น 7 เขตมาทำในวัน 7 ค่ำ 15 ค่ำวันละเขต แต่ปัจจุบันไม่สามารถจะทำเช่นนั้นได้แล้วเพราะคนต้องทำงานจนไม่มีเวลา การไม่ร่วมมือกันในปัจจุบันจึงมาจากสาเหตุทางเศรษฐกิจครอบครัวที่รัดตัว ไม่ใช่ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง

การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมวัฒนธรรมยังเห็นได้จากการลดความเข้มงวดของประเพณีเดิม เช่น ชาวบ้านไม่เคร่งครัดในเรื่องการนับถือพ่อท่านกลาย ไม่ได้จัดงานประเพณีประจำปีทุกเดือน 4 เหมือนแต่ก่อน ปัจจุบันศาลพ่อท่านกลายได้ย้ายมาอยู่บริเวณหัวสะพานคลองกลายเมื่อ พ.ศ. 2539 มีนายสวัสดิ์ เพชรนิลเป็นม้าทรงเพียงคนเดียว สิ่งของที่ชาวบ้านนำมาถวายพ่อท่านกลายก็เปลี่ยนเป็นรูปปั้นไก่ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่จากการที่พวกเล่นพนันไก่ชนมาบนบาน

ปัจจุบันทางการได้ประกาศพื้นที่ป่าบริเวณนี้เป็นเขตอุทยานแห่งชาติเขานันเมื่อ พ.ศ. 2553 อีกด้านหนึ่งก็พยายามสร้างเขื่อนคลองกลาย ชาวบ้านปากลงจึงต้องเผชิญกับปัญหาหลายด้าน แต่ก็น่าสังเกตว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงดำรงชีพด้วยการทำมาหากินอยู่ในชุมชนได้ และเมื่อเทียบกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2524-ถึงปัจจุบันในชุมชนบนที่ราบและชายทะเลที่ต้องปรับตัวใหญ่ๆอีกถึง 2 ครั้งคือใน พ.ศ. 2530 , 2546 แต่ชาวบ้านปากลงไม่ได้ปรับตัวมากเช่นนั้นอันแสดงว่าทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ในชุมชนปากลงยังสามารถรองรับการยังชีพชาวบ้านได้สูงแม้จนปัจจุบันนี้

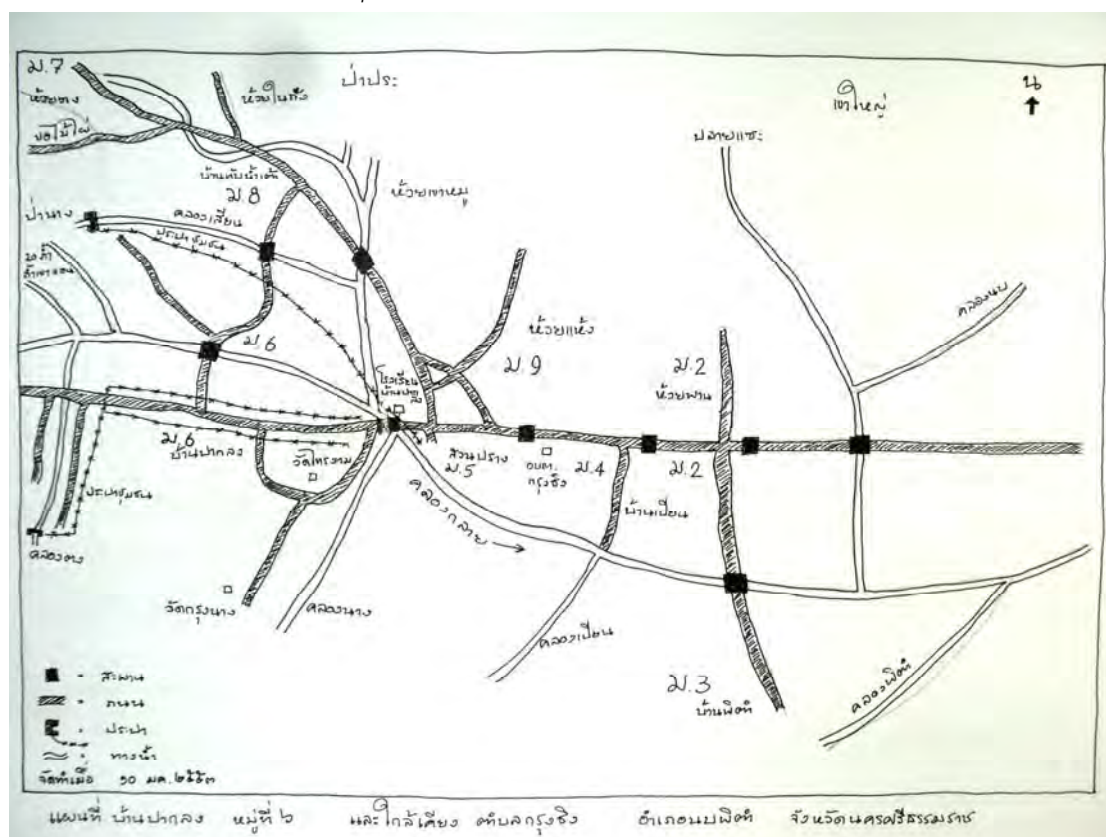
สภาพปัจจุบันของบ้านปากลง

เมื่อมีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 ใช้บังคับ บ้านปากลงก็ได้จัดตั้งหมู่บ้านขึ้นอย่างเป็นทางการมาจนถึงปัจจุบัน มีผู้ใหญ่บ้านปกครองติดต่อกันมาจนถึง

ปัจจุบัน 7 คนตามลำดับ ได้แก่ นายนาค แดงพรหม นายรบ แก้ววัด นายแดง เมืองสุวรรณ นายสร้าง เมืองสุวรรณ นายเมียน แก้วเกิด นายสวัสดิ์ มะค่อม และนายปรีชา ราชประดิษฐ์

ปัจจุบันพื้นที่ของบ้านปากลงมีอาณาเขตคือ ด้านทิศเหนือติดต่อกับ ต.ปาร่อน อ.กาญจนดิษฐ์ จ.สุราษฎร์ธานี มีคลองสายเป็นแนวเขต แต่ปัจจุบัน แบ่งเป็น 2 หมู่บ้าน เป็นหมู่ 7 และหมู่ 8 ต.กรุงชิง ด้านทิศตะวันออก ติดต่อกับหมู่ 5 และหมู่ 9 ต.กรุงชิง มีสันเขานันเมีย ลำห้วยจิก (คลองลง) ลำคลองกลาย ลำห้วยเลข และลำห้วยออกเป็นแนวแบ่งเขต ด้านทิศใต้ ติดต่อกับ ต.กระพูน อ.พิปูน จ.นครศรีธรรมราชมีสันเขาปลายกระพูนเป็นแนวเขต และด้านทิศตะวันตก ติดต่อกับ ต.ลำพูน อ.บ้านนาสาร จ.สุราษฎร์ธานี มีสันเขาช่องลม และสันเขานันเมียเป็นแนวแบ่งเขต

ภาพแผนที่แสดงสภาพปัจจุบันของบ้านปากลง

บ้านปากลงอยู่ห่างจาก อ.ท่าศาลา 45 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดนครศรีธรรมราช 75 กิโลเมตร มีถนนสายสำคัญ 2 สายคือ สายที่หนึ่ง บ้านปากลง- กิ่ง อ.นบพิตำ-อ.ท่าศาลา ระยะทาง 45 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยาง มีรถยนต์เล็กโดยสารบริการ นคร-ปากลง และสายที่สอง ปากลง-จ.สุราษฎร์ธานี เป็นถนนลูกรัง การคมนาคมสะดวกมีรถยนต์โดยสารบริการหนึ่งคัน ส่วนไฟฟ้าได้เข้ามาถึงบ้านปากลงใน พ.ศ. 2520

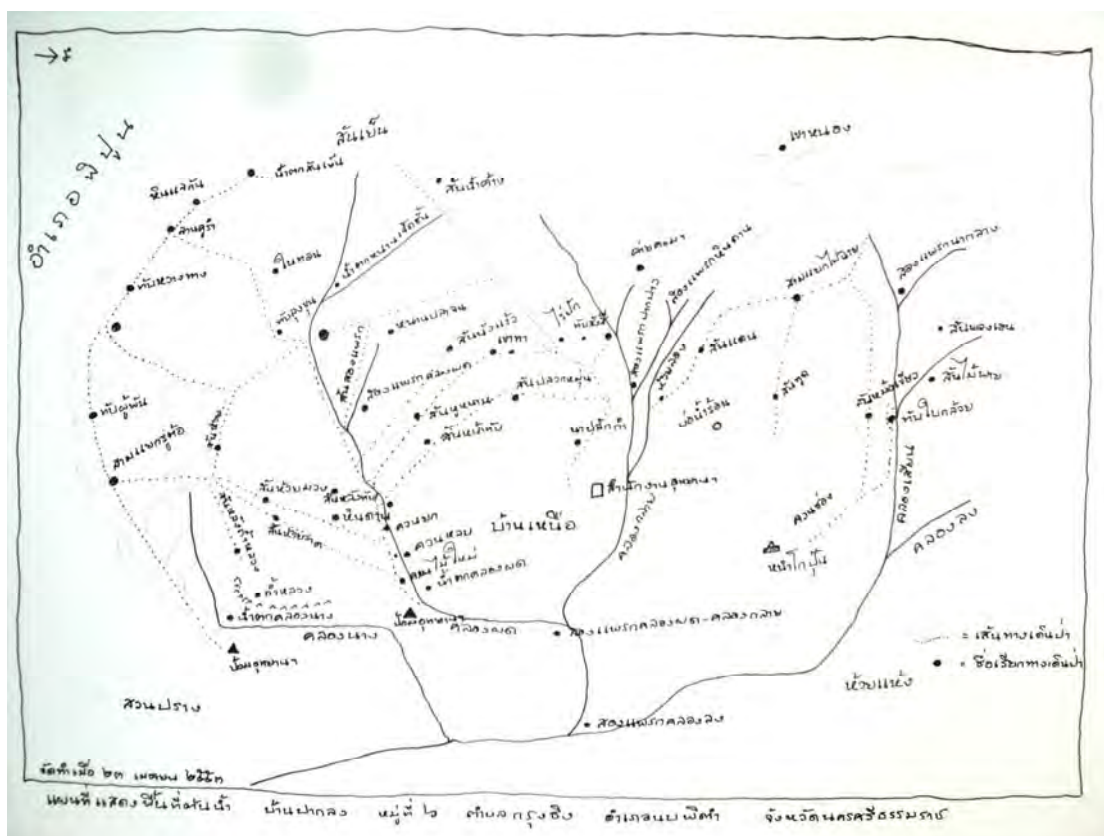
ปัจจุบันบ้านปากลงมีประชากรจำนวน 297 ครอบครัว ชาวบ้านโดยส่วนใหญ่จะมีพื้นที่เดิม ทำมาหากินในบ้านปากลง มีอาชีพทำสวนยางพารา สวนผลไม้ สวนผสมผสาน และหาของ

ป่า เป็นอาชีพส่วนใหญ่ ตระกูลสำคัญของหมู่บ้านหมู่บ้านที่มีสมาชิกในตระกูลจำนวนมากมี 5 ตระกูล ได้แก่ เมืองสุวรรณ แก้วเกิด มะค่อม ราชประดิษฐ์ แก้ววัด

บ้านปากลงมีหน่วยงานราชการเข้ามาตั้งคือ โรงเรียนบ้านปากลง สร้างเมื่อ พ.ศ. 2478 ต่อมาได้ปรับเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาใน พ.ศ. 2530 และการที่มีสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเข้ามาเคลื่อนไหวตั้งแต่ปี พ.ศ.2512 และเข้มข้นขึ้นเมื่อมีนักศึกษาเข้าป่าใน พ.ศ.2519 ทำให้บ้านปากลงเป็นที่สนใจของทางการ ในหลวง พระราชินี และพระราชวงศ์เคยเสด็จมาใน พ.ศ. 2520

สภาพพื้นที่ และป่าต้นน้ำคลองกลาย บ้านปากลงเป็นป่าต้นน้ำคลองกลาย ซึ่งเป็นเขตติดต่อกุทยานแห่งชาติเขานัน อุทยานแห่งชาติเขาลวง และอุทยานแห่งชาติได้ร่มเย็น พื้นที่ที่ชาวบ้านปากลงดูแลอยู่มีพื้นที่ทั้งหมด 93 ตารางกิโลเมตร ในอดีตป่าผืนนี้เป็นที่พักของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ปัจจุบันป่าผืนนี้ได้ฟื้นตัวเป็นป่าสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง โดยมีสัตว์ป่าชุกชุมและพันธุ์ไม้นานาชนิด และที่สำคัญเป็นแหล่งกำเนิดของลำห้วยที่เป็นต้นน้ำของคลองกลาย จำนวน 8 สาย ได้แก่คลองเสียน คลองหุด คลองมุ่นเล็ก คลองมุ่นใหญ่ คลองยุง คลองปาว คลองกลาย และคลองผด มีการต่อประปาภูเขาจากน้ำตกคลองผดมาใช้ในหมู่บ้านระยะทาง 4 กิโลเมตร สามารถใช้ได้ทุกครัวเรือน มีน้ำตลอดฤดูกาล มีฝนตกประมาณ 6 เดือน จึงเหมาะกับการทำการเกษตรและเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะธรรมชาติที่สดสวยงาม เช่น น้ำตกคลองผด น้ำตกคลองปาว สามารถเดินชมธรรมชาติ ดูนก เดินป่า เข้าถ้ำและแช่น้ำร้อน รวมถึงมีป่าสนเย็นอีกด้วย

ภาพแผนที่แสดงป่าต้นน้ำ ป่าสนเขิน-คลองผด

ปัจจุบันบ้านปากลงยังมีกิจกรรมท่องเที่ยวอันเป็นที่สนใจและขยายตัวมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากบ้านปากลงรวมไปถึงพื้นที่ใกล้เคียงอื่นในตำบลกรุงชิงมีทรัพยากรที่สามารถพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวจำนวนมากโดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งของการท่องเที่ยวในบ้านปากลงและใกล้เคียงแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มท่องเที่ยวธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปากกรุงชิง น้ำตกแสนห่า การล่องแก่งทะเลหมอกเขาเหล็ก ถ้ำหงส์ ทะเลหมอกเขาปน ป่าประ บ่อน้ำร้อน น้ำตกถ้ำลอด-คลองหวาด น้ำตกกรุงนาง-หุบเขากรุงนาง-ถ้ำลอด หน่วยอุทยานต้นน้ำคลองกลาย ขุนคลั้- น้ำตกคลองพันตาล

กลุ่มประวัติศาสตร์ ได้แก่ ค่ายคอมมิวนิสต์ ที่กรุงชิง- กรุงชิง -กรุงนาง เหมืองแร่ในกรุงชิง ทวดกลายและทวดอื่นๆ เส้นทางเดินทัพโบราณ

กลุ่มวัฒนธรรมประเพณี ประเพณีส่วนใหญ่ในกรุงชิงจะมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่สัมพันธ์กับการดูแลและใช้สอยทรัพยากรในท้องถิ่น อย่างไรก็ตามปัจจุบันวัฒนธรรมประเพณีส่วนใหญ่ถูกละเลยหรือเลิกละไปแล้ว ได้แก่

รำวงเวียนครก เป็นการรำวงที่ใช้เพลงตั้งและปรับเนื้อเป็นเรื่องราวของชุมชน ร้องด้วยทำนอง สำเนียงของชาวกรุงชิง รำด้วยท่าทางประกอบเรื่องราว ได้ตอบ ชายหญิง

ประเพณีทำบุญทำน้ำ/ทำบุญหน้าท่า เป็นประเพณีทำบุญประจำปีในเดือนหก ได้เลิกทำมานานแล้วต่อมาได้ทำอีกครั้งใน พ.ศ.2544

พิธีเบิกป่า-ไหว้เจ้าที่ เป็นพิธีไหว้เจ้าที่ในการเข้าป่าเก็บหาของป่าอันได้แก่ป่าประดู่การเบิกป่าและปิดป่า พิธีเบิกป่าประดู่ละเลยมาเกือบ 20 ปี ต่อมาได้มีการฟื้นฟูใน พ.ศ. 2544 โดยพยายามทำเป็นพิธีกรรมถึงประเพณีประจำปี สำหรับการเริ่มฤดูกาลเก็บลูกประ

การละเล่นสะบ้าชุด-บ้าสองฝ่าย หญิงไหว้-ชายรำ เป็นการละเล่นในฤดูสงกรานต์ แต่สามารถนำมาเล่นได้ทั่วไปเพื่อความสนุกสนานและเสริมสร้างความสัมพันธ์ โดยการดีดลูกสะบ้าไปชนของอีกฝ่ายให้ล้มหากฝ่ายหญิงแพ้จะต้องหมอบไหว้ชายเป็นการไถ่โทษหากฝ่ายชายแพ้ต้องรำให้ฝ่ายหญิงชม

ประเพณีไหว้หลาตาหวด จัดที่หลาตาหวดปากคลองลงประกอบด้วย พิธีไหว้ครูเทวดา เชิญเทวดาเข้าทรง อาจมีมโนราห์ การละเล่นต่างๆ พิธีนี้เลิกมานานแล้ว

บทเพลงประวัติศาสตร์ เนื่องในละแวกนี้มีที่ตั้งของค่ายคอมมิวนิสต์หลายค่าย มีชาวกุ้งซึ่งเข้าร่วมการต่อสู้ในครั้งนั้นเป็นจำนวนมาก มีบทเพลงจำนวนมากที่มีการแต่งและขับร้องในช่วงนั้นจนเป็นที่รู้จัก และร้องโดยชาวกุ้งซึ่ง มีเนื้อหาน่าสนใจและน่าศึกษาเรียนรู้

สรุป ความเปลี่ยนแปลงและของดีในชุมชนลุ่มน้ำคลองกลาย

การศึกษาครั้งนี้ได้พยายามค้นคว้าความเป็นมา ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำคลองกลายดังที่กล่าวไปแล้ว เมื่อพิจารณาจากลักษณะการทำมาหากินการเปลี่ยนแปลงสำคัญของชุมชนในลุ่มน้ำกลายได้เกิดขึ้นอย่างน้อย 3-5 ครั้งหรือ 3-5 ช่วง แล้วแต่เงื่อนไขของแต่ละพื้นที่ ถ้าจะประมวลรวมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตลอดลุ่มน้ำคลองกลายก็จะสรุปการเปลี่ยนแปลงได้เป็น 3 ช่วงคือ ช่วงที่ 1 การเริ่มตั้งถิ่นฐาน ชาวบ้านทำมาหากินแบบยังชีพ(ก่อน พ.ศ. 2504) ช่วงที่ 2 การเริ่มต้นพึ่งพาตลาด(ประมาณ พ.ศ. 2504-2545) และช่วงที่ 3 การขยายตัวของการพึ่งพาตลาดอย่างเต็มที่(ประมาณ พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน 2556)

ตารางแสดงภาพรวมการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในลุ่มน้ำคลองกลายร่วมสมัย

	ก่อน 2501	2501-2510	2511-2520	2521-2530	2531-2540	2541-2550	2551-ปัจจุบัน 2556
ชุมชนชายทะเล	การเปลี่ยนแปลงครั้งที่ 1 ประมาณก่อน พ.ศ. 2504 การทำมาหากินแบบยังชีพ	การเปลี่ยนแปลงครั้งที่ 2 ประมาณ พ.ศ. 2504-2545 การเริ่มทำเพื่อขายและเริ่มเป็นหนี้สิน			การเปลี่ยนแปลงครั้งที่ 3 การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม : การลดลงของการทำประมงขนาดใหญ่โดยชาวบ้าน การเริ่มทำนาทุ่งและทำสวน (พ.ศ. 2531-	การเปลี่ยนแปลงครั้งที่ 3 พ . ศ . 2547-ปัจจุบัน 2556 การขยายตัวของการทำงาน : การเลิกทำนา เลิกทำประมง หัน	

					2546)	มาค้าขาย ปลุก ปาล์ม และสวน ยาง	
ชุมชนบน ที่ราบ	การเปลี่ยนแปลง ครั้งที่ 1 ประมาณก่อน พ.ศ. 2504 การทำมาหากิน แบบยังชีพ	การเปลี่ยนแปลง ครั้งที่ 2 ประมาณ พ.ศ. 2504-2523 การเริ่มทำเพื่อ ขาย	→	การเปลี่ยนแปลง ครั้งที่ 3 ประมาณ พ.ศ. 2524-2545 การขยายตัวของ การทำเพื่อขาย ครั้งที่ 1 : ยาง พันธุ์ ทุเรียนและ สวนผลไม้	→	การเปลี่ยนแปลง ครั้งที่ 4 พ . ศ . 2546- ปัจจุบัน 2556 การขยายตัวของ การทำเพื่อขาย ครั้งที่ 2 : เลิกทำ นา การขยายการ ปลูกยาง และ ปลูกปาล์ม	→
ชุมชนเชิง เขา			การเปลี่ยนแปลง ครั้งที่ 1 ประมาณ พ.ศ. 2513-2525 ตั้งถิ่นฐานและทำ มาหากินแบบยัง ชีพ	การเปลี่ยนแปลง ครั้งที่ 2 ประมาณ พ.ศ. 2526- 2535 การตั้ง ชุมชน อย่างเป็นทางการ และเริ่มทำเพื่อ ขาย	การเปลี่ยนแปลง ครั้งที่ 3 พ . ศ . 2536- ปัจจุบัน 2556 การขยายตัวของ การทำเพื่อขาย และการขยายตัว ของชุมชน	→	
ชุมชนบน ที่สูง	การเปลี่ยนแปลง ครั้งที่ 1 ประมาณก่อน พ.ศ. 2504 การทำมาหากิน แบบยังชีพ	การเปลี่ยนแปลง ครั้งที่ 2 ประมาณ พ.ศ. 2504-2523 การเริ่มทำเพื่อ ขาย	→	การเปลี่ยนแปลง ครั้งที่ 3 ประมาณ พ.ศ. 2524-ปัจจุบัน 2556 การขยายตัวของ การทำเพื่อขาย : เลิกทำไร่ ทำนา มาปลูกยางพันธุ์			→

บทที่ 4

การเข้ามาของนิคมอุตสาหกรรม และผลกระทบที่จะเกิดขึ้น

ในบทนี้เป็นการตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 2¹³ และวัตถุประสงค์ที่ 2¹⁴ ของการวิจัย เป็นการศึกษาถึงการเข้ามาของนิคมอุตสาหกรรมและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อลุ่มน้ำคลองกลาย โดยจะศึกษาถึงภาพรวมและทิศทางของนโยบายการพัฒนาภาคใต้ การเข้ามาของนิคมอุตสาหกรรมในลุ่มน้ำคลองกลาย ข้อมูลพื้นฐานของนิคมอุตสาหกรรมที่จะเกิดขึ้นในลุ่มน้ำคลองกลายและพื้นที่อื่นที่เกี่ยวข้อง และผลกระทบต่อลุ่มน้ำคลองกลายที่จะเกิดขึ้นจากนิคมอุตสาหกรรม ดังต่อไปนี้

1. ภาพรวมและทิศทางของนโยบายการพัฒนาภาคใต้

นโยบายในการพัฒนาภาคใต้ที่มีผลต่อการเกิดขึ้นของนิคมอุตสาหกรรมในลุ่มน้ำคลองกลายมี 2 นโยบายคือ โครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคใต้และแผนแม่บทอุตสาหกรรมปิโตรเคมีของประเทศไทย

1.1 โครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคใต้

โครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคใต้ หรือ Southern Seaboard(SSB) มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมในภาคใต้ใน 5 จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี กระบี่ พังงา และภูเก็ต เพื่อให้เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรม การขนส่งทางทะเล ธุรกิจบริการและการเงินการตลาดของภูมิภาค รวมทั้งการท่องเที่ยวระดับชาติ

โครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคใต้เริ่มมาจากการที่สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(สศช.)เริ่มคิดที่จะพัฒนาภาคใต้ใน พ.ศ. 2518 ที่ สศช.เริ่มศึกษาการใช้ทรัพยากรในภาคใต้ หลังจากนั้นก็มีผลผลักดันแผนการพัฒนาภาคใต้เป็นระยะ คือใน พ.ศ. 2528 ได้มีการศึกษาการวางแผนพัฒนาภาคใต้ตอนบนในระดับอนุภาค หลังจากนั้นใน พ.ศ. 2530 ได้ศึกษาเพื่อเตรียมแผนปฏิบัติการพัฒนาภาคใต้ตอนบน จนถึงวันที่ 4 มีนาคม 2532 คณะรัฐมนตรีก็มีมติเห็นชอบยุทธศาสตร์การพัฒนา *สะพานเศรษฐกิจ* เชื่อมโยงฝั่งทะเลอันดามัน-อ่าวไทย และวันที่ 21 พฤศจิกายน 2532 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ แผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ ได้แก่

¹³ คือ “หากเกิดการพัฒนา นิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ จะเกิดผลกระทบด้านต่างๆ ตามข้อ 1 อย่างไร”

¹⁴ คือ “เพื่อศึกษาผลกระทบด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้นหากมีการสร้างนิคมอุตสาหกรรม”

1. สร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 44 สายกระบี่ – ชนอม ซึ่งได้สร้างเสร็จไปแล้วใน พ.ศ. 2546

2. พัฒนาเขตนิคมอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตรครบวงจรบนเส้นทางเศรษฐกิจใหม่

3. พัฒนาฐานอุตสาหกรรมน้ำมัน-ปิโตรเคมี

4. พัฒนาท่าเรือน้ำลึก

5. พัฒนาศูนย์กลางให้บริการกระจายสินค้าและระบบโลจิสติกส์ (LOGISTICS) ระดับโลก ตอนปลายของสะพานเศรษฐกิจทั้ง 2 ฝั่งทะเล

6. พัฒนาเชื่อมโยงการท่องเที่ยวภาคใต้ เิงนิเวศ-เชิงวัฒนธรรม

โดยสรุป ภาพรวมของแผนการพัฒนาภาคใต้จึงจะพบว่าการสร้างโครงสร้างพื้นฐานตาม จุดต่างๆ พื้นที่ใน 5 จังหวัดเป้าหมายโดยมีทิศทางที่จะพัฒนาให้เป็นประตูการค้าแห่งใหม่ โดยมี กลยุทธ์สำคัญคือการขยายพื้นที่อุตสาหกรรมและการขนถ่ายสินค้าข้ามคาบสมุทรระหว่างอ่าวไทย กับทะเลอันดามัน หรือนโยบายการสร้างสะพานเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ทางด่วน ทางรถไฟ ท่อส่งน้ำมัน และท่าเรือน้ำลึกทั้งสองฝั่งทะเลที่ปลายทางสะพานเศรษฐกิจรวมทั้งพัฒนาอุตสาหกรรม และการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ภาพแสดงแผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้

(ที่มา เดชรัตน์ สุขกำเนิด และเกื้อเมธา ฤกษ์พรพิพัฒน์ 2552)

1.2 แผนแม่บทอุตสาหกรรมปิโตรเคมีของประเทศไทย

รัฐบาลได้จัดทำและเริ่มดำเนินการแผนแม่บทอุตสาหกรรมปิโตรเคมีของประเทศไทยใน พ.ศ.2523 โดยมีเป้าหมายเชื่อมโยงสายการผลิตด้านปิโตรเคมีให้ต่อเนื่อง และพัฒนาขึ้นเป็นกลุ่ม อุตสาหกรรมปิโตรเคมี และเน้นการร่วมมือด้านธุรกิจกับกลุ่มประเทศพันธมิตร เป็นแผนระยะยาว กำหนดเป็นช่วงเวลา คือ

ระยะที่ 1 ช่วงปี พ.ศ.2523 ถึง 2531 มีเป้าหมายหลักคือการลดการนำเข้าผลิตภัณฑ์ ด้านปิโตรเคมี และให้มีผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมีเพียงพอใช้ในประเทศไทย พื้นที่ดำเนินการคือการ

พัฒนาบริเวณโครงการพัฒนาพื้นที่ชายทะเลฝั่งทะเลตะวันออก หรืออีสเทิร์นซีบอร์ด (Eastern Seaboard -ESB) ขึ้นมารองรับอุตสาหกรรมปิโตรเคมี

ระยะที่ 2 ช่วงปี พ.ศ.2532 ถึง 2547 มีเป้าหมายหลักคือการเน้นการส่งออกด้านปิโตรเคมี จึงได้ขยายการผลิตโดยการขยายและพัฒนาพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง

ระยะที่ 3 เป็นช่วงเวลาต่อเนื่องในช่วงปี พ.ศ. 2547 ถึง 2558 มีเป้าหมายหลักคือการขยายการผลิตให้เพิ่มมากขึ้นและจัดกลุ่ม (CLUSTER) การผลิตปิโตรเคมีให้เข้มแข็ง โดยใช้วิธีการขยายการผลิตในพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นส่วนสำคัญของแผน โดยในระยะที่ 3 มีการเสนอพื้นที่สำหรับพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมี 2 ทางเลือกคือ

ทางเลือกที่ 1 ใช้พื้นที่ที่มาบตาพุด

ทางเลือกที่ 2 แบ่งเป็น 2 ช่วงคือ

ช่วงที่ 1 พ.ศ. 2547-2558 ผลิตรูปมาบตาพุด 29 ผลิตภัณฑ์ 34 โรงงาน

ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2559 เป็นต้นไป มีเป้าหมายหลักคือการพัฒนาอุตสาหกรรมหลายประเภทให้สอดคล้องกับโครงการสะพานเศรษฐกิจเชื่อมระหว่างทะเลอันดามันและอ่าวไทย โดยมีเป้าหมายพื้นที่ที่อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ช่วงนี้จะมี 23 ผลิตภัณฑ์ 22 โรงงานย้ายไปในพื้นที่แลนด์บริดจ์ อ.สิชล จ.นครศรีธรรมราช ทั้งนี้ต้องรอให้มีโครงสร้างพื้นฐานโดยเฉพาะการมีศูนย์กลางน้ำมันเป็นแกนนำการพัฒนาเสร็จก่อน

ขั้นตอนในการย้ายอุตสาหกรรมปิโตรเคมีจากมาบตาพุดมานครศรีธรรมราชเริ่มจาก ศสช. ได้เสนอให้ย้ายพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมจากภาคตะวันออกไปที่แห่งใหม่ซึ่งก็คือพื้นที่เซาเทิร์นซีบอร์ด และแลนด์บริดจ์ และนายกรัฐมนตรีได้เห็นชอบในวันที่ 10 เม.ย. 2551 ต่อมาวันที่ 12 พ.ค. 2551 ศสช. ได้รายงานนายกรัฐมนตรีถึงความก้าวหน้าการพัฒนาพื้นที่ภาคใต้เพื่อรองรับการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการที่มีศักยภาพของประเทศไทยในอนาคต ซึ่งมีสาระสำคัญ เช่น การพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีและพลังงาน อุตสาหกรรมเหล็ก การแปรรูปการเกษตรและพืชพลังงาน พร้อมทั้งเสนอแผนดำเนินงานระยะต่อไป ซึ่งนายกรัฐมนตรีเห็นชอบในวันที่ 13 พ.ค.2551 และเสนอเสนอให้ ครม.พิจารณา ส่วน กนอ.หรือการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยได้ลงมือปฏิบัติ โดยว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาให้ดำเนินงานทั้งการศึกษาและการทำงานในระดับพื้นที่ โดยกำหนดขั้นตอนดำเนินการไว้คือ พ.ศ. 2551 จะศึกษาความเป็นไปได้โดยเลือกพื้นที่เหมาะสมและออกแบบเบื้องต้น พ.ศ.2552-2553 จะศึกษา อีไอเอ ทำประชาพิจารณ์ พ.ศ.2554 จะออกแบบรายละเอียด พ.ศ. 2555-2559 จะลงมือก่อสร้าง แล้ว พ.ศ.2560-2590 จะเริ่มเดินเครื่องจักรโรงงาน

2. การเข้ามาของนิคมอุตสาหกรรมในลุ่มน้ำคลองกลาย

แม้ว่ารัฐได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาภาคใต้ด้วยโครงการพัฒนาขนาดใหญ่มาก่อนหน้านี้และได้ดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมมาบ้างแล้วเป็นระยะ แต่ก็ไม่ได้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง จนล่าสุดในช่วง พ.ศ. 2551 ทางราชการก็ได้ให้ความสนใจผลักดันโครงการพัฒนาชายฝั่งภาคใต้ (Southern Seaboard) อย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะการที่ทางการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย กระทรวงอุตสาหกรรมได้ว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาเพื่อศึกษาพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการสร้างนิคมอุตสาหกรรม ได้ผลสรุปว่าพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การพัฒนาเป็นนิคมอุตสาหกรรมได้แก่พื้นที่ในจังหวัดนครศรีธรรมราชตั้งแต่อำเภอท่าศาลา ต่อเนื่องไปยังอำเภอลิขล อำเภอขนอม

โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเกี่ยวกับกลุ่มพลังงาน ปิโตรเคมี และอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรในพื้นที่ เช่น น้ำมันปาล์ม-ไบโอดีเซล ผลิตภัณฑ์ยางแปรรูป ซีเมนต์และยิปซัม ส่วนอุตสาหกรรมรองคืออุตสาหกรรมต่อเนื่องจากกลุ่มพลังงานและปิโตรเคมี เช่น น้ำมันเครื่อง จาระบี เคมีภัณฑ์ อุตสาหกรรมชิ้นส่วนและผลิตภัณฑ์พลาสติก ตลอดจนผลิตภัณฑ์เหล็กชั้นปลายที่พึ่งพาอุตสาหกรรมแปรรูปเหล็กขั้นต้นในภาคใต้ตอนบน

หลังจากนั้นในปลาย พ.ศ. 2551 รัฐบาลก็ได้ประกาศชัดเจนว่าจะเดินหน้าพัฒนานิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังที่ปรากฏในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะในวันที่ 29 ธันวาคม 2551 ที่ได้บรรจุไว้ในนโยบายข้อ 4.2.2.6 ว่า รัฐบาลนี้จะ “จัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเพื่อส่งเสริมการลงทุนด้วยอุตสาหกรรมที่มีความสอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละพื้นที่ เช่น การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้”¹⁵ ต่อมาในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2552 นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะนายกรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกและคณะกรรมการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ โดยคณะกรรมการชุดหลังมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีรัฐมนตรีของกระทรวงและกรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นคณะกรรมการ

ต่อมาบริษัทที่ปรึกษาที่รัฐบาลว่าจ้างได้เปิดเผยผลการศึกษาของโครงการศึกษาความเหมาะสมของการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเพื่อรองรับการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ ภายใต้การดำเนินงานของการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) ว่า ผลการศึกษาพื้นที่ทางเลือกท่าเรืออุตสาหกรรม ซึ่งรวมถึงนิคมอุตสาหกรรมหลังท่าเทียบเรือมีพื้นที่เหมาะสม 2 แห่งอยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ นิคมอุตสาหกรรมลิขล ตำบลทุ่งปรัง อำเภอลิขล ขนาด 11,000 ไร่ และนิคมอุตสาหกรรมท่าศาลา ตำบลกลาย อำเภอท่าศาลา ขนาด 12,600 ไร่ ส่วนพื้นที่ทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับนิคมอุตสาหกรรมภายในแผ่นดินใหญ่ คือ นิคมอุตสาหกรรมนาบอน ตำบลแก้วแสน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช ขนาดพื้นที่ 1,600 ไร่ นิคมอุตสาหกรรมดังกล่าวจะรองรับอุตสาหกรรมเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มพลังงาน ปิโตรเคมี และอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรใน

¹⁵ เว็บไซต์กรุงเทพธุรกิจ วันที่ 2 มค 2552

พื้นที่ อาทิ น้ำมันปาล์ม-ไบโอดีเซล ผลิตภัณฑ์ยางแปรรูป ซีเมนต์และยิบซั่ม ส่วนอุตสาหกรรมรองคืออุตสาหกรรมต่อเนื่องจากกลุ่มพลังงานและปิโตรเคมี เช่น น้ำมันเครื่อง จาระบี เคมีภัณฑ์ อุตสาหกรรมขึ้นส่วนและผลิตภัณฑ์พลาสติก ตลอดจนผลิตภัณฑ์เหล็กชั้นปลายที่พึ่งพาอุตสาหกรรมแปรรูปเหล็กขั้นต้นในภาคใต้ตอนบน ทั้งนี้ ข้อมูลดังกล่าวเป็นเพียงการศึกษาเบื้องต้นซึ่งมีกำหนดแล้วเสร็จและส่งให้กับ กนอ. ภายในเดือนธันวาคมนี้ จากนั้น กนอ. จะรวบรวมข้อมูลส่งไปยังสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(สศช.)ต่อไป¹⁶

นอกจากนี้ นายชาญชัย ชัยรุ่งเรือง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เปิดเผยหลังมอบนโยบายให้ กนอ. ว่า¹⁷ เตรียมเสนอให้ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี(ครม.)เศรษฐกิจพิจารณาโครงการเซาท์เทิร์น ซีบอร์ด วงเงินลงทุนกว่า100,000 ล้านบาท ในพื้นที่ อำเภอ ท่าศาลา อำเภอสิชล และอำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช แบ่งเป็นพัฒนาพื้นที่และท่าเรือ 20,000-30,000 ล้านบาท ที่เหลือเป็นการสร้างถนน ไฟฟ้า รถไฟ ประปา และสาธารณูปโภคอื่น เนื่องจากมีความสำคัญต่อภาคการลงทุนและกระตุ้นเศรษฐกิจจะเร่งด่วน ส่วนนางมณฑา ประทุมพรพาล ผู้ว่าการ กนอ. กล่าวว่า สาเหตุที่ต้องเลือกจังหวัดนครศรีธรรมราชนำร่องก่อนเพราะผลการศึกษาจาก สศช.ระบุว่ามีความเหมาะสมที่สุดโดยที่ผ่านมา กนอ. ได้ใช้งบประมาณ 15 ล้านบาท ในคัดเลือกพื้นที่ และการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ โดยโครงการที่ลงทุนจะเป็นปิโตรเคมีและพลังงาน ส่วนโครงการหลักต้องรอผลศึกษาอีกครั้งหนึ่งก่อน

3. ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากนิคมอุตสาหกรรมต่อลุ่มน้ำคลองกลาย

สำหรับในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองกลาย ได้รับผลกระทบจากการผลักดันให้เกิดนิคมอุตสาหกรรม รวมถึงโครงการพัฒนาขนาดใหญ่หลายด้านทั้งผลกระทบต่อที่ดิน แหล่งหิน แหล่งน้ำ รวมถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พื้นที่ชายฝั่ง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนในลุ่มน้ำดังนี้

3.1 ผลกระทบด้านที่ดิน

พื้นที่ ต.กลาย อ.ท่าศาลา เป็นพื้นที่ที่บริษัทที่ปรึกษาที่การนิคมอุตสาหกรรม(กนอ.)ว่าจ้างมาทำการศึกษาได้ระบุว่าจะเป็นพัฒนาเป็นพื้นที่ท่าเรือและปิโตรเคมี โดยแบ่งเป็นโรงกลั่นและถังเก็บ 3,900 ไร่ โรงแยกก๊าซ – ปิโตรเคมี 6,000 ไร่ เคมีภัณฑ์ 750 ไร่ พลังงานทดแทน 750 ไร่ ระบบสาธารณูปโภค 5,700 ไร่ และพื้นที่สีเขียว – พื้นที่กันชน 1,900 ไร่ รวมพื้นที่ 19,000 ไร่ ปัจจุบัน กนอ. ได้ลดขนาดพื้นที่เหลือ 12,600 ไร่

¹⁶ หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ฉบับวันที่ 8-10 ม.ค. 2552

¹⁷ หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจฉบับวันที่ 15 มกราคม 2552

นอกจากนี้ยังมีแผนงานที่จะพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ โดยเฉพาะเส้นทางคมนาคมขนส่งที่ต้องใช้ที่ดินทั้งเพื่อตัดถนนและเส้นทางรถไฟ

ถนนที่เชื่อมโยงภายในพื้นที่ มีแผนงานที่เตรียมจะดำเนินการคือ การขยายและก่อสร้างถนนสายหลักเป็น 4 ช่องจราจรหลายสาย สำหรับสายที่อาจเกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำคลองกลายคือ

อำเภอ نابอน-อำเภอท่าศาลา

อำเภอท่าศาลา-อำเภอบ้านนาเดิม

รถไฟ พบว่าการสร้างทางรถไฟมีการกล่าวถึงในแผนต่างๆ ทั้งรถไฟรางเดี่ยวและรถไฟรางคู่หลายเส้นทาง ที่อาจเกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำคลองกลาย ได้แก่

อำเภอสิชล-อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

อำเภอท่าศาลา-อ.บ้านนาเดิม

อำเภอนาบอน-อำเภอท่าศาลา

3.2 ผลกระทบด้านแหล่งหิน

แหล่งหินสำรองที่ถูกเลือกเพื่อรองรับโครงการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำคลองกลาย ได้แก่ แหล่งหินเขาต่าบลนบพิตา และแหล่งหินเขานายปาน

ตารางแสดงแหล่งหินจังหวัด นครศรีธรรมราช

ลำดับ	ชื่อแหล่งหิน	ที่ตั้ง	พื้นที่(ไร่)	ปริมาณสำรอง		หมายเหตุ
				ล้านเมตริกตัน	เปอร์เซ็นต์	
1	เขา ต. ท้องเนียน	อ.ขนอม	40.00	0.39	0.14	
2	เขา ต. ที่วัง	อ.ทุ่งสง	188.00	10.40	3.74	
3	เขา ต. บางขัน	อ.บางขัน	130.00	16.26	5.85	
4	เขา ต. สี่ขีด 1	อ.สิชล	115.00	23.18	8.34	
5	เขา ต. สี่ขีด 2	อ.สิชล	100.00	1.30	0.47	
6	เขา ต.กรูชิง	กิ่ง อ.นบพิตำ	88.00	1.50	0.54	
7	เขาติน	อ.สิชล	100.00	0.00	0.00	ไม่มีหิน
8	เขาแดง (1ปี)	อ.ร่อนพิบูลย์	500.00	10.00	3.60	
9	เขาต.นบพิตำ	กิ่งอ.นบพิตำ	16.00	0.49	0.18	
10	เขา ต.บางรูป	อ.ทุ่งใหญ่	138.00	1.93	0.69	
11	เขานายปาน	กิ่ง อ. นบพิตำ	500.00	30.00	10.79	
12	เขาประไพ	อ.ทุ่งสง	800.00	54.27	19.52	
13	เขาปัดโวก	อ.ร่อนพิบูลย์	630.00	81.40	29.28	

14	เขาวัง	อ.สีชล	200.00	16.50	5.93	
15	ต. ถ้ำใหญ่	อ.ทุ่งสง	150.00	8.00	2.88	
16	ต.ท่ายาง	อ.ทุ่งใหญ่	300.00	2.30	0.83	
17	ต.บางขัน(ล่าง)	อ.บางขัน	50.00	5.30	1.91	
18	บ้านโคกยูง	อ.จุฬาภรณ์	312.00	5.50	1.98	
19	หมู่ที่ 7 ต. ควนทอง	อ.ขนอม	200.00	9.33	3.36	
รวม			4,557.00	278.05	100.00	

ที่มา กรมอุตสาหกรรมการพื้นฐานและการเหมืองแร่ <http://www1.dpm.go.th/qry/qsources.php?pid=80> สืบค้นเมื่อ วันที่ 30 กันยายน 2553

3.3 ผลกระทบด้านแหล่งน้ำ

กล่าวเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำคลองกลาย เชื้อนที่ถูกระบุชัดเจนว่าต้องสร้างเพื่อมาตอบสนองโครงการขนาดใหญ่ได้แก่ **เขื่อนคลองกลาย** ซึ่งเป็นโครงการก่อสร้างเขื่อนคลองกลายเป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ เป็นโครงการที่จะสร้างเพื่อกั้นคลองกลายอันเป็นสายน้ำ ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ตลอดลำน้ำ โดยใน พ.ศ. 2536 ชาวบ้านเริ่มทราบข่าวว่าทางการกำหนดจะสร้างเขื่อน ขณะนั้นรัฐบาลกำลังเริ่มผลักดันโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคใต้ ต่อมาเมื่อมีตัวแทนของราชการได้ขอเข้าไปสำรวจในปี 2539 จน พ.ศ. 2543 ชาวบ้านก็เริ่มคัดค้านเพราะเห็นว่าการดำเนินการไม่โปร่งใส และจะก่อให้เกิดปัญหา

โครงการเขื่อนคลองกลายซึ่งทางการมักจะเรียกว่า“อ่างเก็บน้ำคลองกลาย” ประกอบด้วยโครงการย่อย ๆ หลายโครงการคือ

โครงการอ่างเก็บน้ำคลองกลาย อยู่ที่ หมู่ 6 บ้านปากกลอง ต.กรูชิง อ.นบพิตำ เป็นเขื่อนดินถมแบบแบ่งโซน ตัวเขื่อนหลัก สูง 50 เมตร ยาว 300 เมตร และเขื่อนช่องเขาต่ำ สูง 43 เมตร ยาว 50 เมตร ระดับกักเก็บน้ำสูงสุด 168.50 เมตร รทก. พื้นที่อ่าง(ที่จะถูกน้ำท่วม) 1,875 ไร่ (ในความเป็นจริงน้ำจะท่วมพื้นที่มากกว่านี้) ความจุอ่างสูงสุด 62.40 ล้านลูกบาศก์เมตร

ฝายทดน้ำคลองกลาย อยู่ที่บ้านนาแหรต.นาแหร อ.นบพิตำ เป็นฝายคอนกรีตเสริมเหล็กขนาดสูง 25 เมตร ยาว 60 เมตร พื้นที่น้ำท่วมหน้าฝาย 300 ไร่ เส้นทางวางแนวท่อ เดิมได้กำหนดเส้นทางเดินฝังใต้ดินเขตทางสายสระแก้ว-ชุมโง และทางหลวงหมายเลข 401(ท่าศาลา-สีชล) จนถึงบ่อกักน้ำที่ ต.สีชืด อ.สีชล ต่อมาเมื่อมีการปรับเส้นทางใหม่เป็นการวางแนวท่อในเขตทางของคลองชลประทานส่งสายใหญ่ เริ่มจากกม. ที่ 4+500 และแยกซ้ายไปตามถนนหมายเลข 401

สถานีสูบน้ำคลองกลาย ตั้งอยู่ที่ปากคลองส่งน้ำที่บริเวณจุดเริ่มต้นของแนวท่อส่งน้ำดิบ ความจุ 40 ลบ.ม. บ่อกักน้ำ 5 ไร่ มีคลองชลประทานเป็นคลองคอนกรีต 13 สายคือ สายใหญ่ 1 สาย คลองซอย 7 สาย คลองแยกซอย 5 สาย

ฝ่ายยางบ้านนาขุน ตั้งอยู่ที่ฝั่งซ้ายของคลองกลาย บ้านนาขุน บ้านตลิ่งชัน ไปจดทางหลวงสาย 401 มีพื้นที่ชลประทาน 9,445 ไร่ ระดับกักเก็บ 7 ม.รทก. ความยาว 150 เมตร สถานีสูบน้ำ 1 แห่ง มีท่อส่งน้ำ สายใหญ่ 1 สาย สายซอย 19 สาย

ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อนคลองกลาย นอกจากต่อสิ่งแวดล้อมแล้วยังกระทบกับชุมชนจำนวนมากคือ

ชุมชนในอ่างเขื่อน หากมีการสร้างอ่างเก็บน้ำคลองกลายจะทำให้น้ำท่วมพื้นที่บ้านปากลง หมู่ที่ 6 ต.กรูชิง ชุมชนจะต้องถูกอพยพออกจากพื้นที่

ชุมชนท้ายอ่างเก็บน้ำคลองกลาย เริ่มตั้งแต่บ้านปากลง บ้านสวนปราง บ้านห้วยพาน บ้านพิดำ บ้านนบ บ้านเขาเหล็ก บ้านหัวโคก บ้านโรงเหล็ก บ้านสวนกลาง บ้านโนนทอน บ้านนาเหรง และบ้านพังหรีน

ชุมชนหน้าฝายทดน้ำคลองกลาย เริ่มตั้งแต่บ้านน้ำตก บ้านทอนผักกูด บ้านชุมโง่ง บ้านอินทนิล บ้านนาขุน บ้านสระแก้ว บ้านกลาย บ้านศาลาสามหลัง

ชาวบ้านได้รวมตัวกันคัดค้านการสร้างเขื่อนคลองกลายมาตลอด จนรัฐบาลได้ประกาศยกเลิกการสร้างเขื่อนคลองกลายเมื่อปี 2551 แต่ก็อาจถูกนำมาผลักดันให้สร้างอีกในอนาคต

นอกจากเขื่อนคลองกลายแล้วยังเกี่ยวข้องกับการสร้างเขื่อนในพื้นที่อื่นด้วยคือ เขื่อนคลองท่าหน เขื่อนคลองพุมดวง เขื่อนเขี้ยวหลาน รวมทั้งบางเขื่อนที่แม้ไม่ระบุชัดว่าจะนำน้ำมาใช้ในโครงการขนาดใหญ่ แต่ก็อาจปรับได้ภายหลัง เช่น เขื่อนห้วยน้ำใส เขื่อนลาไม เขื่อนถ้ำพระสอง เป็นต้น ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการวางแผนจัดหาน้ำเพื่อรองรับโครงการขนาดใหญ่ที่รัฐบาลได้วางแผนชัดเจนมาอย่างน้อยตั้งแต่การเริ่มจัดทำโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคใต้เมื่อ พ.ศ. 2536 โดย คณะกรรมการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งภาคใต้(กพต.)ได้ตั้งอนุกรรมการจัดหาแหล่งน้ำโดยมอบหมายให้กรมชลประทานเป็นผู้รับผิดชอบภายใต้โครงการจัดหาแหล่งน้ำสำหรับโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ กรมชลประทานได้เลือกพื้นที่ดำเนินการ 5 แห่งคือ โครงการเขื่อนคลองกลาย และโครงการเขื่อนคลองท่าหน สองโครงการนี้อยู่ในนครศรีธรรมราช โครงการสูบน้ำแม่น้ำตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานี โครงการอ่างเก็บน้ำลำรูใหญ่ จังหวัดพังงา และโครงการอ่างเก็บน้ำคลองแห้ง จังหวัดกระบี่

การที่เขื่อนเขี้ยวหลานหรือเขื่อนรัชชประภาที่อยู่จังหวัดสุราษฎร์ธานีมาเกี่ยวข้องด้วยก็เพราะ ห้าโครงการแรกเป็นแผนงานของกรมชลประทาน ส่วนเขื่อนเขี้ยวหลานอยู่ในความรับผิดชอบของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย หรือ กฟผ. ที่เชื่อมโยงถึงกันเนื่องจากเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2550 คณะกรรมาธิการวิสามัญการบริหารจัดการน้ำเพื่อการพลังงานและอุตสาหกรรมในภาคใต้ได้เสนอผลการศึกษาแก่สภานิติบัญญัติแห่งชาติว่า ความต้องการน้ำดิบในโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคใต้ฝั่งทะเลด้านตะวันออกระยะที่ 1 หรือ 10 ปีแรกต้องการน้ำปีละ 9.14 ล้านลูกบาศก์เมตร ระยะที่ 2 หรือ 10 ปีต่อมาต้องการน้ำปีละ 75.77 ล้านลูกบาศก์

เมตร และระยะที่ 3 หรือประมาณ 10-20 ปีถัดมาต้องใช้น้ำปีละ 116.15 ล้านลูกบาศก์เมตร คณะกรรมาธิการฯ ได้สำรวจแหล่งน้ำต้นทุนที่จะนำมาใช้ในฝั่งตะวันออกกว่ามี 4 แหล่ง แหล่งที่ 1 คือ น้ำจากเขื่อนเชี่ยวหลาน ที่มีน้ำต้นทุน 4,000 ล้านลูกบาศก์เมตร โดยต้องผันน้ำด้วยท่อขนาด 1,000 มิลลิเมตรมาเป็นระยะทาง 130 กิโลเมตร ถือเป็นทางเลือกที่ 1 ส่วนทางเลือกที่ 2 คือการนำน้ำจาก 3 แหล่งในแผนงานของกรมชลประทานมารวมกันคือ ระยะที่ 1 เป็นโครงการสูบน้ำจากแม่น้ำตาปี ที่มีน้ำต้นทุนจากแม่น้ำตาปี ต้องผันน้ำมา 90 กิโลเมตร ระยะที่ 2 และ 3 เป็นการนำน้ำจากเขื่อนคลองกลายที่เก็บน้ำได้ 50 ล้านลูกบาศก์เมตร ต้องผันน้ำมา 60 กิโลเมตรและอ่างเขื่อนคลองท่าทนที่เก็บน้ำได้ 14 ล้านลูกบาศก์เมตร ต้องผันน้ำมา 40 กิโลเมตร นี่เป็นทางเลือกที่ 2

แม้ว่ากรรมาธิการฯ ได้เสนอให้เลือกทางเลือกแรกโดยเห็นว่าการจัดการน้ำแบบทางเลือกที่ 2 ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกรมชลฯ จะต้องแบ่งน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคไปให้ชาวบ้านด้วยอาจทำให้เกิดการแย่งน้ำกับชาวบ้านและต้องเวนคืนที่ดิน แต่เขื่อนคลองกลายกับเขื่อนคลองท่าทนก็ยังคงเป็นทางเลือก เพราะยังไม่แน่ว่ากรรมการโครงการเขาเทรินซีบอร์คหรือ กพต.เขาจะเลือกทางไหน น่าสังเกตว่าโครงการเขื่อนคลองกลายกับเขื่อนคลองท่าทนเป็นเหมือนคู่แฝดที่อยู่ในส่วนของโครงการจัดหาแหล่งน้ำสำหรับโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ โดยเขื่อนทั้งสองแห่งต้องร่วมกันส่งน้ำไปยังพื้นที่อุตสาหกรรม มีผู้ศึกษาและเสนอไว้แล้วว่าเขื่อนทั้ง 2 แห่งนี้ควรจะมีการใช้น้ำจากเขื่อนคลองกลายในปริมาณที่มากกว่าเขื่อนคลองท่าทนเนื่องจากมีปริมาณน้ำท่าที่ไหลเข้าเขื่อนคลองกลายมากกว่า พื้นที่คลองกลายจึงอาจเสี่ยงที่จะสร้างมากกว่า

3.4 ผลกระทบต่อพื้นที่ชายฝั่ง

ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับลุ่มน้ำคลองกลายในส่วนของพื้นที่ชายฝั่งได้แก่ การสร้างท่าเรืออุตสาหกรรมอำเภوتاเสา อุสาหกรรมปิโตรเคมี และการก่อสร้างท่าเรือของบริษัทเซฟรอน ดังนี้

การสร้างท่าเรืออุตสาหกรรมอำเภوتاเสา ได้มีการศึกษาความเป็นไปได้ในพื้นที่ตำบลกลาย อ.ท่าเสา ผู้ศึกษาคือนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยทักษิณ โดยได้นำเสนอกรอบการศึกษาเบื้องต้นเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2553 ณ ศูนย์เทคโนโลยี เกาะยอ จังหวัดสงขลา แต่ไม่ทราบความคืบหน้าหลังจากนั้น

อุตสาหกรรมปิโตรเคมี อุตสาหกรรมปิโตรเคมีและอุตสาหกรรมหนักมีอยู่ในแผนเดิมตั้งแต่ สศช.เริ่มผลักดันโครงการเขาเทรินซีบอร์คและแลนด์บริดจ์แล้ว โดยระบุว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมแกนนำขนาดใหญ่จะเน้นพัฒนาอุตสาหกรรมน้ำมันและปิโตรเคมีเป็นหลักเพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง ปัจจุบันมีการศึกษาความเป็นไปได้ของการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมซึ่งจะประกอบไปด้วยอุตสาหกรรมปิโตรเคมีเป็นสำคัญ โดยศึกษาและดำเนินการในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองกลายคือ ที่ตำบลกลาย อำเภوتاเสาซึ่งกระทรวงพลังงานระบุว่า

จะเร่งดำเนินการก่อสร้างโรงกลั่นน้ำมัน โดยขนส่งน้ำมันระหว่างฝั่งตะวันตก ที่ปากบารา จ.สตูล และทับละมุ จังหวัดพังงา กับโรงกลั่นที่อำเภอท่าศาลา โดยขนส่งทางท่อ รถไฟและ รถบรรทุก

นอกจากนี้ยังมีโครงการที่เกี่ยวข้องเนื่องกันคือการสร้างระบบท่อส่งก๊าซ-น้ำมันมายังบริเวณที่จะสร้างนิคมอุตสาหกรรมในอำเภอสิชลและอำเภอท่าศาลา เพื่อนำก๊าซมาขึ้นฝั่งที่บริเวณเขาเทิร์นซีบอร์ด(นครศรีธรรมราช)ที่กำลังมีการผลักดันให้เกิดขึ้น โดยการวางท่อน้ำมันจะเชื่อมต่อจากทุ่นอกลอยกลางทะเลผ่านใต้ผิวน้ำมันมายังอำเภอท่าศาลา ระยะทาง 42.5 กม.

การก่อสร้างท่าเรือของบริษัทเซฟรอน โครงการนี้เป็นการก่อสร้างศูนย์สนับสนุนการปฏิบัติงานสำรวจและผลิตปิโตรเลียมในอ่าวไทยของบริษัท เซฟรอนประเทศไทยสำรวจและผลิต จำกัด ซึ่งจะบริหารงานในนามของบริษัท เอ็นเอสที ซัพพลายเบส จำกัด ตั้งอยู่ที่ปากน้ำคลองกลาย บ้านบางสาร ต.กลาย อ.ท่าศาลา ก่อนหน้านั้นการศึกษาดำเนินการโดยบริษัท เอเซีย คอนซัลแตนท์ จำกัด ซึ่งได้ออกแบบเป็นท่าเรือที่ติดกับพื้นที่หาด และมีแนวกันคลื่นที่ขวางขวางเหนือได้ทำให้ชาวบ้านคัดค้านอย่างหนัก ต่อมาบริษัท เซฟรอนฯ ได้ว่าจ้างบริษัท อีอาร์เอ็ม-สยาม จำกัด และบริษัท ยูเออี จำกัด ศึกษาใหม่ โดยระบุพื้นที่ที่อยู่บนบกทั้งหมดประมาณ 390 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่อาคารสำนักงานคลังเก็บวัสดุอุปกรณ์ ลานกองวัสดุ คลังเก็บเคมีภัณฑ์ใช้ในการขุดเจาะปิโตรเลียม อาคารซ่อมบำรุง พื้นที่จัดเก็บขยะและวัสดุที่ใช้แล้วชั่วคราว ลานจอดรถ ถึงเก็บน้ำประปา บ่อกักเก็บน้ำดิบจำนวน 105 ไร่ ถนนและพื้นที่กันชนสองข้างทาง 36 ไร่ และพื้นที่สีเขียวกันชน 249 ไร่ ส่วนที่อยู่ในทะเลจะมีรูปร่างเป็นรูปตัวแอล(L)ประกอบด้วยท่าเทียบเรือขนาด 330 x 33 เมตร สามารถจอดเรือได้พร้อมกัน 4 ลำ มีสะพานจากท่าเทียบเรือเชื่อมกับบนฝั่งยาวออกไปในทะเลประมาณ 500 เมตร สะพานห่างกัน 12 เมตร ความสูงจากระดับน้ำทะเลสูงสุด 5 เมตร นอกจากนี้ในทะเลยังมีการสร้างกำแพงกันคลื่น และทำร่องน้ำทางเข้าออกท่าเทียบเรือและแอ่งกลับเรือให้ลึก 8.5 เมตรจากระดับทะเลปานกลาง เนื่องจากเป็นพื้นที่ตั้งที่อยู่ปากแม่น้ำ เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ที่ชาวบ้านทั่วไปใช้ทำมาหากิน การก่อสร้างในบริเวณนี้จะส่งผลกระทบต่อชาวบ้านและสิ่งแวดล้อม¹⁸

3.5 ผลกระทบด้านมลพิษ

การเกิดนิคมอุตสาหกรรมมีโอกาสที่จะทำให้เกิดมลพิษตามมาดังที่ชาวบ้านพบได้จากการศึกษาดูงานในพื้นที่อื่น เช่น นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง นอกจากนี้ยังมีการผลักดันให้มีการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินที่จะดำเนินการโดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิต เป็นโรงไฟฟ้าขนาด 700 เมกะวัตต์ การก่อสร้างจะต้องเลือกที่ตั้งโรงงานที่อยู่ใกล้บริเวณชายฝั่งน้ำลึก เพื่อการขนส่ง

¹⁸ แม้ว่าบริษัทจะแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2555 ว่าจะยุติการก่อสร้าง แต่ชาวบ้านยังไม่วางใจเนื่องจากมีกระแสข่าวว่าบริษัทยังผลักดันการทำ HEIA อยู่

ถ่านหิน ต้องมีสายส่งไฟฟ้าแรงสูง มีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ การคมนาคมต้องสะดวก และต้องมีพื้นที่ราบมากพอ สถานที่ที่จะสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินมีการสำรวจอยู่ 2 พื้นที่คือที่อำเภอหัวไทร และอำเภอท่าศาลา โดยอาจเลือกที่ใดที่หนึ่ง สำหรับอำเภอท่าศาลามีเป้าหมายคือพื้นที่ ตำบลท่าซัน ตำบลสระแก้ว หรือตำบลกลายซึ่งเกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำคลองกลาย แม้ว่าปัจจุบันโครงการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินจะชลอไป แต่ยังคงติดตามต่อไป

3.6 ผลกระทบด้านด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นจากการผลักดันให้เกิดนิคมอุตสาหกรรมหรือโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในลุ่มน้ำคลองกลายจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในลุ่มน้ำคลองกลายตลอดทั้งลุ่มน้ำดังที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 3 ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบริเวณชายฝั่งทะเล และพื้นที่ต้นน้ำ

ในพื้นที่ชายฝั่งทะเล การเกิดโครงการขนาดใหญ่จะส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อสัตว์น้ำที่ชาวบ้านใช้ทำมาหากิน ซึ่งจากการสำรวจพบว่ามีหลายชนิด ดังตาราง

ตารางแสดงสัตว์น้ำที่จับได้ในทะเลตำบลกลายในปัจจุบัน

ประเภท	ช่วงเวลาที่จับได้	สถานะ
1. กุ้ง		
1.1 กุ้งเคย	ก.พ.- ก.ค.	ยังจับได้
1.2 กุ้งไขหลัง	ตลอดปี	ยังจับได้
1.3 กุ้งสะแหม	ตลอดปี	ยังจับได้
1.4 กุ้งแม่หวัด	ตลอดปี	ยังจับได้
1.5 กุ้งหางแดง(แซบ้วย)	ตลอดปี	ยังจับได้
2. กุ้ง		
2.1 กุ้ง	ตลอดปี	ยังจับได้
2.2 กุ้งเหล็กขูด	ตลอดปี	เหลือน้อย
3. หอย		
3.1 หอยลาย	ตลอดปี	ยังจับได้
3.2 หอยหวาน(ขี้ผึ้ง)	ตลอดปี	ยังจับได้
3.3 หอยแครง	ตลอดปี	ยังจับได้
3.4 หอยครง	ตลอดปี	ยังจับได้
3.5 หอยนางรม	ตลอดปี	ยังจับได้
3.6 หอยตืด	ตลอดปี	ยังจับได้
3.7 หอยสันขวาน	ตลอดปี	ยังจับได้

3.8 หอยตาวัว	ตลอดปี	เหลือน้อย
3.9 หอยเสียบ	ก.พ.-ต.ค.	ยังจับได้
3.10 หอยแมลงภู่	ก.พ.-ธ.ค. (ก.พ.เป็นตัวอ่อน , ส.ค. โตเต็มที)	ยังจับได้
3.11 หอยกาบ(โขงพหล)	พ.ย.-ธ.ค. (คลื่นพามา)	ยังจับได้
4. ปู		
4.1 ปูดำ	ตลอดปี	ยังจับได้
4.2 ปูม้า	ก.ค.-พ.ย.	ยังจับได้
5. ปลา		
5.1 ปลาหมึก	ก.ค.-ก.ย.	ยังจับได้มาก
5.2 ปลาทุ(ลัง)	ตลอดปี	ยังจับได้มาก
5.3 ปลาหลังเขียว	ตลอดปี	ยังจับได้มาก
5.4 ปลาขาว	ตลอดปี	ยังจับได้มาก
5.5 ปลากระเบน	ตลอดปี	ยังจับได้มาก
5.6 ปลาจวด	ตลอดปี	ยังจับได้มาก
5.7 ปลากะพง	ตลอดปี	ยังจับได้มาก
5.8 ปลากด	ตลอดปี	ยังจับได้มาก
5.9 ปลาดุก	ตลอดปี	ยังจับได้มาก
5.10 ปลากะปอก	ตลอดปี	ยังจับได้มาก
5.11 ปลาทราย	ตลอดปี	ยังจับได้มาก
5.12 ปลากะละเม็ด	ตลอดปี	ยังจับได้มาก
5.13 ปลากุลเลา	ตลอดปี	ยังจับได้มาก
5.14 ปลาซา(ทรา)	ตลอดปี	ยังจับได้มาก
5.16 ปลาอินทรี	ตลอดปี	ยังจับได้มาก
5.17 ปลาสาก	ตลอดปี	ยังจับได้มาก
5.18 ปลาโลมา	ตลอดปี	ยังจับได้มาก
5.19 ปลาเหลียบ	ตลอดปี	ยังจับได้มาก
5.20 ปลาเบญจพรรณ	ตลอดปี	ยังจับได้มาก
5.21 ปลาฉลามหูดำ	อยู่ในน้ำลึกทั้งปี แต่เข้าฝั่งช่วง ธ.ค.-มี.ค.	ยังจับได้มาก
5.22 ปลาทอ	ตลอดปี	เหลือน้อย
5.23 ปลาฉลามใบ้	ตลอดปี	เหลือน้อย
5.24 ปลามังกร(ยอดจาก)	ตลอดปี	เหลือน้อย
5.25 ปลามะยง	ตลอดปี	สูญพันธุ์

5.26 ปลาสำลี	ตลอดปี	สูญพันธุ์
5.27 ปลาหลุมพุก	ตลอดปี	สูญพันธุ์
5.28 ปลาปุด	ตลอดปี	สูญพันธุ์
5.29 ปลาหนาก	ตลอดปี	สูญพันธุ์
5.30 ปลาโอ(อาหยอ)	ตลอดปี	สูญพันธุ์
5.31 โคบมัน	มี.ค.-พ.ย.	สูญพันธุ์
5.32 ทับหนูน	มี.ค.-พ.ย.	สูญพันธุ์
5.33 ปลาทุง	ก.ย.-ม.ค.	สูญพันธุ์
5.34 ปลาผานไถ	อยู่ในน้ำลึกทั้งปี แต่เข้าฝั่งช่วง ก.ย.-พ.ย.	สูญพันธุ์
8. อื่นๆ		
8.1 สหรัย	ธ.ค.-ม.ค. (คลื่นพามา)	ยังหาได้มาก

หมายเหตุ

1. ปลาเบญจพรรณคือปลาเล็บบ้านน้อย เช่น ปลาหางไก่ ปลาแข้งไก่ ปลาสิโหร่ง (ข้างลาย) ปลาแมว ปลาแป้น ปลาโคบ)

2. ช่วงเดือน พ.ย. คลื่นลมแรง ส่วนใหญ่ไม่ได้ทำประมง

3. ทะเลตำบลกลายนับจากปากน้ำกลายถึงปากดวด ประมาณ 9 กิโลเมตร

ส่วนในพื้นที่ต้นน้ำ จากการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพืชและสัตว์ที่พบในบริเวณบ้านปากลงซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำพบว่ามีหลายชนิด และอาจเกิดผลกระทบถ้าเกิดโครงการขนาดใหญ่โดยสามารถจัดแบ่งได้ดังนี้

ไม้ ที่สำรวจพบคือ 1. ไม้ยาง 2. ไม้จำปา 3. ไม้ตะเคียนทอง 4. ไม้หลุมพอก 5. ไม้ตาเสือ 6. ไม้กะบาก 7. ไม้หูกาก 8. ไม้ชะมวง 9. ไม้ยุง 10. สะตอป่า 11. ไม้พิกุลทอง 12. ไม้ยางโดน 13. ไม้เนียงป่า 14. ไม้กอ 15. ไม้เคียนฝ้าย 16. ไม้สาย 17. ไม้มะตัง 18. ไม้เขียดข้อ 19. ไม้เหียงป่า 20. ไม้คอแลน 21. ไม้เงาะป่า 22. ไม้มันหมู 23. ไม้ตาล 24. ไม้มะปราง 25. ไม้หว่า 26. ไม้มะม่วงกระรอก 27. ไม้สังข์ห้อย 28. ไม้เขมาช้าง 29. ไม้สมกบ 30. ไม้โพทะเล 31. ไม้ตะขบเขา 32. ไม้ชะเหล้าแดง 33. ไม้ไผ่ 34. ไม้จิกนม 35. ไม้ขี้หนอน 36. ไม้ไทร 37. ไม้หางหนู 38. พืชตระกูลปุด 39. กล้วยไม้ 40. หวาย 41. ย่านสะบ้า 42. ย่านอวด

พืชสมุนไพร ที่สำรวจพบคือ 1. ไม้เหล็ก 2. ว่านหมากเผลด 3. ว่านสะบู่เลือด 4. ว่านเพชรหึง 5. ย่านลำเพ็ง 6. กำแพงเจ็ดชั้น 7. ว่านงูเห่า 8. หมอเทศ 9. เทพทาโร 10. ว่านแขวงขวาน 11. กระตูกไก่ 12. ม้ากระทืบโรง 13. พระยาไม้ผูก 14. ว่านไหลเผือก 15. หมากหมก 16. ไฟเดือนห้า 17. ส้มกุ้งช้าง 18. ว่านราชครู 19. หวายดำ 20. ว่านกลีบแสด 21. ขี้กาแดง 22. ผักข้าว 23. อ้อพัน 24. ว่านบางตัด 25. ห่อนไก่ 26. หัวบอนเต่า 27. ย่านตากใหญ่ 28. หัวว่าว 29. หวายขม 30. ลูกหมอป้า 31. เข็มแดง 32. ค้าน

สัตว์น้ำในลำห้วย และลำคลองปากลง ที่สำรวจพบแบ่งได้เป็น

ปลาที่มีเกล็ด ที่พบคือ 1. ปลาช่อน 2. ปลาแซก 3. ปลาขี้ลิง 4. ปลาหลด 5. ปลาเกล็ดหนา 6. ปลาขี้ขม 7. ปลายา 8. ปลาคอก 9. ปลาชีบบาง 10. ปลาชีวกลม 11. ปลาพุต 12. ปลาโสด 13. ปลาตลับ

ปลาลิ้น(ไม่มีเกล็ด) ที่พบคือ 1. ปลาดุก 2. ปลาไหล 3. ปลามด 4. ปลาหนู 5. ปลาแยง 6. ปลาขอทราย 7. ปลากด 8. ปลาโม้ 9. ปลาเลียหิน 10. ปลาทุงแก 11. ปลาทิง 12. ปลาแมว

สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ ที่พบคือ 1. เต่ากา 2. เต่าขี้ผึ้ง 3. เต่ากำ 4. เต่าแง 5. เต่ายาว 6. ตะพาบน้ำ 7. กบ 8. เขียด 9. อึ่งอ่าง 10. ปาดเขียว 11. ปาดดำ

สัตว์ป่าที่พบในพื้นที่บ้านปากลง ที่สำรวจพบคือ 1. หมูป่า 2. กระเจง 3. เลียงผา 4. ช้างป่า 5. เสือโคร่ง 6. หมาป่า 7. ชะนี 8. วัวแดง 9. ลิงกัง 10. หมีหมา 11. สมเสร็จ 12. หมีคน 13. อีเก้ง 14. นม 15. ตะกวด 16. ค่าง 17. หมูซอ 18. เม่นใหญ่ 19. เม่นเล็ก 20. แมวดาว 21. เสือปลา 22. พังพอน 23. ลิง 24. บ่าง 25. กระรอก 26. กระแต 27. ค้างคาว 28. หนู 30. นาก. 31. อ้น 32. ชะมด 33. ตะพาบแมว

สัตว์ป่าประเภทนก ที่สำรวจพบคือ 1. นกเงือก 2. นกเงือกกา 3. นกเขียวกางมิก 4. นกสามไท 5. นกดีดหมี่ 6. นกปลอด 7. นกยี่ว 8. นกจิ้งโคร่ง 9. นกขี้แซว 10. นกเขาไฟ 11. นกเขียวก 12. นกหัว 13. นกบินหลา 14. นกวัค 15. นกขุนทอง 16. นกขมิ้น 17. นกเป็ด 18. นกขี้ขี้ 19. นกฮูก 20. นกหัวขวาน 21. นกเอี้ยง 22. นกคุ่มอกลาย 23. นกปอดแดง 24. นกหัวจุก 25. นกเห่า 26. นกปอดหน้าขาว 27. นกปอดหน้าเสือ

3.7 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

ในปัจจุบันชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ของกลุ่มน้ำคลองกลายมีอาชีพที่หลากหลาย เช่น ทำประมงชายฝั่ง สวนผลไม้ สวนยางพารา สวนปาล์ม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาชีพที่สัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งถ้าเกิดความเปลี่ยนแปลงต่อทรัพยากรก็ย่อมส่งผลกระทบต่ออาชีพของชาวบ้านด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ชาวบ้านยังพึ่งผลผลิตจากธรรมชาติโดยตรง เช่น การใช้ประโยชน์จากผลผลิตจากป่า พบว่าชาวบ้านชาวบ้านปากลงซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำสามารถใช้ประโยชน์จากของป่าได้ตลอดทั้งปี ซึ่งถ้าเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจะกระทบถึงฐานทางเศรษฐกิจของชาวบ้านโดยตรง ดังรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงชนิดและฤดูกาลของผลผลิตจากป่าที่ชาวบ้านนำมาใช้ประโยชน์

ลำดับ	ชนิดของป่า	ช่วงฤดูกาล	การใช้ประโยชน์
1.	กลอย	ธันวาคม-มกราคม	เก็บบริโภคในครัวเรือน
2.	ลูกนาง	มีนาคม-เมษายน	เก็บบริโภคในครัวเรือน
3.	ลูกไฟกา	มีนาคม-เมษายน	เก็บบริโภคในครัวเรือน
4.	น้ำผึ้งป่า	มีนาคม-เมษายน/ สิงหาคม-กันยายน	เก็บบริโภคในครัวเรือน/ขาย
5.	ลูกรังสาดป่า	มิถุนายน-สิงหาคม	เก็บบริโภคในครัวเรือน
6.	เห็ด	ธันวาคม-มกราคม/ มิถุนายน-สิงหาคม	เก็บบริโภคในครัวเรือน และขาย
7.	ลูกกำไรป่า	สิงหาคม-กันยายน	เก็บบริโภคในครัวเรือน
8.	ลูกสะท่อนป่า	สิงหาคม-กันยายน	เก็บบริโภคในครัวเรือน
9.	ลูกปุด	สิงหาคม-ตุลาคม	เก็บบริโภคในครัวเรือน
10.	ลูกระกำ	ตลอดปี	เก็บบริโภคในครัวเรือน/ขาย
11.	เนียงป่า	ตลอดปี	เก็บบริโภคในครัวเรือน/ขาย
12.	หน่อไม้ป่า	ตลอดปี	เก็บบริโภคในครัวเรือน/ขาย
13.	สะตอป่า	กันยายน-ตุลาคม	มี 75 ครอบครัวเก็บสะตอป่าขาย วันละ 500-1,000 ฝักทุกวัน(ราคาขึ้นกับ ภาวะของตลาดแต่ละช่วงไม่เท่ากัน)

3.8 ผลกระทบด้านสังคม การเมือง

การผลักดันให้เกิดนิคมอุตสาหกรรมและโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ได้ทำให้เกิดความเห็นที่แตกต่างกันในชุมชนและท้องถิ่น ฝ่ายที่หนุนจะทุ่มเทผลประโยชน์ให้กับฝ่ายที่จะสนับสนุนทำให้เกิดความขัดแย้งเกิดขึ้นทั่วไป

นอกจากนี้ ในด้านารมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการตัดสินใจตามกระบวนการขั้นตอนตามกฎหมายก็พบว่าความต้องการของชาวบ้านได้ถูกบิดเบือน ดังกรณีของบริษัทที่ปรึกษาได้ดำเนินการรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน และอ้างว่าประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการสร้างนิคมอุตสาหกรรม แต่พบว่ากลุ่มคนที่บริษัทที่ปรึกษาจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นนั้นเป็นเพียงคนบางกลุ่มที่ใกล้ชิดกับผู้นำท้องถิ่นบางคนทีอาจได้ประโยชน์จากการพัฒนาดังกล่าว ในขณะที่คนส่วนใหญ่ไม่รู้เรื่องอะไรเลย แม้จนกระทั่งมีข่าวค่อนข้างชัดเจนถึงการดำเนินการสร้างนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่แล้ว แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ยังไม่รู้เรื่อง

ในกรณีการก่อสร้างศูนย์สนับสนุนการปฏิบัติงานสำรวจและผลิตปิโตรเลียมในอ่าวไทยของบริษัท เซฟรอนประเทศไทยสำรวจและผลิต จำกัด พบว่าการผลักดันให้เกิดโครงการนี้เป็นที่วิจารณ์ถึงความโปร่งใส เพราะชาวบ้านทั่วไปไม่ทราบข้อมูล ทั้งยังมีการประชาสัมพันธ์ที่มีลักษณะให้สินจ้างรางวัล แบ่งแยกชาวบ้าน จนชาวบ้านหวาดกลัวไม่กล้าแสดงความคิดเห็นคัดค้าน แม้การจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก็ไปจัดนอกพื้นที่ตำบล ในขณะที่ในขั้นต้นบริษัทผู้ศึกษาคาดว่าจะนำเสนอ EIA ต่อ สผ. ได้ภายในปี 2553 จากนั้นคาดว่าจะเริ่มดำเนินการก่อสร้างประมาณ พ.ศ. 2555 และแล้วเสร็จพร้อมดำเนินการประมาณ พ.ศ. 2556 แต่พบว่าบริษัทได้เข้าไปดำเนินการในพื้นที่นั้นก่อนหน้านานแล้ว เช่น การเช่าที่ดิน การปรับพื้นที่ เป็นต้น แม้ว่าบริษัทจะแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2555 ว่าจะยุติการก่อสร้าง แต่ชาวบ้านยังไม่วางใจเนื่องจากมีกระแสข่าวว่าบริษัทยังผลักดันการทำ HEIA อยู่ ดังที่กล่าวไปแล้ว

กล่าวโดยสรุป จากมุมมองของชาวบ้านที่มิได้ระดมความคิดเห็นของชาวบ้านถึงของดีในกลุ่มน้ำคลองกลายสรุปได้ว่าชาวบ้านได้มองว่าสิ่งที่เป็นของดีของชุมชนในโซนต่างๆมีดังนี้

ของดีโซนชุมชนชายทะเล ได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากทะเล มะพร้าว ปาปรุ ศาสนา วิถีชีวิต เครือข่ายความสัมพันธ์ของคน ฯลฯ

ของดีโซนชุมชนบนที่ราบ ได้แก่ สังคมดี สวนยาง ผลไม้ดี เช่น มังคุด ลางสาด ทุเรียน พ่อบ้านผอม เปสโล วัดดอนไคร สวนปาล์ม ปลัก หนอง ปลา นา วัดอุโบสถ ยากลาย ภูมิปัญญาของคน เช่น หมอพื้นบ้าน สมุนไพร สัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย ไก่ บ่อปลา ฯลฯ

ของดีโซนชุมชนเชิงเขา ได้แก่ ยากลาย ผลไม้ ยางพารา อากาศ น้ำ คนใจดี ช่วยเหลือกันดี ให้ความร่วมมือหาข้อมูล ถ้าแหล่งเหล็ก ขี้เหล็กโบราณ ป่าไม้ ระบบนิเวศน์ ฯลฯ

ของดีโซนชุมชนบนที่สูง ได้แก่ สังคมดี ฐานทรัพยากรดี ดินดี น้ำดี อาหารดี สมุนไพรดี ที่ทำกินเพียงพอ ฯลฯ

นั่นคือ สำหรับสิ่งดีเหล่านี้เองที่จะได้รับผลกระทบ และเกิดเป็นปัญหาต่อชาวบ้านในกลุ่มน้ำคลองกลาย ถ้าเกิดโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ขึ้นในพื้นที่ที่กำหนดมาจากเบื้องบน อย่างไม่โปร่งใส และโดยที่ชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมกำหนดอย่างแท้จริง.

บทที่ 5

การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากการวิจัย

ในบทนี้เป็นการตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 3¹⁹ และวัตถุประสงค์ที่ 3²⁰ ของการวิจัย เป็นการศึกษาถึงการสร้างกระบวนการเรียนรู้จากการวิจัยกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องซึ่งมีอยู่ในทุกวิธีการขั้นตอนของการศึกษาวิจัย และบทเรียนที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับกระบวนการวิจัย โดยแบ่งการดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมความพร้อมของการวิจัย ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนที่ 3 การนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

แม้ว่าโครงการนี้จะมุ่งศึกษาข้อมูลและการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจเรื่องการสร้างนิคมอุตสาหกรรมของชุมชนตำบลกลาย อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่เมื่อดำเนินการวิจัยก็ได้มีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดหลายอย่างทั้งพื้นที่การวิจัยที่ขยายจากเฉพาะตำบลกลายไปเป็นตลอดทั้งลุ่มน้ำ หรือการขยายประเด็นจากศึกษาเฉพาะเรื่องการสร้างนิคมอุตสาหกรรมไปสู่การพิจารณาและขับเคลื่อนในด้านอื่นๆของชุมชนที่กว้างออกไป เช่น ลักษณะพื้นฐานและพัฒนาการทางเศรษฐกิจการเมืองในลุ่มน้ำ ทั้งนี้เพื่อให้การศึกษาสามารถเกิดประโยชน์ต่อชุมชนเป้าหมายในระยะยาว อย่างไรก็ตาม ขั้นตอนการศึกษาก็ยืดขั้นตอนและกิจกรรมต่างๆตามที่ได้วางไว้ให้มากที่สุด ดังที่ได้กล่าวแล้วในบทที่ 2 ในที่นี้จึงจะวิเคราะห์ถึงการวิจัยในแง่ที่เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ โดยพิจารณาไปตามขั้นตอนการวิจัยทั้ง 3 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมความพร้อมของการวิจัย

การวิจัยได้เตรียมความพร้อมด้วยวิธีการ 3 อย่างคือ การสำรวจสภาพพื้นฐานของชุมชน การสร้างทีมศึกษาวิจัย การขยายผู้ร่วมศึกษาวิจัย

วิธีการที่ 1 การสำรวจสภาพพื้นฐานของชุมชน

การสำรวจสภาพพื้นฐานของชุมชนควรจะทำก่อนที่จะเริ่มพัฒนาโครงการวิจัย แต่เนื่องจากการผลักดันให้เกิดการวิจัยมาจากทั้งชาวบ้านในชุมชนและคนภายนอก การวิจัยครั้งนี้จึงได้มีการสำรวจในช่วงของการทำวิจัย สภาพพื้นฐานที่สำรวจมี 3 อย่างคือ พัฒนาการทางเศรษฐกิจการเมือง ปัญหา และศักยภาพของชุมชนเป้าหมาย ดังนี้

¹⁹ คือ “จะสร้างกระบวนการนำข้อมูลไปสู่การเรียนรู้ร่วมกับฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งฝ่ายรัฐบาล และสาธารณะทั่วไปอย่างไร”

²⁰ คือ “เพื่อสร้างกระบวนการการนำข้อมูลไปแลกเปลี่ยนกับฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการสร้างนิคมอุตสาหกรรม”

การสำรวจพัฒนาการทางเศรษฐกิจการเมืองของชุมชนเป้าหมาย

จากการศึกษาความเปลี่ยนแปลงโดยพิจารณาจากลักษณะการทำมาหากินของแต่ละชุมชนในลุ่มน้ำกลายที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำคลองกลายพบว่าได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างน้อย 3-5 ช่วง แล้วแต่เงื่อนไขของแต่ละชุมชน โดยอาจสรุปการเปลี่ยนแปลงในภาพรวมของทั้งลุ่มน้ำได้เป็น 3 ช่วงคือ ช่วงที่ 1 การเริ่มตั้งถิ่นฐาน ชาวบ้านทำมาหากินแบบยังชีพ(ก่อน พ.ศ. 2504) ช่วงที่ 2 การเริ่มต้นพึ่งพาตลาด(ประมาณ พ.ศ. 2504-2545) และช่วงที่ 3 การขยายตัวของการพึ่งพาตลาดอย่างเต็มที่(ประมาณ พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน 2556) ดังรายละเอียดที่กล่าวไว้ในบทที่ 2

การสำรวจปัญหาของชุมชนเป้าหมาย

ปัญหาสำคัญที่ชุมชนเป้าหมายประสบอยู่แบ่งได้เป็น 8 ปัญหา ดังนี้

1. ปัญหาด้านประมง ชาวบ้านที่ทำอาชีพประมงส่วนมากจะทำการประมงขนาดเล็กแบบประมงชายฝั่ง จะประสบปัญหา ทรัพยากรทางทะเลเสื่อมโทรม และถูกเรือประมงพาณิชย์เข้ามาทำการประมง เช่น คราดหอยลาย
2. ปัญหาด้านที่ดิน ชาวบ้านจำนวนมากในชุมชนที่ทำวิจัยจะประสบกับการมีที่ดินไม่พอเพียง ขณะที่ที่ดินที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์อยู่จำนวนมากไม่มีเอกสารสิทธิ์
3. ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติ เสื่อมโทรมลงอย่างเห็นได้ชัด ทั้งทรัพยากรทางทะเล ป่าต้นน้ำ คุณภาพของดิน น้ำ และอื่นๆ
4. ปัญหาด้านราคาผลผลิต หนี้สิน และช่องว่างในชุมชน เนื่องจากการผลิตของชาวบ้านปัจจุบันผูกติดอยู่กับระบบตลาด เช่น ยางพารา ปาล์ม ผลไม้ที่มีราคาซื้อขายไม่แน่นอน ชาวบ้านจึงมักเป็นหนี้สิน อันทำให้เกิดความแตกต่างทางฐานะเศรษฐกิจทั้งของคนในชุมชนเองและระหว่างคนในชุมชนกับนอกชุมชนมากขึ้น
5. ปัญหาด้านแรงงาน พบว่าหลายชุมชนจะมีผู้ที่เป็นแรงงานในการผลิตในชุมชนเป็นคนวัยกลางคนถึงผู้สูงอายุ เป็นส่วนใหญ่ ขณะที่คนรุ่นหนุ่มสาวจะออกไปทำงานนอกชุมชน
6. ปัญหาด้านสังคม แทบทุกชุมชนจะกังวลกับสภาพความสัมพันธ์ทางสังคมที่เปลี่ยนไป ปัญหาที่ชาวบ้านกังวลมากคือ เยาวชนรุ่นใหม่ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ดิตยาเสพติด
7. ปัญหาด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญา เกือบทุกชุมชนจะให้ความสำคัญกับปัญหาด้านประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา การพึ่งตนเองที่เริ่มสูญหายไป
8. ปัญหาจากโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ อันได้แก่การผลักดันให้เกิดนิคมอุตสาหกรรม โครงการพัฒนาขนาดใหญ่อื่น ๆ เช่น ท่าเรือ โรงไฟฟ้าถ่านหิน เป็นต้น แต่ชาวบ้านก็ไม่ทราบข้อมูลรายละเอียดมากนัก

การสำรวจศักยภาพของชุมชนเป้าหมาย

สิ่งที่เป็นศักยภาพที่มีอยู่ในชุมชนที่ทำวิจัยมี 5 ประการคือ

1. ศักยภาพด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาเดิม แต่ละชุมชนยังมีวัฒนธรรมภูมิปัญญาเดิมอยู่ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้อาวุโส รวมถึงแต่ละชุมชนยังมีเครือข่ายความสัมพันธ์เดิม แม้จะลดน้อยลงจากเดิมก็ตาม

2. ศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติ แม้ว่าทรัพยากรในแต่ละชุมชนจะลดลงแต่ก็ยังมียู่มาก ชาวบ้านส่วนมากยังพึ่งพาทรัพยากรเหล่านี้ในการดำรงชีวิต

3. ศักยภาพด้านฐานเศรษฐกิจ ชุมชนก็ยังคงรักษารูปแบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ โดยมีเงื่อนไขสำคัญคือ การยังคงมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่ค่อนข้างสมบูรณ์ของชุมชน

4. ศักยภาพด้านบุคลากรและประสบการณ์ของชุมชน ประสบการณ์ของชุมชนที่สำคัญได้แก่ประสบการณ์ในการรวมกลุ่มกันภายในชุมชนเพื่อดำเนินงานใดๆ หรือเพื่อแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น การรวมกลุ่มในชุมชนอาจเกิดขึ้นจากเงื่อนไขภายในชุมชนเอง หรือจากเงื่อนไขภายนอกชุมชนก็ได้ การรวมกลุ่มของชาวบ้านที่ผ่านมาพบว่าได้นำกระบวนการกลุ่มไปแก้ปัญหาตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงระดับนโยบาย โดยผู้ที่มีบทบาทสำคัญคือ ผู้นำและบุคลากรในชุมชน แกนนำเหล่านี้จะเข้าร่วมทีมวิจัย ส่วนมากแกนนำเหล่านี้มักจะเคยผ่านการทำงานพัฒนามาก่อนแล้วทั้งกับรัฐและองค์กรเอกชน คนกลุ่มนี้เป็นผู้ที่คนในชุมชนให้การยอมรับ เชื่อถือ

5. มีผู้สนับสนุนจากภายนอกเข้ามาหนุนช่วย โดยมาจากทั้งเครือข่ายความสัมพันธ์เดิมและการเคยมีประสบการณ์การทำงานร่วมกัน

วิธีการที่ 2 การสร้างทีมศึกษาวิจัย

แม้ทีมวิจัยหลักจะเป็นตัวแทนของชาวบ้าน แต่การวิจัยครั้งนี้ก็มีคนภายนอกที่หนุนการวิจัยได้มีบทบาทสำคัญเช่นกัน ในที่นี้จึงพิจารณาทั้งทีมวิจัยในส่วนของชาวบ้าน และทีมวิจัยในส่วนของบุคคลภายนอก

ทีมวิจัยในส่วนของชาวบ้าน

ทีมศึกษาวิจัย จะมาจากชาวบ้านที่มีความกระตือรือร้นสนใจในปัญหาของชุมชน ซึ่งในที่นี้จะหมายถึงผู้ที่สนใจต่อการเข้ามาของนิคมอุตสาหกรรมและโครงการขนาดใหญ่ ทีมวิจัยจึงมีทั้งผู้ที่เป็นแกนนำมาแต่เดิมหรือเป็นคนทั่วไปที่ตื่นตัวในปัญหาของชุมชน ทีมวิจัยจะมาจากแต่ละชุมชน การจัดความสัมพันธ์ภายในทีมวิจัย จะอาศัยการสร้างการมีส่วนร่วมภายในทีมวิจัย พยายามสร้างการสื่อสารภายในทีมวิจัยให้ทุกคนทราบความเป็นไปอย่างเท่าเทียมกัน

ทุกคนในทีมวิจัยจะมีโอกาสสื่อสารอย่างเท่าเทียมกัน อย่างเต็มที่ บางคนสื่อสารน้อยในตอนต้น ก็จะกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารมากขึ้นและเท่าเทียมกันที่สุดในที่สุด โดยเฉพาะผ่านการประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดแนวทางการทำงานร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ แต่เนื่องจากทีมวิจัยมีความหลากหลายในประสบการณ์และมาจากหลายชุมชนจึงมุปสรรคในการประสานงานและการทำ

กิจกรรมร่วมกัน ซึ่งก็จะมี การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น การทำความเข้าใจ การทำหน้าที่แทนกัน ในบางโอกาส

นอกจากนี้ยังพยายามสร้างกิจกรรมที่หลากหลายเพิ่มขึ้น โดยการสร้างกลุ่มเครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลาย(คตป.) และการสร้างกิจกรรมอื่นของเครือข่าย เช่น การทำกองทุนร่วมของเครือข่าย การทำเคย

ทีมวิจัยในส่วนของบุคคลภายนอก

บุคคลภายนอกในที่นี้คือที่ปรึกษา และเจ้าหน้าที่ สกว.(node) ความสัมพันธ์ของทีมวิจัยทั้งสองส่วนจะรู้จักกันดีพอสมควร ทุกฝ่ายสนใจในตัวเข้าหากัน มีความเชื่อมั่นกันและกัน โดยฝ่ายชาวบ้านต้องการจะพัฒนาชุมชน ขณะที่ฝ่ายที่เข้ามาหนุนก็เห็นศักยภาพว่าทีมวิจัยสามารถทำวิจัยได้ รู้ถึงพื้นฐานความสามารถของทีมชาวบ้าน ทีมจากภายนอกจะหนุนช่วยตามความจำเป็นโดยผลักดันให้ฝ่ายชาวบ้านทีมจะช่วยเหลือตัวเองเป็นหลัก การสื่อสารระหว่างฝ่ายชาวบ้านกับบุคคลภายนอกจะมีการส่งสารอย่างค่อนข้างสมดุลเท่าเทียมกัน พยายามกระตุ้นให้มีการอภิปรายอย่างกว้างขวางเพื่อป้องกันการไม่ให้เกิดการครอบงำ ชี้นำ การสื่อสารมักใช้การประชุมร่วมกัน ซึ่งเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอไม่ขาดช่วง งานที่บุคคลภายนอกมักต้องหนุนช่วยคือการประสาน เช่น ประสานผู้รู้จากภายนอกเข้าไปหนุนช่วย เป็นต้น

วิธีการที่ 3 การขยายผู้ร่วมศึกษาวิจัย

วิธีการนี้สืบเนื่องจากการพัฒนาความพร้อมของทีมวิจัย ก็จะหาช่องทางขยายความร่วมมือสู่คนอื่นในชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างทีมวิจัยกับชุมชน ซึ่งจะมี ความสัมพันธ์ที่ดีกันก่อนเริ่มทำวิจัยแล้ว เมื่อเริ่มทำวิจัยก็พยายามพัฒนาการความสัมพันธ์ไปในทางที่ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม วิธีการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างทีมวิจัยกับชุมชนทำโดยการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างทีมวิจัยกับชุมชนที่เป็นพื้นที่วิจัย มีการวิเคราะห์และแยกแยะกำหนดสมาชิกในชุมชนออกเป็นระดับต่างๆ และดึงทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วม ผ่านกิจกรรมต่างๆที่กำหนดไว้ในงานวิจัย โดยมุ่งที่จะรื้อฟื้นความสัมพันธ์เดิมในชุมชนที่มีมาก่อนแล้วมาใช้ประโยชน์ เช่น ผู้อาวุโส เพื่อนเครือญาติ เป็นต้น นอกจากนี้ยังพยายามพัฒนาช่องทางการสื่อสารระหว่างทีมวิจัยกับชุมชนที่เป็นพื้นที่วิจัย โดยทีมวิจัยจะทำกิจกรรมให้สมาชิกในชุมชนเข้ามาร่วมพูดคุยแสดงความคิดเห็นผ่านกิจกรรมที่บางครั้งก็ไม่ใช่ว่าเกี่ยวข้องกับประเด็นนิคมอุตสาหกรรมหรือโครงการขนาดใหญ่โดยตรง โดยหวังว่าจนสมาชิกชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของการวิจัยร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม ในการทำวิจัยนี้ยังไม่สามารถขยายการมีส่วนร่วมไปสู่คนในชุมชนได้อย่างเต็มที่นัก สาเหตุสำคัญคือเนื่องจากทีมวิจัยยังให้ความสนใจเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับนิคมอุตสาหกรรมเป็นหลัก ดังนั้นเมื่อเริ่มมีคนอื่นในชุมชนมาสนใจจึงมักไม่มีการติดตามอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีผู้ที่เปลี่ยนหน้ากันเข้ามาแล้วถอยห่างออกไปอยู่เสมอ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาและ วิเคราะห์ข้อมูล

ในขั้นตอนนี้เป็นการร่วมกันสร้างความรู้ หรือการลงมือเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยตรง ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 วิธีการ คือ การเตรียมการศึกษาวิจัย การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผลและรายงาน

วิธีการที่ 1 การเตรียมการศึกษาวิจัย

การเตรียมการศึกษาวิจัยจะเริ่มจากการประมวลสภาพและองค์ความรู้ชุมชนเบื้องต้น จากนั้นจะนำไปสู่การตั้งโจทย์วิจัย การวางแผนงาน กำหนดขั้นตอน การจัดการวิจัย และการเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยต่อแหล่งทุนหรือ สกว. ขั้นตอนเหล่านี้จะมีการระดมข้อมูลและความเห็นเบื้องต้นจากชาวบ้านและทีมวิจัย จากนั้นจะนำมาเรียบเรียงขัดเกลาโดยทีมหนุนจากภายนอก แล้วนำกลับไปให้ทีมวิจัยทำความเข้าใจร่วมกันอีกครั้งหนึ่งก่อนดำเนินการ

วิธีการที่ 2 การเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลของทีมวิจัยจะดำเนินไปพร้อมกับการปฏิบัติการในกระบวนการวิจัยเชิงพัฒนา มีการกำหนดวิธีการและผู้รับผิดชอบชัดเจน การได้มาซึ่งข้อมูลมีทั้งจากข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์ ฐานงาน จัดเวทีเก็บข้อมูลในชุมชน การจัดเวทีวิเคราะห์ อย่างไรก็ตาม การเก็บข้อมูลยังต้องได้รับการหนุนช่วยจากทีมหนุนจากภายนอกอยู่มาก เช่น การจัดกระบวนการ การบันทึก การพิมพ์ เป็นต้น ทีมวิจัยชาวบ้านจะมีบทบาทในการประสานผู้เข้าร่วมเป็นหลัก

วิธีการที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ที่เป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลคือทีมวิจัย มีบุคคลภายนอกรวมถึงนักวิชาการเข้ามาหนุนช่วยแสดงความคิดเห็นบ้าง แต่ทีมวิจัยจะตรวจสอบและกำหนดแนวทางการวิเคราะห์ให้เป็นไปเพื่อใช้เป็นฐานในการขยายความร่วมมือในชุมชนในช่วงต่อไปได้ เช่น การหลีกเลี่ยงข้อมูลที่สร้างความแย้งขึ้นในชุมชน เป็นต้น

วิธีการที่ 4 การสรุปผลและรายงาน

การเขียนรายงานการวิจัยเขียนโดยบุคคลภายนอกหรือที่ปรึกษาที่เข้าไปหนุนช่วย เป็นการรายงานการวิเคราะห์เนื้อหาตามโจทย์วิจัย ตามแนวทางที่ทีมวิจัยสรุปมาแล้ว และมีการตรวจสอบแก้ไข ดังที่ปรากฏในกิจกรรมตามบทที่ 2

ขั้นตอนที่ 3 การนำความรู้จากการศึกษาไปทดลองปฏิบัติและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การนำความรู้ที่ได้มาเรียนรู้ร่วมกันได้เกิดขึ้นในทุกขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้นการทำวิจัย โดยทำไปพร้อมกับการปรับแนวทางการทำวิจัยจนเมื่อทำวิจัยเสร็จสิ้นลงก็นำผลการวิจัยไปขยายผล

ดังนั้นการสร้างความรู้ การเกิดผลวิจัย และการนำการวิจัยไปขยายผลจึงเป็นเนื้อเดียวกัน กล่าวได้ว่าการนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ประโยชน์เป็นการนำความรู้ไปปรับความสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆที่เกี่ยวข้อง เป็นการขับเคลื่อนเพื่อแก้ปัญหาตามคำถามการวิจัย รวมถึงปัญหาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแบ่งการการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเป็น 2 แบบ คือ การขยายงานในระดับชุมชน และการสร้างความสัมพันธ์กับภาคีต่างๆ ดังนี้

1. การขยายงานในระดับชุมชน

การขยายงานในระดับชุมชนสังเกตได้จากการที่มีแกนนำเพิ่มขึ้น การมีผู้เห็นด้วยกับแนวทางของทีมวิจัยมากขึ้นพร้อมทั้งเข้าร่วม การขยายเข้าไปสู่โครงสร้างทางการเมืองของผู้นำทางการเมืองในท้องถิ่น เช่น อบต. หรือผู้กลไกรัฐในชุมชน เช่น โรงเรียน มีการจัดกิจกรรมในระดับลุ่มน้ำได้แก่การจัดพิธีสืบชะตาคลองกลายหลังจากเกิดภัยพิบัติใน พ.ศ. 2554 แต่การวิจัยครั้งนี้ยังไม่สามารถขยายงานในระดับชุมชนได้มากนัก คือมีผู้เห็นด้วยกับแนวทางของทีมวิจัย แต่ไม่เข้าร่วมมากนักและไม่ต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ในด้านการขยายความร่วมมือในชุมชนที่ได้ผลักดันให้เกิดกิจกรรมใหม่ขึ้นนอกเหนือไปจากคำถามหลักของงานวิจัยที่เกี่ยวกับการสร้างนิคมอุตสาหกรรม เช่น การฟื้นฟูประเพณีดับหีบดับคอน การรวมกลุ่มทำกลุ่มเคยกลาย เป็นต้น ได้มีการรวมตัวเป็นกลุ่มที่มีโครงสร้างใหม่เฉพาะขึ้นมา โดยทีมวิจัยกระตุ้นหรือรื้อฟื้นที่จะผลักดัน และเป็นช่องทางในการทำกิจกรรมต่อเนื่องระยะยาวได้

2. การสร้างความสัมพันธ์กับภาคีต่างๆ

การสร้างสัมพันธ์กับภาคีมี 2 ลักษณะคือ ความสัมพันธ์เชิงร่วมมือ กับความสัมพันธ์เชิงต่อรอง

1) ความสัมพันธ์เชิงร่วมมือ ได้แก่การนำผลการวิจัยไปเสริมสร้างการทำงานร่วม การเป็นพันธมิตร เป็นเครือข่าย โดยยกระดับไปสู่การแก้ปัญหาหลักของการวิจัยและปัญหาสำคัญอื่นๆของชุมชน ได้ร่วมกับภาคีวิชาชีพ โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา จัดอบรมนักเรียนระดับ ม. 4 โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษาจำนวน 350 คนจำนวน 6 ครั้งในช่วงระหว่างวันที่ 16 มกราคม- 20 มีนาคม 2553 และมีการประชุมเตรียมการอีกหลายครั้ง แต่โดยรวมแล้วยังไม่มีกิจกรรมด้านนี้ที่เห็นผลชัดเจน

2) ความสัมพันธ์เชิงต่อรอง อาจแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะคือ ความสัมพันธ์เชิงต่อรองกับระดับรัฐบาลหรือนโยบาย กับข้าราชการระดับท้องถิ่น และกับนายทุน โดยความสัมพันธ์เชิงต่อรองกับระดับรัฐบาลหรือนโยบายนั้นข้อเสนอที่เกิดจากการวิจัยครั้งนี้ได้นำไปเสนอระดับนโยบายต่อรัฐบาลนวลสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร โดยร่วมกับภาคีภาคประชาชนอื่นๆ ในช่วงที่รัฐบาล

เข้ารับตำแหน่งใหม่ๆ ในวันที่ 29 กรกฎาคม 2554 ส่วนความสัมพันธ์เชิงต่องกับข้าราชการระดับท้องถิ่น และความสัมพันธ์เชิงต่องกับนายทุนนั้นยังไม่มีกิจกรรมด้านนี้

สรุปผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาวิจัย

ผลที่เกิดจากการวิจัยมีทั้งที่เป็นไปตามความคาดหวังและไม่เป็นไปตามความคาดหวัง รวมทั้งมีสิ่งที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากความคาดหวัง ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1) สิ่งพึงประสงค์ที่เกิดขึ้น ได้แก่

1.1) ในด้านการสร้างองค์ความรู้ การวิจัยครั้งนี้สามารถตอบคำถามการวิจัยหรือข้อสงสัยของทีมวิจัยได้ ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับการเกิดนิคมอุตสาหกรรมและโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ รวมถึงผลกระทบต่อชุมชนซึ่งเป็นปัญหาที่ทีมวิจัยและชาวบ้านต้องการทราบ

1.2) เกิดภาคีความร่วมมือของชุมชนกับภาคส่วนต่างๆ เข้ามาร่วมทำวิจัยครั้งนี้ ซึ่งมีทั้งที่เป็นชาวบ้าน นักวิชาการ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ สกว. บุคคลผู้เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน โรงเรียน ครู คนชั้นกลาง เป็นต้น

1.3) เกิดการสร้างโครงสร้างรวมตัวของชาวบ้านในกลุ่มน้ำคลองกลายกันหลวมๆ ชื่อว่า เครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลาย(ตปท.) มีการทดลองหาแนวทางสร้างกิจกรรมของเครือข่ายร่วมกันเพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง เช่น การทำกองทุนเครือข่าย การทำเคยกลาย เป็นต้น

2) ส่วนสิ่งที่ยังไม่บรรลุผล ได้แก่

2.1) ยังสามารถเกิดทัศนคติต่อการทำงานที่ต้องให้ทุกคนร่วมคิดร่วมทำ การทำวิจัยยังไม่ส่งผลให้เกิดผลด้านนี้

2.2) ยังไม่บรรลุการพัฒนาให้เกิดทักษะและทักษะความสามารถที่เห็นว่าการวิจัยกับการพัฒนาหรือการแก้ปัญหาต้องทำควบคู่กันไป

2.3) ในช่วงการทำวิจัย ยังไม่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ผลของการทำวิจัยยังไม่สามารถทำให้กลุ่มมีแกนนำและทีมเพิ่มขึ้น การรวมตัวยังเกิดขึ้นเฉพาะกลุ่มที่ทำวิจัย เมื่อทำวิจัยไประยะหนึ่งก็ไม่ขยายกลุ่มใหม่ออกไป หรือมีสมาชิกใหม่แต่ไม่มีความต่อเนื่อง การที่ยังไม่สามารถขยายจากกลุ่มวิจัยไปยังกลุ่มคนในชุมชนได้ โดยยังคงจำกัดอยู่ในกลุ่มสนใจเฉพาะเรื่องที่ทำวิจัยอาจมาจากการวิจัยเป็นประเด็นเฉพาะที่ยังไม่รอบด้านพอสำหรับปัญหาของชุมชนทั้งหมด การปรับความสัมพันธ์ที่เกิดจากองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมาจึงยังเป็นการสัมพันธ์เฉพาะด้านอันได้แก่ การเข้ามาของนิคมอุตสาหกรรมและโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ โดยที่การวิจัยยังไม่สามารถทำให้ทีมวิจัยเชื่อมโยงจากปัญหาเฉพาะที่เขาสนใจไปยังปัญหาอื่นได้

2.4) ยังไม่เกิดผลเชิงรูปธรรมที่สืบเนื่องจากกิจกรรม เมื่อโครงการวิจัยจบลงในชุมชนยังไม่มีรูปธรรมที่เกิดจากกิจกรรมอยู่ให้ชุมชนสามารถใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการต่อยอดยกระดับการแก้ปัญหาของชุมชนได้ จึงยังไม่มีผลต่อยอดเนื่องจากการวิจัยได้อย่างเด่นชัด

กล่าวโดยสรุป ผลจากการทำวิจัยครั้งนี้บรรลุผลในบางด้าน ขณะเดียวกันก็มีปัญหาอุปสรรคทำให้ต้องปรับเปลี่ยนรายละเอียดของการวิจัย ทำให้ไม่สามารถบรรลุผลที่ตั้งไว้หลายประการ แต่ก็ได้เกิดผลที่เกิดจากการปรับการวิจัยหรือเกิดสิ่งที่ไม่ได้ระบุไว้ตั้งแต่แรกหลายประการ.

บทที่ 6

สรุป

การดำเนินงานตลอดโครงการวิจัยได้ทำให้เกิดความก้าวหน้าขึ้นในพื้นที่ซึ่งสามารถสรุปได้หลายประการ ผลได้ที่เห็นชัดเจนคือ กระบวนการวิจัยได้ทำให้เกิดการรวบรวมและจัดระบบข้อมูลของชุมชน โดยทุกชุมชนที่ร่วมทำวิจัยจะเริ่มต้นด้วยการทำข้อมูลพื้นฐานชุมชนก่อนซึ่งประกอบไปด้วยประวัติชุมชน ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การรวมกลุ่ม ทรัพยากรในชุมชน จัดทำแผนที่ชุมชน ทำระบบผังเครือญาติ ซึ่งได้ใช้เป็นข้อมูลในการร่วมกันวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจชุมชนของทีมวิจัย และนำไปสร้างการเรียนรู้กับสมาชิกในชุมชน ทีมวิจัยได้นำข้อมูลไปเผยแพร่กับชาวบ้านทำให้รู้สภาพและปัญหาต่างๆ ในลุ่มน้ำ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องมาจากการร่วมกันทำข้อมูลชุมชนและการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน

ในด้านผลด้านบวกที่เกิดขึ้นต่อการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อหาทางแก้ปัญหาของตนเองพบว่า การทำวิจัยนี้ได้ทำให้มีแกนนำในแต่ละพื้นที่หรือแต่ละโซนชัดเจนขึ้น อย่างไรก็ตาม แกนนำที่มาร่วมทำวิจัยก็มีการเปลี่ยนตัวอยู่เสมอ ดังจะเห็นว่าในช่วงการพัฒนาโครงการวิจัยก็ได้มีการกำหนดบุคคลที่ถือว่าเป็นแกนนำหลักได้แล้วเป็นเบื้องต้นโดยความสมัครของบุคคลเหล่านั้น ต่อมาเมื่อดำเนินการวิจัยไปได้ระยะหนึ่งแกนนำที่เคยมาร่วมด้วยความสมัครใจก็มีการเปลี่ยนแปลงคือบางคนยังคงร่วมทำวิจัยอยู่ บางคนได้ลดบทบาทของตนลง หรือไม่มีบทบาทอีก บางคนเข้ามาใหม่ภายหลัง น่าสังเกตว่าแกนนำที่ร่วมทำวิจัยต่อเนื่องจะเป็นแกนนำที่เริ่มมีความคิดชัดเจนซึ่งจะพบว่ามีจำนวนมากขึ้น และจำนวนของแกนนำการทำวิจัยเริ่มอยู่ตัวหรือไม่มี การเปลี่ยนแปลงเข้าออกมากเหมือนช่วงแรกๆ

การที่มีแกนนำชัดเจนและมีข้อมูลองค์ความรู้จากการทำวิจัยได้ทำให้ทีมวิจัยมีแนวทางการทำกิจกรรมและการขยายงานในชุมชน ดังจะเห็นได้จากแกนนำในแต่ละชุมชนสามารถคิดค้นกิจกรรมที่จะขยายผลของการวิจัยไปสู่การแก้ปัญหาในชุมชนได้มากขึ้น เช่น การฟื้นฟูประเพณียกหาบยกคอน การปรับงานเมาลิดมา ร่วมกับการเคลื่อนงานวิจัยในชุมชนให้ก้าวไปข้างหน้า หรือการจัดงานสืบชะตาคลองกลาย ซึ่งการออกแบบกิจกรรมเหล่านี้จะต้องสอดคล้องกับสภาพของชุมชนในช่วงเวลานั้นๆ โดยเฉพาะในบางชุมชนที่คนในชุมชนมีความขัดแย้งกันภายในสูง

สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนของผลการวิจัยที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของชาวบ้านคือการเกิดเครือข่ายความร่วมมือในลุ่มน้ำคลองกลายขึ้นโดยใช้ชื่อว่า เครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลายทั้งที่ก่อนการทำวิจัยครั้งนี้ชาวบ้านโซนที่สูงบ้านปากลงเล่าว่ายังไม่สัมพันธ์รู้จักกับชาวบ้านโซนชายทะเลที่แม่น้ำกลายไหลมาออกทะเลมาก่อนเลย นั่นคือยังไม่มี การสร้างความร่วมมือกันของชุมชนในลุ่มน้ำคลองกลายเดียวกัน แต่จากการทำการวิจัยได้ส่งผลให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก

แต่ละพื้นที่ มีการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลจนเห็นถึงความเชื่อมโยงถึงกัน จึงได้เริ่มมีการสร้างความสัมพันธ์กันขึ้น ซึ่งมีทั้งความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการในรูปของการประชุมร่วมกัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังเกิดความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการขึ้น ทำให้การดำเนินงานวิจัยในช่วงหลังๆ ก้าวหน้าไปได้มากเพราะความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการของชาวบ้านในกลุ่มน้ำที่เริ่มไปมาหาสู่กับเองมากขึ้น มีการคิดค้นสร้างกิจกรรมหนุนช่วยกัน เช่น การทำนาร่วมกัน มีการคิดที่จะทำเรือประมงหรือแพปลาของเครือข่ายร่วมกัน มีการสร้างกองทุนของเครือข่าย เป็นต้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติมากกว่าเกิดตามแผนงานตามปกติที่กำหนดไว้ตั้งแต่ต้น

ความคืบหน้าของดำเนินงานโดยทีมวิจัยได้ทำให้เป็นที่ยอมรับของบุคคลภายนอกมากขึ้น จากการประสานงานและทำกิจกรรมร่วมกับบุคคลหลายฝ่ายได้ทำให้มีผู้ที่พร้อมจะเข้ามาหนุนการทำวิจัยของทีมวิจัย เช่น นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช แหล่งทุนต่างๆ ส่วนราชการ มีผู้นำท้องถิ่นที่เริ่มหันมาสนใจปัญหาการเข้ามาของโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ เช่น อบต.บางคน เป็นต้น

สิ่งที่ควรระวังในการทำวิจัย

อย่างไรก็ตาม การดำเนินโครงการวิจัยนี้ก็ประสบกับปัญหาอุปสรรคและยังต้องแก้ไขปรับปรุงเช่นกัน ซึ่งสิ่งที่ควรระวังที่พบจากการทำวิจัยนี้ที่สำคัญคือปัญหาด้านแกนนำที่มีจำนวนไม่แน่นอน หรือยังมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย ทำให้ทีมวิจัยและทีมหนุนช่วยต้องเริ่มต้นกับคนใหม่เข้ามาเรื่อยๆ บางชุมชนแกนนำมีจำนวนลดลง และบางช่วงก็มีจำนวนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในช่วงแรกๆ ที่มีความไม่แน่นอน แต่ก็เริ่มมีความสม่ำเสมอมากขึ้นเมื่อการวิจัยดำเนินไปเรื่อย

ในช่วงที่แกนนำยังไม่เข้มแข็ง การขยายงานหรือขยายความร่วมมือไปยังคนอื่นในชุมชนก็ย่อมยากลำบากไปด้วย ประกอบกับชาวบ้านทั่วไปยังไม่ตื่นตัว หรือยังไม่กล้าแสดงตัวเพราะยังกลัวอิทธิพลท้องถิ่น ชาวบ้านบางส่วนยังไม่เข้าใจทีมวิจัย บางส่วนยังไม่มีโอกาสใกล้ชิดกับทีมวิจัย ชาวบ้านบางส่วนรอการหาประโยชน์จากโครงการขนาดใหญ่ด้วยการเวนคืนที่ดินและทรัพย์สิน หรือการหวังว่าจะฝากลูกหลานให้เข้าทำงานได้ง่ายถ้าเกิดโครงการขนาดใหญ่ขึ้นในชุมชน ชาวบ้านยังไม่รู้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น และการที่ชาวบ้านเคยชินกับการต้องมีเงินตอบแทนในการร่วมกิจกรรมต่างๆ เงื่อนไขเหล่านี้ยังคงมีอยู่ในพื้นที่การวิจัย อันเป็นโจทย์ที่ทีมวิจัยต้องหาทางแก้ไขเพื่อสร้างความพร้อมให้ชาวบ้านได้เข้ามารวมตัวกัน

นอกจากนี้ การวิจัยยังมีข้อจำกัดจากฝ่ายที่สนับสนุนให้เกิดโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ และบริษัทเอกชนที่มาลงทุน คนกลุ่มเหล่านี้ยังคงรุกคืบเข้าหาชุมชนด้วยวิธีการต่างเพื่อซื้อใจชาวบ้าน หรือเพื่อข่มขู่ให้ชาวบ้านยอมตาม เช่น การแจกสิ่งของ การประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ การจ้างทีมงานหลายรูปแบบมาทำงานมวลชนในพื้นที่ทั้งงานด้านพัฒนาชุมชน งานด้านวิชาการ รวมถึง

อาศัยอิทธิพลในท้องถิ่น ประกอบกับบางพื้นที่มีปัญหาความขัดแย้งของการเมืองในท้องถิ่น เช่น การเลือกตั้ง อบต.ที่เคยแข่งขันกัน เมื่อฝ่ายหนึ่งมาร่วมทำวิจัย อีกฝ่ายหนึ่งก็ไม่เข้าร่วม หรือ การที่กลุ่มนายทุนมาหนุนช่วยการเมืองท้องถิ่นบางชั่ว เป็นต้น

ในช่วงที่ดำเนินโครงการวิจัยนี้ จึงยังคงมีการเคลื่อนไหวของฝ่ายสนับสนุนโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่พยายามเข้ามาดำเนินการในพื้นที่ทำวิจัยในด้านต่างๆ เช่น การจัดการน้ำ การสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน การสร้างโรงไฟฟ้าพลังนิวเคลียร์ การสร้างท่าเรือเพื่อการอุตสาหกรรม การสร้างสถานีบนฝั่งของบริษัทหุตะเจาะน้ำมันเชฟรอน เป็นต้น โครงการพัฒนาขนาดใหญ่เหล่านี้มักจะมีผลประโยชน์ก่อนใหญ่ ทำให้มีผู้เกี่ยวข้องหลายระดับ ทั้งนักธุรกิจ นักการเมือง การเมืองในระดับประเทศได้เข้ามาหนุนนักการเมืองในท้องถิ่นที่มีประโยชน์ร่วมกัน และด้วยเงื่อนไขจำนวนมากเหล่านี้จึงทำให้ทีมวิจัยยังไม่สามารถนำผลการวิจัยไปเสนอเป็นทางเลือกอื่นให้กับชาวบ้าน แทนที่โครงการพัฒนาขนาดใหญ่โดยตรงได้ ทำให้ชาวบ้านบางส่วนที่คาดหวังเช่นนั้นไม่เข้าร่วมเต็มที่

กล่าวโดยสรุป ผลจากการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ ได้ทำกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ โดยมีการปรับเปลี่ยนทั้งด้วยการลดกิจกรรมลงและการเพิ่มกิจกรรมขึ้นจากเดิม ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ทั้ง 3 ประการ 1) ได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการผลิต ด้านสุขภาพอนามัย และด้านสังคมวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบัน ทั้งในแง่ปรากฏการณ์และเงื่อนไขที่มีส่วนต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ดังกล่าว 2) ได้ศึกษาผลกระทบด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้นหากมีการสร้างนิคมอุตสาหกรรม และ 3) ได้สร้างกระบวนการการนำข้อมูลไปแลกเปลี่ยนกับฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการสร้างนิคมอุตสาหกรรม ในการวิจัยได้ประสบทั้งผลด้านบวกและด้านที่เป็นปัญหาอุปสรรค ซึ่งทีมวิจัยได้มีการปรับกระบวนการวิจัยให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงมาโดยตลอด.

ข้อเสนอต่อการปรับปรุงการทำวิจัยต่อไป

จากการดำเนินโครงการวิจัยจนทำให้เห็นผลทั้งด้านบวกและด้านที่ควรระวังดังที่กล่าวแล้ว การที่จะทำให้การวิจัยสามารถบรรลุผล ต่อไปควรจะต้องมีแนวทางที่สำคัญคือ ต้องพัฒนาทักษะและวิธีคิดของแกนนำในการทำวิจัยและการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งต้องเสริมบทบาทของแกนนำให้นำข้อมูลไปร่วมกันเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกในชุมชนเพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจการวิจัย เข้าใจปัญหาและศักยภาพของชุมชน และร่วมกันทำวิจัยและสร้างความเข้มแข็งในการรวมตัวกัน รวมทั้งขยายความร่วมมือไปยังบุคคลภายนอกชุมชนให้เข้ามาหนุนช่วยให้มากขึ้น

ส่วนกิจกรรมที่ควรทำต่อไปหลังจากนี้ต้องเป็นกิจกรรมที่จะเปิดโอกาสให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามาเรียนรู้และเป็นแกนในการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันทั้งในระดับชุมชน ระหว่างชุมชน และกับบุคคลภายนอกกว้างขวางขึ้น

และสิ่งที่ต้องคำนึงถึงและระมัดระวังมากที่สุดในการดำเนินการคือต้องหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้พัฒนาการร่วมมือให้เข้มแข็งโดยเร็วทั้งในระดับชุมชนและเครือข่ายความร่วมมือในกลุ่มน้ำคลองกลาย.

ข้อเสนอระดับนโยบายต่อการผลักดันนิคมอุตสาหกรรมและโครงการพัฒนาขนาดใหญ่

จากการดำเนินโครงการวิจัยนี้จนเสร็จสิ้นลง ทีมวิจัยได้สรุปเป็นข้อเสนอรวบยอดต่อกรณีโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในกลุ่มน้ำคลองกลาย ทีมวิจัยเห็นว่าขณะนี้ภาคใต้ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่เป้าหมายที่โครงการพัฒนาขนาดใหญ่จำนวนมากต้องการเข้ามาดำเนินการ เฉพาะในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 22 โครงการ เช่น โครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคใต้(เขาทีร์นซีบอร์ด) แลนด์บริดจ์ นิคมอุตสาหกรรม โรงงานไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ โรงงานไฟฟ้าถ่านหิน การสร้างท่าเรือ การขุดเจาะน้ำมันของบริษัทเชฟรอน การสร้างเขื่อน เป็นต้น โครงการเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชาวบ้านอย่างใหญ่หลวงทั้งในบริเวณที่สูง ที่ราบ ชายฝั่งทะเล และในเมือง ที่ผ่านมาชาวบ้านได้รวมตัวกันคัดค้านและยื่นข้อเสนอลาทางออกอย่างต่อเนื่อง แต่โครงการต่างๆก็ยังคงเดินหน้าต่อไปอย่างน่าสงสัย มีเงื่อนไข ทำให้ความขัดแย้งขยายวงและเข้มข้นขึ้นทุกขณะ

ทีมวิจัยจึงได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหามาเป็นเบื้องต้น ดังต่อไปนี้

1. การดำเนินการต่างๆต้องเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย

ทีมวิจัยเห็นว่ารัฐบาลต้องเอาประชาชนในพื้นที่เป็นศูนย์กลาง ต้องนำความต้องการที่แท้จริงของประชาชนไปปฏิบัติ รัฐบาลสามารถนำเสนอโครงการต่างๆได้ แต่การตัดสินใจว่าจะดำเนินการหรือไม่ อย่างไรนั้นต้องขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของประชาชน ดังนั้นรัฐบาลจะต้องเป็นหลักประกันที่ทำให้การตัดสินใจของประชาชนเกิดจากกระบวนการที่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง นั่นคือต้องทำให้ชาวบ้านสะดวกในการเข้าถึงและรับทราบข้อมูลข่าวสารทุกอย่างที่ต้องการ ต้องทำให้การดำเนินการทุกอย่างโปร่งใส ปราศจากการข่มขู่คุกคาม การบิดเบือน การซื้อตัว การสร้างความแตกแยกในหมู่บ้าน เช่น การไปดู่งานแต่ด้านดีแอบแฝงไว้ด้วยการเลี้ยงดูปู่เสื่อแกนนำ เป็นต้น ซึ่งมักกระทำโดยฝ่ายบริษัทที่มั่งคั่งหรือบริษัทที่ปรึกษา รวมทั้งการทำให้การศึกษาความเป็นไปได้หรือการศึกษาผลกระทบจะต้องทำอย่างเป็นกลาง โปร่งใส มีการชี้แจงความคืบหน้าให้ชาวบ้านทราบทุกระยะ สามารถตรวจสอบได้ รัฐบาลควรที่จะสร้างกลไกที่เป็นกลางขึ้นมาดำเนินการศึกษาเองแทนที่จะจัดจ้างให้บริษัททำ หรือศึกษาโดยบริษัทผู้ลงทุน

2. การดำเนินการต่างๆต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริงในทุกขั้นตอน

ทีมวิจัยเห็นว่าอย่างน้อยร้อยละ 80 ของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบทั้งหมดจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจ ด้วยวิธีการที่เป็นประชาธิปไตยดังที่กล่าวแล้วในข้อ 1 โดยต้องเปิดช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวบ้านในรูปแบบต่างๆให้มากที่สุด ไม่ปิดกั้น โครงการใดที่ได้ข้อสรุปแล้วในขณะที่ศึกษาความเป็นไปได้ว่าชาวบ้านในพื้นที่ไม่ต้องการต้องยกเลิกทันที

3. โครงการจะต้องเหมาะสม สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่

ลักษณะสำคัญของพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชคือการที่ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม การที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพด้านการเกษตรกรรมเป็นสัดส่วนที่สูงมากถึง 1 ใน 3 ทั้งในด้านการใช้พื้นที่และแหล่งรายได้ นอกจากนี้ศักยภาพของพื้นที่ยังเป็นเงื่อนไขกำหนดให้ “ขนาด” ของโครงการมีขนาดพอดีกับศักยภาพของพื้นที่ คือต้องไม่เป็นโครงการขนาดใหญ่เกินศักยภาพแต่ต้องมีขนาดเหมาะสมกับขนาดของทรัพยากร ของศักยภาพคนในพื้นที่ อันจะทำให้เกิดการกระจายตัวในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการได้มากกว่าโครงการขนาดใหญ่ที่มักจะมีลักษณะเผด็จการและรวมศูนย์ ไม่เป็นประชาธิปไตย

4. โครงการต่างๆต้องมีความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจในทุกระดับและทุกมิติ

คือต้องเกิดการกระจายรายได้อย่างเท่าเทียมในท้องถิ่น ในประเทศ และในระหว่างชาวบ้านกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย รวมไปถึงผลตอบแทนที่ประเทศไทยจะได้รับในกรณีที่เป็นการค้าการลงทุนโดยบริษัทข้ามชาติหรือทุนระดับโลก ถ้าไรที่เกิดขึ้นจะต้องตอบแทนให้กับท้องถิ่นมากที่สุด นอกจากนี้โครงการที่เป็นสาธารณประโยชน์ควรจะดำเนินการโดยรัฐบาลเอง

5. โครงการใดๆ ต้องไม่มีผลกระทบด้านลบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสุขภาพ คุณภาพชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมของชาวบ้านในท้องถิ่น

6. โครงการต่างๆต้องศึกษาและระบุถึงความเสี่ยงด้านผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น การฟื้นฟูเยียวยา รวมถึงการชดเชยให้ชัดเจน

ทีมวิจัยเห็นว่าข้อเสนอเบื้องต้นทั้ง 6 ประการนี้ นอกจากจะใช้เฉพาะกรณีโครงการขนาดใหญ่ในกลุ่มน้ำคลองกลาย ตลอดจนในจังหวัดนครศรีธรรมราชแล้ว ยังอาจปรับใช้กับโครงการอื่นๆในภาคใต้และในอื่นๆโดยทั่วไปได้ เป็นการสร้างบรรทัดฐานใหม่ให้กับสังคมที่เริ่มจากการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยของประชาชน อันจะลดปัญหาความขัดแย้งและเกิดประโยชน์กับประชาชนทุกฝ่าย โดยเฉพาะกับผู้ที่ยด้อยโอกาสในสังคม.

บรรณานุกรม

การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย.

- 2552 **สรุปผลการศึกษาโครงการศึกษาความเหมาะสมการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเพื่อรองรับการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้.**เอกสารอัดสำเนา.

จิรเกียรติ อภิภูณโยภาส.(บริษัท ทีม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริ่งฯ)

- 2552 **โครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเพื่อรองรับการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ .** โดย การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย,เอกสารนำเสนอ Power Point , ก.พ.

เดชรัตน์ สุขกำเนิด และเกื้อเมธา ฤกษ์พรพิพัฒน์

- 2552 **แผนพัฒนาภาคใต้ภายใต้เงาอุตสาหกรรม.**นนทบุรี:สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.

นิตยา กมลวัทนนิศา.

- 2551 **ร่าง แผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจภาคใต้อย่างยั่งยืน.** เอกสารประกอบการประชุมวันอังคารที่ 23 กันยายน 2551 ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์.

บริษัท ซีเทค คอนซัลติ้ง เอ็นจิเนีย จำกัด

- มปป. **การศึกษาความเหมาะสม และจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม(EIA) โครงการก่อสร้างฐานสนับสนุนการปฏิบัติงานสำรวจและผลิตปิโตรเลียมในอ่าวไทยของบริษัท เชฟรอนประเทศไทยสำรวจและผลิต จำกัด.** เอกสารประกอบการประชุมกลุ่มย่อยครั้งที่ 2.

บริษัท ทีม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริ่ง แอนด์ แมเนจเม้นต์ จำกัด .

- 2551 **รายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1 โครงการศึกษาการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเพื่อรองรับการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้** รายงานต่อ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) ,กรุงเทพมหานคร.

- 2551 รายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 3 โครงการศึกษาการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเพื่อรองรับการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ รายงานต่อ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.), มิถุนายน.
- 2551 เอกสารประกอบการประชุมรับฟังความคิดเห็นกลุ่มย่อย อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช โครงการศึกษาความเหมาะสมของการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเพื่อรองรับการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้, มิถุนายน.
- 2552 เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง ทิศทางการพัฒนาพื้นที่กลุ่มจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง. กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย, เอกสารอัดสำเนา, 18 มิถุนายน.

บริษัท อีอาร์เอ็ม-สยาม จำกัด.

- 2552 เอกสารประกอบการประชุมกลุ่มย่อย โครงการก่อสร้างศูนย์สนับสนุนการปฏิบัติงานสำรวจและผลิตปิโตรเคมีในอ่าวไทยของบริษัท เชฟรอนประเทศไทยสำรวจและผลิต จำกัด วันที่ 8 กันยายน 2552 ณ ห้องประชุมสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลกลาย, เอกสารอัดสำเนา.
- 2552 เอกสารประกอบการประชุมรับฟังความคิดเห็น ร่างขอบเขตการศึกษา รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการก่อสร้างศูนย์สนับสนุนการปฏิบัติงานสำรวจและผลิตปิโตรเคมีในอ่าวไทยของบริษัท เชฟรอนประเทศไทยสำรวจและผลิต จำกัด กันยายน 2552, เอกสารอัดสำเนา.
- 2553 เอกสารประกอบการประชุมรับฟังความคิดเห็น การกำหนดขอบเขตและแนวทางการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการก่อสร้างศูนย์สนับสนุนการปฏิบัติงานสำรวจและผลิตปิโตรเคมีในอ่าวไทย ของบริษัท เชฟรอนประเทศไทยสำรวจและผลิต จำกัด, เอกสารอัดสำเนา.
- 2553 ร่างรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สังคม สุขภาพ โครงการก่อสร้างศูนย์สนับสนุนการปฏิบัติงานสำรวจและผลิตปิโตรเคมีในอ่าวไทยของบริษัท เชฟรอนประเทศไทยสำรวจและผลิต จำกัด, เอกสารอัดสำเนา, กรกฎาคม.

ปาริชาติ ศิวัชรักษ์(บก.)

- 2545 แผนภูมิภาคกับสุขภาพคนไทยวันนี้. นนทบุรี:สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.

วิทยา อามรณ์ และบัณฑิตา อย่างดี.

- 2549 ภาพรวมของปัญหาของภาคใต้ พ.ศ. 2549. กรุงเทพฯ:โครงการสิทธิชุมชนศึกษา.(เอกสารอัดสำเนา)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

- 2550 แนวโน้มการขยายตัวของอุตสาหกรรมเป้าหมายใน 5 ปี(2550-2554) และการพัฒนาพื้นที่รองรับ. เอกสารอัดสำเนา.
- 2551 กรอบแนวคิดการพัฒนาภาคใต้และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับแผนงานพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้. เอกสารอัดสำเนา.
- 2551 กรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคฉบับสมบูรณ์,เอกสารอัดสำเนา,สิงหาคม.

สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช.

- 2548 ผังเมืองรวมจังหวัดนครศรีธรรมราช. เอกสารอัดสำเนา.

เอนก นาคะบุตร และ ทีมงาน.

- 2551 ทางเลือกที่ 1 ต.ทุ่งปรัง อ.สิชล, ทางเลือกที่ 2 ตำบลกลาย อำเภอท่าศาลา ,ทางเลือกที่ 3 ตำบลแก้วแสน อำเภอนาบอน. เอกสารประกอบการบรรยายของทีมงานการสร้างทัศนคติในเชิงบวกต่อการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมและท่าเรืออุตสาหกรรม และรับทราบความต้องการของประชาชนเพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ (Southern Seaboard : SSB) การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.)
- 2551 แผนแม่บทอุตสาหกรรมและการท่าเรือภาคใต้. เอกสารประกอบการบรรยาย,สิงหาคม.
- 2551 การประชุมระดมความคิดเห็น โครงการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจภาคใต้อย่างยั่งยืนระหว่างวันที่ 28 กรกฎาคม-1 สิงหาคม 2551, เอกสารอัดสำเนา.

หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ปีที่ 27 ฉบับที่ 2249 วันที่ 2-5 กันยายน 2550 หน้า 45.

หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ฉบับวันที่ 8-10 ม.ค. 2552

หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจฉบับวันที่ 15 มกราคม 2552

ข่าว กรุงเทพธุรกิจ 7 เม.ย. 52 นิคมฯเดียว ปรับแผนถึยบ โดย : ลมลเพ็ชร อภิสัทธีนันต์

หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ ฉบับวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2551

วิกฤตอุตสาหกรรมเหล็กหนักกว่าปี'40 'รัฐ-เอกชน' ย้ำต้องเดินหน้าเหล็กต้นน้ำในไทย! ผู้จัดการรายสัปดาห์ (2 กุมภาพันธ์ 2552)

ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

เปิดผลศึกษาเซาเทิร์นซีบอร์ด ชู 3 พื้นที่ตั้งนิคมฯ รองรับปิโตรเคมี, เหล็ก, พลังงาน จากหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ฉบับที่ 2373 09 พ.ย.- 12 พ.ย. 2551

<http://gotoknow.org/blog/industry/238704>

อุไรวรรณ สุภาแดง ข่าวสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดนครศรีธรรมราช 17 ธันวาคม 2551. อ้างใน www.nakhonsithammarat.go.th

www1.dpim.go.th/qry/qsources.php?pid=80 สืบค้นเมื่อ 2010-09-30

www.energy.go.th กรมเชื้อเพลิงธรรมชาติ กระทรวงพลังงาน

www.chevronthailand.com

เว็บไซต์ กรุงเทพธุรกิจ วันที่ 2 มค 2552

ภาคผนวก

ภาคผนวกที่ 1 ข้อเสนอต่อรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ฯ เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2554

ภาคผนวกที่ 2 คปท.จี พท.แก้ปัญหาพื้นที่ให้ ปชช. 29 กรกฎาคม 2554 (ข่าว)

ภาคผนวกที่ 3 กำหนดการอบรมนักเรียนชั้น ม. 4 โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา

ภาคผนวกที่ 4 ประมวลภาพกิจกรรม

ภาคผนวก 1

ข้อเสนอต่อรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร
ที่ทีมวิจัยในนามของเครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำนครศรีธรรมราช
ร่วมกับตัวแทนจากเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย(คปท.)
และเครือข่ายชุมชนชายฝั่งพังงา-ภูเก็ต ได้เข้ายื่น
เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2554

ข้อเสนอเบื้องต้น

กรณีโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช(และภาคใต้)

ภาคใต้เป็นพื้นที่เป้าหมายที่โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ต้องการเข้ามาดำเนินการ เฉพาะในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 22 โครงการ เช่น โครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคใต้ (เซาเทิร์นซีบอร์ด) แลนด์บริดจ์ นิคมอุตสาหกรรม โรงงานไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ โรงงานไฟฟ้าถ่านหิน การสร้างท่าเรือ การขุดเจาะน้ำมันของบริษัทเชฟรอน การสร้างเขื่อน เป็นต้น โครงการเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชาวบ้านอย่างใหญ่หลวงทั้งในบริเวณที่สูง ที่ราบ ชายฝั่งทะเล และในเมือง

ที่ผ่านมาชาวบ้านได้รวมตัวกันคัดค้านและยื่นข้อเสนอทางออกอย่างต่อเนื่อง แต่โครงการต่างๆก็ยังคงเดินหน้าต่อไปอย่างน่าสงสัย มีเงื่อนไข ทำให้ความขัดแย้งขยายวงและเข้มข้นขึ้นทุกขณะ

เครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำจังหวัดนครศรีธรรมราชจึงขอเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาคือเบื้องต้น ดังต่อไปนี้

1. การดำเนินการต่างๆต้องเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย

รัฐบาลต้องเอาประชาชนในพื้นที่เป็นศูนย์กลาง ต้องนำความต้องการที่แท้จริงของประชาชนไปปฏิบัติ รัฐบาลสามารถนำเสนอโครงการต่างๆได้ แต่การตัดสินใจว่าจะดำเนินการหรือไม่ อย่างนั้นต้องขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของประชาชน ดังนั้นรัฐบาลจะต้องเป็นหลักประกันที่ทำให้การตัดสินใจของประชาชนเกิดจากกระบวนการที่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง นั่นคือต้องทำให้ชาวบ้านสะดวกในการเข้าถึงและรับทราบข้อมูลข่าวสารทุกอย่างที่ต้องการ ต้องทำให้การดำเนินการทุกอย่างโปร่งใส ปราศจากการข่มขู่คุกคาม การบิดเบือน การซื้อตัว การสร้าง ความแตกแยกในหมู่ชาวบ้าน เช่น การไปดูงานแต่ด้านดีแอบแฝงไว้ด้วยการเลี้ยงดูปูเสื่อแกนนำ

เป็นต้น ซึ่งมักกระทำโดยฝ่ายบริษัทที่มาลงทุนหรือบริษัทที่ปรึกษา รวมทั้งการทำให้การศึกษาความเป็นไปได้หรือการศึกษาผลกระทบจะต้องทำอย่างเป็นกลาง โปร่งใส มีการชี้แจงความคืบหน้าให้ชาวบ้านทราบทุกระยะ สามารถตรวจสอบได้ รัฐบาลควรที่จะสร้างกลไกที่เป็นกลางขึ้นมาดำเนินการศึกษาเองแทนที่จะจัดจ้างให้บริษัททำ หรือศึกษาโดยบริษัทผู้ลงทุน

2. การดำเนินการต่างๆต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริงในทุกขั้นตอน

อย่างน้อยร้อยละ 80 ของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบทั้งหมดจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจ ด้วยวิธีการที่เป็นประชาธิปไตยดังที่กล่าวแล้วในข้อ 1 โดยต้องเปิดช่องทางการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวบ้านในรูปแบบต่างๆให้มากที่สุด ไม่ปิดกั้น โครงการใดที่ได้ข้อสรุปแล้วในขณะที่ยังศึกษาความเป็นไปได้ว่าชาวบ้านในพื้นที่ไม่ต้องการต้องยกเลิกทันที

3. โครงการจะต้องเหมาะสม สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่

ลักษณะสำคัญของพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชคือการที่ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม การที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพด้านการเกษตรกรรมเป็นสัดส่วนที่สูงมากถึง 1 ใน 3 ทั้งในด้านการใช้พื้นที่และแหล่งรายได้ นอกจากนี้ศักยภาพของพื้นที่ยังเป็นเงื่อนไขกำหนดให้ “ขนาด” ของโครงการมีขนาดพอดีกับศักยภาพของพื้นที่ คือต้องไม่เป็นโครงการขนาดใหญ่เกินศักยภาพแต่ต้องมีขนาดเหมาะสมกับขนาดของทรัพยากร ของศักยภาพคนในพื้นที่ อันจะทำให้เกิดการกระจายตัวในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการได้มากกว่าโครงการขนาดใหญ่ที่มักจะมีลักษณะเผด็จการและรวมศูนย์ ไม่เป็นประชาธิปไตย

4. โครงการต่างๆต้องมีความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจในทุกระดับและทุกมิติ

คือต้องเกิดการกระจายรายได้อย่างเท่าเทียมในท้องถิ่น ในประเทศ และในระหว่างชาวบ้านกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย รวมไปถึงผลตอบแทนที่ประเทศไทยจะได้รับในกรณีที่เป็นการค้าดำเนินการโดยบริษัทข้ามชาติหรือทุนระดับโลก ถ้าไรที่เกิดขึ้นจะต้องตอบแทนให้กับท้องถิ่นมากที่สุด นอกจากนี้โครงการที่เป็นสาธารณประโยชน์ควรที่จะดำเนินการโดยรัฐบาลเอง

5. โครงการใดๆ ต้องไม่มีผลกระทบด้านลบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสุขภาพ คุณภาพชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมของชาวบ้านในท้องถิ่น

6. โครงการต่างๆต้องศึกษาและระบุถึงความเสี่ยงด้านผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น การฟื้นฟูเยียวยา รวมถึงการชดเชยให้ชัดเจน

ข้อเสนอเบื้องต้นทั้ง 6 ประการนี้ นอกจากจะใช้เฉพาะกรณีโครงการขนาดใหญ่ในจังหวัด นครศรีธรรมราชแล้ว อาจปรับใช้กับโครงการอื่นๆในภาคใต้และในที่อื่นๆโดยทั่วไปได้ ซึ่งการ เปลี่ยนผ่านทางการเมืองขณะนี้ นับว่าเป็นโอกาสสำคัญที่จะสร้างบรรทัดฐานใหม่ให้กับสังคมที่เริ่ม จากภาคการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยของประชาชน อันจะลดปัญหาความขัดแย้งและเกิด ประโยชน์กับประชาชนทุกฝ่าย โดยเฉพาะกับผู้ที่ยึดโอกาสในสังคม

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา.

เครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำจังหวัดนครศรีธรรมราช

ศุกร์ที่ 29 กรกฎาคม 2554

ภาคผนวกที่ 2

คปท.จี พท.แก้ปัญหาพื้นที่ให้ ปชช.

29 กรกฎาคม 2554 (ข่าว)

คปท.จี พท.แก้ปัญหาพื้นที่ให้ ปชช.

29 กรกฎาคม 2554 เวลา 13:00 น.

เครือข่ายปฏิรูปที่ดินจีพท.เร่งแก้ปัญหาให้กับปชช. ด้านปลอดประสพรับปากยุติสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ พร้อมร่างนโยบาย “ปฏิวัติสีฟ้า” กันนายทุนรุกพื้นที่ชาวบ้าน-ทำทะเลให้สะอาด

เมื่อเวลา 12.00 น. ตัวแทนเครือข่ายภาคประชาชนจากเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย เครือข่ายชุมชนชายฝั่งพังงา-ภูเก็ต และเครือข่ายต้นน้ำและปลายน้ำนครศรีธรรมราช ได้เดินทางเข้ายื่นข้อเสนอนในการกระจายถือครองที่ดินที่เป็นธรรมด้วยการปฏิรูปโครงสร้างการจัดการที่ดินทั้งระบบ ต่อนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ว่าที่นายกรัฐมนตรี โดยมีนายปลอดประสพ สุรัสวดี รองหัวหน้าพรรคเพื่อไทย เป็นผู้รับเรื่องแทน

โดยนายบุญ แซ่จุง ตัวแทนเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย กล่าวว่า ต้องการให้รัฐบาลชุดใหม่จัดทำเรื่องโฉนดชุมชนให้ชัดเจน โดยผลักดันให้เป็นร่างพ.ร.บ. รวมถึงให้เร่งแก้ไขกรณีที่ดินชาวบ้านถูกดำเนินคดีในการรุกที่ดินของรัฐ และหวังว่าภาครัฐจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดนโยบายด้านต่างๆ

ด้านนายदनัย ยาดิ ตัวแทนเครือข่ายชุมชนชายฝั่งพังงา-ภูเก็ต กล่าวว่า อยากให้พรรคเพื่อไทยในฐานะแกนนำจัดตั้งรัฐบาลได้ประสานเจ้าหน้าที่ที่ดินและกรมป่าไม้ ในการกำหนดที่ดินของรัฐให้ชัดเจนเพื่อลดปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

ขณะที่นายศรายุทธ บุญชูช่วย ตัวแทนเครือข่ายต้นน้ำและปลายน้ำนครศรีธรรมราช กล่าวว่าทางกลุ่มเป็นกังวลกับโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคใต้ เพราะจะมีประชาชนที่ได้รับผลกระทบตั้งแต่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ถึงปัตตานี ดังนั้นจึงต้องการให้รัฐบาลชุดใหม่ จัดเวทีรับฟังความเห็นของประชาชน ก่อนพิจารณาเดินหน้าโครงการดังกล่าวด้วย

ทั้งนี้ นายปลอดประสพ กล่าวว่า นโยบายที่ดีก่อนหน้านี้ก็ยังยืนยันจะคงไว้ และพัฒนาให้ดีกว่าเดิม ซึ่งมั่นใจว่าพรรคมีความสามารถ ส่วนข้อกังวลเกี่ยวกับการดำเนินคดีกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐนั้น ตนมองว่าไม่ควรจะจบที่คุกเสมอไป แต่ควรจะทำให้ความเข้าใจกับประชาชนมากกว่าใช้อำนาจตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ยืนยันว่าเรื่องเกี่ยวกับที่ดิน พรรคได้มีการร่างนโยบาย หรือ

เรียกว่า “ปฏิวัติสีฟ้า” เพื่อเตรียมแปลงต่อสภาแล้ว เพื่อให้ทะเลสาบ และอุดมสมบูรณ์อย่างจริงจัง

นอกจากนี้ การบุกเบิกพื้นที่ป่าชายเลนนั้น ตนเห็นว่าเป็นพื้นที่สำคัญที่ชาวประมงพื้นบ้าน ดังนั้น ในการดำเนินการใดๆ จำเป็นต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ก่อนดำเนินการ กำหนดแนวรุกป่า ยืนยันว่าได้ดำเนินการมาตั้งแต่สมัยพ.ต่าบลท.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกฯ ในสมัยพรรคไทยรักไทย แต่ก็ต้องชะงักไว้ ส่วนโครงการตั้งโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ ตนขอยืนยันว่าจะยุติการก่อสร้าง เนื่องจากเห็นว่าเป็นอันตรายต่อประเทศ และเชื่อว่าจะมีวิธีการผลิตไฟฟ้าทางอื่นที่ปลอดภัยกว่า

อย่างไรก็ตาม เมื่อถามว่า การจัดตั้งธนาคารที่ดินด้วยงบประมาณแสนล้านบาท จะมีวิธีการหาเงินมาจากไหน นายปลอดประสพ กล่าวว่า ตนไม่คิดว่าจะหาเงินมาจากไหน ใช้จ่ายจำนวนเท่าไร แต่จะสนับสนุนในการตั้งธนาคารที่ดิน เพื่อเชื่อมโยงในการจัดสรรที่ดินให้กับประชาชน

ที่มา

<http://www.posttoday.com/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%87/102314/%E0%B8%84%E0%B8%9B%E0%B8%97-%E0%B8%88%E0%B8%B5%E0%B9%89%E0%B8%9E%E0%B8%97-%E0%B9%81%E0%B8%81%E0%B9%89%E0%B8%9B%E0%B8%B1%E0%B8%8D%E0%B8%AB%E0%B8%B2%E0%B8%9E%E0%B8%B7%E0%B9%89%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B9%83%E0%B8%AB%E0%B9%89%E0%B8%9B%E0%B8%8A%E0%B8%8A> สืบค้นเมื่อ 29 กรกฎาคม 2554

ภาคผนวกที่ 3

กำหนดการอบรมนักเรียนชั้น ม. 4 โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา

กระบวนการสร้างการเรียนรู้
ท่าหลาบบ้านเรา

แบ่งท่าศาลาตามภูมิโนเควศน์เป็น 4 โชน คือ

โชนที่สูงต.นบพิตำ , ต.ตลิ่งชัน

โชนที่ราบ ต.หัวตะพาน, ต.ไทยบุรี ,ต.โพธิ์ทอง, ต.ดอนโก ,ต.โมคคาน

โชนชายทะเล ต.กลาย ,ต.สระแก้ว ,ต.ท่าซิ่น

โชนเมือง ต.ท่าศาลา

กลุ่มเป้าหมาย นักเรียนโรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา จำนวนประมาณ 350 คน ซึ่งมีที่อยู่กระจายอยู่ใน 4 โชน

การจัดการกระบวนการ ใช้การแบ่งกลุ่มนักเรียนตามภูมิโนเควศน์ กลุ่มละ 15-16 คนตลอดเทอม

ทีมงาน ประมาณ 8-15 คน จาก อาสาสมัคร / ครูในโรงเรียน มีหน้าที่

-พี่เลี้ยงดูแลนักเรียนโชนละ 2 คน

-คนดูภาพรวม 1-2 คน

-สันทนาการ 2-3 คน

เวลา ทุกวันเสาร์ เวลา 8.30-12.00 น. จำนวน 6 ครั้ง เริ่ม16 มกราคม 2553-27 มีนาคม 2553

วันทำกิจกรรม

วันเสาร์ที่ 16 มกราคม 2553 เวทีครั้งที่ 1 เกริ่นนำ

(วันศุกร์ที่ 22 มกราคม 2553 ติดตามงานกับหัวหน้ากลุ่ม)

วันเสาร์ที่ 30 มกราคม 2553 เวทีครั้งที่ 2 ภูมิศาสตร์ท่าศาลา

(วันศุกร์ที่ 5 กุมภาพันธ์ 2553 ติดตามงานกับหัวหน้ากลุ่ม)

วันเสาร์ที่ 13 กุมภาพันธ์ 2553 เวทีครั้งที่ 3 เศรษฐกิจท่าศาลา

(วันศุกร์ที่ 19 กุมภาพันธ์ 2553 ติดตามงานกับหัวหน้ากลุ่ม)

วันเสาร์ที่ 22 กุมภาพันธ์ 2553 เวทีครั้งที่ 4 ศิลปวัฒนธรรมท่าศาลา

(วันศุกร์ที่ 5 มีนาคม 2553 ติดตามงานกับหัวหน้ากลุ่ม)

วันเสาร์ที่ 13 มีนาคม 2553 เวทีครั้งที่ 5 บุคคลสำคัญท่าศาลา

(วันศุกร์ที่ 19 มีนาคม 2553 ติดตามงานกับหัวหน้ากลุ่ม)

วันเสาร์ที่ 27 มีนาคม 2553 เวทีครั้งที่ 6 สรุป/แสดงผลงาน

แนวทางในการเรียนการสอน

เน้นการรวบรวมข้อมูลมานำเสนอของนักเรียนควรจะให้แต่ละทีมนำสิ่งที่เป็น**วัตถุ**ที่จับต้องได้เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ หรือนำตัวบุคคล มาแสดงและเป็นตัวดำเนินเรื่อง เช่น

น่านายหน้า หรือผู้นำศาสนา หรือผู้ที่เคยทำประมงในอดีตมาแสดงสาธิต หรือบันทึกภาพบันทึกเสียงมาเปิดแสดง

นำวัตถุ เช่น เครื่องมือเกี่ยวกับการปลูกยาสูบ การทำประมง การตัดยาง การทำสวนผลไม้ วัตถุทางศาสนา มาแสดงพร้อมทั้งอธิบายจากวัตถุที่นำมาแสดงไปสู่ประเด็นที่จะรายงาน

วันเสาร์ที่ 16 มกราคม 2553 เวทีครั้งที่ 1 เกริ่นนำ

เวลา	เนื้อหา	วิธีการ	ผู้รับผิดชอบ/อุปกรณ์
8 . 3 0 - 9.00 น.	เตรียมตัว		ทีมสันทนการ
9 . 0 0 - 9.15 น.	แนะนำความเป็นมา ของโครงการ สิ่งที่จะทำต่อไป 6 ครั้ง	บรรยาย	พี่เรือง(-จ๋อน) เครื่องเสียง
9 . 1 5 - 9.30 น.	ภูมินิเวศน์ท่าศาลา ภาพรวม ความสัมพันธ์ของ ทรัพยากร/คน	บรรยาย อภิปราย	พี่เรือง
9 . 3 0 - 10.30 น.	การจัดการ	-1. ชี้แจงกระบวนการ(การแบ่งกลุ่ม,การตั้งโจทย์) ➔ 2. แบ่งโซน➔3. แบ่งในโซนเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละ 15-16 คน -ให้กลุ่มเลือกประธาน เลขานุการ ประชาสัมพันธ์ -ตั้งชื่อกลุ่ม หาสัญลักษณ์กลุ่ม จากสิ่งเด่นของ พื้นที่ตัวเอง เช่น พี่ช สัตว์ ศิลปะ เครื่องใช้ -เขียนชื่อที่อยู่ ที่ติดต่อ 2 ชุด	ทีมสันทนการ แบบฟอร์มรายชื่อ กลุ่มกลุ่มละ 2 ชุด
1 0 . 3 0 - 11.20 น.	ให้แต่ละทีมค้นหา โจทย์ และเตรียม งาน ครั้ง ต่อ ไป (ภูมิ ศาส ตร์ ท่า ศาลา)	-แต่ละทีมแยกตามกลุ่มถกหาจุดเด่นของภูมิ นิเวศน์ของตน(ให้ได้จำนวนมาก) -คำถามคือ “อะไรที่เป็นของดี ของที่อยาก บอก อยากอวด ของที่ภูมิใจของบ้านเรา?” -นำเสนอวงใหญ่ -วิทยากรประมวลสรุปจัดหมวด เช่น *วัฒนธรรม(ศาสนา ศิลปะ/ศิลปิน ฯลฯ) *ทรัพยากร *ประวัติศาสตร์ *ภูมิปัญญา *บุคคลสำคัญ *เหตุการณ์สำคัญ *ฯลฯ -วิทยากรสรุปว่าของดีท่าศาลาแบ่งเป็น 4 ประเภทที่สำคัญคือ	พี่เล็ก(-พี่แ้ว-จ๋อน) อุปกรณ์วาดแผนที่ -กระดาษชาร์ทกลุ่ม ละ 4 แผ่น -กระดาษเทป -ปากกาเคมี

		1. พื้นที่หรือภูมิศาสตร์ 2. เศรษฐกิจ 3. ศิลปวัฒนธรรม 3.คน หรือบุคคลสำคัญ -ชี้แจงว่าครั้งต่อไปจะศึกษาเรื่อง ภูมิศาสตร์ท่าศาลา -แยกตามกลุ่มให้แต่ละกลุ่มไปทำความเข้าใจและเตรียมทำแผนที่ภูมิศาสตร์ของพื้นที่ตัวเอง เพื่อนำเสนอในครั้งต่อไป โดยแต่ละกลุ่มต้องเตรียมมานำเสนอ 2 อย่างคือ แผนที่ และวัตถุที่เด่นในพื้นที่ของตน 1 อย่าง -แผนที่ต้องวาดให้ประกอบด้วย ถนน สายน้ำ ภูเขา ที่นาที่สวน	
11.20 - 12.00 น.	ประชาสัมพันธ์งานตลอดกระบวนการ	-ใช้ชีทเพื่อประชาสัมพันธ์ -ให้กลุ่มเตรียมหาข้อมูล+วัตถุจากจุดเด่นแต่ละประเภท เพื่อเตรียมนำเสนอแต่ละครั้ง -ให้นัดหมายการนำเสนอ+แสดงผลงาน วัตถุ และข้อมูล(บุญ) -ประชาสัมพันธ์งานครั้งที่ 6 (27 มีค 2553) *งานแสดงตอนปิดโครงการ+วงดนตรี *ประกวดภาพถ่ายอดีต *ประกวดเรียงความ *ประกวดภาพวาด *ประกวดสมุดบันทึกงานของแต่ละคน *การเสวนาโดยตัวแทนนักเรียน -นัดหมายการติดตามงาน -ให้วาดแผนที่ท้องถิ่นของแต่ละกลุ่ม	-กระดาดชาวิท -ปากกาเคมี

*วันศุกร์ที่ 22 มกราคม 2553 ติดตามงานกับหัวหน้ากลุ่ม

วันเสาร์ที่ 30 มกราคม 2553 เวทีครั้งที่ 2 **ภูมิศาสตร์ท่าศาลา**

เวลา	เนื้อหา	วิธีการ	ผู้รับผิดชอบ/อุปกรณ์
8.30-9.00 น.	เตรียมตัว	นักเรียนแต่ละกลุ่มเตรียม	
9.00-9.15 น.	เกริ่น / แยกกลุ่มตามกลุ่มนำสู่เนื้อหา	คนดำเนินรายการนำกระบวนการ	เครื่องเสียง
9.15-10.30 น.	นำเสนอหัวข้อ ภูมิศาสตร์ท่าศาลา เช่น	ให้แต่ละกลุ่มในโซนกลุ่มหลอมรวมเนื้อหาให้เป็นของโซนก่อนและ นำเสนอ	-ผู้ดำเนินรายการ -วิทยากร

	-นำเสนอแผนที่ท้องถิ่น -สายน้ำ -ทรัพยากรในท้องถิ่น ดิน น้ำ ป่า แร่ ฯลฯ	ที่ละโซนตามที่ได้รับผิดชอบ เช่น ออกบูธ แสดงวัตถุ/คน ฯลฯ *มีคนนำเสนอ *แสดงวัตถุ เสียง นิทรรศการ ฯลฯ *นำบุคคลมาแสดง เช่น หนึ่ง ฯลฯ	-พี่เลี้ยงกลุ่ม -ผู้สรุป -ผู้ร่วม ผู้อื่นๆ อุปกรณ์ -ตามที่แต่ละกลุ่มจะนำเสนอ
10.30-11.00 น.	วิทยากรเชื่อมโยง วิเคราะห์/เพิ่มเติมจากข้อมูล ที่ฟังจากการนำเสนอ	-บรรยาย วิเคราะห์	พี่เลี้ยง
11.00-11.15 น.	ช่วยกันเพิ่มเติม วิเคราะห์/เพิ่มเติมจากข้อมูล ที่ฟังจากการนำเสนอ	-บรรยาย วิเคราะห์ -ระดมจากนักเรียนกลุ่มอื่น -ซักถาม	โดยทีม
11.15-11.30 น.	สรุป		
11.30-12.00 น.	ติดตามงานกลุ่ม -ปัญหา อุปสรรค ความสนุก ของการทำงานกลุ่ม -เตรียมการครั้งต่อไป (เศรษฐกิจทำศาลา)	-ถาม แลกเปลี่ยน -ย้ำ มอบหมายงานต่อไป -ประชาสัมพันธ์	

*วันศุกร์ที่ 5 กุมภาพันธ์ 2553 ติดตามงานกับหัวหน้ากลุ่ม

วันเสาร์ที่ 13 กุมภาพันธ์ 2553 เวทีครั้งที่ 3 เศรษฐกิจทำศาลา

เวลา	เนื้อหา	วิธีการ	ผู้รับผิดชอบ
8.30-9.00 น.	เตรียมตัว	นักเรียนแต่ละกลุ่มเตรียม	
9.00-9.15 น.	เกริ่น / แยกกลุ่มตามกลุ่มนำสู่ เนื้อหา	คนดำเนินรายการนำกระบวนการ	
9.15-10.30 น.	นำเสนอหัวข้อ เศรษฐกิจทำ ศาลา เช่น -การทำมาหากิน อาชีพ -สินค้า ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น	ให้แต่ละกลุ่มในโซนกลุ่มหลอมรวม เนื้อหาให้เป็นของโซนก่อนและ นำเสนอที่ละโซนตามที่ได้รับผิดชอบ เช่น ออกบูธ แสดงวัตถุ/คน ฯลฯ *มีคนนำเสนอ *แสดงวัตถุ เสียง นิทรรศการ ฯลฯ	-ผู้ดำเนินรายการ -วิทยากร -พี่เลี้ยงกลุ่ม -ผู้สรุป -ผู้ร่วม ผู้อื่นๆ อุปกรณ์ -ตามที่แต่ละกลุ่มจะ นำเสนอ

		*นำบุคคลมาแสดง เช่น หนังสือ ฯลฯ	
10.30-11.00 น.	วิทยากรเชื่อมโยง วิเคราะห์/เพิ่มเติมจากข้อมูลที่ ฟังจากการนำเสนอ	-บรรยาย วิเคราะห์	พี่เรือง
11.00-11.15 น.	ช่วยกันเพิ่มเติม วิเคราะห์/เพิ่มเติมจากข้อมูลที่ ฟังจากการนำเสนอ	-บรรยาย วิเคราะห์ -ระดมจากนักเรียนกลุ่มอื่น -ซักถาม	โดยทีม
11.15-11.30 น.	สรุป		
11.30-12.00 น.	ติดตามงานกลุ่ม -ปัญหา อุปสรรค ความสนุกของ การทำงานกลุ่ม -เตรียมการครั้งต่อไป (ศิลปวัฒนธรรมท่าศาลา)	-ถาม แลกเปลี่ยน -ย้ำ มอบหมายงานต่อไป -ประชาสัมพันธ์	

*วันศุกร์ที่ 19 กุมภาพันธ์ 2553 ติดตามงานกับหัวหน้ากลุ่ม

วันเสาร์ที่ 22 กุมภาพันธ์ 2553 เวทีครั้งที่ 4 ศิลปวัฒนธรรมท่าศาลา

เวลา	เนื้อหา	วิธีการ	ผู้รับผิดชอบ
8.30-9.00 น.	เตรียมตัว	นักเรียนแต่ละกลุ่มเตรียม	
9.00-9.15 น.	เกริ่น / แยกกลุ่มตามกลุ่มนำสู่ เนื้อหา	คนดำเนินรายการนำกระบวนการ	
9.15-10.30 น.	นำ เ ส น อ หั ว ขั อ ศิลปวัฒนธรรมท่าศาลา เช่น -ภูมิปัญญา -ศาสนา ประเพณี -ศิลปะแขนงต่างๆ -วิถีชีวิตพื้นบ้าน ฯลฯ	ให้แต่ละกลุ่มในโซนกลุ่มหลอมรวม เนื้อหาให้เป็นของโซนก่อนและ นำเสนอ ทีละโซนตามที่ได้รับผิดชอบ เช่น ออกบูธ แสดงวัตถุ/คน ฯลฯ *มีคนนำเสนอ *แสดงวัตถุ เสียง นิทรรศการ ฯลฯ *นำบุคคลมาแสดง เช่น หนังสือ ฯลฯ	-ผู้ดำเนินรายการ -วิทยากร -พี่เลี้ยงกลุ่ม -ผู้สรุป -ผู้ร่วม ผู้อื่นๆ อุปกรณ์ -ตามที่แต่ละกลุ่มจะ นำเสนอ
10.30-11.00 น.	วิทยากรเชื่อมโยง วิเคราะห์/เพิ่มเติมจากข้อมูลที่ ฟังจากการนำเสนอ	-บรรยาย วิเคราะห์	พี่เรือง

11.00 - 11.15 น.	ช่วยกันเพิ่มเติม วิเคราะห์/เพิ่มเติมจากข้อมูลที่ ฟังจากการนำเสนอ	-บรรยาย วิเคราะห์ -ระดมจากนักเรียนกลุ่มอื่น -ซักถาม	โดยทีม
11.15 - 11.30 น.	สรุป		
11.30 - 12.00 น.	ติดตามงานกลุ่ม -ปัญหา อุปสรรค ความสนุก ของการทำงานกลุ่ม -เตรียมการครั้งต่อไป(บุคคล สำคัญทำศาลา)	-ถาม แลกเปลี่ยน -ย้ำ มอบหมายงานต่อไป -ประชาสัมพันธ์	

*วันศุกร์ที่ 5 มีนาคม 2553 ติดตามงานกับหัวหน้ากลุ่ม

วันเสาร์ที่ 13 มีนาคม 2553 เวทีครั้งที่ 5 บุคคลสำคัญทำศาลา

เวลา	เนื้อหา	วิธีการ	ผู้รับผิดชอบ
8.30-9.00 น.	เตรียมตัว	นักเรียนแต่ละกลุ่มเตรียม	
9.00-9.15 น.	เกริ่น / แยกกลุ่มตามกลุ่มนำสู่ เนื้อหา	คนดำเนินรายการนำกระบวนการ	
9.15- 10.30 น.	นำเสนอหัวข้อ บุคคล สำคัญทำศาลา เช่น -ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมอง ผ่านประวัติบุคคล -บุคคลเด่นในสมัยต่างๆคือ ใคร เด่นด้านไหน ทำอะไรไว้ บ้าง ฯลฯ	ให้แต่ละกลุ่มในโซนกลุ่มหลอมรวม เนื้อหาให้เป็นของโซนก่อนและ นำเสนอ ที่ละโซนตามที่ได้รับผิดชอบ เช่น ออกบูธ แสดงวัตถุ/คน ฯลฯ *มีคนนำเสนอ *แสดงวัตถุ เสียง นิทรรศการ ฯลฯ *นำบุคคลมาแสดง เช่น หนังสือ ฯลฯ	-ผู้ดำเนินรายการ -วิทยากร -พี่เลี้ยงกลุ่ม -ผู้สรุป -ผู้ร่วม ผู้รู้อื่นๆ อุปกรณ์ -ตามที่แต่ละกลุ่มจะ นำเสนอ
10.30- 11.00 น.	วิทยากรเชื่อมโยง วิเคราะห์/เพิ่มเติมจากข้อมูลที่ ฟังจากการนำเสนอ	-บรรยาย วิเคราะห์	พี่เรือ่ง
11.00 - 11.15 น.	ช่วยกันเพิ่มเติม วิเคราะห์/เพิ่มเติมจากข้อมูลที่ ฟังจากการนำเสนอ	-บรรยาย วิเคราะห์ -ระดมจากนักเรียนกลุ่มอื่น -ซักถาม	โดยทีม
11.15 -	สรุป		

11.30 น.			
11.30 - 12.00 น.	ติดตามงานกลุ่ม -ปัญหา อุปสรรค ความสนุก ของการทำงานกลุ่ม -เตรียมการครั้งต่อไป(การ สรุป/แสดงผลงาน)	-ถาม แลกเปลี่ยน -ย้ำ มอบหมายงานต่อไป -ประชาสัมพันธ์	

*วันศุกร์ที่ 19 มีนาคม 2553 ติดตามงานกับหัวหน้ากลุ่ม

วันเสาร์ที่ 27 มีนาคม 2553 **เวทีครั้งที่ 6 การสรุป/แสดงผลงาน** *เลี้ยงขนมจีน

	เนื้อหา	วิธีการ	ผู้รับผิดชอบ
เช้า 8.30-12.00 น.	เตรียมตัว จัดสถานที่จัดแสดง	มี 4 บูธ ตาม 4 โซน(4 มุม) มีกระดานติดผลงานประกวด 3 แผ่น ตาม 3 หัวข้อประกวด มีเวทีกลาง	
บ่าย 13.00-13.30 น.	เปิดงาน	ดนตรีจากโรงเรียนเบญจมฯ ผอ.กล่าวเปิด	-ผู้ดำเนินรายการ/ พิธีกร -วงดนตรี -กรรมการตัดสิน -ครู -นักเรียนที่นำเสนอ
13.30 - 14.00 น.	ประกวดภาพถ่ายในอดีต“ท่า หลาแต่แรก”	1. กรรมการตัดสินมาก่อน(ส่งผลงาน ภายใน.....) 2. ให้ผู้ชนะเลิศมาแล้ว 3. แจกรางวัล	
14.00 - 15.00 น.	เสวนา 4 โซนหัวข้อ“แลกเปลี่ยน เรียนรู้ของดีท่าหลา”	โดยตัวแทนนักเรียน 4 โซน	
15.00 - 15.20 น.	ประกวดเรียงความ “ความประทับใจในท่าหลาของ ฉัน”	1. กรรมการตัดสินมาก่อน(ส่งผลงาน ภายใน.....) 2. ให้ผู้ชนะเลิศมาแล้ว 3. แจกรางวัล	
15.20 - 15.40 น.	ประกวดภาพวาด “ท่าหลาในฝัน”	1. กรรมการตัดสินมาก่อน(ส่งผลงาน ภายใน.....) 2. ให้ผู้ชนะเลิศมาแล้ว 3. แจกรางวัล	
15.40 - 16.00 น.	ประกวดสมุดบันทึกงานดีเด่น สวย มีสาระ	1. กรรมการตัดสินมาก่อน(ส่งผลงาน ภายใน.....) 2. ให้ผู้ชนะเลิศมาแล้ว 3. แจกรางวัล	

16.00 - 16.15 น.	สรุป ประเมิน	ตัวแทนนักเรียนมากล่าวความในใจ ความประทับใจ ข้อเสนอแนะของ นักเรียนต่อเนื้อหาและกระบวนการ	
16.15 - 16.30 น.	ปิดงาน	ครูโรงเรียนกล่าว	

ภาคผนวกที่ 4

ประมวลภาพกิจกรรม

เวทีอบรมการเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยครั้งที่ 1

4-5 พฤศจิกายน 2552 ณ วัดเขาตุน

การประชุมร่วมกันครั้งแรกของ เครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลาย

26 พฤศจิกายน 2552 ณ วัดเขาตุน

เวทีประชุมอบรมการเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยครั้งที่ 2
4-5 กรกฎาคม 2553 ที่บ้านปากดง

การประชุมของโซนชายทะเล มีโซนที่สูงเข้าร่วมด้วย

การประชุมของโซนที่ราบ

การประชุมของโซนเชิงเขา

การประชุมของโชนที่สูง

การประชุมของโชนที่สูง

การประชุมของโซนที่สูง

การประชุมร่วมกันของ 4 โซน

การพบปะพูดคุยร่วมกันของ 4 โซน

การประชุมร่วมของ 4 โซน

การประชุมร่วมกับชาวบ้านทุ่งพันธ์และบ้านใกล้เคียง ในวันที่ 30 มีนาคม 2552

การประชุมสรุปความคืบหน้าของโซนเชิงเขา

การประชุมสรุปความคืบหน้าของโซนที่สูง

การทำข้อมูลผังเครือญาติของโซนชายทะเล

การรวบรวมข้อมูลของไชนชายทะเล

การรวบรวมข้อมูลของไชนทุ่ง

การทำแผนที่ชุมชนของโซนที่สูง

การขยายพื้นที่ทำวิจัยไปยังโซนที่สูง

การร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำแผนที่ชุมชนมาเชื่อมต่อกับข้อมูลพื้นฐานชุมชน

การเดินทางสำรวจป่าคลองเสียน

การเดินทางสำรวจป่าคลองปาว

การร่วมกันประชุมประจำเดือนร่วมกับการสำรวจป่าคลองปาว

การเดินสำรวจป่าสนเย็น

การเดินสำรวจป่าคลองผด(สนเย็น)

การร่วมกันกวนทุเรียนที่ไชนชายทะเล โดยมีไชนทุ่งและไชนเชิงเขามาร่วม

การร่วมกันศึกษาวิธีชาวประมงทะเลกลาย

โดยมีไชนชายทะเล ไชนที่ราบ ไชนที่สูง และนักศึกษามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ร่วมด้วย

การจัดอบรมให้กับนักเรียนโรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา
ระหว่างวันที่ 16 มกราคม – 20 มีนาคม 2553

การนำข้อมูลเรื่อง เศษกลายและทรัพยากรทางทะเลตำบลกลายจัดแสดง
ที่มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2552

โซน

การฟื้นฟูประเพณียกหางยกคองที่บ้านทุ่งพันธ์

การฟื้นฟูประเพณียกหางยกคองที่บ้านทุ่งพันธ์

การฟื้นฟูประเพณียกหางยกคอน ที่บ้านทุ่งพันธ์

เวทีผู้เฒ่าเล่าลูกหลาน ในงานประเพณียกหางยกคอน บ้านทุ่งพันธ์

การเข้าร่วมประชุมและนำผลการวิจัยไปแลกเปลี่ยนในเวทีต่างๆ

การศึกษาดูงานที่วัดป่ายาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

การศึกษาดูงานที่จังหวัดชัยนาท

การศึกษาดูงานที่จังหวัดชัยนาท

การศึกษาดูงานที่จังหวัดชัยภูมิ

การศึกษาดูงานที่จังหวัดชัยภูมิ

การศึกษาดูงานที่ตำบลม่วงงาม จังหวัดสงขลา

การศึกษาดูงานที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

การศึกษาฐานที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

การศึกษาฐานที่ปากบารา อำเภอละงู จังหวัดสตูล

การศึกษาดูงานที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง

การศึกษาดูงานที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง

การศึกษาดูงานที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง

การจัดพิธีสืบชะตาแม่น้ำคลองกลาย

การจัดพิธีสืบชะตาแม่น้ำคลองกลาย

การจัดพิธีสืบชะตาแม่น้ำคลองกลาย

การจัดพิธีสืบชะตาแม่น้ำคลองกลาย

การจัดพิธีสืบชะตาแม่น้ำคลองกลาย

การทำนารวมที่ตำบลกลาย เพื่อเป็นกองกลางของเครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลาย

การทำนารวมที่ตำบลกลาย เพื่อเป็นกองกลางของเครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลาย

การทำนารวมที่ตำบลกลาย เพื่อเป็นกองกลางของเครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลาย

การทำนารวมที่อำเภอปากพนัง เพื่อเป็นกองกลางของเครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลาย

การทำภูดินถวายเป็นพุทธบูชา ปะไลที่วัดดอนไคร

การปรับปรุงบ้านดินเตรียมทำเป็นที่ประสานงานเครือข่ายต้นน้ำปลายน้ำคลองกลาย
โดยมีนักศึกษามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ร่วมศึกษาเรียนรู้